

DÜZENLEYEN: Yavuz SARIİPEK

İÇİNDEKİLER

<i>İSTİKLAL MARŞI TAHLİLİ</i>	3-4	<i>SIFATLAR (ÖN ADLAR)</i>	33-34
<i>SÖZCÜKTE ANLAM</i>	5	<i>EDAT, BAĞLAÇ, ÜNLEM</i>	35
<i>KALIPLAŞMIŞ KELİME GRUPLARI (SÖZ ÖBEKLERİ)</i>	6	<i>FİİLLER (EYLEMLER)</i>	37-38
<i>CÜMLEDE ANLAM</i>	7-8	<i>BASİT ve BİRLEŞİK ZAMANLI FİİL ÇEKİMLERİ</i>	39
<i>PARAGRAFTA(PARÇADA) ANLAM</i>	9-10	<i>TABLOSU</i>	
<i>PARAGRAFTA SORU TİPLERİ</i>	11-12	<i>FİİLLERDE OLUMLULUK, OLUMSUZLUK ve</i>	40
<i>YAZIM KURALLARI</i>	13-14	<i>SORU ÇEKİMLERİ TABLOSU</i>	
<i>NOKTALAMA İŞARETLERİ</i>	15-16	<i>ZARFLAR</i>	41
<i>YAZI (METİN)TÜRLERİ</i>	17-18	<i>EK FİİL (EK EYLEM)</i>	43
<i>ŞİİR BİLGİSİ</i>	19	<i>EK FİİL ÇEKİMLERİ TABLOSU</i>	44
<i>SÖZ SANATLARI/EDEBİ SANATLAR</i>	20	<i>FİİLİMSİLER</i>	45-46
<i>KOMPOZİSYON BİLGİLERİ</i>	21-22	<i>CÜMLENİN ÖGELERİ</i>	47-48
<i>SÖZCÜK (KELİME) YAPISI</i>	23-24	<i>FİİL ÇATISI</i>	49-50
<i>SES BİLGİSİ</i>	25-26	<i>CÜMLE ÇEŞİTLERİ</i>	51
<i>SÖZCÜK (KELİME) TÜRLERİ</i>	27	<i>ANLATIM BOZUKLUKLARI</i>	53-54
<i>İSİMLER (ADLAR)</i>	29-30		
<i>ZAMİRLER (ADILLAR)</i>	31		

İSTİKLAL MARŞI TAHLİLİ

Şiirin Planı		Seslenen	Seslenilen	Tema	Anlamı Bilinmeyen Kelimeler	Dörtlükte Kullanılan Söz Sanatları	Dörtlüğün Anlamı
GİRİŞ	Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak, Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak. O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak; O benimdir, o benim milletimindir ancak.	Şair/Okuyucu	Türk Milleti Türk Ordusu	Cesaret verme	Şafak: Güneşin doğduğu yer/Güneş doğmadan önce beliren aydınlık Sancak: Bayrak Sönmek: Mecazen bayrağın dalgalanmaması Yüzmek : (Şiirde) Bayrağın dalgalanması	✓“Korkma!” denerek Türk milletine ve ordusuna seslenilmiş(Nida) ✓“Ocak” denip herhangi bir Türk’ün evi kastedilmiş(Ad aktarması) ✓“Yurdun üstünde tüten en son ocağın sönmesi” son Türk evinin yok edilmesi anlamında kullanılmış (Mecaz) ✓“Şafak” denize benzetilmiş ama benzetilen yok (Kapalı İstiare) ✓“Sancağın yüzmesi” bayrağın dalgalanmasıdır (Mecaz) ✓“Bayrak” yıldızla benzetilmiş(Benzetme ve Ad aktarması) ✓“ <i>sancak, ocak, yurt, millet</i> ” sözcükleri ile “ <i>şafak, yıldız, parlamak, sönmek</i> ” sözcükleri anlamca ilgilidir (Tenasüp) ✓“O benim milletimin yıldızıdır” denerek Türklere içindeki bayrak sevgisi hatırlatılmış (Telmih) ✓“O benim” sözcükleri tekrarlanmış (Tekrir)	Türk milleti, Türk ordusu, düşmanın ne kadar güçlü olursa olsun korkma. Vatanimizdaki son ev yıkılana ve içindeki son Türk öldürülene kadar bayrağımız dalgalanmaya devam edecektir. Biz, bayrağımız için sonuna kadar savaşaacağız çünkü bayrak benim vatanımın ve milletimin bağımsızlık sembolüdür. Ve bu kötü günler geride kaldığında ülkemiz eskisi gibi güçlenecek yani bayrağımız yeniden parlayacaktır.
	Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal! Kahraman ırkıma bir gül; ne bu şiddet, bu celal? Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal... Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin istiklal.	Şair/Okuyucu	Bayrak	Bayrağa vaktarma	Çatmak: Küsmek Çehre: Yüz İrk: Aynı soydan gelen millet Celâl: Öfke Hakk: Allah İstiklâl: Bağımsızlık	✓“Hilal” sözcüğü ile tüm bayrak kastedilmiş (Ad aktarması) ✓Bayrağa nazlanma, yüzünü çatma,(Kahraman ırkımıza) gülme, öfkelenme gibi özellikler verilmiş (Kişileştirme) ✓“Hak” hem adalet hem de “Allah” anlamında kullanılmış (Tevriye) ✓“ <i>Hilal, ırk, istiklal, millet</i> ” sözcükleri anlamca ilgilidir (Tenasüp) ✓“ <i>Çatma, şiddet, celâl</i> ” sözcükleri anlamca ilgilidir (Tenasüp)	Ey, bayrak! Uğrunda canımı vereyim ama ne olur nazlı bir kız gibi bize küsme. Nazlanmanın ve dargınlığının sebebi nedir? Bize kaşlarını çatarsan, bize küsersen senin için dökülen bu kanımız sana helal olmaz. Korkmana ya da küsmene gerek yok. Biz Allah’a inanan bir millet olduğumuz için bağımsızlık bizim hakkımızdır.
GELİŞME	Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım, Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım. Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım, Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.	Türk Milleti	Düşmanlar	Türklerin Özellikleri, Düşman Tehdit	Ezel: Başı belli olmayan zaman Zincir vurmak: Esir etmek, hapsetmek Bent: Suyun önüne çekilen duvar/Baraj Engin: Ucu bucağı görünmeyecek kadar geniş yer	✓1. dizede “ <i>yaşadım, yaşarım</i> ” sözcükleri tekrar edilmiş (Tekrir) ✓Düşman çılgına benzetilmiş ama benzeyen yok (Açık İstiare) ✓“ <i>Zincir vurmak</i> ” deyiimi, insanları “ <i>hapis etmek, tutsak etmek</i> ” anlamında kullanılmış (Mecaz) ✓Türk milleti, sele benzetilmiş (Benzetme) ✓Sel, kükreyen bir aslana benzetilmiş (Benzetme) ✓“ <i>Dağları yırtmak</i> ” ve “ <i>Enginlere sığmayıp taşmak</i> ” (Abartma) ✓“ <i>Yırtarım dağları</i> ” denip Ergenekon destanı hatırlatılmış(Telmih) ✓“ <i>Dağ – engin – bent – sel</i> ” sözcükleri anlamca ilgilidir (Tenasüp)	Ben Türk milletiyim ve tarihin en eski çağlarından beri hep özgür yaşadım. Bundan sonra da özgür ve bağımsız yaşayacağım. Hangi çılgın bizi esir etmeyi düşünüyormuş? Bunu hayal edenlere bile şaşarım, çünkü biz bir sel gibiyizdir. Önümüze set de çekseler, dağları da koysalar hepsini bir aslan gibi kükreyerek kolayca yırtar ve aşarız. Bizi sonsuzluğa hapsedseler, sonsuzluğu da doldurup taşar oradan da çıkarız.
	Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar, Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var. Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar, “Medeniyet” dediğin tek dişi kalmış canavar?	Şair/Okuyucu	Türk Milleti	Türklerin Özellikleri, Cesaret verme	Garp: Batı (Şiirde Avrupa) Afak: Ufuklar(Gözün gördüğü son nokta) Çelik Zırhlı Duvar: Şiirde Avrupa’nın silahlarıyla donatılmış sınırları kastedilmiş. Serhat: Sınır İman: Allah’a ve emirlerine güçlü bir şekilde inanmak Medeniyet: Uygarlık	✓“ <i>Garbın afakı</i> ” denerek “Batı yani Avrupa devletlerinin sınırları” kastedilmiş (Mecaz) ✓Düşmanın silahları çelik zırhtan bir duvara benzetilmiş ama benzeyen söylenmemiş (Açık İstiare) ✓Sınırlarımız, askerlerimizin iman dolu göğsüne benzetilmiş (Benzetme) ✓“Ulusun” sözcüğü hem “yücesin” hem de “canavarın uluması” şeklinde iki anlamda kullanılmış (Tevriye) ✓Medeniyet, tek dişi kalmış bir canavara benzetilmiş (Benzetme)	Batı denen o Avrupa ülkelerinin sınırlarını top, tüfek gibi en modern silahlar, çelikten bir duvar gibi sarmışsa eğer, bizim sınırlarımızda da kalbi büyük bir iman ve şehitlik inancıyla dolu askerlerimiz var. Bu yüzden düşmanın tehditleri, ulumaları seni korkutmasın. Allah’a böyle inanan yüce bir orduyu nasıl yenebilirler ki? Medeniyet(Avrupa) dediğiniz şey bir canavara benzeyebilir. Aslında o canavarın tek bir dişi kalmıştır. Bu yüzden insanları sadece yalanlarla aldatarak korkutur ve sömürür. Ama tek dişli bir canavar bizi asla korkutamaz.
	Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın, Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın. Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk’ın, Kim bilir, belki yarın belki yarından da yakın.	Şair/Okuyucu	Türk Ordusu ve Türk Milleti	Türklerin Görevleri, Cesaret verme	Alçak: Hain(Şiirde: Düşmanlar) Siper: Askerin ateş etmek ve korunmak için kullandığı yer. Vadetmek: Bir işi yerine getireceğine söz vermek Hayâsızca: Namussuzca Akın: Saldırı Hakk: Allah	✓1. dizede “alçaklar” denerek düşman kastedilmiş (Mecaz) ✓Düşmanın yurdu işgali “Hayâsızca akın”a benzetilmiş(Benzetme) ✓Kuran’da Allah’ın sabreden ve düşmanla savaşan kullarına zafer vaat ettiği hatırlatılmış (Telmih) ✓“ <i>Akın, siper, yurt, gövde</i> ” sözcükleri anlamca ilgilidir (Tenasüp) ✓Son dizede “Kim bilir?” diye sorulmuş (İstifham)	Ey yiğit Türk askeri (Arkadaş)! Yurdumu, her türlü kötülüğü ve alçaklığı yapan bu düşmanlara bırakma sakın. Kurşunları, bombaları durdurmak için gerekirse vücudunu siper et, yeter ki düşmanın vatanımıza yaptığı bu namussuzca saldırı dursun. Biliyorsun, Allah Kuran’da sabreden ve korkmadan kendi yolunda savaşan kullarına zafer sözü vermiştir. Kim bilir, o zafer belki yarın bile olabilir, hatta belki de yarından bile yakındır.

G E L İ Ş M E	Bastığın yerleri “toprak” diyerek geçme, tanı, Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı. Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır atanı, Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.	Şair/Okuyucu	Türk Milleti	Türklerin Görevleri, Cesaret Verme	Kefen: İslam dininde ölünün gömülmeden önce sarıldığı beyaz renkli bez. Şehit: İslam dininde Allah uğrunda ölen kişi (Not: Şehitler diğer ölülerden farklı olarak yıkanmazlar ve elbiseleri ile gömülürler.)	✓ “Kefensiz yatan” şehitlere benzetilmiş, benzeyen yok(Açık İstiare) ✓ “Cennet vatan” denilerek ülkemiz cennete benzetilmiştir (Benzetme) ✓ “Dünyaları” denilerek bütün topraklar kastedilmiş (Mecaz) ✓ “toprak – <u>vatan</u> – <u>şehit</u> – <u>cennet</u> ” sözcükleri anlamca ilgilidir (Tenasüp)	Ey Türk milleti, bastığın yerleri sadece toprak mı sanıyorsun? O şehit kanı ile sulanmış vatan toprağıdır. Altındaki kefeni bile olmayan şehitleri düşün. Çünkü sen de bir şehidin soyundansın. Vatanına gereken değeri vermez, onu atalarının koruduğu gibi korumazsan, ataların incinir, üzülr. Size para, pul veya dünyanın geri kalanını da verseler, bu vatani asla düşmana vermeyin. Çünkü bu vatan cennet kadar güzel ve kutsaldır.
	Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda? Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda. Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda, Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.	Şair/Okuyucu	Türk Milleti	Vatan Sevgisi, Cesaret Verme	Feda olmak: Bir amaç için önemli şeylerden vazgeçmek Şüheda: Şehitler Cânân: Sevgili Hüda: Allah Cüdâ: Sakın	✓ İlk dizede soru sormuş (İstifham) ✓ Ülkemiz cennete benzetilmiştir (Benzetme) ✓ “Cennet – şehitler – hüda – vatan” anlamca ilgilidir (Tenasüp) ✓ Toprağı sıksak şüheda (şehitlerin) fışkırması (Abartma) ✓ 2. Dizede “şüheda” tekrarlanmış (Tekrir)	Cennet gibi güzel olan bu vatanın uğruna kim gerektiğinde canını feda etmez ki? Zaten o kadar çok şehit verdik ki, toprağı sıksan adeta içinden şehitler fışkıracak. Allah’ım benim canımı, sevdiğimi, dünyadaki bütün malımı mülkümü al ama vatanımı elimden alma.
	Ruhumun senden ilâhî, şudur ancak emeli: Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli. Bu ezanlar, ki şehadetleri dinin temeli, Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli.	Şehit Türk Askeri	Allah	Allah’a yalvarma (Dua), Din Sevası	ilâhî: Allah Emel: İstek Mabet: İbadet edilen yer (Cami vb.) Namahrem: Haram olan (Şiirde düşman) Şehadet: Yemin Ebedî: Sonsuza kadar	✓ “Mabedimin göğsü” denilerek cami ve mescitlere insan özelliği verilmiştir (Kişileştirme) ✓ Ezandaki şahadet bölümünün (Eshedu en lâ ilâhe illallah / Eshedü Enne Muhammeden Rasullullah) dinimizin temeli olan tevhid inancını vurguladığı hatırlatılmış(Tevriye) ✓ “İlahi – mabet – ezan – şehadet – din” sözcükleri anlamca ilgilidir. (Tenasüp)	Allah’ım, şehitlik mertebesine ulaşmış bu ruhumun senden tek dileği şudur: Düşmanlar vatanımızı ele geçirmesin. Cami ve mescitlerimize elleri bile değmesin. Yeminleri İslam’ın temeli ve Müslüman olmanın ilk şartı olan bu ezanlar da vatanımda sonsuza dek okunsun. [Not: Ezanda söylenen “Eshedu en lâ ilâhe illallah / Eshedü Enne Muhammeden Rasullullah” sözleri ezanın şahadet yani yemin bölümüdür. (Anlamı Yemin ederim ki Allah birdir/ Yemin ederim ki Hz. Muhammed(sav.)Allah’ın kulu ve elçisidir)]
S O N U Ç	O zaman vecd ile bin secde eder, varsa taşım, Her cerihamdan, ilâhî, boşanıp kanlı yaşım, Fışkırır ruhumücerret gibi yerden naaşım, O zaman yükselerek arşa değer belki başım.	Şehit Türk Askeri	Allah	Vatanın Kurtuluşu İçin Allah’a Şükretme	Vecd: Kendinden geçecek kadar coşkulu olmak Ceriha: Yara Ruh-ı mücerret: Soyut ruh Na’ş: Ceset, Ölü beden Arş: Gökyüzü	✓ “Taşım” denilerek mezar taşı/ mezar kastedilmiş (Ad aktarması) ✓ Taşa secde etme özelliği verilmiş (Kişileştirme ve Abartma) ✓ “İlahi” sözcüğü seslenme bildirdiği için (Nida) ✓ “Kanlı yaşım” denilerek gözyaşı kana benzetilmiş benzeyen yok (Açık İstiare) ✓ Ruha fışkırma özelliği verilip suya benzetilmiş (Benzetme) ✓ “Başım yükselerek arşa değer” denilerek abartılmış (Abartma) ✓ “Ruh, Taş ve Naaş” sözcükleri anlamca ilgilidir (Tenasüp)	Allah’ım, şehit olduktan sonra benim için yapılmış bir mezar taşı görürsem işte o zaman savaşı kazandığımızı ve vatanımın düşmanlardan kurtulduğunu anlarım. Ve o anda yaralarım hâlâ kanıyor olsa bile sevinçten kendimden geçerim ve sana binlerce defa secde ederim. Hatta o kadar mutlu olurum ki ruhum ölü bedenimden ayrılır ve bir su gibi yerden fışkır, hem de o kadar yükseğe fışkırır ki başım gökyüzünün en yüksek yeri olan arşa bile değebilir.
	Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal! Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal. Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal. Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet; Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklal.	Şehit Türk Askeri	Bayrak	Bağımsızlık coşkusu	Şafak: Güneşin doğduğu yer/güneş doğmadan önce beliren aydınlık Ebediyen: Sonsuza kadar İzmihlal: Esir olmak, esaret İstiklâl: Bağımsızlık	✓ Bayrağın dalgalanması güneş doğarken oluşan renk değişimlerine benzetilmiş (Benzetme) ✓ Bayrağın parçası olan Hilal söylenip bütün bayrak kastedilmiş (Ad aktarması) ✓ “Hak” sözcüğü hem adalet hem de “Allah” anlamında kullanılmış (Tevriye) ✓ “Hilal – izmihlal – hürriyet – istiklal – millet” sözcükleri arasında anlam ilgisi vardır (Tenasüp)	Vatanımızı kurtardık artık sen de gururla dalgalan ey şanlı bayrağım! Senin için dökülen kanlarımızın hepsi artık helaldir. Bundan sonra sonsuza kadar, ne senin için ne de Türk milleti için düşmanlara esir düşme ihtimali yoktur. Çünkü her zaman özgür yaşamış ve bir olan Allah’a iman etmiş milletimin bağımsız kalmak hakkıdır.

İSTİKLAL MARŞIMIZ ile İLGİLİ KISA BİLGİLER

İstiklal Marşı Yarışmasının Düzenlendiği Tarih: 1920

Yarışmaya Katılan Şiir Sayısı: 724 (Finale Akif’in şiiriyle birlikte 7 şiir kalmıştır)

Yarışma İçin Belirlenen Ödül: 500₺ (M. Akif bu ödülü ısrar edildiği için almış ancak gazilerimize bağışlamıştır.)

Şiirin İstiklal Marşı Olarak Kabul Edildiği Tarih: 12 Mart 1921

İstiklal Marşını TBMM’de İlk Okuyan Kişi: Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi TANRIÖVER

İstiklal Marşımızın İlk Bestekârı: Ali Rifat ÇAĞATAY

İstiklal Marşımızın Şu Andaki Bestekârı: Osman Zeki ÜNGÖR

Konusuna Göre: Epik Şiir

Kafiye Düzeni: Düz Kafiye (aaaa) (Şiirde koyu harfle gösterilen bölümler kafiye, altı çizili bölümler ise rediftir.

Şiirde 1,2,7,8 ve 10. kıtalarda zengin; 3 ve 9. kıtalarda yarım; 4, 5 ve 6. kıtalarda ise tunç kafiye kullanılmıştır)

İstiklal Marşı Yarışması Açılmasını İlk Teklif Eden Kişi: İsmet İNÖNÜ

İstiklal Marşımızın Şairi: Mehmet Akif ERSOY

Şiirin Gerçek Adı: Kahraman Ordumuza (“İstiklal Marşı” ismi TBMM tarafından vermiştir.)

Mehmet Akif İstiklal Marşını Ne Kadar Sürede Yazdı: 48 Saat

İstiklal Marşının Yazıldığı Yer: Ankara/Tacettin Dergâhı

İlk Bestenin Kabul Edildiği Tarih: 1924

Şu Andaki Bestenin Kabul Edildiği Tarih: 1930

İstiklal Marşının Teması: Türklerin Kahramanlığı ve bağımsızlık aşkı

Ölçüsü: Aruz Ölçüsü → “Fe i lâ tün / Fe i lâ tün / Fe i lâ tün / Fe i lün”

(Fâ i lâ tün)

(Fa’ lün)

□ SÖZCÜKTE ANLAM ÖZELLİKLERİ

□ **GERÇEK ANLAM:** Bir sözcüğün zihnimizde uyandırdığı ilk anlam, yani herkes tarafından bilinen anlamıdır. Bir kelimenin temel ve yan anlamları ile birlikte birden fazla gerçek anlamı olabilir.

□ **A- Temel Anlam:** Bir sözcüğün sözlükte yazan ilk anlamına temel anlam denir. Yani akla ilk gelen anlamıdır.

- »Sürahideki suyu döktü. »Soğuktan burnum dondu.
»Çamaşırlar kurumamış. »Çocuklar dışarıda oynuyor.
»Minare çok inceydi. »Yangında tüm evi yandı.

□ **B- Yan Anlam:** Bir kelimenin zaman içinde kazandığı yeni anlamlara denir. Temel anlamdan tamamen kopmuş değildir. İki anlam arasında az ya da çok ilgi mevcuttur.

- »Saçlarını alına dökmüş. »Ayakkabımın burnu delindi.
»Bu dere her yaz kurur. »Masanın ayağı oynuyor.
»Sıva için ince kum lazım. »Boğazım yanıyor.

□ **MECAZ ANLAM:** Kelimenin gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlamdır. Hiçbir sözcük cümle içinde kullanılmadan mecaz anlamlı olamaz.

»Bos sözlerden bıktım. »İftira atmak kolaydır.
»Hastalıktan kurudu çocuk. »Bu kız seninle oynuyor.
»Bu çok ince bir davranıştı. »Sınavı kazanamazsa yanar.

□ **SÖZCÜKTE ÇOK ANLAMLILIK:** Bir sözcüğün zamanla gerçek anlamı dışında yan ve mecaz anlamlar kazanarak değişik anlamları ve kavramları karşılar hale gelmesine denir

- »Ağzımda bir acılık var. (Organ) → **Temel Anlam**
»Mağaranın ağzını buldum. (Girişi) → **Yan Anlam**
»Kimseye ağız açtırmıyordum. (Konuşturmamak) → **Mecaz A.**
»Bana taş attı. (Fırlatmak) → **Temel Anlam**
»Sıcaktan paltoları attık. (Çıkarmak) → **Yan Anlam**
»Mahkemeyi üç ay sonrasına attılar. (Ertelemek) → **Yan An.**
»Aileme mektup attım. (Göndermek) → **Yan Anlam**
»Kavanoz boştu. (İçinde hiçbir şey olmayan) → **Temel An.**
»Akşama boşum. (Herhangi bir işi olmamak) → **Yan An.**
»Boş boş bakıyor. (Anlamsız) → **Mecaz Anlam**

□ **DEYİM ANLAM:** İki ya da daha çok sözcüğün birleşip kalıplaşmasıyla ortaya çıkan söz gruplarıdır. Deymi oluşturan sözcüklerden en az biri mecaz anlamlıdır.

»Sözlerime hep kulak tıkadın. (Dinlememek)
»Aceleden elim ayağıma dolandı. (Ne yapacağını şaşırarak)
»Şu genci bir yerden gözüm ısıyor. (Tanıdık gelmek)
»Bu kadar çenesi düşük insan görmedim. (Çok konuşan)

□ **SOMUT ANLAMLI SÖZCÜKLER:** Beş duyu organından herhangi biriyle ya da birkaçıyla algılanabilen sözcüklere denir.

BEŞ DUYU ORGANI

Görme Duyma Koklama Tatma Dokunma

- »ses (duyma) »sıcak (dokunma)
»acı(tatma) »bulut(görme)
»parfüm(koklama) »hava(dokunma)
»elma(dokunma, tatma, görme)

□ **SOYUT ANLAMLI SÖZCÜKLER:** Beş duyu organından hiçbirleriyle algılanamayan, kalp veya zihin yoluyla bilinen ya da hissedilen sözcüklere denir.

- »Peri, hayal, rüya, akıl, sevgi, melek, mutluluk, kişilik, dostluk, ruh, insanlık, iyilik, adalet, dürüstlük, vicdan...

□ **TERİM ANLAM:** Bir bilim, sanat, spor veya meslek dalıyla ilgili kavramları karşılayan sözcüklerdir.

- »Ek → Dil Bilgisi Terimi
»Körfez → Coğrafya Terimi
»Eşkenar → Matematik Terimi
»Penaltı → Futbol Terimi
»Dava → Hukuk Terimi
»Hücre → Biyoloji Terimi
»Kafiye → Edebiyat Terimi

□ **YANSIMA SÖZCÜKLER:** Doğada duyulan seslerin taklit edilmesiyle oluşan sözcüklerdir.

- »Çıtır çıtır, havlamak, tıktırtı, şırıldamak, gülmek, miyav, puflamak...

»Yansıma sözcüklere benzeyen ancak ses ilgisiz bulunmadığından yansıma olmayan sözcükler de vardır. Bunlara dikkat etmek gerekir.

- »Pırıl pırıl, ışıltı ışıltı, usul usul, ötmek, kişnemek, kükmek, sızlamak...

»Bu sözcükler, mecaz anlamda kullanıldıklarında yansıma anlamı kaybolur.

- »Sıkıttıdan patlayacaktım.
»Fiilimsileri çatır çatır anlattı.

□ **NİCEL SÖZCÜKLER:** Azalıp çoğalabilen veya ölçülüp sayılabilen varlıkları karşılayan sözcüklerdir.

- »Bu elbise bana küçük oldu.
»Merkeze yakın bir semtti.

□ **NİTEL SÖZCÜKLER:** "Nasıl?" sorusuna cevap veren, ölçülemeyen sayılamayan varlıkları karşılayan sözcüklerdir.

- »İyi insan → Nasıl insan?
»Büyük söz... → Nasıl söz?
»Ali en yakın arkadaşımdır. → Nasıl arkadaş?

□ SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

□ **EŞ ANLAMLI (ANLAMDAŞ) SÖZCÜKLER:** Yazılışları farklı anlamları aynı olan sözcüklerdir.

Yürek ← → Kalp Doktor ← → Hekim

- »Kolay=Basit »Güç=Kuvvet
»Okul=Mektep »Misafir=Konuk
»Ad=Kuvvet »Sözcük=Kelime
»Anne=Valide »Mutluluk=Saadet

»Bir sözcüğün cümle içinde temel, yan ya da mecaz anlamda kullanılmasına göre eş anlamı değişebilir.

- »Kara gözlü bir kızdı. → Gerçek Anlam → Siyah
»O kara gün dostudur. → Mecaz Anlam → Kötü

»Bütün sözcüklerin eş anlamı yoktur.
»Gelmek → Eş anlamı yoktur
»Zaman → Eş anlamı "Vakit"
»Ağaç → Eş anlamı yoktur

□ **YAKIN ANLAMLI SÖZCÜKLER:** Aralarında küçük anlam farklılıkları bulunan sözcüklerdir. Bu nedenle eş anlamlı sözcüklerle karıştırılırlar.

Serin ← → Soğuk

- »Ali sana kırılmış. → Üzülmek, incinme anlamı
»Ali sana darılmış. → Kızıp görüşmeme anlamı
»Eş=Dost »Yalan=Yanlış
»Dost=Arkadaş »Uyumak=Yatmak
»Gece=Akşam »Rahat=Huzur
»Çevirmek=Döndürmek »Bakmak=Görmek

□ **GENEL ve ÖZEL ANLAM:** Sözcüğün bir türün tamamı için kullanılmasına **genel anlam**, o türün sadece bir ya da birkaç örneğine işaret edecek şekilde kullanılmasına da **özel anlam** denir.

- »Annesine çiçek verdi.(Özel) (Birkaç çiçek)
»Çiçek dalında güzel.(Genel) (Tüm çiçekler)
»Kedi miyavlıyor.(Özel) (Bir kedi)
»Kediler nankör olur.(Genel) (Kedilerin çoğu)

Genelden-Özele/Özelden-Genele Sıralama:

Cümlede birbirini kapsayan sözcüklerin yer almasıdır. Bu tür cümlelerde kapsamı geniş ya da dar olan sözcükten hangisinin önce söylendiğine dikkat etmek gerekir.

- »Derslerden en çok Türkçeyi sever. Genelden-Özele
Genel → Özel
»Tiyatro en sevdiğim sanat dalıdır. Özelden-Genele
Özel ← Genel

□ **ZİT (KARŞIT) ANLAMLI SÖZCÜKLER:**

Anlamca birbirinin karşıtı tersi olan sözcüklerdir.

İyi ← → Kötü Genç ← → Yaşlı

- »Yakın=Uzak »Kolay=Zor »Acı=Tatlı
»Ağır=Hafif »İniş=Çıkış »İlk=Son
»Soğuk=Sıcak »Uzun=Kısa »Az=Çok

»Bir sözcüğün, cümlede temel, yan veya mecaz anlamda kullanılmasına göre zıddı değişebilir.

- »Tatlı yemeyi sever. → Gerçek Anlam → Acı
»Tatlı bir kıızı var. → Mecaz Anlam → Acı

»Bütün sözcüklerin zıt anlamı yoktur.
»Gelmek → Zıt anlamı "Gitmek"
»Zaman → Zıt anlamı yoktur
»Ağaç → Zıt anlamı yoktur

»Olumsuzluk ve zıt anlam karıştırılmamalıdır.
»Gelmek ≠ Gitmek → Zıt Anlam
»Gelmek ≠ Gelmek → Olumsuz

□ **SESTEŞ (EŞSİZLİ) SÖZCÜKLER:** Yazılışları aynı anlamları farklı sözcüklerdir.

← At → → Gül →

Yüz → Yüz (100) → Yüz(mek)

- »yaz »dal »çay »yaş »kaz »kara
»kır »diz »dolmuş »düş »saç »yol
»el »iç »yan »ocak »kır »ak

»Yazılış birbirine benzeyen ancak birinde inceltme işareti "h" kullanılan sözcükler sesteş değildir.

»Hala=Hâlâ, Adem=Âdem, Kar=Kâr, Alem=Âlem
Adet=Âdet, Hal=Hâl

»Bir sözcüğün yan ve mecaz anlamı o sözcüğün sesteşi değildir.

- »Göz doktoru → Temel Anlam
»Çekmecenin Gözü → Yan Anlam
»Gözümün nuru → Mecaz Anlam

»Yazılış birbirine benzeyen bazı sözcükler sesteş sözcüklerle karıştırılmamalıdır.

- »Öğle → Gün Ortası »Grup → Küme, Öbek
»Öyle → İşaret Sözcüğü »Gurup → Güneşin batması
»Eğer → Koşul zarfı
»Eyer → At, eşek vb. sırtına konulan oturma aracı

KALIPLAŞMIŞ KELİME GRUPLARI (SÖZ ÖBEKLERİ)

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 2

Sözcükler cümle içinde başka sözcüklerle anlam ilişkileri kurarak gruplar oluşturur. Bu durumda o sözcük grupları da çeşitli anlamları karşılar. Bir varlığı, bir kavramı, bir durumu veya bir eylemi karşılamak için belli kurallara göre oluşan **kelime topluluğuna** sözcük grubu denir. Türkçede başlıca şu sözcük grupları şunlardır:

A- KALIPLAŞMIŞ SÖZ GRUPLARI: Atasözleri, Deyimler, Özdeyişler, İkilemeler, Kalıplaşmış Cümle Yapıları

B- GEÇİCİ SÖZ GRUPLARI: Tamlamalar (İsim ve Sıfat Tamlamaları), Birleşik Fiiller, Edat, Bağlaç, Ünlem grupları; Unvan ve Sayı grupları, Fiilimsi grupları

❑ ATASÖZLERİ	❑ DEYİMLER	❑ ÖZDEYİŞLER (VECİZE-ÖZLÜ SÖZ)	❑ KALIPLAŞMIŞ CÜMLE YAPILARI
<p>Bir milletin tecrübelerini yansıtan ve söyleyeni belli olmayan (anonim) cümlelerdir.</p> <p>Özellikleri:</p> <p>1. Atasözleri ders ve öğüt verir. Topluma yol gösterir ya da gelenek ve görenekleri yansıtır:</p> <p>»Ağlamayan çocuğa meme vermezler. »Ayağını yorganına göre uzat. »Taşıma su ile değirmen dönmez. »Korkunun acele faydası yoktur. »Kızını dövmeyen dizini döver.</p> <p>2. Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Şekli, söz dizimi (kelimelerin yeri), sözcükleri (Eş ya da zıt anlamlısı ile) değiştirilemez:</p> <p>»Damlaya damlaya göl olur. (Doğru) »Damlaya damlaya deniz olur. (Yanlış) »Göl damlaya damlaya olur. (Yanlış)</p> <p>3.Çoğunlukla mecaz anlamlıdır:</p> <p>»Aç ayı oynamaz. »Terzi kendi söküğünü dikemez</p> <p>4.Bazı atasözleri gerçek anlamlıdır:</p> <p>»Bugünün işini yarına bırakma. »Son pişmanlık fayda vermez. » Dost ile ye, iç; alışveriş etme.</p> <p>5.Bazı atasözleri eş veya yakın anlamlıdır:</p> <p>» Mum dibine ışık vermez. » Terzi kendi söküğünü dikemez.</p> <p>6.Bazı atasözleri zıt anlamlıdır:</p> <p>» Fazla mal göz çıkarmaz. »Azıcık aşım, kaygısız başım. » İyilik eden iyilik bulur. » İyilikten maraz doğar.</p>	<p>Herhangi bir olayı ya da durumu daha etkileyici bir şekilde ifade etmeye yarayan söz gruplarıdır.</p> <p>Özellikleri:</p> <p>1. Deyimler içinde bulunulan durumu daha etkileyici anlatır, atasözleri gibi öğüt vermez.</p> <p>2.Deyimler kalıplaşmıştır. Şekli, söz dizimi (kelimelerin yeri), sözcükleri (Eş ya da zıt anlamlısı ile) değiştirilemez:</p> <p>»Başını alıp gitmek ≈Kafasını alıp gitmek (Doğru) (Yanlış)</p> <p>3. Deyimi oluşturan sözcüklerin arasına başka kelime girebilir:</p> <p>»Ağzını hiç <u>hayra</u> açmaz. (<i>Ağzını hayra açmak</i>)</p> <p>4. Deyimlerin çoğu mastar (-mak/-mek) biçiminde kalıplaşmıştır:</p> <p>»Etekleri zil çalmak »Dilinde tüy bitmek »İğne ile kuyu kazmak »Çam devirmek</p> <p>5.Cümle biçiminde olanları da vardır:</p> <p>»Dostlar alısverişte görsün »Atı alan Üsküdar'ı gecti. »Armut piş, ağzıma düş. »Ayrıla pirincin taşını. »Ne şiş yansın ne kebab.</p> <p>6.Mastar ya da cümle biçiminde olmayan deyimler de vardır. Bunlar daha çok birleşik kelime biçimindedir:</p> <p>»İlk göz ağrısı »Bağrı yanık »Kaşla göz arasında »Bir içim su</p> <p>7.Deyimlerin çoğu mecaz anlamlıdır:</p> <p>»Dilinde tüy bitmek (<i>Sürekli tekrarlamak</i>) »Başını bağlamak (<i>Evlendirmek</i>)</p> <p>8. Gerçek anlamlı deyimler de vardır:</p> <p>»Hem suclu hem güclü »Coğu gitti azı kaldı »İvive iyi, kötüve kötü demek »Ağzına bir şey koymamak</p>	<p>Söyleyeni bilinen ve bir durumu kısa ve özlü bir biçimde anlatmaya yarayan cümlelerdir.</p> <p>Özellikleri:</p> <p>1- Atasözlerinden farkı söyle-yen kişinin belli olmasıdır.</p> <p>2- Kısa ve özlü sözlerdir.</p> <p>3- Doğruyu ve güzeli söylemektedir.</p> <p>4- Bir yargı bildirmektedir.</p> <p>5- Söyleyeni belli sözlerdir.</p> <p>»Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum. (Hz. Ali)</p> <p>»Ne mutlu Türküm diyene! (<i>Atatürk</i>) »İnsanların nasıl güldüğünden terbiyesi, neye güldüğünden zekâsı anlaşılır. (<i>Mevlana</i>)</p>	<p>Yalnızca bir topluma ya da bir dile özgü ve belli durumları daha etkili ifade etmeye yarayan o milletin ya da toplumun kültüründen veya inanışlarından gelen kalıplaşmış ifadelerdir.</p> <p>Özellikleri:</p> <p>Genellikle mecaz anlamlı değildirler. Bu yönleriyle atasözü ve deyimlerden ayrılırlar.</p> <p>»İletişimi kolaylaştıran kalıplaşmış ifadelerdir.</p> <p>»Tek kavramı veya durumu karşılayan yapılarıdır.</p> <p>»Aralarına başka sözcükler girebilir.</p> <p>»Az sayıda kelimedenden oluşurlar.</p> <p>»Bir kısmı cümle biçiminde (<i>Her işte bir hayır vardır...</i>) bir kısmı kelime grubu biçiminde (<i>Allah aşkına...</i>), bir kısmı da sözcük biçiminde (<i>Estağfurullah...</i>) kalıplaşmıştır.</p> <p>Hayır dua ve iyi dilek bildirenler: Güle güle oturun, Allah razı olsun, Allah ne muradın varsa versin...</p> <p>Duygusal tepkileri dile getirenler : Güler misin ağlar mısın?, Allah aşkına, Aklına şaşayım,Allah çarpsın, Allah derim ...</p> <p>Selamlaşma bildirenler: Günaydın, iyi akşamlar, İyi sabahlar, Selamünaleyküm, İyi günler, Merhaba...</p> <p>Ayrılık bildirenler: Hoşça kal, Görüşmek üzere, İyi yolculuklar, Görüşürüz,Allah'a ısmarladık, Elveda..</p> <p>Batıl inançları bildirenler: İyi saatte olsunlar, Şeytan kulağına kurşun, Elemtere fiş kem gözlere şiş, Nazar değmesin...</p> <p>Bir istek bildirenler: Sadede gelelim, Bize de buyurun, Gereğini arz ederim, Bana müsaade...</p> <p>Konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildirenler: Senden iyi olmasın, Sözüünü balla kestim, Estağfurullah...</p> <p>Kabul veya reddetme bildirenler: Baş üstüne, Eyvallah, Amenna, Âmin, Emredersiniz, Maalesef...</p> <p>Dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildirenler: Ben sana gösteririm, Benden günah gitti, Benden söylemesi...</p> <p>Genel bir davranış veya düşünce bildirenler: Korkunun ecele faydası yoktur, Tarih tekerrürden ibarettir, Tebdil-i mekânda ferahlık vardır, Her şey olacağına varır...</p> <p>Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtanlar: Elçiye zeval olmaz, Ayrıptır söylemesi...</p> <p>Dini inançları bildirenler: Allah bilir, Allah kerim...</p> <p>Özür dileme bildirenler: Pardon, Affedersin, Kusura bakma,...</p> <p>Sembolik olarak ödüllendirme bildirenler: Aferin, Bravo, Berhudar ol, Su gibi aziz ol, El öpenlerin çok olsun...</p> <p>Minnet, teşekkür bildirenler: Teşekkür ederim, Sağ ol(un), Elin(iz)e sağlık, Zahmet oldu..</p>
<p>❑ İKİLEMELER</p> <p>Sözcüğün anlamını pekiştir-mek ya da söze güzellik katmak amacıyla iki sözcüğün art arda kullanılmasıdır.</p> <p>»Ağır ağır (yürümek), eş dost, ileri geri (konuşmak), eğri büğrü (dal), abur cubur, şırl şırl, güzel mi güzel...</p> <p>Bİkilemeler farklı şekillerde oluşturulur:</p> <p>1) Aynı kelimenin tekrarlanmasıyla oluşan ikilemeler:</p> <p>»Ağır ağır, güzel güzel, tatlı tatlı, konuşa konuşa, atlaya atlaya, koşa koşu, deste deste...</p> <p>2)Eş anlamlı kelimelerin tekrarlanmasıyla:</p> <p>»Bitmek tükenmek, sağ salım, doğru dürüst, ses seda, güçlü kuvvetli...</p> <p>3) Zıt anlamlı kelimelerin tekrarlanmasıyla:</p> <p>»İyi kötü, alt üst, düşe kalka, bata çıka, aşağı yukarı, büyük küçük, ...</p> <p>4)Yakın anlamlı kelimelerin tekrarlanmasıyla:</p> <p>»Akıl fikir, ak Pak, mal mülk...</p> <p>5)Biri anlamlı diğeri anlamsız iki kelimenin tekrarlanmasıyla:</p> <p>»Ev mev, kitap mitap, su mu, sıkı fıkı, tek tük, saçma sapan, ufak tefek, eski püskü...</p> <p>6)Her ikisi de anlamsız kelimelerin tekrarlanmasıyla:</p> <p>»İlvır zıvır, çıtı pıtı, abuk sabuk, paldır küldür, apar topar, mırın kırın...</p> <p>7) Yansıma sözcüklerle yapılır:</p> <p>»Tıkır tıkır, çatır çatır, horul horul, gümbür gümbür...</p>			
<p>ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİN ORTAK ÖZELLİKLERİ:</p> <p>1. Atasözleri ve deyimler anonimdir, (yani söyleyeni belli değildir) halkın ortak malıdır.</p> <p>2. Kısa ve özlü sözlerdir. Yani az sözcükle çok şey anlatırlar.</p> <p>3. Kalıplaşmış sözlerdir. Herhangi bir değişikliğe uğramazlar.</p> <p>4. Genellikle mecaz anlam taşırlar.</p>			
<p>ATASÖZLERİ İLE DEYİMLER ARASINDAKİ FARKLAR:</p> <p>1. Atasözleri cümle şeklindeki, deyimler çoğunlukla söz grubu şeklindedir.</p> <p>» İşleyen demir ışıldar. (<i>Atasözü</i>) » İki yakası bir araya gelmemek (<i>Deyim</i>)</p> <p>2. Atasözleri topluma öğüt verirken, deyimler sadece içinde bulunulan durumları bildirir. Yani deyimlerin ders verme özelliği yoktur.</p> <p>» “Çobansız koyunu kurt kapar.” sözü ders verdiği için atasözüdür. » “Burnu havada olmak” sözü ise öğüt verme amacı taşımadığı için deyimdir.</p>			

CÜMLEDE (TÜMCEDE) ANLAM

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 1

□ CÜMLEDE ANLATIM TEKNİKLERİ

- **ÖZNEL CÜMLE:** Kişiden kişiye değişen, yalnızca bir kişiye ya da bir gruba ait düşünceleri anlatan cümlelerdir. Bu cümlelerde “**bence, bana göre**” anlamı vardır.
- »Ülkemizin en güzel kenti İstanbul’dur. »Çok iyi bir insandır.
- »En iyi tatil, denizde yapılan tatildir. »Doğa insana huzur verir.
- **NESNEL CÜMLE:** Doğruluğu veya yanlışlığı kanıtlanabilir yargılardır. Düşsel öğeler ve yorum yoktur.
- »Türkiye’nin en kalabalık şehri İstanbul’dur. »Zeytinin en çok yetiştiği bölge Ege’dir.
- »Alfabemizden yirmi dokuz harf vardır. »Mehmet Akif Ersoy İstiklal Marşı’nızın şairidir.
- »Türkiye’nin başkenti İstanbul’dur. (Yanlış olduğu ispatlanabildiği için nesnelidir.)
- Aşağıdaki soru tipleri Öznel/Nesnel Cümleleri bulmaya yöneliktir:**
- ... hangisi/ hangileri **kanıtlanabilirlik** açısından farklıdır?
- ... hangisi/ hangileri **kanıtlanabilirlik** özelliği taşır/taşımaz?
- ... hangisi/ hangileri **kişisel düşünce** özelliği taşır/taşımaz?
- ... hangisinde/hangilerinde **yorum** vardır/**yoktur**?
- ...hangisinde/ hangilerinde **kişisel** özellik vardır/ yoktur?
- **ÖRTÜLÜ ANLAM:** Bir cümlemin anlamından çıkarılabilecek diğer anlamlara denir. Cümlede açıkça söylenmemiş ama ulaşılabilecek düşünce ve fikirleri içerir. Cümleden çıkarılabilecek yardımcı düşüncelerdir.
- »Hava artık ısınmaya başladı. (Bu cümleden havanın daha önce soğuk olduğu anlaşılıyor.)
- »Dere kenarında olan evler heyelan nedeniyle yıkıldı. (Dere kenarında olmayanlar yıkılmadı, anlamı var.)
- »Sen de başarılı bir öğrencisin. (Başarılı başka öğrencilerin de olduğu manası var)
- »Artık öğrenciler daha çok kitap okuyor. (Eskiden daha az okudukları anlaşılıyor.)
- »Doğum gününe seni de bekliyorum. (Doğum gününe başkaları da gelecek sen de gel anlamı çıkartılır.)
- »Beni sadece sen anlayabilirsin. (Beni senden başka kimse anlayamaz, ifadesi anlaşılmaktadır.)
- »En güzel pastayı annem yapar. (Diğerleri annem kadar güzel pasta yapamaz, anlamı vardır.)
- »Sınavda kompozisyon da varmış. (Diğer soruların yanında kompozisyon da sorulacak anlamı var.)
- **DOĞRUDAN (DOLAYSIZ) ANLATIM:** Başkasının sözlerini, cümlelerini olduğu gibi, hiç değiştirmeden tırnak içinde veya konuşma çizgisi ile aktarmaya denir. Konuşma çizgisi ile aktarılan söz ya da cümleden sonra “dedi, sordu, söyledi” gibi ifadeler varsa cümlemin kendi noktalama işareti yerine virgül kullanılır.
- »Ayşe “Yarın okula gelemeyeceğim.” dedi. »Ali: "Bu kitabı iki kez okudum." dedi.
- »Ayşe: »Ali:
- Yarın okula gelemeyeceğim, dedi. — Bu kitabı iki kez okudum.
- »Babam: "Biz bu köyde doğup büyüdük." derdi. »Polis: "Bu ev kimin?" diye sordu.
- »Babam: »Polis sordu:
- Biz bu köyde doğup büyüdük, derdi. — Bu ev kimin?
- **DOLAYLI ANLATIM:** Başkasının sözlerini kendi söyleyişimize göre değiştirip aktarmaya denir.
- »Ayşe bana yarın okula gelemeyeceğini söyledi. »Ali bu kitabı iki kez okuduğunu söylüyor.
- »Babam bu köyde doğup büyüdüklerini söylerdi. »Polis, bu evin kime ait olduğunu sordu?
- **ÖZELDEN GENELE ANLATIM:** Cümlemin içindeki farklı yargılardan, parçadan bütüne doğru genel bir yargıya gitme yoluna tüme varım denir. Tümevarım cümleleri genelleme özelliğindedir.
- »Evler, duvarlar, ağaçlar; **bütün** sokak sustu. (Özel → Evler, duvarlar, ağaçlar → Genel →bütün sokak)
- »**Köpek** sadık bir **evcil hayvan**dır. (Özel → köpek → Genel →evcil hayvan)
- »Tiyatro en sevdiğim **sanat** dalıdır. (Özel → tiyatro → Genel →sanat dalı)
- **GENELDEN ÖZELE ANLATIM:** Bütünden parçaya varma yoluyla gerçekleşen anlatım türüdür.
- »Kuşlardan barışı simgeleyen **güvercinler**dir. (Genel →kuşlar → Özel →güvercinler)
- »**Derslerden** en çok **Türkçeyi** severim. (Genel →ders → Özel →Türkçe)
- »Petrol ürünlerinden benzine zam geldi (Genel →petrol ürünleri → Özel →benzin)

□ CÜMLE İÇİ ANLAM İLİŞKİLERİ

- **NEDEN(SEBEP)-SONUÇ İLİŞKİSİ:** Eylemin gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesinin bir nedene bağlı olduğu cümlelerdir. Bu tür cümlelerde “**için, çünkü, diye, üzere, dolayı, -dan/-den, -dığı için**” gibi sözcük ya da eklere rastlanır. Neden-Sonuç cümleleri “**-dığı için**” veya “**-ması nedeniyle**” anlamı taşır.
- Neden-Sonuç cümlelerinde “sebebi” kişinin isteği ve kontrolü dışında gerçekleşir.
- »Yol kapalı **olduğu için** geciktim.
- »Ders çalışmadığından başarılı olamadı.
- »Seni ziyaret edemedim, **çünkü** hastaydım.
- »Yağmurun yağmasıyla herkes içeri kaçıştı.
- »Maddi imkânsızlık **yüzünden** okuyamamış.
- Aşağıdaki soru tipleri Neden(Sebebi) Sonuç anlamı taşıyan cümleleri bulmaya yöneliktir:**
- ... hangisinde/hangilerinde **neden-sonuç ilişkisi** vardır/**yoktur**?
- ... numaralandırılmış cümlelerden hangisi kendinden önceki cümlemin nedenidir?
- ... hangisinde yargı gerekçesiyle birlikte verilmiştir?
- **AMAÇ-SONUÇ İLİŞKİSİ:** Eylemin hangi amaca bağlı olarak gerçekleştiği ya da gerçekleşmediğini vurgulayan cümlelerdir. Bu tür cümlelerde de “**için, diye, üzere**” gibi edatlardan yararlanılır. “**-e**” hâl eki de cümleye amaç anlamı katabilir. Amaç cümleleri “**-mek için**” veya “**-mek amacıyla**” anlamı taşır.
- Bu tür cümlelerde bilerek isteyerek yapma anlamı vardır. Yani Amaç-Sonuç cümleleri kişinin isteği ile gerçekleşir.
- »Okula **gitmek üzere** evden ayrıldı.
- »Eğlenmek **için** parka gittik.
- »Ailesini görmeye İzmir’e gidecekmış.
- »Kardeşi iyileşsin **diye** Allah’a dua ediyordu.
- »Bildiklerini **anlatmak üzere** karakola gitti.
- **KOŞUL(ŞART)-SONUÇ İLİŞKİSİ:** Gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi belli bir şarta bağlı olan cümlelerdir. “**-se, -sa, -dikça, -dikçe, -madan, -meden, -ınca, -ince, -mı, -mi, üzere, ama, fakat, sayet...**” gibi ek ve sözcüklerle cümleye koşul anlamı katar.
- »Kitabı geri almak **üzere** veriyordum.
- »Çalıştın **mi** kazanırsın.
- »Seni görmedikçe mutlu olamam.
- »Aynalı körük olmasa ben gelin gitmem.
- »Okula gideceksin **ama** otobüsle.
- Aşağıdaki soru tipleri Koşul (şart)Sonuç anlamı taşıyan cümleleri bulmaya yöneliktir:**
- ... hangisinde/hangilerinde **koşul-sonuç ilişkisi** vardır/**yoktur**?
- ... hangisinde/hangilerinde eylemin gerçekleşmesi bir şarta bağlanmıştır?

□ CÜMLELER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

- **EŞ ANLAMLI (ANLAMDAŞ) CÜMLELER:** Eş anlamlı sözcüklerle ya da birbirinin anlamını verebilen eklerle kurulan cümlelerdir.
- »İnsan kitap okumalıdır.
- »İnsanların kitap okuması gerekir.
- »Ne sizi ne de köyünüzü unutabilirim.
- »Sizi de köyünüzü de unutamam.
- »Duygu ve düşüncelerini birkaç sözcük ile söyleyebilmek, ancak yüksek insanlara düşer.
- »Az sözle çok şey anlatabilmek ancak yetenekli insanların işidir.
- Aşağıdaki soru tipleri Eş Anlamlı Cümleleri bulmaya yöneliktir:**
- ... cümlelerin hangileri aynı anlamda kullanılmıştır?
- ... hangisi yukarıdaki cümle ile aynı anlamdadır?
- ... cümlelerden hangileri anlamca aynı doğrultudadır?
- ... cümlelerin hangileri ileri sürülen düşünce bakımından aynıdır?
- **YAKIN ANLAMLI CÜMLELER:** Birbirine yakın anlamlar içeren cümlelerdir.
- »Konusunu halktan alan öyküler, başarılı sayılmaktadır.
- »Hikâyenin toplumda ilgi görmesi için konusunu halka dayandırması gerekir.
- »Başarılı olmak isteyenler mücadele etmelidir.
- »Azimle çalışanlar mutlaka hedeflerine ulaşırlar.
- »Bu kitabında herkesi ilgilendiren bir şey var.
- »Bu kitapta yazar herkese bir şeyler sunmuş.
- Aşağıdaki soru tipleri Yakın Anlamlı Cümleleri bulmaya yöneliktir:**
- ... cümlelerin hangileri benzer anlamda kullanılmıştır?
- ... cümlelerin hangileri yakın anlamlıdır?
- ... cümlesinde anlatılmak istenene anlamca en yakın cümle hangisidir?
- **ANLAMCA ÇELİŞEN CÜMLELER:** Anlamca birbirleriyle çelişen, birbirine karşıt sözlerin durumların bir arada verilmesiyle oluşan cümlelerdir.
- »Konuyu ayrıntılarına inerek incelemişsin.
- »Konuyu oldukça genel yönleriyle incelemişsin.
- »Teknoloji doğanın dengesini bozmaktadır.
- »Bilim ve teknik hayatımızı kolaylaştırıyor.
- »Yazar görüşlerini anlaşılır bir dille ifade etmiş.
- »Her zaman kapalı anlatım kullanan bir yazardır.
- Aşağıdaki soru tipleri Anlamca Çelişen Cümleleri bulmaya yöneliktir:**
- ... cümlelerin hangileri anlamca çelişmektedir?
- ... cümlelerin hangileri anlamca uyumsuz?
- ... hangileri anlamca birbirinin zıttıdır?

CÜMLEDE (TÜMCEDE) ANLAM

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 2

□ CÜMLENİN İÇEREBİLECEĞİ ANLAMLAR

- **1- AŞAMALI DURUM:** Bir eylemin gittikçe artarak veya azalarak gelişmesidir.
»Bu derenin suyu giderek azalıyor. »Havalar günden güne ısınıyor.
»Başarıya adım adım ulaşılır. »Damlaya damlaya göl olur.
- **2- AZIMSAMA:** Bir şeyin miktarını az bulma, yeterli görmeme anlamı vardır. Genellikle ölçülebilir (nicel) özelliklerle ilgili cümlelerdir. Küçümseme ile karıştırılmamalıdır.
»Koca okulda bu kadar mı öğrenci var. »Bu sorulardan bu not mu alını?
»Aldığım maaş bakkala bile yetmiyor. »Bahşiş diye bunu mu verdi?
- **3- BEKLENTİ:** Bir olayın gerçekleşmesini veya gerçekleşmemesini isteme anlamı içeren cümlelerdir. “**Ummak, sanmak**” gibi eylemlere dikkat edilmelidir.
»Börek bir saatte pişer sanırım. »Bu olayı kısa sürede atlatmanı umuyorum.
»Bu testleri bugün çözeriz sanmıştım. »Kitabı bir gecede okurum sanıyordum.
- **4- BETİMLEME (TASVİR):** Bir manzarayı, kişiyi veya nesneyi benzerlerinden ayıran temel nitelikleriyle anlatan cümlelerdir. Yani resim yapar gibi anlatmaktır.
»Artık bahar geldi derken hava bozmuş; kırlar, sokaklar, damlar karla örtülmüştü.
»Az konuşan, doğruyu söyleyen; söylediğini tartan bir adamdı.
»Güç işlerde çalışmaktan nasırlaşmış, kara, kıllı ellerini çekinerek bana doğru uzattı.
- **5- ELEŞTİRİ:** Bir kişinin, bir eserin, bir konunun doğru ya da hatalı yönlerini ifade eden cümlelerdir. Eleştiri olumlu da olumsuz da olabilir.
»Usta şair son yapıtında kendini tekrar etmekten kurtulamamış. (Olumsuz eleştiri)
»Tablolarında fırçasını büyük bir ustalıkla kullandığı hemen göze çarpıyor. (Olumlu eleştiri)
»Romanın kurgusu çok güzel, ancak şiirler yama gibi durmuş. (Olumlu - Olumsuz eleştiri)
- **Öz Eleştiri:** Kişinin kendine yönelik yaptığı eleştiri cümleleridir.
»Bu kadar tembellik yapmasaydım şimdiye kadar işim biterdi.
»Düşünmeden konuştuğum için arkadaşımın kalbini kırdım.
- **6- EŞİTLİK:** İki ya da daha fazla kavramın veya durumun birbirine denk olmasını ifade eden cümlelerdir.
» Boyca birbirleriyle aynılar. »Elmayı tam ortasından ikiye böldü.
» Bu şirketteki ortaklığımız yarı yarıyadır. »Bu pastayı kardeş payı yapabiliriz Suzan
- **7- HAYIFLANMA:** Kişinin bir duruma karşı kendi kendine üzülmeye veya pişman olmasıdır.
» Nasıl geçti habersiz o güzelim yıllarım. »O güzelim kız, birkaç yılda çöküp yaşlandı.
»Ne yazık ki tatili değerlendiremedik. »Yazık sana verdiğim emeklere.
- **8- İÇERİK (KONU/MUHTEVA):** “Sanatçı ne anlatıyor?” sorusu konuyu yani içeriği(anlatılanları) verir.
»Kemal Tahir Toprak Ana’da Osmanlı’nın kuruluş yıllarını anlatıyor.
»*Şiirlerinde yalnızlığını güçsüzlüğünü dile getiriyor.*
»Bu romanda aydınlık ile yıllar yılı yüz üstü bırakılmış olan köylü arasındaki uçurum vurgulanmış.
- **9- KARŞILAŞTIRMA:** Bir düşünce ya da kavramı daha anlaşılır hale getirebilme amacıyla onun herhangi bir yönünün başka düşüncelerle veya kavramlarla kıyaslanmasıdır.
»Adnan yaşça Ahmet’ten büyük(tür). »Ablam kardeşimden daha anlayışlıdır.
»Buğra, en az senin kadar iyi satranç oynar. »Dinlemek de konuşmak kadar önemlidir.
- **10- KİNAYE:** Cümlede ifade edilen düşüncenin, genellikle alaycı biçimde, tersini kastetmektir.
» Çok çalıştığın zayıflardan belli oluyor. »Zaten harika oynadığınız için 4-0 yenildiniz.
»Eşini çok sevdiği dövmesinden belli! »Para işlerini iyi bildiği için dükkânı batırdı(!)

- **11- KÜÇÜMSEME:** Bir şeye değer ya da önem vermeme, bir şeyle alay etme, niteliklerini küçümseme anlamı vardır. Azımsama ile karıştırılmamalıdır.
»Sanki kendisi her şeyi biliyor. »Bu da yemek mi ben daha iyisini yaparım.
»Bir paragraf yazmakla yazar mı oldun? »Kendini nimetten mi sayıyorsun sen?
- **12- OLASILIK(İHTİMAL):** Bir eylemin ya da durumun gerçekleşip gerçekleşmediğinin belli olmamasıdır. “**Galiba, belki, sanırım, gibi, olmalı, -dır, -tır, -ebilmek**” gibi ifadeler cümleye olasılık anlamı katabilir.
»Sana mektup yazacağını sanmıyorum. »Bu hastalık hemen geçmeyebilir.
»Dün beni arayan Hakan olmalı. »Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın.
- **13- ONAYLAMA:** Bir sözün, bir işin, bir davranışın doğru ve yerinde bulunarak kabul edildiğini, tasdik edildiğini bildiren cümlelerdir.
»Rolünü çok iyi oynadın. »İşini iyi yaptığın belli oluyor.
»Büyüklerine saygı göstermen çok güzeldi. »Son saniyede topu potaya atman doğruydu.
- **14- ÖNERİ(TAVSİYE):** Bir konudaki eksiğin giderilmesi ya da bir sorunu çözmek için öne sürülen görüş, incelenmek için ileri sürülen tekliftir.
»Güler yüzlü olmayan dükkân açmasın. »Kendinize belli bir hedef belirleyin.
»Ben diğer senaryoyu çekelim, diyorum. »Bence yanınıza şemsiye alın.
- **15- ÖN YARGI:** Bir kimse veya olay hakkında yeterince bilgi sahibi olunmamasına rağmen önceden peşin hüküm vermektir.
» Bu kitap çok satacak. »Bu çocuk ileride büyük adam olacak.(Olumlu ön yargı)
»Göreceksin, haftaya kadar bitmeyecek. »Bu işi kesinlikle başaramayacak. (Olumsuz ön yargı)
- **16- SİTEM:** Bir kişiye, yaptığı hareketin veya söylediği sözün üzüntü, alınganlık, kırgınlık gibi duygular uyandırdığını öfkelenmeden belirtme durumudur.
»Hadi gelmedin, bari telefon etseydin. »Yemekten biraz da bana niye ayırmadın?
»Buraya gelmiş de bizi aramamış. »Sen buralara gelir miydin?
- **17-TANIM:** Bir varlığın ya da kavramın ne olduğunu açıklayan cümlelerdir. “**Bu nedir?**” sorusunun cevabını içerir. Tanımlar nesnel olabileceği gibi öznel de olabilir. Olumsuz yargılar tanım değildir.
»Ankara ülkemizin başkentidir.(Nesnel Tanım) »Kalem, yazmaya yarayan araçtır. (Nesnel Tanım)
»Kitap en iyi dosttur. (Öznel Tanım) »Mavi en sevdiğim renktir.(Öznel Tanım)
»Doğayı sevmeyen, insan olamaz.(Tanım değil) »Eğitim yapılmayan yer okul değildir. (Tanım değil.)
- **18- ÜSLUP (ANLATIM):** Bir duyguyu, düşünceyi anlatma, söyleme biçimidir. Sözcüklerin seçimi ve kullanımı gibi dil ve anlatımla ilgili özelliklerin bütünüdür. “Sanatçı ne anlatıyor?” sorusu konuyu(içeriği), “Nasıl anlatıyor?” sorusu üslubu verir.
»Yazar, yapıtlarında köy yaşamını yerel bir söyleyişle ele alıyor.
»Anılarında, yurtdışında yaşadığı yılları, içten bir anlatımla kaleme almıştır.
»Konuşma dilini yansıtan anlatımı sayesinde, okurlar yazılarını son derece içten buluyordu.
- **19- VARSAYIM:** Gerçekleşmemiş bir eylem ya da durumu gerçekleşmiş gibi kabul etmektir. “Diyelim ki, farz edelim, kabul edelim, tut ki, düşün ki” gibi söz veya söz öbekleriyle sağlanır.
»Farz et uçak seferleri iptal edildi. »Onun da senin gibi davrandığını düşün.
»Tut ki konuklar bireraz gecikti... »Diyelim ki seni işe aldılar, işi becerebilecek misin?
- **20- YAKINMA:** Bir durum veya olaydan memnun olmamayı, şikâyet ederek anlatan cümlelerdir.
»Her defasında en zor işi bana veriyor. »Kurallara uyan yok, herkes bildiğini okuyor.
»Bu çocuklar artık beni hiç dinlemiyor. »Bu berbat yollar artık milleti bezdirdi.

PARAGRAFTA (PARÇADA) ANLAM

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 1

□ PARAGRAFIN ANLAM YÖNÜ

□ **KONU:** “Parçada/paragrafta ne anlatılıyor?” sorusunun cevabı konuyu verir. Genelde birkaç sözcükten oluşur. Cümle biçiminde değildir. → “Anne sevgisi, sağlıklı yaşam..” vb...

Konu bulunurken şunlara dikkat edilmelidir:

✓ Parçada en çok tekrar edilen sözcükler üzerinde yoğunlaşılmalıdır.

✓ Konu genelde giriş bölümünde verilir, bu nedenle ilk cümlelere dikkat edilmelidir.

✓ Konu, parçanın tamamını kapsar nitelikte olmalıdır. Ancak konuyu ararken genellemeye gidilmemelidir. Konu, mümkün olduğunca parçayı da kapsayıcı şekilde daraltılmalıdır.

☒ **TEMA:** Bir sanat eserinin merkezinde yer alan temel duygu ve düşünce demektir. Konu ile karıştırılmaması gerekir. Konu somutken, tema soyuttur. Tema genel, konu ise daha özeldir. Örneğin “sevgi, ölüm, ayrılık...” birer tema, “Sevginin toplum yaşamındaki yeri” ise konudur.

□ **Şiirde Tema:** Şiirde dile getirilen duygu, düşünce ve hayale tema denir.

□ **ANA FİKİR (ANA DÜŞÜNCE):** Yazarın yazıyı yazma amacı, bize öğretmek istediği şeydir. Ana düşüncüyü bulmak için “Parçada/paragrafta yazar ne anlatmak istiyor?” sorusunu sorabiliriz.

✓ Ana düşünce bir cümle biçiminde olur. → “Gelişmek için kitap okumalıyız” gibi...

✓ Tüm paragrafı kapsayan genel bir yargı bildirir. Parça okunduğunda varılan ortak düşüncedir.

✓ İlk ve son cümle ana fikir olabilir. Ancak ana fikir genelde sonuç bölümünde bulunur. Ana fikir paragrafta hiç yazmıyorsa paragrafın genelinden çıkarım yapılır.

Ana düşüncüyü bulmak için şunlara dikkat edilmelidir:

✓ Önce konu bulunmalı, yazarın konuyu ele alış amacının ana düşünce olduğu unutulmamalıdır.

✓ “**kısaca, sonuçta, oysa, bence, özetle, çünkü, ama**” vb. ifadelerden sonra ana düşünce gelebilir.

✓ Parçada atasözü veya örnek varsa, örnekten önceki yargı ve atasözü ana fikri verebilir.

✓ Olumsuz cümleler ve olasılık (ihtimal) cümleleri ana fikir olamaz.

□ **YARDIMCI DÜŞÜNCELER (YARDIMCI FİKİRLER):** Ana fikri desteklemek için sıralanmış küçük düşüncelerdir. Ana fikir yardımcı fikirlerin toplamıdır. Bir parçada bir ana fikir, birçok yardımcı fikir vardır. Paragraf içindeki her bir cümle ana fikri o paragrafın yardımcı fikirlerinden biridir.

✓ Parçada sayı olarak birden fazladır.

✓ Genellikle gelişme bölümünde yer alırlar.

✓ Ana düşüncenin sınırlarını çizer.

✓ Ana düşüncenin anlaşılmasını sağlayıcı niteliktedir.

✓ Parçayı tam olarak kapsamaz.

✓ Olumsuz sorularının çoğu yardımcı fikirlerle ilgilidir.

□ **ANAHTAR KELİMELE:** Henüz paragrafı okumamış birine gösterildiğinde paragrafın konusu ve içeriği hakkında doğru fikir veren kelimelerdir.

□ **PARAGRAFIN BAŞLIĞI:** Paragrafın konusunu en iyi biçimde yansıtan kelime ya da kelimeler metnin başlığı olabilir. Yani metnin başlığını bulmak için konuyu doğru anlamak gerekir.

□ ÖRNEK PARAGRAF İNCELEMELERİ

ÖRNEK PARAGRAF 1 (Düşünce Paragrafı)

» Yazma, yazarak öğrenilen bir sanattır. Deneyerek öğrenilen bir beceri ve alışkanlık işidir. Kötü yazdığınız için üzülme. Yetenek de her şey gibi çalışmayla gelişir. Siz, yeter ki yazın. Olabildiğince yazın. Kötü de olsa yazın.

KONU: Yazma becerisini geliştirme

ANA FİKİR: Yazma becerinizi geliştirmek için daha çok yazmalısınız.

YARDIMCI FİKİRLER: 1- Yazma deneyerek öğrenilebilecek bir beceri, bir alışkanlık işidir. 2- Dünyadaki her şey gibi yetenek de çalışmayla gelişir. 3- Yazma, yazarak öğrenilen bir sanattır.

ANAHTAR KELİMELE: Yazmak, denemek, beceri, gelişmek

BAŞLIK: Yazmaktan Vazgeçmeyin

ÖRNEK PARAGRAF 2 (Olay Paragrafı)

» Komşusu Nasrettin Hoca’dan ip istemiş. Hoca: “Veremem komşu. İpe un serdim.” demiş. Adam gülmüş. “Aman hocam, ipe un mu serilir?” deyince, Hoca: “Canım vermek istemezse bal gibi serilir.” demiş.

KONU: Hoca’nın komşusuna ipi vermemek için bahane uydurması

ANA FİKİR: Bir işi yapmak istemeyenler çeşitli bahaneler uydurabilir.

YARDIMCI FİKİRLER: Bu paragrafta hiç yardımcı fikir yoktur.

ANAHTAR KELİMELE: Hoca, ipe un sermek

BAŞLIK: İpe Un Sermek

□ PARAGRAFTA YAPI (GİRİŞ-GELİŞME-SONUÇ BÖLÜMLERİ)

□ **GİRİŞ:** Ayrıntılara girmeden konunun/düşüncenin tanıtıldığı bölümdür. Çoğu kez paragrafın konusunu, bakış açısını ortaya koyan cümlelerdir. Giriş cümleleri “**Ama, fakat, ancak, oysa çünkü...**” gibi ifadelerle başlamaz. Bu tür ifadeler diğer bölümlerde bulunur.

□ **GELİŞME:** Giriş bölümünde ortaya konan düşüncenin/konunun geliştirilip örneklediği cümlelerdir. Genelde birden fazla cümleden oluşur. Yardımcı düşünceler genelde bu bölümde bulunur. En uzun bölümdür.

□ **SONUÇ:** Konunun/düşüncenin bir sonuca bağlandığı bölümdür. Sonuç cümleleri “**demek ki, demek oluyor ki, anlaşılıyor ki, öyleyse**” gibi bağlayıcı ifadelerle başlar. Genellikle tek cümledir. Paragrafın küçük bir özeti gibidir. Ana fikir genelde bu bölümdedir. **Not: Örnek Paragraf 1 ve 2’nin bölümleri renklerle gösterilmiştir. İnceleyiniz.**

Tek başına tecrübe hiçbir zaman yetmez. “Akıl yaşta değil baş-tadır” demiş atalarımız. Çünkü tecrübenin yıllar içinde öğrendiğini yetenek kolayca yapar. Demek ki: “Yetenek tecrübeden çok daha önemlidir.” diyebiliriz.

□ PARAGRAFTA ANLATICI TİPLERİ

□ **3. KİŞİ ANLATIMI (“O” AĞZI):** Olayların tamamen anlatıcının kontrolünde olduğu, anlatıcının her türlü detayı bildiği veya dışarıdan gözlemlediği anlatım türüdür. Genellikle fiiller 3. Tekil kişiyle çekimlenmiştir. En çok kullanılan anlatıcı tipidir.

» “Kıyıda doğru yürüdü. Kıyıyı yavaşça açtı. İçeri girdi. Evin çok düzenli olduğunu gördü.”

□ **1. KİŞİ ANLATIMI (“BEN” AĞZI):** Olaylar anlatıcı tarafından yaşanıyor izlenimi vardır. Anlatıcı yaşadıklarını ve deneyimlerini öne çıkarır. “Ben” kavramı ön plandadır ve fiiller genellikle 1.tekil kişide çekimlenmiştir.

» “Kıyıda doğru yürüdüm. Kıyıyı yavaşça açtım. İçeri girdim. Evin çok düzenli olduğunu gördüm.”

☒ PARAGRAFTA BAKIŞ AÇILARI

□ **KAHRAMAN BAKIŞ AÇISI:** Olayların, kahramanlardan biri tarafından anlatıldığı bakış açısıdır. Bu bakış açısında birinci kişi ağzı kullanılır. Anlatıcı yalnızca kendi aklından geçeni bilir, diğer kişileri gördüğü kadar anlatır.

» Babam her sabah biz uyanmadan, karanlıkta kalkıyor, hiçbir şey vemedi ekmeğini alıp vola çıkıyor. Hava kararırken yalıdan dönen toplayıcılarla o da dönüyor. Her gün altı liraya kadar gündelik alıyordu galiba.

□ **GÖZLEMCI BAKIŞ AÇISI:** Bu anlatımda anlatıcı, gördüklerini kamera sessizliğiyle aktarır. Anlatıcı kahramanlardan daha az şey bilir, hikâyedeki kişilerin aklından geçenleri bilmez, nesnel bir tavır takınır.

» Adamın biri bir göletin başında oturmuş etrafı seyrediyordu. Bir köpek dikkatini çekti. Köpek, su içmek için gölete geliyor ama suda yansımaları görün korkuyordu ama sonunda susuzluğa dayanamadı ve kendini suya attı.

□ **HAKİM (TANRISAL / İLAH) BAKIŞ AÇISI:** Bu bakış açısında anlatıcı kahramanların psikolojik hallerini, aklından geçenleri ve anlatılan yerin özelliklerini zaman ve mekan engeli tanımadan bilir. Anlatım, 3. kişi “o” ile yapılır.

» Yol yürümekle bitmiyordu. Ali çok yorulmuştu. Ne kadar çok susadığını fark etti.

□ OLAY PARAGRAFİNİN TEMEL UNSURLARI

□ **OLAY:** Kahramanların yaşadığı olaylardır. Genelde bir olay etrafında birçok olay gerçekleşir.

Örnek Paragraf 2’de Olay → Hoca’nın komşusuna ip vermemek için bahane uydurması

□ **ZAMAN:** Olayın gerçekleştiği zamandır, cümlelerdeki zaman ifade eden kelime veya eklerden anlaşılır. Olay, metnin uzunluğuna göre bir ya da birden fazla zamanda, bazen de belirsiz bir zamanda gerçekleşebilir.

Örnek Paragraf 2’nin Zamanı → Belirsiz

□ **MEKÂN/YER:** Parçada anlatılan olayın gerçekleştiği yer veya yerlerdir. Çoğu metinde olaylar birden fazla mekânda gerçekleşir. Mekânın anlatımı sırasında betimlemelere sıkça başvurulur.

Örnek Paragraf 2’nin Mekânı → Nasrettin Hoca’nın evi

□ **KAHRAMANLAR:** Metinde anlatılan olayların başından geçtiği ya da olaylardan etkilenen karakterlerdir. Metnin türüne göre kahramanlar insan dışı varlıklar da olabilir.

Ana Karakterler: Metnin asıl karakterleridir. Olay bu kişi veya kişilerin etrafında gerçekleşir. Bu karakterlerin olaylar karşısındaki duygu ve düşünceleri detaylı olarak anlatılır.

Yardımcı Karakterler: Olayın gelişmesinde etkisi olmayan ayrıntılı olarak anlatılmayan karakterlerdir.

Örnek Paragraf 2’nin Kahramanları → Ana Karakter: Nasrettin Hoca

Yardımcı Karakter: Komşu

PARAGRAFTA (PARÇADA) ANLAM

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 2

□ ANLATIM BİÇİMLERİ

Yazarın anlatımını yaparken kullandığı üsluba, başvurduğu yöntemle anlatım biçimi denir. Anlatılacakların türüne ya da amacına göre dört farklı anlatım biçimi kullanılır. Bir paragraf bu dört anlatım biçiminden biriyle yazılır. İki anlatım biçimi yan yana kullanılsa bile mutlaka bir anlatım biçimi daha baskındır.

□ **1- AÇIKLAMA:** Bilgilendirmeye yöneliktir. Nesnel anlatım uygulanır. Genellikle bir sözcük ya da terimin tanımı, bir sorunun aydınlatılması amacıyla kullanılır. Daha çok düşünce yazılarında kullanılır.

Makale, fıkra, deneme, eleştiri, gezi yazısı, gibi düşünce yazılarında görülen anlatım biçimidir.
» Hikaye, boyutu ne olursa olsun, doğaya ve insana özgün bir bakış, özgün bir eleştiridir. Yaşamımıza yeni anlamlar, yöntemler, yorumlar getiren bir yazın sanatıdır. İster içten ister dıştan anlatsın; ister bir kişiyi, ister bir toplum kesitini anlatsın bir öykünün özentsiz, yalın, açık, gerçek, inandırıcı, kısa, vurgulayıcı ve çarpıcı nitelikte olması gerekir.

□ **2- TARTIŞMA:** Okuyucunun herhangi bir konudaki fikrini değiştirmeyi amaçlar. Bu anlatım biçiminde “örneklerden, belgelerden tanımlamalardan, tanıklardan, karşılaştırmalardan ve sayısal verilerden” yararlanılır. Daha çok düşünce yazılarında kullanılır. Bu teknikle yazılmış parçalarda genellikle karşılıklı konuşma havası vardır. **Bence, bana göre, kanımca, bana öyle geliyor ki** gibi öznel yargı bildiren sözler dikkati çeker.

Makale ve eleştiri gibi kanıt gerektiren yazılarda kullanılır. Nesnel de öznel de yazılabilir.
» Doğayı sevmek; güzel bir nisan sabahı kırlarda dolaşmak, bir tek çiçeği koparmamak, bir tek karıncayı incitmek değil, onu korumanın ve sevmenin bilincine ulaşmaktır.

□ **3- BETİMLEME:** Varlık, olay ya da durumların farklı özelliklerinin sözcüklerle resmedildiği anlatım biçimidir. Bu anlatım biçiminde yalnızca dış görünüş değil karakter özellikleri de tarif edilebilir. Olaydan çok görüntü anlatılır. Daha çok olay yazılarında kullanılır.

» Baharın geldiği, ağaçların çiçek açmasından belliydi. Gökyüzü masmaviydi. Koca bir mevsim, toprağı altına alan ve köyü örten kar, dağların tepesine çekilmişti. Rüzgâr esmiyordu, ayaz da yoktu. Yamaçlardaki tarlalarda çift süren köylüler vardı.

□ **4- ÖYKÜLEME:** Olay, kişi ya da durumlar yer, zaman ilişkisi içinde belirtilerek kullanılan anlatım biçimidir. Bu anlatım biçiminde ise önemli olan olaylardır. Okuyucunun zihninde adeta bir film canlanır. Daha çok olay yazılarında kullanılır.

» Sabahın altısı. Saroz Körfezi kıpırtısız... Kıvrım kıvrım bir sahil... Tahta bir iskele... İskelede tek başına duran bir martı ve balık tutmaya çalışan bir baba ve oğul... Tüm hareketler ağır çekim. Arada bir 'hay anasını' sözleri ve umutlanarak açılmış martı ağızları.

□ DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Yazarın, ele aldığı konuyla ilgili düşüncelerini desteklemek, anlattıklarını inandırıcı kılmak için kullandığı yöntemlere denir. “Düşünceyi Geliştirme Yolları” bir paragrafın yazımında kullanılan “ANLATIM BİÇİMİNİN” kavranmasını kolaylaştıran yöntemlerdir. Bir paragrafta birden fazla düşünceyi geliştirme yolu kullanılabilir.

□ **a- Tanımlama:** Bir kavram ya da varlığın temel özellikleriyle açıklanmasıdır. Kısaca “Nedir?” sorusunun cevabıdır. Nesnel olmak zorunda değildir. Öznel tanım da olabilir. Parça içinde bir tanım cümlesi varsa, tanımlama var kabul edilir, bütün paragrafın tanım olması gerekmez.

» İnsan varlığının en küçük yapı taşına hücre denir. (Nesnel Tanım)

» Dost güzeldir, iyidir, esirgeyendir, koruyandır. (Öznel Tanım)

□ **b- Duyulardan Yararlanma:** Yazarın duygu ve düşüncelerini belirgin hale getirebilmek için duyu organlarımızla algılanabilen ayrıntılara yer vermesidir.

» Özgürce soluduğun hava, bahçende kokan çiçek, tenini okşayan rüzgâr, lezzetle yuttuğun lokmadır vatan. (Bu metinde dokunma, koklama ve tatma duyularına yer verilmiştir.)

□ **c- Benzetme:** Aralarında ortak yön bulunan iki kavramdan özelliği zayıf olanın, özelliği güçlü olana benzetilmesidir.

» Güneş bu sabah, dalından koparılmış taptaze portakalı andırıyor.

» Hani asılmaz, yıkılmaz yüce dağlar vardır, ne kardan etkilenir, ne rüzgârdan... Osman Bey tüm heybetiyle işte o dağları andırıyordu.

□ **d- Karşılaştırma:** Bir düşünce, varlık ve kavramın daha iyi anlaşılması için başka bir düşünce, varlık ve kavramla benzer ya da farklı yönlerinin ortaya konmasıdır.

» Duymak ve dinlemek arasında fark vardır. Dinlemek konsantrasyon gerektirir. Yolda karşılaştığımız bir dostunuzla sohbet ederken yanınızdan geçen insanları da duyusunuz ama sizin dinlediğiniz kişi dostunuzdur.

□ **e- Örneklendirme:** Düşüncenin inandırıcılığını arttırmak, soyut düşünceleri somutlaştırmak amacıyla şahıs, olay ve eserlerden örnek vermektir.

» Şiirin gerçeği düzyazıya çevrelemez. Namık Kemal'in tüm şiirlerini düzyazıya çevirebilirsiniz. Değerlerinden hiçbir sev vitirmez. Oysa Ahmet Hasim'in bir tek dizesini bile düzyazıya çeviremezsiniz. Çevirmeve kalktınız mı şiir kaybolur.

□ **g- Tanık Gösterme:** Bir görüşü doğrulamak amacıyla başkasının (o alanda sözü geçen, uzman olan) sözünden yararlanma yöntemidir.

» Her işi yapmanın uygun bir zamanı vardır. Zaman koşullar demektir. Yani koşulların uygun olmadığı bir zamanda yapılan iş ya iyi sonuçlar vermez; ya da gereksiz zaman ve emek kaybına yol açar. Atalarımız: "Demir tavında dövülür" demiyor mu?

□ **h- Sayısal Verilerden Yararlanma:** Düşüncenin geliştirilmesinde sayılara dayalı istatistiksel bilgiler verilmesidir.

» Yüksek enflasyon hızlı kalkınmanın bedelidir. 1980 öncesinde kalkınma hızı % 2 enflasyon % 20; 1980 sonrasında kalkınma hızı % 7; enflasyon % 70'tir.

□ PARAGRAFTA ANLATIM ÖZELLİKLERİ

Yazar tarafından parçanın anlatımında kullanılabilen veya yazının taşıdığı ya da taşıması gereken nitelikleri ifade etmeye yarayan bazı kavramlardır. Kısaca bir paragrafın taşıması gereken genel özelliklerdir:

1-AÇIKLIK: Bir cümlelerin ya da metnin kolayca anlaşılabilir olmasına açıklık denir. Bir cümleden iki farklı anlam çıkıyorsa veya o cümle hiç anlaşamıyorsa açıklık ilkesine uyulmamıştır.

» Anlatımın açık olamaması, anlatım bozukluğuna neden olur. **Açıklığı bozan unsurlar şunlardır:**

✓ **Edebi sanatlar:** »Dünyaya geldiğim anda/Yürüdüm aynı zamanda/ İki kapılı bir anda/Gidiyorum gündüz gece (Bu şiirin konusu “Hayattır. Ancak iki kapılı han(Doğum-ölüm) gibi söz sanatları nedeniyle anlatım kapalıdır.

✓ **Yaygın olarak kullanılmayan söz ve söz grupları:** »Küçük, muttarid, muhteriz darbeler.

✓ **Sözcüğün yanlış yerde kullanılması:** »İzinsiz inşaata girmek yasaktır. (İzinsiz olan ne?)

✓ **Karşılaştırmalarda yapılan yanlışlıklar:** »Ben, kardeşimi ablamdan daha çok severim. (Kimi seviyor?)

✓ **Zamirlerin açıkça belirtilmemiş olması:** »Beni aradığını duyunca şaşırımdı. (Senin mi onun mu?)

✓ **Virgüllerin eksikliği veya yanlış kullanılması:** »Boyacı çocuğu dövdü. (Döven boyacı mı o mu?)

✓ **Yanlış anlamda kullanılan sözcükler:** »Tatilde bol bol resim çektik. (Fotoğraf çektik?)

✓ **Uzun ve karmaşık cümleler:** »"Kahkahalarımızın ortamdakilere rahatsızlık verdiğinin farkına vardığımızda çok geç kalmamakla birlikte belli bir mahcubiyet duygusuyla hareket edip her bir yöne rastgele dağıldık.

2-YALINLIK (SADELİK): Anlatımın süsten (söz sanatları, ağır sözcükler ve özenli uzun cümlelerden) uzak olmasıdır. Yalın bir metnin dil ve ifadesi sade yani süssüzdür.

»Dünyanın her türlü nimetini, güzelliğini bırakıp bu dünyadan göçüp gitti. →(Süslü anlatım) →Öldü.(Yalın Anlatım)

3-DURULUK: Anlatımda, gereksiz ek ve sözcüğün bulunmamasıdır.

Aşağıdaki durumlar duruluk ilkesini bozar:

✓ **Eş anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılması:** »Sağlığım da sıhhatim de çok iyi. →(Sağlık ve sıhhat eş anlamlı)

✓ **Cümlede gereksiz sözcüklerin kullanılması:** »Gizli sırlarımı söyleme. →(Sır zaten gizli olur.)

✓ **Eklerin gereksiz kullanılması:** »Birçok şehirlerde bulundum. →(Birçok sözcüğü çoğul olduğu için “-ler” eki gereksizdir.)

4- AKICILIK: Akıcılık, anlatımın pürüzsüz olması, hiçbir engele uğramadan akıp gitmesi demektir.

Anlatımın akıcılığını engelleyen durumlar şunlardır:

Gereksiz ek, hece veya sözcükler: »Öğrencilerin başarısına ilgilenmek gerekir. →Başarısıyla

Söyleyiş zorluğuna neden olan ses akışını bozan ses veya sözcükler: »Biri doru biri ak iki at arabaya koşulmuş.

Anlamı bilinmeyen veya söylenmesi güç sözcükler: »Aşağıdaki artikilasyonları yapalım.

5- ÖZGÜNLÜK: Yazarın dil ve anlatım bakımından farklı olması, yeni, kendine özgü, orijinal ve yenilikçi olması gibi anlamları ifade eder. Özgünlük anlatımın içeriğinde ya da biçiminde olabileceği gibi her ikisinde de olabilir.

Aşağıdaki cümleler yazarın özgün olduğunu ifade eden cümlelerdir:

» Halit Ziya, romanlarında hiçbir sanatçının dile getirmeyeceği çatışmaları anlatmıştır.

» Bir roman yazmanın 1001 yolu vardır; 1002'ncisini ise yazarımız eklemiştir.

PARAGRAF SORULARINI ÇÖZERKEN NELERE DİKKAT ETMELİYİZ?

Paragraf soruları en az 10 soru ile TEOG'da en çok sorulan fakat çözümünü en kolay sorulardır. Çok ve dikkatli okuyan, okuduğunu doğru anlayan, doğru yorumlayan, her öğrenci bu tür soruları kolayca yanıtlar. Çünkü paragraf soruları kişinin anlama ve kavrama gücünü ölçmeye yöneliktir ve çoğunlukla hiç bilgi gerektirmez.

Paragraf sorularını kısa sürede ve kolayca yanıtlayabilmek için şunlara dikkat etmekte yarar vardır:

1. Parçanın ve şıkların tümünü okumadan asla karar vermemelisiniz.

2. Parçayı ikinci kez okumaya gerek bırakmayacak biçimde, anlayarak ve dikkatle okumalısınız.

Daha hızlı bir okuma ve anlama için ise paragraf soruları belli bir sıralama ile okunmalıdır:

1- SORU KÖKÜ 2- PARAGRAF 3-ŞIKLAR

Bu kentin sokaklarında yürümek, tam bir hüsner işi. Gerçekten kaldırımlar en aşkın semtlerde bile başı- başına yürümeye engel oluşturmuyor. Bir kere çok yüksek. Üstelik düzensiz döşenmiş, inçli çıkıklı. Yağmurlu havalarda yerleşmiş bir parke taşına basmamızla birlikte fışkıran gemurlu suyun ayakla- rımızı iletmesi iğren bile değil. Hele yağmur suları- nin dereler oluşturdğu caddelerden yürürken hızla geçen arabaların sıratığı sularla baştan aşağı ıslanmamız kaçınılmaz bir olaydır.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi üzerinde durulmaktadır?

- A) Şehirlerimizin plansız yapılması
B) Kentin yollarının ıçler acısı durumu
C) Yağmurlu havalarda kentlerin sorunları
D) İnsanların gittikçe daha hoşgörüsüz oluşu

Paragraf →

Soru Kökü →

Şıklar →

Ancak paragrafın içinde bilgi aramamız istenen ya da kısa cevaplı sorularda soru kökünden sonra şıkları okumak daha faydalı olacaktır.

3.Soru kökünde “**değildir, yoktur, çıkarılamaz, getirilemez**” gibi olumsuz ifadeler varsa bunlara dikkat ediniz.(Bu tür ifadelerin altı mutlaka çizilidir.)

4.Kişisel görüşlerinizi bir yana bırakarak paragraftaki görüş ve düşüncelere göre soruyu yanıtlayınız. Çünkü paragraf soruları çoğunlukla sizin ne bildiğinizi değil, okuduğunuzu ne kadar anladığınızı ölçmek için sorulur.

5. Bir paragraf sorusunu doğru çözebilme için paragrafın konusunu ve ana fikrini doğru anlamak, ayrıca paragrafın düşünce mi yoksa olay türünde mi olduğuna dikkat etmek gerekir.

6. Kelime, atasözü, deyim, vecize bilginizi geliştiriniz. Çünkü atasözleri ve deyimler paragraf sorularında genelde ana fikir konusunda ipucu olarak verilir. Veya anlamını bilmediğiniz bir sözcük soruyu yanlış çözmenize sebep olabilir.

7.Sınava hazırlanırken okuma hızınızı ölçmek ve geliştirmek için süre tutarak ve mümkün olduğunca çok paragraf testi çözünüz.

➤ Bu çalışma testlerde sıkça karşınıza çıkacak genel paragraf sorusu tiplerini tanımanız amacıyla hazırlanmıştır. Testlerde bu çalışmada bulunmayan soru tipleriyle de karşılaşabilirsiniz. Çalışmadaki soru ve çözümler yalnızca örnek olarak verilmiştir.

1- ANA FİKİR İLE İLGİLİ SORULAR: Sık sorulan soru tiplerindendir.

Aşağıda verilen soru tipleri parçanın ana fikrini bulmaya yöneliktir:

“**Bu paragrafın ana düşüncesi aşağıdakilerden hangisidir?**”

“**Bu paragrafta anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?**”

“**Bu parçada aşağıdakilerden hangisi vurgulanmıştır?**”

» “Çocuk bir kelimenin hacmini, rengini, boyutunu, adeta okuyarak, tadarak, tek- rarlayarak öğrenir. Hangi kelimeyi sözlüklere bakarak öğrendik ki!”

Paragrafta vurgulanan düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kelimeler asla sözlükten öğrenilmemelidir B) Kültür, bir birikimdir.
C) Sevgiyi tatmayan öğrenemez. D) Kavramlar yaşayarak öğrenilir

ÇÖZÜM: Paragrafta vurgulanmak istenen düşünce (ana fikir) son cümlede zaten verilmiştir. Ancak bu cümleden A seçeneğindeki gibi yazarın sözlüklere karşı olduğu anlamı çıkarılamaz. Yazarın asıl kast ettiği düşünce kelime ve kavramları yaşayarak, tecrübe ederek öğrendiğimizdir.

CEVAP: D

2- KONU İLE İLGİLİ SORULAR: Sık sorulan soru tiplerindendir.

Aşağıda verilen soru tipleri parçanın konusunu bulmaya yöneliktir:

“**Bu parçanın konusu aşağıdakilerden hangisidir?**”

“**Bu parçada aşağıdakilerden hangisinden söz edilmektedir?**”

“**Bu parçada aşağıdakilerden hangisinden yakınılmaktadır?**”

“**Bu parça aşağıdaki sorulardan hangisinin cevabı olabilir?**”

»Sanatçı, bu eserinde insanı çok yönlü dünyası ile sevinç, özlem, beklenti bunalım, saplantı ve tüm korkularıyla çözümlemeye çalışır.

Bu eserin konusu nedir?

- A) Sevinçler B) İnsan C) Korkular D) Evren

ÇÖZÜM: Soruda bizden paragrafın değil, paragrafta bahsedilen eserin konusu istenmiştir. Eserde insanın “bunalım, saplantı ve tüm korkularından” bahsedildiği için cevap başlangıçta C seçeneği gibi görünebilir. Ancak bu seçenek eserin tüm yönlerini kapsamaz. Çünkü eserde insanın korkuları **yanında** “sevinç, özlem ve beklentileri” gibi farklı yönlerinden de bahsedilmiştir.

CEVAP: B

3- YARDIMCI FİKİRLERLE İLGİLİ SORULAR:

✓ En sık sorulan paragraf sorusu tipidir.

✓ **Olumsuz soru tiplerinin çoğu yardımcı fikir sorularıdır. Bu tip sorularda bizden yanlış olan cevap istendiği için soru kökünü dikkatli okumak gerekir. Zaten olumsuz soru ifadelerinin altı mutlaka çizilidir.**

✓ Yardımcı fikir sorularında soru kökünden sonra şıkları okumak daha faydalı olacaktır. Çünkü sorunun üç doğru bir yanlış cevabı vardır ve bizden yanlış olan seçenek istenmektedir.

Aşağıda verilen soru tipleri parçanın yardımcı fikirlerini bulmaya yöneliktir:

... hangisi **çkarılamaz / söylenemez / beklenmez / yanlış / özelliği değildir?**

... hangisine **değnilmemiştir / verilmemiştir?**

... hangisiyle **nitelendirilemez?**

»Sanatı bir fabrika ürünü gibi gören bütün fikirlere karşıyım. Sanatın gerçekçi ve yararlı olabilmesi için dinî, millî ve ahlâkî özellikler taşıması gerektiğine inanıyorum.

Parçada sanatla ilgili olarak aşağıdakilerin hangisinden söz edilmemiştir?

- A) Evrensel bir nitelik taşıdığından B) Tek düzlikle bağdaşmayacağından
C) Topluma faydalı olması gerektiğinden D) Kültürel değerlerle iç içeliğinden

ÇÖZÜM: Soruda bizden yanlış cevap istenmiştir. “Fabrika ürünü” ifadesi ile B seçeneğine, “yararlı olabilmesi” ifadesi ile C seçeneğine, “dinî, millî ve ahlâkî” ifadesi ile de D seçeneğine değnilmiş, ancak A seçeneğinde bahsedilen sanatın evrenselliği ile ilgili bir ifade kullanılmamıştır.

CEVAP: A

4- BİR SORUNUN CEVABI OLAN PARAGRAFLAR: Sık sorulan paragraf sorusu tiplerinden biridir. Ancak bu soru tipinin belli bir kalıbı yoktur. Genelde iki biçiminde karşımıza çıkar:

A) Bilgi Gerektiren Sorular: Türkçe ya da diğer derslerle hatta günlük hayatla ilgili her türlü kavramı içerebilecek olan bu tip soruları çözerken önce “soru kökü”, daha sora “şıklar” son olarak da paragraf okunmalıdır.

»Bahçede oynarken, aşağıda gümüş söğütler altında görünmeyen derenin sırıltısını işitirdik. Evimiz kestane ağaçları arasında kaybolmuş gibiydi.

Bu paragrafın anlatımında aşağıdakilerden hangisine başvurulmamıştır?

- A)Betimleyici ögelere yer verilmiştir. B)Duyulardan yararlanılmıştır.
C)Benzetmelere yer verilmiştir. D)Karşılaştırmalara başvurulmuştur.

ÇÖZÜM: “Gümüş söğütler”, “hüzünlü sırıltı” denilerek betimleme yapılmış, “sırıltı” kelimesi ile işitme duyusundan yararlanılmış. “Gümüş söğütler” ifadesinde ise benzetme yapılmıştır.

CEVAP: D

B) Okuduğunu Anlama Tarzında Sorular: Paragraf ile ilgili bir detay hakkında soru sorulur. Dikkatli okuma gerektiren sorulardır.

» “Öğrenciyi dinle, sorunu varsa çöz. Dersini iyi anlat. Sabırlı ol. Onları sev. Öğretmenlik budur işte.”

Bu paragrafta söz söyleyen kişinin asıl amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tanım yapmak B) Uyarmak C) Örneklendirme D) Örnek vermek

ÇÖZÜM: Yazarın amacı C ve D seçenekleri zaten olamaz. Çünkü bu iki şık birbirinin aynısıdır. Bu paragraf “Öğretmenlik nedir?” sorusunun cevabı olarak söylenmiştir.

CEVAP: A

5- BAŞLIK İLE İLGİLİ SORULAR

»Çırağın ağız burnu boya içindeydi. Onun on misli iş çıkaran ustanın parmaklarında boyadan eser bile yoktu. Ara sıra çırakla şakalaşıyor, çırak sadece gülüyor. Gözünü fırçanın ucundan kıl kadar bile ayırmıyordu.

Bu paragrafın başlığı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Beceriksiz çırak B) Dikkatli çırak C) Usta ile çırağı D)Becerikli çırak

ÇÖZÜM: A, B ve D seçeneklerinde yalnızca çırağın niteliklerinden bahsedilmiştir. Ancak paragrafta yalnızca çırağın özellikleri öne çıkarılmamıştır. Başlığın konuyu en doğru biçimde yansıtmaması ve paragrafın tümünü kapsaması gerektiği için bu seçenekler başlık olamaz.

CEVAP: C

6- ANLATIM BİÇİMLERİ İLE İLGİLİ SORULAR:

»Geçen haziranda İç Anadolu’yu gezdik, ilk durağımız Ankara’nın Gölbaşı ilçesiydi. Daha sonra aenis bozkırlarda vol aldık. Yıkılmış, duvarları çatlamış birçok kervansarayı gezdik. Ne var ki birkaç önemli yeri görmeden döndük.

Bu parçada aşağıdaki anlatım biçimlerinden hangilerine başvurulmuştur?

- A) Betimleme – Örnekleme B) Açıklama – Tartışma
C) Öyküleme – Betimleme D) Karşılaştırma – Öyküleme

ÇÖZÜM: A seçeneğinde verilen “Örnekleme” bir anlatım biçimi değil düşünceyi geliştirme yoludur. “Karşılaştırma” düşünce paragraflarında “Öyküleme” ise olay paragraflarında kullanıldığı için bu iki yöntem D seçeneğindeki gibi yan yana kullanılamaz. Yukarıda verilen paragraf bir olay anlattığı için cevap B seçeneği de olamaz.

CEVAP: C

7-DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI İLE İLGİLİ SORULAR:

»Sanat için iyi niyetten daha başka bir şeylere de gereksinim vardır, İngiliz şair William Blake, “Kötü edebiyat, iyi duygularla yapılır.” der. Öyle ya kimse kötü şiir veya kötü roman yazmak için kalemi eline almaz.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisine başvurulmuştur?

- A) Örnekleme B) Tanık gösterme C) Karşılaştırma D) Benzetme

ÇÖZÜM: Bu metin bir düşünceyi savunmaktadır. Yazar kendi görüşünü desteklemek amacıyla İngiliz yazar William Blake’in sözünden faydalanmış, yani onu kendisine tanık olarak göstermiştir.

CEVAP: B

➤ Başlık, Anlatım Biçimleri ve Düşünceyi Geliştirme Yolları ile ilgili sorularda soru kökünden sonra şıklar, son olarak da paragraf okunmalıdır.

PARAGRAFTA SORU TİPLERİ

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 2

8- PARAGRAFIN YAPISI İLE İLGİLİ SORULAR: Paragrafın yapısı ile ilgili pek çok farklı soru tipi karşımıza çıkar.

A. Karışık Cümlelerden Paragraf Oluşturma Soruları: Yapı soruları içinde en çok sorulan soru tipidir. Düşünce tarzı paragraflarda cümleleri mantık sırasına, olay tarzı paragraflarda ise cümleleri oluş sırasına göre sıralamak gerekir. Bu tür sorularda şıklardan da yola çıkılabilir. Verilen numaralara bakılarak önce giriş cümlesi ardından da diğer cümleler mantık ya da oluş sırasına göre sıralanır.

I. Eşleri onları hep endişeyle yolcu eder.

II. İnci ve sünger avcılarına

III. Kimlere acırım bilir misiniz?

IV. Sonra beklemeye koyulurlar.

Yukarıdaki cümlelerle bir paragraf oluşturulmak istense, cümleler hangi sırayı izlemelidir?

A) IV-II-I-III B) III-II-I-IV C) III-IV-I-II D) IV-II-III-I

ÇÖZÜM: Şıklardan yola çıkarsak giriş cümlesini bulmak için öncelikle III ve IV numaralı cümlelere bakmamız gerekir. IV numaralı cümlede “sonra” ifadesi geçtiği için bu cümle ilk cümle olamaz. Böylece A ve D şıklarını elemiş oluruz. IV numaralı cümle anlam akışına göre 2. cümle de olamayacağına göre sıralama III-II-I-IV şeklinde olmalıdır. **CEVAP: B**

B. Paragraf Tamamlama Soruları: Bu tür sorular paragrafın sonuç cümlesini buldurmaya yöneliktir. Düşünce paragraflarında paragrafın son cümlesi, anlatılanları sonuca bağlayacak bir özellik taşımalıdır.

» “Dünyanın öbür ucundaki bu küçük adada 700 dil konuşuluyordu. Bunlara bir de 300 lehçe ve şive eklenirse, kabileler arasında.....”

Paragrafın sonundaki boşluğa aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Sağlam bir diyalog olduğu görülür. B) Ne de güzel bir diyalog vardır.

C) Böyle bir diyaloga gıpta edilmez mi? D) Diyalog nasıl kurulur bilemem.

ÇÖZÜM: Küçük bir adada birçok farklı dil ve lehçe konuşulması iletişimi olumsuz etkileyeceği için cevap A, B, C seçenekleri olamaz. **CEVAP: D**

C. Paragrafı İkiye Bölme Soruları: Bu tür sorularda iki paragraf bir paragraf olarak verilir ve ikinci paragrafın ilk cümlesi sorulur.

✓ Bir paragraf için en az iki cümleye ihtiyaç vardır. Bu durumda ilk iki cümle ve son cümle ikinci paragrafın ilk cümlesi olamaz.

✓ Düşünce değiştiği an ikinci paragraf başlar. Bunu da yeni bir konuya başlama veya bir konunun farklı bir yönüne değinme şeklinde görürüz.

✓ “Düşünce değişti mi, yeni bir düşünceye ya da konuya geçildi mi?” soruları ikinci paragrafı belirlemek için kullanılabilir.

» (1) Biz gazeteciler, işimizin temelinde “eleştiri” yatıyor olmasından ötürü pek sevmeyiz. (2) Çünkü insanoğlu, doğası gereği eleştiriden pek hoşlanmaz; eleştiriye de eleştireni de hoşgörüyü karşılamaz. (3) Eleştirinin tarih içindeki yerini küçümsememeliyiz. (4) Eleştiri olmasaydı uygarlık bugünkü düzeyine erişemezdi sanırım.

Bu parça ikiye ayrılmak istense, ikinci paragraf hangi cümle ile başlar?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

ÇÖZÜM: Bir paragraf “çünkü” ile başlamayacağı için 2. cümle cevap olamaz. İçinde “sanırım” geçen bir cümle ise kendisinden önce başka bir cümle gelmesini gerektireceği için 4. cümleyi de eleyebiliriz. 3. cümlede “gazetecilerin sevilmemesi sebebi” konusundan “eleştirinin tarihi” konusuna geçilmiştir. **CEVAP: C**

D. Giriş Cümleleri: Paragrafın ilk cümlesinin sorulduğu sorulardır. Giriş cümlelerinde “ ama, fakat, oysa, ise, de, da, öyleyse, böylece, işte, bu nedenle, buna göre, bundan dolayı, çünkü, ayrıca, nitekim, kısaca, sonuç olarak, diyebiliriz ki, o halde, sonuçta, o, şu, onlar, şunlar, bu, bunlar...” gibi kendinden önce başka bir cümle geldiğini gösteren ifadeler **bulunmaz.**

✓ Giriş cümleleri tanımlama cümleleri olabilir.

»Aşağıdaki cümlelerle bir paragraf oluşturulduğunda hangisi ilk cümle olur?

A) Hatta halk arasında hikâye denilince masal akla gelir.

B) Halk hikâyeleri ile masal arasında da benzerlikler vardır.

C) Masallar genellikle düzyazı biçimindedir.

D) Halk hikâyelerinde ise nazım ve nesir iç içedir.

ÇÖZÜM: A’da “hatta”, B’de “da” bağlacı, D seçeneğinde “ise” bulunduğundan bu cümleler giriş cümlesi olamaz. **CEVAP: C**

E. Paragraf Akışı ile İlgili Sorular: 2 farklı şekli vardır:

a. Akışı Bozan Cümleler: Her paragraf bir düşünceyi, bir konuyu işler. Farklı bir düşünceyi içeren cümle düşüncenin akışını bozar.

“Düşünce değişti mi, konu değişti mi, zaman değişti mi, kişi değişti mi, yer değişti mi, olay değişti mi, genel/ özel değişti mi, tekil/ çoğul değişti mi, kavram değişti mi?” gibi sorular düşünce akışını takip etmemizi kolaylaştırır.

» (I) Çocukluğum Toroslardaki yaylalarda geçti. (II) Yayla hayatının kendine özgü, güzel yanları olduğu kadar sıkıntılı yönleri de vardır. (III) Sanıyorum bu yüzden, suyu da ağacı da suyla ve ağaçla haşır neşir olmayı da çok severim. (IV) İsvçe her gidişimde bu kadar mutlu olmam da belki bundan. (V) Çünkü İsvçe gerçekten suyu da ağacı da bol bir ülke.

Paragrafın bütünlüğüne uymayan cümle hangisidir?

A) II. B) III. C) IV. D) V.

ÇÖZÜM: Paragrafın genelinde doğayı ve doğayla iç içe olmayı seven bir kişiden bahsedilirken (II) numaralı cümle doğal yaşamın zorluklarından bahsetmiştir bu nedenle paragrafın konusu ile örtüşmemektedir. **CEVAP: A**

b. Akışı Düzenleme: Bu tip sorularda mantık ya da olay sıralamasında bir yanlışlık yapılmıştır. Bu nedenle paragraf içinde iki cümlelerin yerinin değiştirilmesi istenir.

» (I) Gelin baba evinden alındı. (II) Zurnalarla, davullarla düğün alayı yola koyuldu. (III) Düğün alayı köprüye geldi dayandı. (IV) Köprü dayanamadı bu ağırlığa, çöktü. (V) Bir anda köprüünün üzeri atıllarla, yayalarla dolup taşı.

Bu parçanın anlatım akışının düzelmesi için hangi cümleler yer değiştirmelidir?

A) I. ve II. B) II. ve III. C) III. ve IV. D) IV. ve V.

ÇÖZÜM: Yukarıdaki paragrafta bir düğün alayının ağırlığı ile çöken bir köprü anlatılmak istenmiştir. Olaylar bu şekilde mantık sıralamasına konulursa “IV ve V.” cümleler yer değiştirmelidir. **CEVAP: D**

9- PARAGRAFTA KULLANILAN DUYULAR: 5 duyu organından hangilerinin kullanıldığını bulmamız istenen sorulardır. Bu tip sorularda kelimeler mecazlaştırılarak (soyut kavramların somutlaştırılması ya da somut kavramların soyutlaştırılması biçiminde) yanıltmacalar yapılabilir.

»Artık, dağlar sırtlarından kürklerini attılar; fakat sabahları hâlâ serince olduğu için omuzlarına süslerden birer atkı alıyorlar. Şimdi rüzgârlar da kuru ağaç denizlerinde pek deli gibi koşmuyor. Dalların üzerinde güzel kokulu, renkli çiçekler kıpırdıyor. Havada küçük, tatlı kelebekler uçuşuyor.

Bu tasvirde hangi duyu organlarımızdan yararlanılmamıştır?

A) Görme B) Dokunma C) Koklama D) Tatma

ÇÖZÜM: Metinde “kuru ağaç denizleri” ifadesi ile görme, “serince” ifadesi ile dokunma, “güzel kokulu” ifadesi ile koklama duyularına yer verilmiştir. “Tatlı kelebekler” ifadesindeki “tatlı” sözcüğü ise sevimli anlamında kullanıldığı için tatma duyusu değil görme duyu ile ilgilidir. **CEVAP: D**

10- TEMA: Bu soru tipi testlerde şiirin teması olarak karşımıza çıkar. Yani şiirin aktardığı duygu ya da işlediği düşünce sorulur.

» Uçun kuşlar, uçun; doğduğum yere.

Şimdi dağlarında mor sümbül vardır.

Ormanlar koynunda bir serin dere,

Dikenler içinde sarı gül vardır.

Dörtlüğün teması nedir?

A) Sıla özlemi B) Doğa sevgisi

C) Ayrılık endişesi D) Yalnızlık korkusu

ÇÖZÜM: Yukarıdaki şiirde şair doğal güzelliklerden bahsetmiş olsa da şiire hâkim olan duygu sıla (gurbet) özlemidir. Bunu 1. Mısradaki “doğduğum yer” ifadesinden anlayabiliriz. Şiirde bahsedilen doğal güzellikler ise şairin doğduğu yerin nitelikleridir. **CEVAP: A**

11- PARAGRAFTA ANLATICI TİPLERİ ve BAKIŞ AÇILARI:

Genelde anlatımın kaçınıcı kişi ağzından yapıldığı şeklinde karşımıza çıkan soru tipidir. Çok sık sorulmaz. Paragrafta bakış açıları konusu ile ilgili ise TEOG’da henüz doğrudan sorulmuş bir soru yoktur. Ancak konu ile ilgili kavramlara soru şıklarında zaman zaman yer verilmektedir.

»Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım “1. kişi ağızdan” yapılmıştır?

A) Dün bize geldi ve hiçbir şey demeden saatlerce oturdu.

B) Halinden yağmurun altında iyice ıslandığı anlaşılıyordu.

C) Uzun zamandır görmediğim arkadaşları ziyaret için şehre indim.

D) Yüzündeki çizik büyük bir kavganın hatırasıydı.

ÇÖZÜM: A seçeneğinde “geldi ve oturdu”, B seçeneğinde “anlaşılıyordu”, D seçeneğinde “hatırasıydı” fiilleri 3. Kişi (o) ile çekimlenmiştir. C seçeneğinde ise “indim” fiili 1. kişi (ben) ile çekimlenmiştir. **CEVAP: C**

12- PARAGRAFIN TEMEL UNSURLARI: Paragraf sorularında nadir olarak karşımıza çıkan kavramlardır.

» Bakış açısı, bir romanda, öyküde olayların kimin gözüyle okuyucuya ulaştığı sorusuyla ilgili kavramdır. Roman, bir anlatı sanatıdır. Bu nedenle roman, anlatılacak bir olayla, bunu kendi sözleriyle okuyucuya ulaştıracak bir anlatıcıdan oluşur.

Parçaya göre romanda hangi öğeler bulunur?

A) Olay-anlatıcı B) Çevre-kişiler C) Olay-kişiler D) Çevre-anlatıcı

ÇÖZÜM: Son cümlede yer alan “anlatılacak olay” ve “bir anlatıcı” ifadeleri bize doğru cevabı vermektedir. **CEVAP: A**

YAZIM KURALLARI

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 1

□ BÜYÜK HARFLERİN KULLANILDIĞI YERLER

- 1- Cümleler büyük harfler başlar: » *Yazım kurallarını çok iyi öğreneceğim.*
- 2- Cümle içinde tırnak veya yay ayraç içine alınan cümleler büyük harfle başlar ve sonlarına uygun noktalama işareti (nokta, soru, ünlem vb.) konur: » Adam “*Sen kimsin?*” diye sordu.
- 3- Mısra başları büyük harfle yazılır: » *Gelse celalinden cefa yahut cemalinden vefa, İki de cana sefa lütfun da hoş kahrın da hoş.*
- 4- Nokta, ünlem, üç nokta, soru işareti ve konuşma çizgisinden sonra yazıya büyük harfle başlanır. İki noktadan sonra da büyük harfle başlanır. Fakat cümle anlamı içermeyen örnekler verilecekse büyük harf kullanılmaz:
 - » –Bir şey mi istiyorsunuz? Konuşsana ya hu! Şana söylüyorum... Hey!
 - Affedersiniz. Kendimi tanıtayım: Ben Haluk.
- *İki çizgi arasındaki açıklama cümleleri büyük harfle başlamaz: Bir zamanlar - bundan on, on iki yıl önce- Türk saltanatının maddi sınırları uçsuz bucaksız denilecek kadar genişti.*
- *Rakamla başlayan cümlelerde rakamdan sonra gelen kelime özel ad değilse büyük harfle başlamaz: 2007 yılında Türk Dil Kurumunun 75. yılını kutladık.*
- Örnek niteliğindeki kelimelerle başlayan cümlede de ilk harf büyük yazılır: “Et-, ol-” fiilleri, dilimizde en sık kullanılan yardımcı fiillerdir.
- 5- Özel isimler (İnsan adları ve soyadları, hayvan isimleri, gök cisimleri, kıta, ülke, bölge, il, ilçe, kasaba, köy, mahalle, cadde, sokak, kurum, kuruluş, millet, boy, oymak adları; kitap, dergi gazete, dil, lehçe, din ve mensupları, tarihî olay, çağ ve dönem adları, ulusal, resmî ve dinî bayramlarla anma ve kutlama günlerinin adları) ve bu isimlerden türetilen tüm sözcükler büyük harfle yazılır: » *Mehmet, Minnoş, Jüpiter, Afrika, Türkiye, İç Anadolu Bölgesi, Ankara, Şafranbolu, Şarılar kasabası, Şirinköy, Akcasu Mahallesi, Aydıntepe Caddesi, Kayarlı Sokak, Karabük Üniversitesi, Türk, Oğuz boyu, Çalıkuşu, Bilim Çocuk dergisi, Milliyet gazetesi, Türkçe, Kırgızca, İslamiyet, Müslüman, İlk Çağ, Lale Devri, Anneler Günü, Türkçülük, Bursalı...*
- 6- Kişi adlarından önce veya sonra gelen unvan, meslek ve saygı bildiren kelimeler büyük harfle başlar: » *Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk » Hülya Hanım » Sayın Başbakan*
- *Akrabalık bildiren kelimeler büyük harfle yazılmaz. » Bilal amca » Ayşe teyze*
- Akrabalık adı olup lakap veya unvan olarak kullanılan kelimeler büyük harfle başlar: *Baba Gündüz, Dayı Kemal, Hala Sultan, Nene Hatun; Gül Baba, Susuz Dede, Telli Baba vb.*
- 7- Kurum, kuruluş, gazete, dergi ile mahalle, sokak ve benzeri yer adları birkaç kelimeden oluşuyorsa, her kelime büyük harfle yazılır: » *Türk Dil Kurumu » Gazi Caddesi*
- 8- Özel isme dahil olmayan kelimeler küçük harfle başlar: » *Tuna nehri, Erciyes dağı, Çalıkuşu romanı, Karabük ili...*
- *İkinci isim, birinci isme dahilse ve her iki kelime birden kastedilen varlığı karşılıyorsa, ikinci isim de büyük harfle yazılır: » Ağrı Dağı » Van Gölü*
 - » İstanbul Boğazı (İstanbul kelimesi tek başına İstanbul Boğazı kavramını karşılamıyor.)
- 9- Yer millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerde özel adlar büyük harfle yazılır: » *Maraş dondurması, Van kedisi, Hindistan cevizi, Japon gülü...*
- 10- Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar:
 - » 23 Nisan, 29 Ekim, 19 Mayıs 1919, 24 Mayıs 1991...
- 11. Tabela, levha ve levha niteliğindeki yazılarda geçen kelimeler büyük harfle başlar: *Giriş, Müdür, Otobüs Durağı, Dolmuş Durağı, 3. Kat, 4. Sınıf, 1. Blok vb.*
- 12. Gezegen ve yıldız adları büyük harfle başlar: *Merkür, Neptün, Satürn; Halley vb.*
- *Dünya, güneş, ay* kelimeleri gezegen anlamı dışında kullanıldıklarında küçük harfle başlar: *Biz dünyadan ayrı yaşarken dünya epey değişmiş.*

□ BİRLEŞİK SÖZCÜKLERİN YAZIMI

- A) BİTİŞİK YAZILANLAR:**
- 1- Birleşme esnasında ses türemesi veya düşmesi oluyorsa, bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır:
 - » Pazar + ertesi → Pazartesi » Sütlü aş → Sütlaç
 - Arapçadan dilimize girmiş bazı sözcükler “etmek, olmak” yardımcı fiilleriyle kullanıldığında ses düşmesi ya da türemesi olur. Bu tür sözcükler bitişik yazılır:
 - » Kayıp olmak → Kaybolmak » his etmek → hissetmek
 - 2- Birleşme esnasında benzetme yoluyla kelimelerden her ikisi ya da yalnızca ikincisi anlamını değiştiriyorsa bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır:
 - » Keçi + boynuz → Keçi boynuzu (bitki)
 - » Karga + burun → Kargaburnu (alet)
 - Ara yönler bitişik yazılır:
 - » Kuzeybatı » Güneydoğu
 - 3- Belgisiz sıfat ve zamirler bitişik yazılır:
 - » Birkaç » Birazı » Hiçbir » Birçoğu
 - 4- Kurallı birleşik fiiller birleşik yazılır:
 - » Yüzebilmek, görüvermek, gidedurmak, düşeyazmak...
 - 5- *Ev, hane, name” sözcüklerinin sona gelmesi ile oluşan birleşik sözcükler bitişik yazılır:*
 - » Polis+evi → polisevi » Ders+hane → Dershane
 - » Seyahat+name → Seyahatname
- B) AYRI YAZILANLAR:**
- 1- Birleşme sırasında ses türemesi veya düşmesi olmayan yardımcı fiiller ve isimler ayrı yazılır:
 - » Hasta olmak » Namaz kılmak » İşaret etmek
 - 2- Birleşme sırasında kelimelerden hiçbirini anlamını değiştirmiyorsa, ayrı yazılırlar:
 - » Köpek balığı » İngiliz anahtarı
 - » Deve kuşu » Oltu taşı
 - 3- Birden fazla kelimeden oluşan sayılar ayrı yazılır:
 - » (156) yüz elli altı » (14) on dört
 - 4- “*Dış, iç, öte”* sözcükleri ile oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:
 - » Yasa dışı » Fındık içi » Sınır ötesi
 - 5- Somut olarak yer belirten “alt ve üst” sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:
 - » Su altı » Tepe üstü » Yer altı
 - 6- *Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, büyük, küçük, sağ, sol, peşin, bir, iki, tek, çok, çift* sözlerinin başa getirilmesiyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:
 - » Alt yazı, büyük baba, ön söz
 - 7- “*-r/-ar/-er, -maz/-mez ve -an/-en* sıfat-fiil ekleriyle kurulan sıfat tamlaması yapısındaki birleşik kelimeler ayrı yazılır: » Yazar kasa, uçan daire, görünmez kaza, güler yüz

□ SATIR SONUNDA KELİMELERİN BÖLÜNMESİ

- 1- Türkçede satır sonunda kelimeler bölünebilir fakat heceler bölünemez. Satıra sığmayan sözcükler bölünürken satır sonuna kısa çizgi (-) konur:
 -örnek (doğru)
 -örnek (yanlış)
- 2- Birleşik kelimelerin yazılışında da bu kurala uyulur:
 -başöğretmen (doğru)
 -başöğretmen
- Ayırmada satır sonunda ya da başında tek harf bırakılmaz:
 -uçaksavar (doğru)
 -uça ksavar (yanlış)
- 3- Kesme işareti satır sonuna geldiğinde ayrıca kısa çizgi kullanılmaz:
 -Bursa’ dan (doğru)
 -Bursa’- dan (yanlış)

□ İKİLEMELERİN YAZIMI

- Anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek (güçlendirmek) amacıyla sözcüğün tekrarlanması veya birbirine yakın ya da karşıt anlamlı iki sözcüğün yan yana kullanılmasına “ikileme” denir.
- 1-İkilemeyi oluşturan sözcüklerin yerleri kalıplaşmıştır, bu yüzden ikilemeyi oluşturan sözcüklerin yerleri değiştirilemez.
- 2-İkilemeler ayrı yazılır. Araya herhangi bir noktalama işareti konulmaz:
 - » Yalan yanlış
 - » Çatal matal
 - » Eğri büğrü
 - » Uzun uzun
- UYARI:** Pekiştirilmiş sıfatlar, ikileme değildir. Bitişik yazılırlar.
 - » Masmavi
 - » Paramparça
 - » Büsbütün
- 3-Bazı ikilemeler zamanla kalıplaşarak birleşik sözcük olmuştur. Bu tür ikilemeler bitişik yazılır:
 - » cıvcıv, çerçöp, cızbız, şipşak

YAZIM KURALLARI

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 2

□ SAYILARIN YAZIMI

- **1. Sayılar harflerle de yazılabilir:** » *bin yıldan beri, on dört gün, haftanın beşinci günü, üç ayda bir, yüz soru, iki hafta sonra, üçüncü sınıf vb.*
Buna karşılık saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayılarda rakam kullanılır: » *17.30'da, 11.00'de, 1.500.000 lira, 25 kilogram, 150 kilometre, 15 metre kumaş, 1.250.000 kişi vb.*
Saatler ve dakikalar metin içinde yazıyla da yazılabilir: » *saat dokuzu beş geçse, saat yediye çeyrek kala, saat sekizi on dakika üç saniye geçse, mesela saat onda vb.*
Dört veya daha çok basamaklı sayıların kolay okunabilmesi amacıyla içinde geçen bin, milyon, milyar ve trilyon sözleri harfle yazılabilir: » *1 milyar 500 milyon kişi, 3 bin 255 kalem, 8 trilyon 412 milyar vb.*
□ **2. Birden fazla kelimeden oluşan sayılar ayrı yazılır:** » *iki yüz, üç yüz altmış beş, bin iki yüz elli bir vb.*
□ **3. Para ile ilgili işlemlerle senet, çek vb. ticari belgelerde geçen sayılar bitişik yazılır:** » *650,35 (altıyüzelliTL, otuzbeşkr.)*
□ **4. Yüzde ve binde işaretleri yazılırken sayılarla işaret arasında boşluk bırakılmaz:** » %25, %50vb.
□ **5. Adları sayılardan oluşan iskambil oyunları bitişik yazılır:** » *altmışaltı, ellibir, yirmibir vb.*
□ **6. Romen rakamları tarihî olaylarda, yüzyıllarda, hükümdar adlarında, tarihlerde ayların yazılışında, kitap ve dergi ciltlerinde, kitapların asıl bölümlerinden önceki sayfaların numaralandırılmasında, maddelerin sıralandırılmasında kullanılır:** » *II. Dünya Savaşı; XX. yüzyıl; III. Selim, XIV. Louis, II. Wilhelm, V. Karl, VIII. Edward; 1.XI.1928; I. Cilt; I) ... II) ... vb.*
□ **7. Dört veya daha çok basamaklı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve aralarına nokta konur:** » *4.567, 326.197, 49.750.812, 28.434.250.310.500 vb.*
□ **8. Sayılarda kesirler virgülle ayrılır:** » *15,2 (15 tam, onda 2); 5,26 (5 tam, yüzde 26) vb.*
□ **9. Sıra sayıları yazıyla ve rakamla gösterilebilir. Rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konularak derece gösteren ek yazılır:** » *15., 56., XX.; 15'inci, 56'nci, XX'nci vb.*
□ *℞* **Sıra sayıları ekle gösterildiklerinde rakamdan sonra sadece kesme işareti ve ek yazılır, ayrıca nokta konmaz:** » *8.'inci değil 8'inci, 2.'nci değil 2'nci vb.*
□ **10. Üleştirme sayıları rakamla değil yazıyla belirtilir:** » *2'şer değil ikiye, 9'ar değil dokuzar, 100'er değil yüzer vb.*
□ **11. Bayağı kesirlere getirilecek ekler alttaki sayı esas alınarak yazılır:** » *4/8'i (dört bölü sekizi), 1/2'si (bir bölü ikisi) vb.*
□ **12. Bir zorunluluk olmadıkça cümle rakamla başlamaz.**

□ KISALTMALARIN YAZIMI

- **1-Kuruluş, ülke, kitap, dergi ve yön adlarının kısaltmaları her kelimenin ilk harfinin büyük olarak yazılmasıyla yapılır:** » APS (Acele Posta Servisi), ABD (Amerika Birleşik Devletleri), AKBİL (Akıllı Bilet), TDK (Türk Dil Kurumu), TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi)
□ *℞* Büyük harfle yapılan kısaltmalarda harfler arasına nokta konulmaz.
T.C.gelenekselleştiği için bu kuralın dışında kabul edilir.
□ *℞* Büyük harflerle yapılan kısaltmalar açılımı ile okunmaz. Bu nedenle bu kısaltmalara getirilen eklerde kısaltmanın son harfi dikkate alınır. TRT'nin, PTT'de, GATA'nın, TBMM'ye [(Türkiye Büyük Millet Meclisinde (yanlış))]
□ **2-Element ve ölçülerin yazımında uluslar arası kısaltmaları kabul edilir. Bu kısaltmalar küçük harfle yazılır, sonlarına nokta konulmaz ve açılımıyla okunur:** » km →kilometre, kg →kilogram sn →saniye
□ **3-Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarıyla element ve ölçülerin dışında kalan kelime ve kelime gruplarının kısaltılmasında, ilk harfle birlikte kelimeyi oluşturan temel harfler dikkate alınır:** » Fr. →Fransızca, dk. →Dakika
□ **4-Küçük harfle yapılan kısaltma-lara getirilen eklerde kelimenin okunuşu dikkate alınır. Sonunda nokta olan kısaltmalar kesme işaretiyle ayrılmaz:** » g'dan, İng.yi, vb.leri, cm'yi
℞ **Numara sözünün kısaltması da kelime gibi okunduğundan getirilecek olan ek okunuşa göre getirilecektir:** » *No.lu, No.suz*

□ YAZIMI KARIŞTIRILAN KELİMELELER

- **1-Belgisiz sıfat ve zamirler gelenekleşmiş olarak birleşik yazılır:**
» Biraz » Birçok/Birçoğu
» Birkaç » Birtakım (bazı)
» Herhangi » Herhangi bir
» Hiç kimse » Hiçbir/Hiçbiri
» Herhalde
□ **2-"Bir" kelimesiyle kurulan birleşik kelimelerin yazımını karıştırmamak için "bir" kelimesi yerine "iki, üç, dört.." gibi başka sayılar getirilir. Anlamlı oluyorsa ayrı, anlamsız oluyorsa bitişik yazılır:**
» *Biraz* çorba→ *İkiaz* çorba (Anlamsız)
» *Birkaç* ekmek→ *Üçkaç* ekmek (Anlamsız)
» *Birçok* kişi→ *Beşçok* kişi (Anlamsız)
» *Her biri*→ *Her ikisi* (Anlamlı)
» *Bir takım çatal*→ *Üç takım çatal* (Anlamlı)
□ *℞* "Bir takım" sözcüğü "bazı" anlamında kullanılıyorsa birleşik sayı anlamında kullanılıyorsa ayrı yazılır.
» *Birtakım insanlar* →*Bazı insanlar*
» *Bir takım elbise*→*İki takım elbise*
□ **3-"her" ve "şey" kelimeleri hiçbir kelime ile birleşik yazılmaz daima ayrı yazılır:**
» Her şey (doğru) Herşey (yanlış)
» Her gün (doğru) Hergün(yanlış)
» Bir şey (doğru) Birşey (yanlış)
□ **4. Aşağıdaki kelimelerin yazımına dikkat etmek gerekir:**

Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış
Herkes	Herkez	Yanlış	Yallış
Yalnız	Yanlız	Yanlış	Yallış
Değil	Deyil	Eğlence	Eylence
Sürpriz	Süpriz	Kibrit	Kiprit
Kravat	Kırvat	Asfalt	Asvalt
Sarımsak	Sarmısak	Unvan	Unvan
Asfalt	Asvalt	Sarımsak	Sarmısak
Unvan	Ünvan	Kontör	Kontür
Çünkü	Çünki	Egzoz	Egsoz
Elektrik	Elektirik	Pek çok	Pekçok
Kılavuz	Klavuz	Şoför	Şöför
Tıraş	Traş	Fiyat	Fiat
Şofben	Şohben	Makine	Makina
Şarj	Şarz	Art arda	Ardarda

□ "DE" NİN YAZIMI:

- BAĞLAÇ OLAN "de":**
√ Bağlaç olan "de", ayrı yazılır çünkü bir kelimedir. "te, ta" şekilleri yoktur:
» *Ben de sizinle geleceğim.* » *Kitap da alalım.*
√ Bağlaç olan "de", cümleden çıkarıldığında cümlelerin anlamı fazla bozulmaz. "Ne zaman?" ya da "nerede?" sorularına cevap vermez.
» *Kitap da okur dergi de. (Ne zaman/Nerede okurum? →Cevap yok)*
HÂL (DURUM) EKİ OLAN "de:
√ Hâl eki olan "de", isimlerin sonuna bitişik yazılır. "Ne zaman?" ya da "nerede?" sorularına cevap verir:
» *Tatilde İzmir'de olacak. (Ne zaman? →Tatilde, Nerede? →İzmir'de)*
√ Cümleden çıkartılmaz: » *Tatil İzmir olacak. → Anlamsız*

□ "Kİ" NİN YAZIMI

- Dilimizde üç değişik görevde "ki" kullanılmaktadır:
SIFAT YAPAN "-ki" : Bir ismin yerini (veya zamanını) gösteren sıfattır: » *Cebindeki para, Dünkü olay....*
İLGİ ZAMİRİ (AİTLİK EKİ) "-ki" : İsim tamlamalarında tamlananın yerini tutar: » *Orhan'ınki daha güzel olmuş. (Orhan'ın ödevi)*
BAĞLAÇ OLAN "-ki" : Birleşik yapılı cümle oluşturur. Ayrı yazılır:
» *Diyor ki* » *Biliyorum ki bu iş böyle olmayacak.*
» *Sus ki okuduğumuzu anlayalım.*
UYARI: Sıfat yapan –ki ve ilgi zamiri olan –ki, kendisinden önce gelen kelimeye bitişik yazılır; bağlaç olan –ki ise ayrı yazılır:
√ Ayrı ve bitişik yazılan "ki"leri karıştırmamak için "ki" bulunan sözcüklere "-ler/-lar" eki eklenir. Anlamlı oluyorsa bitişik anlamsız oluyorsa ayrı yazılır:
» *Çalış ki başarasın. (Çalışkiler →Anlamsız →Ayrı yazılır)*
» *Dolaptaki su (Dolaptakiler →Anlamlı →Birleşik yazılır)*
» *Benimki de güzel. (Benimkiler →Anlamlı →Birleşik yazılır)*
√ Kalıplaşmış bazı kelimelerde ayrı yazılması gereken "ki"ler bitişik yazılır. Bu kelimelere dikkat etmek gerekir.

S O M B a H Ç E M İ
anki yademi alı buki

□ "Mİ" NİN YAZIMI

- "-mi" soru edatı, kendinden önceki kelimeden ayrı yazılır:**
» *Biz mi yapacağız?*
- Ünlü uyumuna uyarak mı, mü, mu şekillerine girer:
» *Böyle olur mu?*
- Kendinden sonra ek gelirse, bu ekler "mi"ye bitişik yazılır:
» *Gelecek miyiz?*
UYARI: "mi" başka görevlerde de kullanılsa ayrı yazılır:
» *Temiz mi temiz! (Pekiştirme anlamında)*
» *Güneş açtı mı çiçekler çıkar. (Zaman anlamında)*

NOKTALAMA İŞARETLERİ

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 1

□ NOKTA (.)	□ VİRGÜL (,)	□ NOKTALI VİRGÜL (;)	□ ÜÇ NOKTA (...)	□ KESME İŞARETİ (')
<p>□ 1.Tamamlanmış cümlelerin sonunda kullanılır: »Türk Dil Kurumu, 1932 yılında kurulmuştur.</p> <p>□ 2.Kisaltmalardan sonra kullanılır: »Alb. (albay), Dr.(doktor), s.(sayfa), Prof. (profesör), Cad. (cadde), Sok. (sokak)...</p> <p>□ 3.Tarihlerin yazılışında gün, ay, ve yıl bildiren sayıların arasında kullanılır: »29.5.1453 29.X.1923 NOT: Tarihlerde ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adlarından önce ve sonra nokta kullanılmaz: »29 Mayıs 1453 29 Ekim 1923</p> <p>□ 4.Saat ve dakika arasında kullanılır: »09.15'te başladı 13.00'te bitti.</p> <p>□ 5.Sayılardan sonra sıra sayı sıfatı eki olan –ıncı/-inci/ -uncu/-üncü yerine kullanılır: »3. (üçüncü), II. Mehmet, XV. yüzyıl; 2. Cadde, 20. Sokak...</p> <p>□ NOT: Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur: »3, 4 ve 12. Maddeler XII – XIV. yüzyıllar</p> <p>□ 6.Matematikte çarpma işareti olarak kullanılır: »4.5=20</p> <p>□ 7. Dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve araya nokta konur: »326.197 49.750.812</p> <p>□ 8. Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur: 1. A. I. 2. B. II.</p> <p>□ 9-Genel Ağ (Internet) adreslerinde kullanılır: http://tdk.org.tr</p> <p>□ 10. Kitap, dergi vb.nin künyelerinin (kaynakçaların) sonuna konur: »Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu, Dersaadet, 1922.</p>	<p>□ 1.Eş görevli söz ya da söz öbeklerinin arasında kullanılır: »Okul başlayınca kalem, silgi, defter, okul çantası gibi okul malzemeleri satın aldık.</p> <p>□ 2.Sıralı cümleleri ayırmada kullanılır: »Umduk, bekledik, düşündük. Geldim, gördüm, yendim.</p> <p>□ 3. Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan öğeleri belirtmek için konur: »Saniye Hanım, merdivenlerde oğlunun ayak seslerini duyar duymaz, hasretlisini karşılamaya atılan bir genç kadın gibi, kotluğundan fırlamış ve ona kapıyı kendi eliyle açmaya gelmişti.</p> <p>□ 4.Ara sözlerin başında ve sonunda kullanılır: »Ahmet, uzun boylu olan, bugün okula gelmedi.</p> <p>□ 5. Tırnak içinde olmayan veya konuşma çizgisinden sonraki aktarma cümlelerinden sonra konur: »Ordu'ya gideceğim, dedi. » —Bu kapıyı açar, dedi.</p> <p>□ 6.Kendinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren kelimelerden sonra kullanılır: »Peki, gideriz. »Hay hay, seviniriz.</p> <p>□ 7.Bir sözcüğün kendinden sonra gelen sözcükle anlam karışıklığına yol açmaması için adlaşmış sıfatlardan önce kullanılır: »Yaralı, kadının yüzüne bakıyordu.</p> <p>□ 8.Seslenme ve hitap belirten kelimelerden sonra kullanılır: »Sayın Müdürüm, »Sevgili Anneciğim,</p> <p>□ 9. Sayıların yazılışında kesirleri ayırmak için kullanılır: »38,6 (otuz sekiz tam, onda altı)</p> <p>□ 10. Özne olarak kullanıldıklarında “bu, şu, o” zamirlerinden sonra konur: »O, eski defterleri kapatmış.</p> <p>□ 11. Kitap, dergi vb.nin künyelerinde yazar, eser, basımevi vb. maddelerden sonra konur: »Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu, Dersaadet, 1922.</p> <p>□ NOT: Yazarın soyadı önce yazılmışsa soyadından sonra da virgül konur: »Güntekin, Reşat Nuri, Çalıkuşu, Dersaadet, 1922.</p> <p>□ 12.Edebi eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur: »Bahçe kapısı açtı. Sermet Bey'e, —Bu anahtar köşkü de açar, dedi.</p> <p>□ 13.Metin içinde art arda gelen zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra kullanılır: »Ancak yemekte bir kara-ra varıp, arkadaşına dikkatli dikkatli bakarak konuştu.</p>	<p>□ 1.Birden fazla virgülle ayrılmış yargı gruplarını ayırmada kullanılır: »Erkeklerden Tolga, Recep, Hakan; kızlardan Zeynep, Kübra ve Zehra</p> <p>□ 2.Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için kullanılır: »At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır.</p> <p>□ 3.Özneden sonra benzer sözcükler virgülle sıralanıyorsa özneyi ayırmak için özneden sonra kullanılır: »Yeni usul şiirimiz; zevksiz, köksüz, acemice görünüyor.</p>	<p>□ 1.Herhangi bir sebeple bitirilmemiş eksiltili cümlelerden sonra kullanılır: »Ne çare ki cirkinliği hemen- cecik ve herkes tarafından görülüyordu da, bu yanı...</p> <p>□ 2.Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur: »Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz...</p> <p>□ 3.Bir alıntının atlanan yerlerinde kullanılır: »... derken şehrin öte başından boğuk boğuk sesler gelmeye başladı... (Tarık Buğra)</p> <p>□ 4.Herhangi bir sebeple söylenmek istenmeyen ya da söylenmesi kaba sözcüklerin yerine kullanılır: »Kılavuzu karga olanın burnu b...tan çıkmaz.</p> <p>5. Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur: » — Koca Ali... Koca Ali, be!..</p> <p>□ 6. Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır: — Kimsin? — Ali.. — Hangi Ali? — ...</p> <p>□ NOT: Ünlem ve soru işaretinden sonra üç nokta yerine iki nokta konulması yeterlidir. »Gök ekini biçer gibi!.. Nasıl da akşam oldu?..</p>	<p>□ 1. Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır: »Kurtuluş Savaşı'nı, Atatürk'üm, Türkiye'mizin, Çanakkale Boğazı'nın...</p> <p>□ NOT: Kurum, kuruluş, kurul ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz: »Türkiye Büyük Millet Meclisine, Türk Dil Kurumundan,</p> <p>□ NOT: Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz: »Türklük, Bursalı, Ahmetler, Türklerin, Müslümanlıkta...</p> <p>□ NOT: Sonunda 3. teklik kişi iyelik eki bulunan olan özel ada, bu dışında bir iyelik eki getirildiğinde kesme işareti konmaz: »Boğaz köprümüzün güzelliği...</p> <p>□ 2. Kişi adlarından sonra gelen saygı sözlerine getirilen ekleri ayırmak için konur: »Nihat Bey'e, Ayşe Hanım'dan...</p> <p>□ NOT: Unvanlardan sonra gelen ekler kesmeyle ayrılmaz: Cumhurbaşkanınca</p> <p>□ 3. Kisaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur: »TBMM'nin, TDK'nin, BM'de, ABD'de, TV'ye.</p> <p>□ NOT: Sonunda nokta bulunan kısaltmalarla üs işaretli kısaltmalar kesmeyle ayrılmaz. Bu tür kısaltmalarda ek noktadan ve üs işaretinden sonra, kelimenin ve üs işaretinin okunuşuna uygun olarak yazılır: vb.leri, cm³e</p> <p>□ 4. Sayılara getirilen ekleri ayırmak için konur: »1985'te, 8'inci madde, 2'nci kat; 7,65'lik, 9,65'lik.</p> <p>□ 5. Şiirde seslerin ölçü dolayısıyla düştüğünü göstermek için kesme işareti kullanılır: »Bir ok attım karlı dağın ardına Düştü n'ola sevdiğimin yurduna(...)</p> <p>□ 6. Bir ek veya harften sonra gelen ekleri ayırmak için konur: »a'dan z'ye kadar, b'nin m'ye dönüşmesi, Türkçede -lık'la yapılmış sözler.</p> <p>□ 7. Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adlarına gelen ekleri ayırmak için konur: »12 Temmuz 2010 Pazartesi'den sonra.</p>

NOKTALAMA İŞARETLERİ

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 2

❑ İKİ NOKTA (:)	❑ TIRNAK İŞARETİ (“ ”)	❑ YAY AYRAÇ (Parantez) ()	❑ KISA ÇİZGİ (-)	❑ EĞİK ÇİZGİ (/)
<p>❑ 1.Açıklama ve örnek verilebilecek cümlelerden sonra kullanılır: »<i>Bu topraklar pek çok kahraman yetiştirdi: Köroğlu, Battal Gazi, Seyit Onbaşı ve daha niceleri...</i></p> <p>» Kendimi tanıtayım: Kasabanın yeni banka müdürüyüm.</p> <p>❑ 2.Birisinden aktarılan sözlerden önce kullanılır: —<i>Buğdayla arpadan başka ne biter bu toprakta?</i> Ziraatçı sayar: —<i>Yulaf, pancar, zerzevat, tütün...</i></p> <p>❑ 3.Genel Ağ (İnternet) adreslerinde kullanılır: »<i>http://tdk.org.tr</i></p> <p>❑ 4.Matematikte bölme işareti olarak kullanılır: »<i>56:8=7</i></p>	<p>❑ 1. Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır: » <i>Bakınız, şair vatani ne güzel tarif ediyor: “Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır. / Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır.”</i></p> <p>❑ 2. Özel olarak belirtilmek istenen sözler tırnak içine alınır: »<i>Yeni bir “barış taarruzu” başladı.</i></p> <p>❑ 3. Cümle içerisinde kitapların ve yazıların adları ve başlıkları tırnak içine alınır: » <i>Yahya Kemal'in bazı şiirleri “Kendi Gök Kubbemiz” adı altında çıktı.</i></p> <p>❑ 4. Bibliyografik künyelerde (kaynakçalarda) makale adları tırnak içinde verilir: » Muharrem Ergin, <i>“Dede Korkut Kitabı Üzerinde I”</i>, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c. 5, (İstanbul 1953), s.121-151.</p>	<p>❑ 1. Cümlelerin yapısıyla doğrudan doğruya ilgili olmayan açıklamalar için kullanılır: » <i>Anadolu kentlerini, köylerini (Köy sözünü de çekinerek yazıyorum.) gezek bile görmek için değil, kendimizi göstermek için geziyoruz.</i></p> <p>❑ 2. Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır: » <i>İhtiyar – (Yavaş yavaş Kaymakama yaklaşıp.) Ne oluyor beyefendi? Allah rızası için bana da anlatın...</i></p> <p>❑ 3. Alıntılarının aktarıldığı eseri veya yazarı göstermek için kullanılır: » <i>Eşin var, aşyanın var, baharın var ki beklerden /Kıyametler koparmak neydi ey bülbul, nedir derdin? (Mehmet Akif Ersoy-Safahat)</i></p> <p>❑ 4. Bir yazının maddelerini gösteren sayı ve harflerden sonra kapama ayracı konur: 1) A) I) 2) B) II)</p> <p>❑ 5. Özel veya cins isme ait ek, ayraçtan önce yazılır: » Yunus Emre'nin (1240?-1320)...</p>	<p>❑ 1. Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur: <i>Çok bekledik, ama sonunda köyümüze de öğ-retmen geldi.</i></p> <p>❑ 2. Ara sözleri ve ara cümleleri ayırmak için kullanılır: » <i>Küçük sürünü -dört inekle birkaç koyun- köye giren yolun ağzında durdurdu.</i></p> <p>❑ 3. Dil bilgisinde kökleri ve ekleri ayırmak için konur: » <i>al-ış, dur-ak, gör-gü-süz-lük.</i></p> <p>❑ 4. Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır: » <i>al-, dur-, gör-, ver-; baş-ar-...</i></p> <p>❑ 5. Eklerin başına konur: » -ak, -den, -ış, -lık...</p> <p>❑ 6. Heceleri göstermek için kullanılır: » <i>a-raş-tır-ma, bi-le-zik, du-ruş-ma, ku-yum-cu</i></p> <p>❑ 7. Kelimeler arasında “-den...-a, ve, ile, ila, arasında” anlamlarını vermek için kullanılır: » <i>Türkçe-Fransızca Sözlük, Aydın-İzmir yolu, Ankara-İstanbul uçak seferleri...</i></p> <p>❑ 8. Matematikte çıkarma işareti olarak kullanılır: » <i>50-20=30</i></p> <p>❑ 9. İsim yapma eklerinin başına, fiil yapma eklerinin başına ve sonuna konur: » -ak, -den, -ış, -lık vb.</p> <p>❑ UYARI: Cümle içinde sayı adlarının yinelenmesinde araya kısa çizgi konmaz: »On on beş yıl. Üç beş kişi geldi.</p> <p>❑ 10. Sıfırdan küçük değerleri göstermek için kullanılır: »-2 °C.</p>	<p>❑ 1. Şiirin yan yana yazılması gerektiği durumlarda mısraların arasına konur: » <i>Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak / Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak./O, benim milletimin yıldızıdır, parlayacak!/O benimdir, o benim milletimdir ancak.</i></p> <p>❑ 2. Adres yazarken apartman numarası ile daire numarası arasına ve semt ile şehir arasına konur: » <i>Altay Sokağı, Nu.: 21/6 Kurtuluş / Ankara TÜRKİYE</i></p> <p>❑ 3. Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur: <i>18/11/1969, 15/IX/1994.</i></p> <p>❑ 4. Dil bilgisinde eklerin farklı biçimlerini göstermek için kullanılır: » <i>-a/-e, -an /-en, -lık /-lik, -madan /-meden.</i></p> <p>❑ 5. Genel Ağ (İnternet) adreslerinde kullanılır: <i>http://tdk.gov.tr</i></p> <p>❑ 6. Matematikte bölme işareti olarak kullanılır: »<i>70/2=35.</i></p> <p>❑ 7. Fizik, matematik vb. alanlarda birimler arası orantıları gösterirken eğik çizgi araya boşluk konulmadan kullanılır: »g/sn (gram/saniye)</p>
❑ DENDEN İŞARETİ (“)	❑ TEK TIRNAK İŞARETİ (‘ ’)	❑ KÖŞELİ AYRAÇ (Köşeli Parantez) []	❑ UZUN ÇİZGİ (Konuşma Çizgisi) (—)	❑ TERS EĞİK ÇİZGİ (\)
<p>❑ 1.Bir yazıdaki maddelerin sıralanmasında veya bir çizelgede alt alta gelen aynı sözlerin, söz gruplarının ve sayıların tekrar yazılmasını önlemek için kullanılır: ANLATIM BİÇİMLERİ a. Açıklayıcı Anlatım b. Tartışmacı “ c. Betimleyici “ d. Öyküleyici “</p>	<p>❑ 1. Tırnak içinde verilen ve yeniden tırnağa alınması gereken bir sözü belirtmek için kullanılır: »<i>Edebiyat öğretmeni “Şiirler içinde ‘Han Duvarları’ gibisi var mı?” dedi ve Faruk Nafiz'in bu güzel şiirini okumaya başladı.</i></p> <p>» “Atatürk henüz ‘Gazi Mustafa Kemal Paşa’ idi. Benden ona dair bir kitap için ön söz istemişlerdi.” (Faliş Rifki Atay)</p>	<p>❑ 1. Ayraç içinde ayraç kullanılması gereken durumlarda yay ayraçtan önce köşeli ayraç kullanılır: »<i>Halikarnas Balıkçısı [Cevat Şakir Kabaağaçlı (1886-1973)] en güzel eserlerini Bodrum'da yazmıştır.</i></p> <p>❑ 2. Bibliyografik künyelere (Kaynakçalara) ilişkin bazı ayrıntıları göstermek için kullanılır: »<i>Reşat Nuri [Güntekin], Çalığışu, Dersaadet, 1922.</i></p> <p>»<i>Server Bedi [Peyami Safa]</i></p> <p>❑ 3.Metin aktarmalarında, çevirilerde, alıntılarda çalışmayı yapanın eklediği sözler için kullanılır: » “Eldem, Osmanlı'da en önemli fark[ın], mezar taşının şeklinde ortaya çık[tığını] söyledikten sonra...” (Hilmi Yavuz)</p>	<p>❑ 1.Yazı içinde satır başına alınan konuşmaları belirtmek için kullanılır: »<i>Dedi:</i> — <i>Hana sağ indi, ölü çıktı geçende!</i> (Faruk Nafiz Çamlıbel)</p> <p>❑ 2.Oyunlarda uzun çizgi konuşanın adından sonra da konabilir: »<i>Sıtkı Bey — Kaleyi kurtarmak için daha güzel bir çare var. Gerçekten ölecek adam ister.</i> <i>İslam Bey — Ben daha ölmedim.</i></p> <p>❑ NOT: Konuşmalar tırnak içerisinde verildiğinde uzun çizgi kullanılmaz.</p> <p>» “<i>Hancı dedim, bildin mi Maraşlı Şeyhoğlu'nu?”</i></p>	<p>❑ 1. Bilgisayar yazılımlarında art arda gelen dizinleri birbirinden ayırt etmek için kullanılır: »<i>C:\Belgelerim \Oyun</i></p>

YAZI (METİN) TÜRLERİ

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 1

A- SÖZLÜ ANLATIM

❑ **1. RÖPORTAJ:** Bir gazete veya dergide, tanınmış bir kişi veya kurumu, cesitli yönleriyle ve belli konular etrafında tanıtmak amacıyla yazılmış yazılara röportaj denir.

✓ Röportajlar gazete ve dergilerde yayımlandıkları için çoğunlukla fotoğraf veya belgelerle desteklenir.

Not: Ünlü kişilerle veya topluluklarla herhangi bir konuda karşılıklı yapılan konuşmalara da **röportaj** veya **mülakat** denir.

❑ **2. SÖYLEV (NUTUK):** Toplulukları etkilemek amacıyla belirli bir konuyu coşkulu bir biçimde anlatma sanatıdır. Kısaca konuşmaların yazılı metinlerine nutuk denir.

✓ Bu türün edebiyatımızdaki en önemli örneği **Atatürk**'ün **“Nutuk”** adlı eseridir.

❑ **3. KONFERANS:** Alanında uzman birinin bir konu hakkında, duygu ve düşüncelerini açıklamak, öğretmek amacı ile yaptığı hazırlıklı konuşmalardır.

✓ Konferansçı istediği konuyu anlatabilir.

✓ Konferanslar daha çok bilimsel konularda verilmekle birlikte güncel konularda da verilebilir.

✓ Amac dinleyenleri costurmak veya onlara bir fikir asılamak değil, dinleyicileri belli bir konuda bilgilendirmektir.

❑ **4. PANEL:** Toplumsal bir konunun bir karara varılmaktan çok cesitli yönlerden aydınlatılması için dinleyiciler önünde uzmanlar tarafından bir sohbet havası içinde tartışılmasıdır.

✓ Panelin sonunda dinleyiciler konuşmacılara soru sorabilir.

❑ **5. FORUM:** Panelin devamında yapılan, dinleyicilerin de tartışmaya katıldığı konuşmalardır.

❑ **6. SEMPOZYUM:** Genelde akademik bir konunun bilimsel bir sonuca varmak amacıyla seçilmiş izleyiciler karşısında tartışıldığı ve alınan kararların basılarak topluma duyurulduğu tartışmalardır.

❑ **7. AÇIK OTURUM:** Toplumun bilgilendirilme-si gereken konuların, uzmanlarca bir başkan yönetiminde seyircili veya seyircisiz tartışılmasıdır.

✓ **Panel, Forum, Sempozyum ve Açık Oturum gibi tartışma türlerinin ortak özellikleri:**

✓ Bir başkan gözetiminde yapılırlar. Başkan konuşmacıların sırasını ve süresini belirler. Tartışma sonunda düşünceleri özetler.

✓ Konuşmacı sayısı 3-6 arasında değişebilir.

❑ **8.MÜNAZARA:** İki karşıt düşüncenin, iki grup arasında düşüncelerini kanıtlama ve galip gelme amacıyla jüri önünde tartışıldığı konuşmalardır.

B- YAZILI ANLATIM

❑ a. ÖĞRETİCİ METİNLER

❑ I. KİŞİSEL HAYATI KONU ALAN METİNLER

❑ **1.MEKTUP:** Birbirlerinden uzakta olan insanların, duygu ve düşüncelerini anlatmak, haberleşmek amacıyla birbirlerine yazdıkları yazılardır.

✓ Mektup yazılana seslenişle (hitapla) başlar.

✓ Hitaptan sonra virgül konulur.

✓ Sağ üst köşeye tarih yazılır.

✓ Sağ alt köşeye ad, soyad yazılır, imza atılır.

✓ Sol alt köşeye adres yazılır.

✓ Mektuplar **“Özel mektup”** ve **“İş mektubu”** olarak ikiye ayrılır.

✓ Tebrik kartları ve davetiyeler özel mektup sayılır. Dilekçeler ve sipariş

mektupları iş mektubu içinde yer alır.

❑ **2.DİLEKÇE:** Resmi veya özel kurumlara bir dilek iletmek için yazılan yazılardır.

✓ Dilekçede açık ve anlaşılır bir kullanılmalıdır.

✓ Belli bir makam, kurum veya kişiye yazılır.

✓ Giriş bölümünde konu belirtilir.

✓ Dilekçenin son paragrafında istekten söz edilir.

✓ Sağ alt köşeye tarih yazılır. Tarihin altına imza atılır ve isim yazılır.

✓ Sol alt köşeye ise adres yazılır.

❑ **3. TUTANAK:** Meclis, kurul, mahkeme vb. yerlerde söylenen sözlerin olduğu gibi yazıya geçirildiği yazılı belgelere **“tutanak”** denir. Herhangi bir olayla ilgili olarak durum tespiti yapılması da tutanak olarak değerlendirilir.

❑ **4. RAPOR:** Herhangi bir işte, bir konuda yapılan inceleme ve araştırma sonucunu, düşünceleri veya tespit edilenleri bildiren yazılara denir.

❑ **5. ANI (HATIRA):** Bir yazarın yaşadıklarını, yaşadıklarıyla birlikte çağını, çevresinde olup bitenleri de anlattığı ders vermeyi amaçlayan yazı türüdür.

✓ Anılar genellikle olayın üzerinden zaman geçtikten sonra yazılır.

✓ Bir kişinin bakış açısıyla yazıldığı için anılar öznel yazılardır.

❑ **6. GÜNLÜK (GÜNCE):** Bir kişinin, gözlem, düşünce, duygu ve izlenimlerini günü gününe ve tarih düşerek anlattığı yazılardır.

✓ Günü gününe yazılması ile anı türünden ayrılır. Başkaları için yazılmadığından günlükler anılara göre daha serbest ve içten yazılır.

❑ **7. BİYOGRAFİ:** Ünlü kişilerin hayatlarını anlatan yazılardır

✓ Kaynak ve belgelere dayanarak yazılır.

✓ Hayat hikâyesi başkası tarafından anlatılır.

❑ **Otobiyografi:** Çeşitli alanlarda ün yapmış kişilerin kendi hayatlarını anlattıkları yazılardır.

❑ **8. GEZİ YAZISI (SEYAHATNAME):** Yazarların gezip gördükleri yerleri ilgi çekici yönleriyle tanıttıkları yazılardır.

✓ Pek çok bilim dalı için kaynak özelliği taşır.

✓ Edebiyatımızda pek çok yazarın bu türde eseri veya yazısı vardır.

Fakat türün edebiyatımızdaki en tanınmış yazarı on ciltlik **Seyahatname** adlı eseri ile **Evliya Çelebi**'dir.

❑ II. GAZETE ÇERÇEVESİNDE GELİŞEN METİNLER

✍ **Bu kategorideki türler “DÜŞÜNCE YAZILARI” olarak da adlandırılır.**

❑ **1. ELEŞTİRİ (TENKİT):** Düşünce, sanat ve edebiyat eserlerini açıklama, çözümleme ve olumlu veya olumsuz yönleriyle değerlendirmeye yönelik bir yazı türüdür.

✓ Eleştiriye bir meslek halinde devam ettiren kişiye **eleştirmen** denir.

✓ Olumsuz eleştiri olduğu gibi olumlu eleştiri de vardır.

❑ **2. MAKALE:** Bir konu üzerinde belli bir düşüncüyü savunup desteklemek veya sadece bilgi vermek amacıyla yazılan gazete ve dergi yazıdır.

✓ Sade ve nesnel bir anlatımla yazılırlar.

✓ Ciddi bir anlatımı vardır.

✓ Düşüncelerin ispat edilme amacı vardır.

✓ Her alanda, her konuda makale yazılabilir.

✓ Savunulan düşüncüyü ispat edebilmek için belgelere, fotoğraflara veya o konuda söz sahibi olmuş kişilerin görüşlerine yer verilebilir.

✓ Edebiyatımızdaki ilk makale **Şinasi**'nin **“Mukaddime”**sidir.

❑ **3. DENEME:** Yazarın herhangi bir konu hakkındaki düşüncelerini, ispat amacı taşımadan kendi kendisiyle konuşuyormuş gibi anlattığı yazılardır.

✓ Öznel yazılardır. Anlatılan düşüncenin ispat edilmesi gibi bir amaç yoktur.

✓ Konu sınırlaması yoktur, her konuda yazılabilir.

✓ Fransız yazar **Montaigne**'in **Denemeler** adlı eseri bu türün en tanınmış eseridir.

✓ Edebiyatımızda hemen her yazarın bu türde eseri vardır. Bu alandaki en ünlü yazarımız **Nurullah Ataç**'tir.

❑ **4. FIKRA (KÖŞE YAZISI):** Güncel konuları, gazete ve dergilerin belli sütunlarında özel bir görüşle yorumlayan yazılardır.

✓ Fıkralar öznel yazılardır.

✓ Bilgilendirme, öğretme amacı varsa da düşüncenin ispatı yoluna gidilmez. Yazarın görüşlerine katılıp katılmamak okuyucuya kalmıştır.

✓ Makale gibi ayrıntıya girilmez, yüzeyseldir.

✍ Gülmecce tarzındaki fıkra ile köşe yazısı olan fıkra birbirinden tamamen ayırdır.

❑ **5. SÖYLEŞİ (SOHBET):** Yazarların herhangi bir konu hakkındaki düşüncelerini, fazla derine inmeden, okuyucuyla konuşuyormuş gibi anlattıkları yazılardır.

✓ Günlük konuşma diliyle yazılırlar. Kısa ve samimi yazılardır. Öznel ifadeler içerir.

✓ Denemede yazar kendi kendisiyle konuşuyormuş gibi yazarken, söyleşide yazar okuyucuyla konuşuyormuş gibi yazar.

✓ Uzmanlık isteyen konular dışında çok çeşitli konularda yazılabilirler.

✓ Edebiyatımızda söyleşi türündeki en ünlü yazar **Şevket Rado**'dur.

❑ **6. HABER YAZISI:** Gazetelerde, dergilerde, meslek kuruluşlarının belli aralıklarla yayınladığı bültenlerde, radyo ve televizyonlarda belli zaman aralıklarıyla çıkan ve halka duyurulmak üzere yayımlanan yazılara denir.

✓ Haberin giriş bölümünde olay birkaç cümle ile özetlenir. Gelişme bölümünde gerekli ayrıntılar verilir. Sonuç bölümünde ise olayın etkisi anlatılır.

✓ Haber ilginç olmalıdır.

✓ Haber duyulmamış yani ilk olmalıdır.

✓ Haber önemli olmalıdır.

✓ Haber doğru olmalıdır.

YAZI (METİN) TÜRLERİ

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 2

B- YAZILI ANLATIM

□ b. SANATSAL (KURMACA) METİNLER

□ I. GÖSTERMEYE BAĞLI METİNLER (TİYATRO)

□ **TİYATRO:** Karşılıklı konuşmalara dayanan ve sahnede oynanmak için yazılan eserlere denir. İlk şekilleri şiir biçimindeyken günümüzde düz vazi şeklindedir. **MODERN TİYATRO:** İşlenen olayın niteliği ve anlatım yöntemleri bakımından üçe ayrılır:

- ☒ **1. TRAJEDİ:** Acıma ve korku duyguları uyardırın tiyatro türüdür.
- ☒ **2. KOMEDİ:** Hayatın gülünç yönlerini anlatan, güldürürken düşün-düren tiyatro türüdür.
- ☒ **3. DRAM:** Hayatın hem acıklı hem de gülünç yanlarını bir arada işleyen tiyatro türüdür.

TÜRK EDEBİYATINDA TİYATRO:

- **1.MEDDAH:** Meddah isimli bir oyuncunun, kişileri ve olayları sesini, jest ve mimiklerini kullanarak anlattığı tek kişilik sevirlik oyunlara denir.
- **2.GÖLGE OYUNU (KARAGÖZ):** Saydam malzemeden yapılmış figür ve şekillerin, aydınlatılmış bir perde arkasından hareket ettirilerek seslendirildiği seyirlik bir oyundur. En tanınmış tipleri Karagöz ve Hacivat'tır. Zenneler (Kadınlar), Tuzsuz Deli Bekir, Beberuhi, Çelebi, Laz, Matiz, Yahudi, Arap, Kürt, Çerkez, Tiryaki gibi yardımcı tipler de vardır. Karagöz sahnesine “**Şeyh Küşteri Meydanı**” Karagöz oynatan kisive de “**Havali**” denir.
- **3. ORTAOYUNU:** Ana karakterleri **Kavuklu ve Pişekâr** olan seyircilerin ortasında açılan bir alanda doğaçlama oynanan Türk halk tiyatrosudur. Yazılı bir metni yoktur. Oyunda sahne ve dekor bulunmaz.
- ☒ **Tiyatro ile İlgili Bazı Terimler:**
Perde: Bir tiyatro eserinin büyük bölümlerinden her birine perde denir.
Sahne: Tiyatro oyunlarında perde içindeki daha küçük bölümlere sahne denir.
Skeç: Genelde müzikli, kısa oyunlardır
Kabare: Günlük hayatla ilgili konuları alaycı, iğneleyici bir üslupla anlatan küçük tiyatrolardır.
Pandomim: Sadece jest ve mimiklere dayanan sözsüz oyunlara denir.
Opera: Baştan sona bestelenmiş müzikli oyunlara denir. Bazı bölümleri bestelenmiş oyunlara ise **operet** denilir.

□ II. OLAY ÇERÇEVESİNDE OLUŞAN METİNLER

☞ Bu kategorideki türler “**OLAY YAZILARI**” olarak da adlandırılır.

- **1. HİKÂYE (ÖYKÜ):** Gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi mümkün olayların yer, kişi ve zamana bağlı olarak anlatıldığı kısa yazılardır.
 - ✓ Serim, düğüm, çözüm bölümlerinden oluşur.
 - ✓ Olay, kişi, yer(çevre) ve zaman hikâyelerin temel unsurlarıdır. Kahraman sayısı azdır.
 - ✓ Kısa yazılardır.(Olay, kişi, yer, zaman hakkında ayrıntı yoktur.)
 - ✓ Hayatın sadece bir kesitini anlatır.
 - ✓ Öyküleyici ya da betimleyici anlatım biçimi ile yazılır. Anlatım **1. veya 3. kişi** ağzındandır.
 - ✓ Olay anlatmayan hayattan kesitler sunan durum öyküleri de vardır.
- **2. ROMAN:** Gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi mümkün olayların yer, kişi ve zamana bağlı olarak anlatıldığı uzun yazılardır.
 - ✓ Romanda olayın geçtiği yer, zaman ve kişiler öyküden daha ayrıntılı anlatılır.
 - ✓ Öyküde tek bir olay romanda ise ana bir olay etrafında birden fazla olay anlatılır.
 - ✓ Hikâyede kahramanlar bir yönü ile anlatılırken romanda bütün yönleri ile tanıtılır.
 - ✓ Öyküde olay, romanda ise kişiler ön plana çıkarılır.
- **3. MASAL:** Olağanüstü olaylarla süslenmiş ilgi çekici öykülere masal denir.
 - ✓ Sözlü anlatım ürünleridir. Sonradan yazıya geçirilmişlerdir.
 - ✓ Yazarları belli değildir. (Anonimdir)
 - ✓ Genelde bir tekerlemeyle başlar ve iyi bir dilekle sona ererler.
 - ✓ Masallarda olağan üstü kişi (cin, peri, dev, ejderha vb.) veya olaylar (uçmak vb.) olabilir.
 - ✓ Genellikle “-miş”li geçmiş zamanla anlatılır.
 - ✓ Eğitici yönleri de vardır. Bu nedenle evrenseldirler.
 - ✓ Olayın geçtiği yer ve zaman belirsiz ya da hayalidir. “Kaf Dağı” “Evvel zaman içinde” gibi...
- **4. FABL:** Kahramanları insan dışındaki varlıklar (Hayvanlar, cansız varlıklar ya da organlar) olan ve sonunda ders veya öğüt vermeyi amaçlayan genelde şiir biçiminde yazılara denir.
 - ✓ Çoğunlukla manzum olarak (şiir biçiminde) yazılsa da düz yazı biçiminde de yazılabilir.
 - ✓ Bu yazı türünün kaynağı, Hint yazarı **Beydeba'nın Kelile ve Dimne** adlı eseridir.
 - ✓ Batı edebiyatında **Ezop** ve **La Fonten** bu türün tanınmış yazarlarıdır.
 - ✓ Edebiyatımızda bu türde **Mevlana, Şinasi**, daha sonra da **Tevfik Fikret** örnek vermiştir.
- **5. DESTAN:** Milletlerin hayatında büyük yankılar uyandırmış tarihî, toplumsal (savaş, göç, istilâ vb.) veya doğal (yangın, salgın hastalık, sel, deprem gibi) olayların anlatıldığı, hayal unsurlarıyla süslenmiş uzun manzum (şiir biçiminde) eserlerdir. İkiye ayrılırlar:
 - 1. Yapay Destanlar:** Yazarı belli olan, daha yakın zamanda yazılan ve olağanüstü durumlara az yer veren bir destan türüdür. (**Nazım Hikmet'in Kuva-i Milliye Destanı**)
 - 2. Doğal Destanlar:** Anonim (yazarı belli olmayan), ilkel dönemde yaşanmış olayları konu alan ve sözlü destan türüdür. Bu destanlar İslamiyet'in kabulünden önceki Türk Edebiyatı kategorisine aittirler. (**Oğuz Kağan, Alper Tunga, Ergenekon, Göç, Türeyiş Destanı** vb.)
 - ✓ Olağanüstü özellikler taşır. Kişileri seçkin kişilerdir. (Kral, Han, Hakan, vb.)
 - ✓ Sade ve ulusal dille söylenmişlerdir. Toplumun ortak görüşünü, inanışlarını yansıtır.
 - ✓ Şiir biçiminde söylenmişlerdir. (Fakat çoğu günümüze düz yazı olarak ulaşmıştır.)
 - ✓ Oldukça uzundur. Konuları savaş, deprem, yangın, ünlü kişilerin yaşamları vb. olabilir.
- **6. EFSANE:** Bir yerin adını nereden aldığını veya toplumun geçmişinde iz bırakmış bir olayı (savaş, göç, istilâ gibi) ya da o topluma ait bazı gelenekleri açıklayan, zaman zaman olağanüstü öğeler de içeren ve temeli gerçek olaylara dayanabilen halk hikâyelerine efsane denir.
 - ✓ Dilden dile anlatılabilmiş, söyleyeni belli olmayan (anonim) halk edebiyatı ürünleridir.
 - ✓ Konuları bir kişiye, bir olaya veya bir yere dayandırılır. Konuşma diliyle anlatılırlar.
 - ✓ Efsanelerde çoğu zaman, olağanüstülük ağır basar. Kutsal öğeler de taşınır.

□ III. COŞKU ve HEYECANI DİLE GETİREN METİNLER (ŞİİR)

Şiir/Nazım: Duygu, hayal ve düşüncelerin genellikle bir düzene bağlı olarak, çekici bir dil ve ahenkli mısralar içinde aktarılmasına şiir denir. Şiirde her satıra **mısra** ya da **dize** denir. Mısraların farklı sayılarda kümelenmesi ile oluşan diziliş biçimlerine ise nazım birimleri denir.

- **1-NAZIM BİRİMLERİ:** Anlam bütünlüğü göstermek şartı ile iki mısradan oluşan nazım şekline **beyit**, ikiden fazla mısradan oluşan nazım birimine **bent**, dört mısradan oluşan nazım birimine ise **dörtlük** ya da **kita** denir.
- **2-ŞİİRDE TEMA:** Şiirde dile getirilen duygu, düşünce ve hayale tema denir.
- **3-ŞİİRDE AHENGİ SAĞLAYAN UNSURLAR:** Şiirde ses benzerlikleri(redif ve kafiye), sözcük tekrarları ve ölçü ahengi sağlayan unsurlardır.
 - **A- REDİF:** Dize sonlarında yinelenen aynı görevdeki ekler ya da sözcüklere denir.
 - **B- KAFİYE (UYAK):** Dize sonlarında bulunan farklı görevlerdeki ekler veya anlamları farklı sözcükler arasında görülen ses benzerliğidir.

KAFİYE ÇEŞİTLERİ				
Yarım Kafiye	Tam Kafiye	Zengin Kafiye	Tunç Kafiye	Cinaslı Kafiye
Dize sonlarında tek sesin benzerliğine dayanan kafiye çeşididir.	Dize sonlarında iki sesin benzerliğine dayanan kafiye çeşididir.	Dize sonlarında üç veya daha fazla sesin benzerliğine dayanan kafiye çeşididir.	Dize sonlarında bir kelimenin başka kelime içinde yer almasıdır.	Dize sonlarında sesteş sözcüklerle yapılan kafiye çeşididir.

KAFİYE DÜZENLERİ			
Düz Kafiye	Çapraz Kafiye	Sarmal Kafiye	Mani Tipi Kafiye
--- a ---a ---a	----- a	----- a	----- a
--- a ---a ---a	----- b	----- b	----- a
--- a ---a ---b	----- a	----- b	----- b
--- a ---b ---b	----- b	----- a	----- a

□ **3- ÖLÇÜ:** Şiirde belli özelliklere göre oluşturulan düzene ölçü denir. Edebiyatımızda üç çeşit ölçü kullanılmıştır.

ÖLÇÜ ÇEŞİTLERİ		
HECE ÖLÇÜSÜ	ARUZ ÖLÇÜSÜ	SERBEST ÖLÇÜ
Türkçeye özgü ölçü birimidir. Dizelerdeki hece sayılarının eşitliğine dayanır. Türküler bu ölçü ile yazılır. 7,8,11 ve 14'ü gibi kalıpları vardır.	Dizelerdeki hecelerin uzunluk ve kısalığına göre oluşturulur. Sesiyle biten heceler kısa, sessizle biten hece uzun olarak kabul edilir. Kısa hece (.), uzun hece (-) ile gösterilir. İstiklal Marşımız ile Osmanlı dönemindeki şiirlerimizin çoğu bu ölçüyle yazılmıştır.	Belirli ölçüleri ve uyak düzeni olmayan şiirlerin “ölçüsü”, serbest ölçüdür. Bu tür şiirlerde ahenk ve uyum, ölçü veya uyakla değil seslerin birbiri ile olan ilişkisiyle sağlanır.

□ **4-ŞİİR TÜRLERİ:** Şiirler konularına göre beş grupta incelenir.

LİRİK ŞİİR	EPİK ŞİİR	DİDAKTİK ŞİİR	PASTORAL ŞİİR	SATIRİK ŞİİR
Aşk, özlem, ayrılık konulu duygusal şiirlerdir.	Kahramanlık, yiğitlik, savaş konulu destansı şiirlerdir.	Bilgi veya ahlaki bir ders veren daha çok akla hitap eden şiirlerdir. Manzum hikâyeler ve fabllar bu tür şiirlerdir.	Doğa güzelliklerini, çoban yaşamını anlatan şiirlerdir. Doğaya karşı bir sevgi ve imrenme söz konusudur.	Toplumsal olayları, kişileri iğneleyen, eleştiren şiirlerdir.

☞ Şiir ile ilgili daha fazla bilgi için “**ŞİİR BİLGİSİ**” sayfasını inceleyiniz.

ŞİİR BİLGİSİ

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 1

TEMEL KAVRAMLAR

☒ **NAZIM:**Duygu, hayal ya da düşüncelerin genelde bir düzene bağlı olarak, çekici bir dil ve ahenkli mısralar içinde aktarılmasına **nazım** denir.

☐ **ŞİİR:** Nazımların sanat değeri taşıyanlarına **şiiir** denir. Şiirler mısralardan oluşur. Şiirde her satıra **mısra** ya da **dize** denir.

☒ NAZIM BİRİMLERİ

Mısraların farklı sayılarda kümelenmesi ile oluşan diziliş biçimlerine nazım birimleri denir. **Başlıca nazım birimleri şunlardır:**

☒ **BEYİT:** Şiirde iki mısradan oluşan ve anlam bütünlüğü gösteren parçalara denir.

*Aşk imiş her ne varsa âlemde
İlm bir kıyl-ü kâl imiş ancak*
Fuzuli

(Alemde ne varda aşktanmış,
bilim denilen şey ise sadece bir dedikoduymuş.)

☒ **BENT:** İki den fazla mısradan oluşan ve anlam bütünlüğü gösteren parçalara denir.

*Yârin dudağından getirilmiş
Bir katre alevdir bu karanfil.
Ruhum acısından bunu bildi.*
Ahmet HAŞİM

☒ **DÖRTLÜK:** 4 mısradan oluşan ve anlam bütünlüğü gösteren parçalara denir.

*Ne hasta bekler sabahı.
Ne taze ölüyü mezar,
Ne de şeytan, bir günahı,
Seni beklediğim kadar.*
Necip Fazıl KISAKÜREK

☒ **KITA:** Osmanlı döneminde kıt'a, iki beyitten oluşan nazım biçiminin adiyken günümüzde dörtlük anlamında kullanılmaktadır.

ŞİİRDE AHENGİ SAĞLAYAN UNSURLAR

ÖLÇÜ

Şiirde belli özelliklere göre oluşturulan düzene **ölçü** denir. Edebiyatımızda 3 çeşit ölçü kullanılmıştır.

☐ **1- HECE ÖLÇÜSÜ:** Türklere özgü ölçü birimidir. Dizelerin hece sayıları eşitliğine dayanır. Türküler bu ölçüyle yazılır. 7,8,11 ve 14'lü gibi kalıpları vardır

*Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne haldeyim
Gidiyorum gündüz gece*

4+4= 8 Hece

*Çıkıp yücüne seyran eyledim
Gördüm ak kuğulu göller perişan
Bir firkat geldi de durdum ağladım
Öpüp kokladığım güller perişan*

**6+5=11
Hece**

☐ **2-ARUZ ÖLÇÜSÜ:** Dizelerdeki hecelerin uzunluk ve kısalığına göre oluşturulur. Sesliyle biten heceler kısa, sessizle biten hece uzun olarak kabul edilir. Kısa hece (.), uzun hece (-) ile gösterilir. İstiklal Marşımız bu ölçüyle yazılmıştır.

İSTİKLAL MARŞI

*Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en şön ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.*

*Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celal?
Şaşa olmaz, dükkün kanjarımız son, ça helal...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal!*

*"Fe i lâ tün / Fe i lâ tün / Fe i lâ tün / Fe i lün"
(Fâ i lâ tün) (Fa' lün)*

☐ **3- SERBEST ÖLÇÜ:** Belirli ölçüleri ve uyak düzeni olmayan şiirlerin "ölçüsü", serbest ölçüdür. Bu tür şiirlerde ahenk ve uyum, ölçü veya uyakla değil seslerin birbiri ile olan ilişkisiyle sağlanır.

ANLATAMIYORUM

*Ağlasam, sesimi duyar mısınız;
Mısralarımda?
Dokunabilir misiniz,
Gözyaşlarıma, ellerinizle?
Bilmezdim, şarkıların bu kadar güzel;
Kelimelerinse kıfayetsiz olduğunu,
Bu derde düşmeden önce.
Bir yer var, biliyorum.
Her şeyi söylemek mümkün,
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum...*

Orhan Veli KANIK

KAFİYE ve REDİF

☐ **1- REDİF:** Dize sonlarında yinelenen aynı görevdeki ekler ya da sözcüklere denir.

*O çay ağır akar yorgun mu bilmem?
Mehtabı hasta mı, solgun mu bilmem?
Yaşlı gelin gibi mahzun mu bilmem?
Yüce dağ başında siyah tül vardır.*

"-mu bilmem" Redif (mu→Soru Eki)
"-un" Kafiye

☐ **2- KAFİYE (UYAK):** Dize sonlarında bulunan farklı görevlerdeki ekler veya anlamları farklı sözcükler arasında görülen ses benzerliğidir.

☐ KAFİYE TÜRLERİ

☐ **a) Yarım Kafiye:** Dize sonlarındaki tek ses benzerliğine **yarım kafiye** denir.

*Benim çektiğimi kimler çeker "k"→Yarım Kafiye
Gözlerim kanlı yaşlar döker "-er"→Redif (Geniş Zaman)*

☐ **b) Tam Kafiye:** Dize sonlarındaki iki sesin benzerliğine **tam kafiye** denir.

*Sen de geçebilirsin yardan, anadan, serden "er"→Tam Kafiye
Senin de destanını okuyalım ezberden "-den"→Redif (Ayrılma Hali Eki)*

☐ **c) Zengin Kafiye:** Dize sonlarındaki üç veya daha çok (4,5,6...) sesin benzerliğidir.

*Yıkanırdı gölgesi kuytu bir derede "ere"→Zengin Kafiye
Yaz kış yeşil bir sakı pencerede "de"→Redif (Bulunma Hali Eki)*

☐ **d) Cinaslı Kafiye:** Dize sonlarında yazılışları aynı, anlamları farklı olan kelimelerin (eşsesli sözcüklerin) oluşturduğu ses benzerliklerine **cinaslı kafiye** denir.

*Kalem böyle çalınmış yazıma →Alın yazısı(kader) →Yazıma →Cinaslı Kafiye
Yazım kışa uymaz, kışım yazıma →Mevsim adı*

☐ **e) Tunç Kafiye:** Dize sonundaki bir sesin, diğer bir dizinin sonundaki kelimenin içinde aynen yer almasıdır.

*Çınla ey coşkun deniz, kayalıklarda a cınla! "a cınla"→Tunç Kafiye
Sar bütün kumsalları, o dolaşık sacınla!*

☐ KAFİYE DÜZENİ

Kafiyelerin diziliş özelliklerine **kafiye düzeni** denir. Dört çeşit kafiye düzeni vardır:

☐ **1) Düz Kafiye:** 1 ve 2. dize ile 3 ve 4. dizinin veya dörtlükteki tüm mısraların kendi arasında kafiyeli olmasıdır. Düz uyak "aaaa", "aabb", "aaab" şeklinde gösterilir.

*Dünyaya geldiğim anda a
Yürüdüm aynı zamanda →Tunç Kafiye a
İki kapılı bir handa a
Gidiyorum gündüz, gece b*

☐ **2) Çapraz Kafiye:** Bir dörtlükte birinci dize ile üçüncü dizinin, ikinci dize ile de dördüncü dizinin kendi arasında kafiyeli olmasına "çapraz uyak (kafiye)" denir. Çapraz uyak, "abab" şeklinde gösterilir.

*Dağlar ile taşlar ile "ş"→Yarım K. a
Çağırayım Mevla'm seni. "lar ile" Redif b
Seherdeki kuşlar ile Redif a
Çağırayım Mevla'm seni b*

☐ **3) Sarma (Sarmal) Kafiye:** Bir dörtlükteki 1. dize ile 4. dizinin kendi arasında, 2. dize ile de 3. dizinin kendi arasında kafiyeli olmasına denir. Sarma kafiye "abba" şeklinde gösterilir.

*Sular soğuk bir ışık "z" Yarım Kafiye a
Bakıyoruz havuza "a" Redif b
Suda omuz omuza Tunç Kafiye b
İki gölge karışık a*

☐ **4) Mani Tipi Kafiye:** Bir dörtlükteki 1, 2 ve 4. dizinin kendi arasında kafiyeli olmasına denir. 3. dize hiçbir dize ile kafiyeli değildir. "aaba" şeklinde gösterilir. Maniler bu düzenle yazılır

*Uzaklar seçilmiyor "eç" Tam Kafiye a
Gönüldür geçilmiyor →"ilmiyor" Redif a
Gönül bir top ibrişim "il" Yapım Eki b
Dolaşmış açılmiyor "mi" Olumsuzluk E. a
"yor" Şimdiki Zaman a*

☐ ŞİİRDE TEMA

Şiirde dile getirilen duygu, düşünce veya hayale **tema** denir. Düzyazıda *konu*, şiirde ise *tema* vardır. Tema en çok birkaç sözcükle ifade edilir. Temayı bulmak için şiirin tamamı okunmalıdır. Başlık da tema için ipucu olabilir. Şiirin bütününde tek tema işlenirken her dörtlüğün konusu ayrı olabilir.

*Uçun kuşlar, uçun doğduğum yere;
Şimdi dağlarında mor sümbül vardır.
Ormanlar koyunda bir serin dere
Dikenler içinde sarı gül vardır.*

Şiirin Teması: Memleket özlemi

Mavi yaz akşamları, patikalarda, dalgın,
Gideceğim, sürüne sürüne buğdaylara.
Ayaklarımda ıslaklığı küçük otların;
Yıkasın, bırakacağım başımı rüzgâra.

Şiirin Teması: Doğa, Tabiat

☒ KONUSUNA GÖRE ŞİİRLER

☒ **1-LİRİK ŞİİR:** Konusu aşk, özlem, ayrılık olan duygusal şiirlerdir
*Gönül gurbet ele çıkma
Ya gelinir ya gelinmez
Her dilbere meyil verme
Ya sevilir ya sevilmez*

☒ **2-EPİK ŞİİR:** Kahramanlık, yiğitlik, savaş konulu destansı şiirlerdir.
*Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı: İlerle!
Bir yaz gün geçtik Tuna'dan kafilelerle.*

☒ **3-DİDAKTİK ŞİİR:** Bilgi veya ahlaki bir ders veren daha çok akla hitap eden şiirlerdir. Manzum hikâyeler ve fabllar bu tür şiirlerdir.

*İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsen
Ya nice okumaktır*

☒ **4-PASTORAL ŞİİR:** Doğa güzelliklerini, çoban yaşamını anlatan şiirlerdir. Doğaya karşı bir sevgi ve imrenme söz konusudur.

*Havalar güzel qidiyor
Sen de çiçek açtın erkenden
Küçük zerdali ağacım,
Aklın ermeden.*

☒ **5-SATİRİK ŞİİR:** Toplumsal olayları, kişileri iğneleyen, eleştiren şiirlerdir.

*Köy sallanır güldüğünde
Cin çarpılır değiştiğinde
Beleş sofra gördüğünde
Yumuluyor ölmüş gibi*

SÖZ SANATLARI/ EDEBİ SANATLAR

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 2

□ **1- BENZETME (TEŞBİH):** Aralarında benzerlik bulunan iki kavramdan zayıf olanın güçlü olana benzetilmesidir. Teşbihin dört unsuru bulunur:

1- Benzeyen: Özellik bakımından zayıf olan unsurdur.

2-Kendisine Benzetilen/Benzetilen: Özellikçe güçlü olan unsurdur.

3-Benzetme Yönü: Benzetmenin hangi yönden yapıldığını anlatır.

4-Benzetme Edatı: Gibi ya da kadar edatlardır.

Benzetmede bu dört öge her zaman bulunmak zorunda değildir

»Tilki gibi kurnaz bir **çocuk**tur.

Benzeyen: Çocuk

Benzetilen: Tilki

Benzetme Yönü: Kurnazlık

Benzetme Edatı: Gibi

»**Gül yüzün** neden gülüyor?

Benzeyen: Yüz

Benzetilen: Gül

»**Kutu gibi** bir **evde** oturuyor.

Benzeyen: Ev

Benzetilen: Kutu

Benzetme Edatı: Gibi

»**İnci dişleriyle** gülümsüyor.

Benzeyen: Diş

Benzetilen: İnci

Benzetmenin dört ögesi de kullanılarak yapılan benzetmeye “Tam Benzetme”, yalnızca benzeyen ve kendisine benzetilen kullanılarak yapılan benzetmeye ise “Teşbih-i Belîğ ya da Güzel Benzetme” denir.

□ **2- İSTİARE (EĞRETİLEME):** Benzetmenin asıl unsuru olan benzeyen ya da benzetilenden yalnızca biri kullanılarak yapılan benzetmeye istiare denir.

a) Açık İstiare: Yalnızca benzetilenle yapılan istiaredir. Benzeyen bulunmaz.

»Bir hilal uğruna ya Rab ne **güneşler** batıyor. (**Benzetilen:** Güneş, **Benzeyen:** Asker)

»Kurban olam **beşikte vatan kuzuya**. (**Benzetilen:** Kuzu, **Benzeyen:** Bebek)

b) Kapalı İstiare: Yalnızca benzeyenle yapılan istiaredir. Benzetilen yoktur.

»**Ay**, altın ağaçlardan **yere damlıyordu**. (**Benzeyen:** Ay, **Benzetilen:** Su)

»**Sanat** hür bir ortamda **boy atar**. (**Benzeyen:** Sanat, **Benzetilen:** Genç bir insan)

□ **3- KİŞİLEŞTİRME (TEŞHİS):** İnsana ait özelliklerin insan dışındaki varlıklara verilmesidir. Konuşturma (İntak) ile karıştırılmamalıdır.

»**Tekerlekler** yollara bir şeyler anlatıyor.

(**Tekerlere anlatma özelliği verilmiş.**)

»**Deniz sahili öper** gün boyu.

(**Denize öpme özelliği verilmiş.**)

»**Çatma** kurban olayım **çehreni** ey nazlı hilal.

[**Bayrağa yüzünü çatma** (küsme) özelliği verilmiş.]

»**Bulutlar** bile **ağladı** halime.

(**Buluta ağlama özelliği verilmiş**)

□ **4- KONUŞTURMA (İNTAK):** İnsan dışındaki varlıklara (hayvan ya da cansız varlıklar) konuşma özelliği verme sanatıdır.

»Koca ağaçları bile yıkarım, dedi rüzgâr.

»Bülbülü altın kafese koymuşlar, “Ah vatanım!” demiş.

»Kulağının dibinde haykırdı fırtına: Isınmak istiyorsan toprağı çek sırtına.

□ **5- MECAZ:** Sözcüklerin, gerçek anlamlarından bütünüyle uzaklaşarak, başka kavramları yansıtır duruma gelmesiyle kazandığı yeni anlamıdır:

» Onda her gün maç izleme **hastalığı** var. → Bağımlılık

» Basına **doyurucu** bir bilgi vermedi → İnanırcı

» Dışarı çıkınca **icim acildi**. → Rahatlamak, ferahlamak

□ **6- ABARTMA (MÜBALAĞA):** Bir olay ya da durumun olduğundan daha fazla ya da daha az gösterildiği cümlelerdir.

»O kadar ağladı ki gözyaşları sel oldu.

»Bağırınca herkes dondu kaldı.

»**Seneler sürer her günüm.**

»**Bir ah çeksem dağı taşı eritir.**

□ **7- TEZAT (KARŞITLIK):** İki karşıt düşüncenin bir arada söylenmesidir. Ama "Gece uyurum, gündüz çalışırım." demekle tezat sanatı olmaz. Gece ve gün-düz zıt iki kavramdır, düşünce değildir. Oysa tezat, kavramların zıtlığında değil, düşüncenin zıtlığındadır. Düz yazıda da tezat yapılabilir.

»Ne **sabahı** göreyim ne **sabah** görüneyim

»**Yağışın** nesi varsa kâinatın

Gündüzler size kalsın verin **karanlıkların**

Yalnız şu derin sükût **dinsin**

»**Ağlarım** hatıra geldikçe **gülüşüklerimiziz**.

»Güvenme **varlığa** düşersin **darlığa**

□ **8- TEKRİR (YİNELEME):** Sözün etkisi güçlendirmek için sözcük ya da **söz grubunu** yinleme sanatıdır.

»Büyükün ilahi büyükün büyük

»Söz ola kese savası/Söz ola kestire başı

Büyüklük yanında kalır pek küçük

Söz ola ağılu aşı/Yağ ile bal ede bir söz

» Ben **güzele güzel** demem, **güzel** benim olmayınca

□ **9- AD AKTARMASI (MECAZ-I MÜRSEL):** Benzetme amacı olmadan bir söz-cüğün başka bir kelime yerine kullanılmasıdır. İki söz arasında, benzerlik ilgisi dışında "parça-bütün, neden-sonuç, yer-içindekiler..." gibi ilgiler vardır.

»**Evi** haftaya taşıyoruz. (İçindeki eşyaları)

»**Türkiye** 2-0 kazandı. (Takım)

»Yeni beynlere ihtiyaç var. (Akıllı insanlara)

»**Sobayı** yakiver. (İçindekileri)

»O **evine** çok bağlı biridir. (Ailesine)

»En çok **Akif'i** okurum? (Kitabını)

»Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı **hilal**. (Türk bayrağı)

□ **10- DEYİM AKTARMASI:** Bir sözcüğün benzetme amacı ile başka bir sözcük yerine kullanılmasıdır.

»Kuşlar neşe içinde cıvıldaşıyor. (**İnsandan-Doğaya Aktarma**)

»Sert bir insan olduğu belliydi. (**Doğadan-İnsana Aktarma**)

»Acı bir çiğlik duyuldu. (**Duyular Arası Aktarma**) (Tatma→İsitmeye)

»Rüzgârlar ulurdu sabaha kadar. (**Doğadan-Doğaya Aktarma**)

□ **11- KİNAYE:** Bir sözün, benzetme amacı güdülmeden, hem gerçek hem de mecaz anlamını düşündürecek biçimde kullanılmasına kinaye denir.

Benzetme Kinayede asıl kastedilen, mecaz anlamdır.

»Akan su yosun tutmaz. **Gerçek Anlam:** Yosun durgun suda yetişir, akan suda bulunmaz.

Mecaz Anlam: Çok çalışan insan sağlıklı ve uzun ömürlü olur.

»Gül dikensiz olmaz. **Gerçek Anlam:** Her gülün dikenli vardır.

Mecaz Anlam: Her güzel şeyin kötü yanları da vardır.

»Mum dibine ışık vermez. **Gerçek Anlam:** Mum dibini aydınlatmaz.

Mecaz Anlam: İnsanın en az kendi çevresine yararı dokunur.

»Hamama giren terler. **Gerçek Anlam:** Hamam sıcak olduğu için giren kişi terler.

Mecaz Anlam: Zorlu bir işe başlayan sıkıntısını çeker.

□ **12- TARİZ (İğneleme/Tersini Söyleme):** Bir kişiyi iğnelemek, bir konuyla alay etmek amacıyla sözün tam tersini kastetmektir.

»Bu ne kudret ki elifbayı okur ezberden.

»Müftü efendi bize “Kâfir” demiş.

»O kadar zeki ki(!) bütün cevapları yanlış.

Tutalım ben ona diyeyim Müslüman.

»Çayın nefis olmuş(!), kabak suyu gibi.

Lakin vardığımızda Mahşer Gününe.

»Günaydın(!) Birazdan öğlen olacak.

İkimiz de çıkarız orda yalan

□ **13- HÜSNİTALİL (Güzel Neden Bulma):** Bir olayın, olgunun gerçek nedenini bırakıp, onu güzel ve hoş bir nedene bağlamaya **hüsn-i ta'lil** denir.

Benzetme Gösterilen neden gerçek bir neden olursa **hüsn-i ta'lil** yapılmış olmaz.

»Yüzünün renginden utanıp kızardı çiçekler.

»Gök ağladı gün boyu sen gidince

»Yoksun diye bahçemde çiçekler açmıyor bak.

»Dağın üstüne uneledi ay tüm gece

»Bir an önce görülsün diye Akdeniz Toroslarda hep çocuk kalır ağaçlar.

□ **14- TECAHÜLİRÂF (Bilmezlikten Gelme):** Bilinen bir şeyi bilmezlikten gelme demektir.

»**Şakaklarım** kar mı yağdı, ne var

»**Bulutlar** mı geçiyor başımın üstünden

Benim mi Allah'ım bu çizgili yüz

Ben mi gidiyorum bulutların altında?

»Göz gördü gönül sevdi seni ey yüzü mâhim

»**Yılın ilk karı** yağdı. **İyice** kıaldı **günler**

Kurbanın olam var mı bunda benim günahım

Ölülerimiz üşür mü ki?

□ **15- DOLAYLAMA:** Sadece bir sözcükle anlatılabilecek kavramın ya da varlığın birden fazla sözcükle anlatılmasıdır.

»Atatürk→Ulu önder

»Kömür→Kara elmas

»Sinema→Beyaz perde

»Kıbrıs→Yavru Vatan

»Balık→Derya kuzusu

»Beyaz altın→Pamuk

»Top→Meşin yuvarlak

»Aslan→Ormanlar kralı

»Altın boynuz→Haliç

□ **16- TEVRİYE (Amacı Gizleme):** İki farklı anlamı olan bir sözcüğün bir dize veya beyitte iki anlamının da kullanılmasıdır

»**Ulusun**, korkma nasıl böyle bir imanı boğar. (1-Kurt ulusun 2-Yücesin)

» Beyefendi ailenin güneşi, sen de **ayısın**. (1-Sen ayısın 2-Ayı)

»Sarımsak da acı amma evde lazım bir **dişi** (1-Bir diş sarımsak 2-Kadın)

□ **17- TELMİH (Hatırlatma):** Söz arasında herkesin bildiği bir olaya ya da kişiye işaret etme sanatı.

»Vefasız Aslıya yol gösteren bu

Keremin sazına cevap veren bu

»Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor tevhide,

Bedrin aslanları ancak bu kadar şanlı idi!

□ **18-TENASÜP (Uygunluk):** Anlam yönünden birbiriyle ilgili sözcükleri bir arada kullanmaktır.

»Artık **demir almak** günü gelmişse zamandan,

Meçhule giden bir **gemi** kalkar bu **limandan**.

»Arım, balım, peteğim... Gülüm, dalım, çiçeğim...

□ **19- LEFF-Ü NEŞR:** Bir dizede iki veya daha çok kavramdan bahsedip, diğer dizede onlarla ilgili açıklama yapmaktır.

»Bakışların fırtına,

»Gönlümde ateştin

Duruşun durgun su,

Gözümde yaştın

Biri alabora eder,

Ne diye tutuştun?

Biri boğar.

Ne diye taştın?

□ **20- İSTİFHAM (Soru Sorma):** Anlatımı daha etkili hale getirmek için cevap alma amacı gütmeyen soru sormaktır.

»Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?

»Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!

»Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?

□ **21- TEDRİC:** Birbiriyle ilgili kavramların bir dereceye göre sıralanmasıdır.

»Geçsin günler, haftalar, aylar, mevsimler, yıllar

Zaman sanki bir rüzgâr ve bir su gibi aksın

□ **22- NİDA (Seslenme):** Şiddetli duyguları coşkun bir seslenişle anlatmadır. Daha çok ay, ey, hay, ah ünlemleriyle yapılır

» Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü!

» Dalgaları sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!

□ **23- CİNAS:** Bir dördlük veya beyitte yazılışı aynı, anlamları farklı (sesteş/eşsesli) sözcüklerin bir arada kullanılmasıdır.

» Niçin kondun a bülbül kapımdaki **asmaya** (Üzümlü asma)

Ben yarımdan ayrılmam götürseler **asmaya**. (İdam etmek)

□ **24- ALİTERASYON:** Dize ya da mısradan ahenk oluşturma şekliyle, aynı sesin veya hecenin tekrarlınmasıdır.

» **Eylülde meylül oldu gönül soylu lale**

Bir kâkülle meylletti gönül **geldi** bu **hale**.

□ **25- ASONANS:** Şiirde aynı ünlü seslerin tekrarına denilir. Aliterasyonla genellikle birlikte yapılır.

» **Neysen sen, nefes sen, neylersin neyi**

Neyzensen, nefessen neylersin neyi

□ **26- SECİ:** Düz yazıda cümle içinde yapılan uyağa denir.

»İlahi, kabul senden, ret senden; şifa senden, dert senden... İlahi, iman verdin, daim eyle; ihsan verdin, kaim eyle.

KOMPOZİSYON BİLGİLERİ

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 1

❑ **KOMPOZİSYON NEDİR?** : Kompozisyon ayrı parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma işidir. Kompozisyon kesinlikle bir yazı türü değildir. Aslında biz kompozisyon yazarken dağınık olan düşüncelerimizi bir araya getirip yeni bir metin ortaya çıkarmış oluruz.

❑ TEMEL KAVRAMLAR

❑ **PARAGRAF:** Bir yazının anlam bütünlüğü taşıyan, aynı duygu ve düşünceyi açıklayan, bir olayı aktaran cümlelerden oluşan bölümlerine paragraf denir.

Paragrafta cümleler bir ana düşünce etrafında toplanır. Ana düşünce yardımcı düşüncelerle desteklenir.

❑ **SATIRBAŞI / PARAGRAFBAŞI:** Bir paragrafın başlangıcını gösteren, yazının diğer satırlara göre biraz daha içeriden başladığı bölüme satır başı ya da paragraf başı denir. Paragraflar satırbaşı ile başlar diğer satırbaşında bitmiş olur. Paragraf başlarını yaklaşık olarak 1 cm veya bir sözcük kadar içeriden yazmamız gerekir.

❑ **BAŞLIK:** Metnin konusunu en iyi biçimde yansıtan kelime ya da kelimeler metnin başlığı olabilir. Yani metnin başlığını bulmak için konuyu doğru anlamak gerekir.

1. Başlık sayfayı ortalayacak şekilde yazılmalıdır.

2. Başlığı kompozisyon bittikten sonra belirlemek daha doğrudur.

3. Başlık tamamı büyük harflerle ya da her kelimenin ilk harfleri büyük olarak yazılır.

4. Başlık yazarken hata yapılan bir konu da renkli kalem

kullanılmasıdır. Kompozisyon yazarken ister başlık olsun isterse kompozisyonun diğer kısımları olsun renkli kalem kullanmamak gerekir. Siyah ya da mavi kalemle kompozisyonlarımızı yazmamız gerekir.

5. Kompozisyonda başlık belirlenirken “konu” ya da “ana fikir” dikkate alınır. Başlık okuyucuya kompozisyonda neler anlatıldığı ile ilgili fikir verebilmelidir.

6. Kısa dikkat çekici ve özgün başlıklar okuyucunun ilgisini çekerek etkiyi artırır.

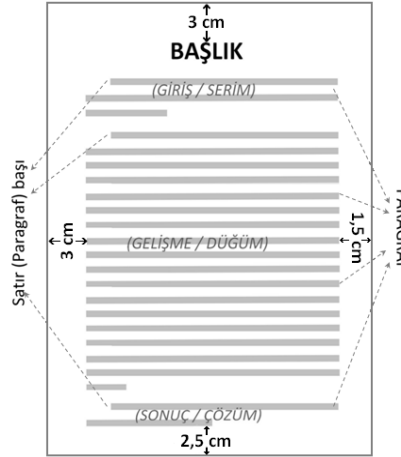
❑ **SAYFA DÜZENİ:** Sayfa düzeni bir kompozisyonun göze hitap eden kısmıdır ve dikkat edilerek oluşturulan bir sayfa düzeni okuyucunun kompozisyona olan ilgisini olumlu yönde etkiler. Sayfa düzeni yazdığımız kompozisyonun ciddiyetini ve tertip düzenini gösterir.

Sayfa düzeninde dikkat edilmesi gereken durumlar şunlardır:

1. Yazdığımız kâğıdın temiz ve çizgisiz beyaz kâğıt olması gerekir.

2. Sayfanın üst kısmından ve sol yan tarafından yaklaşık 3 cm veya iki parmak genişliği kadar boşluk bırakılır.

Alt taraftan 2,5 cm veya bir parmak kadar; sağ taraftan ise yaklaşık 1,5 cm veya yarım parmak genişliği boşluk bırakılır.

❑ YAZI DÜZELTME SEMBOLLERİ

SEMBOL	ANLAMI	SEMBOL	ANLAMI
↑	Büyük harfle yaz	—	Yanlış harf
↓	Küçük harfle yaz	Y	Yanlış
↪	Birleşik yaz	↪	Daha güzel yaz
↪	Ayrı yaz	↪	Fazla/Gereksiz kelime
→	Satır (Paragraf) başı yap	↪	Fazla harf
←	Yanlış paragraf	↪	Gayret et
↪	Harf eksik	☆	Güzel
↪↪	Yakın yaz	☆☆	Çok güzel/Çok beğendim

Aşağıdaki metin düzeltme sembolleri ile düzeltilmiştir. İnceleyiniz.

İŞE YARAR BİR İŞYAN
Bin gece yarısı derin bir uykuya dalan Hoca'yı
karısı telaşla uyandırdı.
→ Hoca uykulu uykulu soran:
-Ne var hanım? Niye uyandırdıysan beni?
Hanımı:
-Kalk sana efendi, der korkulu bir sesle. Aşağı
katta tükürtilen duyuyorum.
← Eve hinde girdi galiba.
Nasret'in Hoca den ki:
Menak etme hanım. den Eğin işe yaran birsey
bulursa gidip → ← alırsın elinden...

❑ YAZARKEN NELERE DİKKAT ETMELİYİZ?

1. Kâğıt ve sayfa düzenine dikkat etmeliyiz.
2. Düzgün ve okunaklı ve bitişik eğik harflerle yazmalıyız.
3. Standart Türkçe ile yazmalıyız. Yerel ağzılara ait kelime veya söyleyişler ile argo ifadeler (kaba ve kırıcı sözler) kullanmamalıyız.
4. Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurmalıyız.
5. Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanmalıyız.
6. Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatmalıyız.
7. Sebep-sonuç, amaç-sonuç, koşul-sonuç ilişkileri kurmalıyız.
8. Yazım kurallarına ve noktalama işaretlerine dikkat etmeliyiz.
9. Duygu, düşünce ve hayallerimizi yansıtarak yazmalıyız.
10. Cümlelerimizi mantıklı bir düzen içinde yazmalıyız.
11. Çok uzun cümleler kullanmamalıyız.
12. Anlatım bozukluğu yapmamaya dikkat etmeliyiz.
13. Aynı kelimeleri sıkça tekrar etmemeliyiz.
14. Başlık yazmayı unutmamalıyız.
15. Özgün (kendimize ait/başkasının sözlerine benzemeyen) ifadeler kullanmalıyız.
16. Konu dışı yazmamalıyız, verilen konuyu açıklamaya çalışmalıyız.

BİTİŞİK EĞİK YAZI

BÜYÜK HARFLER

A B C Ç D E F G Ğ H I J K L
M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z

KÜÇÜK HARFLER

a b c ç d e f g Ğ h i j k l m n o ö
p r s ş t u ü v y z

RAKAMLAR

İŞARETLER

1 2 3 4 5 6 7 8 9 + - x = ? / %

KOMPOZİSYON BİLGİLERİ

Sınıf: 5, 6, 7, 8

Sayfa: 2

OLAY YAZILARI

Bir olayın, yer ve zaman belirtilerek, kahramanların çevresinde kurgulandığı metinlere olay yazıları denir. Olay yazılarında genellikle öyküleyici anlatım biçimi kullanılır. Özellikle romanlarda betimleyici anlatıma da sık sık başvurulur. Olay yazılarında giriş, gelişme ve sonuç adını verdiğimiz yazı planına dikkat edilir.

BAŞLICA OLAY YAZILARI ŞUNLARDIR: Hikâye, roman, masal, fabl, anı, tiyatro, fıkra(gülmece), gezi yazısı, destan, efsane, günlük.

OLAY YAZILARINDA PLAN:

1. SERİM: Olay yazılarında kişilerin ve çevrenin kısaca tanıtıldığı, konunun, olayın anlatılmaya başlandığı bölümdür. Ayrıntı yoktur.

2. DÜĞÜM: Ortaya konulan olayın açıldığı, okuyucuyu meraklandırarak şekilde geliştirildiği bölümdür. Bu bölümde okuyucunun merakı artar, sonucun ne olacağı üzerine düşünmeye başlar. En uzun bölümdür. Tek paragraf olmak zorunda değildir.

3. ÇÖZÜM: Olay veya olayların düğümlerinin çözüldüğü, merak edilen konuların sonlan-dığı, bütün soruların cevaplandırıldığı bölümdür. Bazı olay yazılarında ise bu bölümde verilmek istenen ders açıklanır. “Sonuç” da “giriş” gibi kısa ve öz olur.

ÖRNEK OLAY YAZISI

DERS <i>Ortaokuldayken sınıfta, arkadaşlarımdan birisiyle ciddi bir tartışmaya girdim. Onun haksız olduğundan emindim. Öğretmenimiz bize çok iyi bir ders vermek istedi. Bizi bütün sınıfın önüne çıkardı ve onu masanın bir tarafına, beni de diğer tarafına yerleştirdi. Masanın tam ortasında yuvarlak siyah renkli bir nesne vardı. O çocuğa nesnenin rengini sordu. Çocuk, "beyaz" diye yanıtladı. Bu kez de nesnenin rengi hakkında tartışmaya başladık, Öğretmen bu kez beni çocuğun yerine, onu da benim yerime geçirdi. Ve bu kez bana nesnenin rengini sordu. Beyaz, yanıtını vermek zorundaydım. Çünkü belli ki nesnenin bir tarafı beyaz, diğer tarafı ise siyahtı. Öğretmenimiz o gün bana çok güzel bir ders verdi. Karşımdaki kişiyi anlamam için, kendimi onun yerine koymam gerekiyordu.</i>	SERİM: Kişiler: Judie(Yazar) ve arkadaşı, Yer: Sınıf, Zaman: Yazar ortaokuldayken, Olay: Tartışma DÜĞÜM: Olay bu bölümde genişletilmiş. Öğretmen tartışmayı görür. Öğrencileri masanın birer ucuna yerleştirir. Nesnenin rengini sorar. Çocuklar renk konusunda da tartışır. Birbirlerinin yerlerine geçtiklerinde ise nesnenin iki rengi olduğunu anlarlar. ÇÖZÜM: Bu bölümde verilmek istenen ders açıklanmış.
---	---

Judie PAXTON

OLAY YAZILARI YAZARKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER:

1. Masal veya Fabl yazmayı düşünüyorsak yazımızla vermek istediğimiz dersi/öğüdü belirlemeli; hikâye, roman, anı vb. bir olay yazısı yazmayı düşünüyorsak yazımızı bir ana düşünce etrafında planlamalıyız.

2. Anlatacağımız olayı önceden kurgulamalı. Olayın geçtiği “yeri, zamanı ve kahramanlarımızı” belirlemeliyiz.

3. Olayları oluş sırasına göre anlatmalıyız.

4. Anlatım Biçimlerini (Özellikle Öyküleme ve Betimleme) ve Düşnceyi Geliştirme Yollarını (Tasvir Etme, Benzetme ve Duyulardan Yararlanma) kullanalım.

5. Kahramanlarımızı konuşuralım.

DÜŞÜNCE YAZILARI

Toplumu düşündürmek amacıyla, çoğunlukla kanıtlanabilir gerçeklere dayanan bir kısmı ise öznel ifadelerle yazılan yazılara denir. Bu yazılarda açıklayıcı ve tartışmacı anlatım biçimleri çokça kullanılır.

BAŞLICA DÜŞÜNCE YAZILARI ŞUNLARDIR: Makale, deneme, söyleşi, fıkra(köşe yazısı), biyografi, otobiyografi, röportaj, mülakat, eleştiri (tenkit), nutuk(söyley) konferans...

DÜŞÜNCE YAZILARINDA PLAN: Düşünce yazıları düşünce planıyla yazılır. Düşünce planı üç bölümden oluşur.

1. GİRİŞ: Yazıda üstünde durulacak konunun okuyucuya sezdirildiği, bildirildiği bölümdür. Yazının başlangıç bölümüdür.

2. GELİŞME: Düşüncenin açıklandığı kanıtlandığı bölümdür. Bu bölümde, giriş bölümünde ortaya konan konu açıklanır. Örnekler verilir. Tanıklar gösterilir. Tüm yardımcı düşünceler bu bölümde açıklanır. Bu nedenle birden çok paragraftan oluşur.

3. SONUÇ: Düşünce yazısının bitiş paragrafıdır. Kısadır. Bazen bir cümle bile olabilir. Bu bölümde yazının ana düşüncesi verilir.

ÖRNEK DÜŞÜNCE YAZISI

ÇOCUKLAR ve TELEVİZYON Televizyon düşünüldüğü kadar masum değildir. Özellikle de çocuklar için. Çocukların günde iki saatten fazla televizyon izlemeleri doğru değildir. Çünkü televizyonun beyin gelişimine olumsuz etkileri olabilir. Anne babalar da televizyonu çocuk bakıcısı olarak kullanmamalıdır. Çocukların eğitime katkıda bulunmak için televizyon programlarını onlarla birlikte izlemelidirler. Ya çocuklarınızı televizyondan uzak tutun ya da ne çocuklarınızın izlediğine dikkat edin.	GİRİŞ: Düşünce: Televizyon çocuklar için tehlikelidir. GELİŞME: Çocukların 2 saatten fazla televizyon izlemelerinin beyin gelişimini olumsuz etkilediği söylenerek düşünce açıklanmıştır. SONUÇ: Ana fikir: Çocuklar TV’den uzak tutulmalıdır.
---	--

DÜŞÜNCE YAZILARI YAZARKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER:

- Yazımızı bir ana düşünce etrafında planlayalım.
- Yazımızı “Giriş, Gelişme, Sonuç” bölümlerine dikkat ederek yazalım.
- Anlatım Biçimlerini (Özellikle Açıklama veya Tartışma) ve Düşnceyi Geliştirme Yollarını (Tanımlama, Tanık Gösterme, Sayısal Verilerden Yararlanma, Karşılaştırma, Soru Sorma) kullanalım.
- Kaynak belirtilmesi gereken yazılarımıza kaynakça yazmayı unutmayalım.

KAYNAKÇA NASIL YAZILIR?

➤ Yazarın Adı Soyadı, Kitabın Adı, Yayın Evi, Basım Yeri, Basım Tarihi.

➤ Yazarın Soyadı, Adı; “Kitabın Adı”, Yayın Evi, Basım Yeri, Basım Tarihi.

» Mehmet Akif Ersoy, Safahat, Vatan Yayınları, 2012, Ankara.

» ERSOY, Mehmet Akif; “Safahat”, Vatan Yayınları, 2012, Ankara.

Not: Kaynakça yazarken noktalama işaretlerine dikkat ediniz.

ŞİİR

ŞİİR YAZARKEN DİKKAT EDİLMESİ

GEREKENLER:

1. Şiir ahenk gerektiren bir yazı türü olduğu için şiirde ahengi sağlayan unsurları - kafiye, redif ve ölçü çeşitlerini- bilmemiz gerekir. Ancak bu unsurları kullanmak ustalık gerektirdiği için başlangıçta serbest tarzda şiir yazmak daha doğrudur.

2. Söz sanatlarını (Benzetme, kişileştirme, konuşturma, abartma, ad aktarması, dolaylama, kinaye vb...) kullanmalıyız.

3. Devrik cümleler kullanabiliriz.

4. Eşesli (sesteş) sözcükleri kullanmalı ya da aynı kelimeleri farklı anlamlarda kullanmaya gayret etmeliyiz..

5. Uzun cümleler kullanmamalıyız.

6. Şiirde yapı özelliklerini (nazım birimlerini) iyi bilmeliyiz.

NAZIM BİRİMLERİ:

Mısra/Dize: Şiirde her satıra mısra ya da dize denir.

Beyit: Şiirde iki mısradan oluşan ve anlam bütünlüğü gösteren parçalara beyit denir.

Bent: Şiirde ikiden daha fazla mısradan oluşan ve anlam bütünlüğü gösteren parçalara beyit denir.

Dörtlük: Şiirde dört mısradan oluşan ve anlam bütünlüğü gösteren parçalara denir.

BİLDİRME YAZILARI

İletişimle ilgili amaçlar içeren yazılara bildirme yazıları denir.

BAŞLICA BİLDİRME YAZILARI ŞUNLARDIR: Mektup, dilekçe, haber yazısı, tutanak, rapor...

➤ Bildirme yazılarının kendine özgü yazılış biçimleri vardır. Bu tür yazıların çoğu resmi yazılar olduğu için yazılış biçimlerini iyi bilmek gerekir. Bildirme yazılarının yazımı için “METİN TÜRLERİ” sayfasını inceleyiniz.

TEMEL KAVRAMLAR

□ KÖK NEDİR?

Sözcüğün anlamlı en küçük parçasına kök denir. Bir kelimenin sadece bir kökü vardır. Kökler ikiye ayrılır:

□ **A- İSİM KÖKLERİ:** Varlıkları ve kavramları karşılayan köklerdir. Bu kökler “-mak/-mek” eki alamazlar: »Taş, çirkin, çok, yaz, ben, yol, beş...

□ **B-FİİL KÖKLERİ:** İş, oluş, durum bildiren köklerdir. Bu kökler “-mak/-mek” “matar eki” alabilirler. Fiiller kök halinde yazılırken sonuna kısa çizgi konur. Bu çizgi “-mak/-mek” gibi okunur. »Oku- (okumak), yaz-(yazmak), bil-(bilmek)...

Köklerin Özellikleri:

- 1- Kökler, kelimelerin anlamlı en küçük parçasıdır.
»Meselâ bakış kelimesinde *bak* köktür.
- 2- Kökler, kelimelerin parçalanamayan kısımlarıdır. Parçalanırsa anlam bozulur.
»“*Bak-*” kökü parçalanırsa bakma anlamı bozulur.
- 3- Kökler eskiden beri vardır. Sonradan kök yapılamaz. Ancak yabancı dillerden yeni kökler alınabilir. »Radyo-cu, radyo-culuk vb.
- 4- Her varlık, kavram ve eylem için dilde bir kök yoktur. Yeni bir kelimeye ihtiyaç duyulduğu zaman köke yapım eki eklenerek yeni bir kelime türetilir, yani gövde yapılmış olur. »“Göz” → *gözlemek, gözlem, gözcü, gözcülük, gözlük vb...*

ORTAK KÖK: Kullanıldığı yere göre hem isim hem de fiil olma özelliği gösteren kökleridir: »Boya/Boyamak, güven/güvenmek, eski, eskimek...

SESTEŞ KÖK: Yazılışları aynı anlamları farklı olan köklerdir. Ortak kök ile karıştırılmamalıdır: »Yaz / Yazmak »Gül / Gülmek

□ EK NEDİR?

Kelimelerin kök ya da gövdelerine eklenerek onların cümle içindeki görevini belirtmeye veya yeni kelimeler yapmaya yarayan anlamsız parçalara **ek** denir.

Eklere Özellikleri:

- 1- Eklere tek başlarına anlamları yoktur.
 - 2-Türkçede ekler kelimenin yalnızca sonuna eklenir.
 - 3- Eklere eklendiği kelimeye göre ses olaylarından etkilendir ve şekil değiştirebilir.
- Bu nedenle bazı eklerin 1, bazılarının 2, bazılarının 4, bazılarının ise 8 şekli vardır.

“-ki” eki: Benimki/ Seninki → **1 şekli var** “-meli” eki: Gelmeli/Çalışmalı → **2 şekli var**
“-de” eki: Evde, Okulda, İşte, Sokakta → **4 şekli var**
“-dı” Eki: Anladı, Geldi, Yordu, Üzdü, Baktı, Bitti, Unuttu, Küstü → **8 şekli var**

- 4-Eklere tek ünlü («-e» eki → Biz+e) veya tek ünsüzden («-ş» eki → Anla+ş) oluşabilir.
- 5-Türkçede soru eki “-mi?” dışında bütün ekler eklendiği kelimeye bitişik yazılır.
- 6-Birkaç istisna dışında yapım ekleri çekim eklerinden önce gelir.

İki çeşit ek vardır:

1-ÇEKİM EKLERİ: Kelimelerin cümle oluşturmasını sağlayan eklerdir.

2- YAPIM EKLERİ: Eklendiği sözcüğün anlamını ve yapısını değiştiren eklerdir.

NOT: Ekler ve çeşitleri ile ilgili daha detaylı bilgi için arka sayfayı inceleyiniz.

□ GÖVDE NEDİR?

Bir kelime köküne en az bir yapım eki eklendikten sonra türeyen yeni sözcüğe gövde denir.

» Kök ile gövde arasında anlamsal bir bağlantı olmalıdır.

GÖVDE ⇒ KÖK+YAPIM EKİ = Yeni (TÜREMİŞ) Sözcük

 KİTAP (Kök) + **LİK** (Yapım Eki) = **KİTAPLIK** (Gövde)

Gövdeler ikiye ayrılır:

□ **A- İSİM GÖVDELERİ:** Varlıkları ve kavramları karşılayan “-mak/-mek” eki almayan gövdelerdir. İki yolla yapılır:

İSİM GÖVDESİ=İSİM KÖKÜ+İSİMDEN İSİM YAPAN YAPIM EKİ

 Arka (İsim Kökü) + **daş** (İsimden İsim Yapan Yapım Eki) = **Arkadaş** (İSİM GÖVDESİ)

İSİM GÖVDESİ=FİİL KÖKÜ+FİILDEN İSİM YAPAN YAPIM EKİ

» ev-li, kuş-çu, yol-suz, baş-lık, su-lu, süt-çü, üç-er, ay-lık...

 At (Fiil Kökü) + **kı** (Filden İsim Yapan Yapım Eki) = **Atkı** (İSİM GÖVDESİ)

» bak-ıcı, yak-ıt, koş-u, dur-ak, sev-gi, geç-it, yaz-ıcı, aç-ı ...

□ **B-FİİL GÖVDELERİ:** İş, oluş ya da durum bildiren “-mak/-mek” matar eki alabilen gövdelerdir. İki yolla yapılır:

FİİL GÖVDESİ=FİİL KÖKÜ+FİILDEN FİİL YAPAN YAPIM EKİ

 Uyu (Fiil Kökü) + **t-** (Filden Fiil Yapan Yapım Eki) = **Uyut(mak)** (FİİL GÖVDESİ)

FİİL GÖVDESİ=İSİM KÖKÜ+İSİMDEN FİİL YAPAN YAPIM EKİ

» yak-tır-, silk-ele-, sür-ü-, yık-ı-l-, gül-ümse-, gör-üş-...

 Haber (İsim Kökü) + **leş-** (İsimden Fiil Yapan Yapım Eki) = **Haberleş(mek)** (FİİL GÖVDESİ)

» baş-la-, yaş-a-, dar-al-, yön-el-, şaka-laş-, önem-se-...

Not: Bir kelimeye ne kadar yapım eki eklenmişse o kadar gövdesi vardır.

 GÖZ (Kök) + **LÜK** (Yapım Eki) + **ÇÜ** (Yapım Eki) = **Gözlük** (İSİM GÖVDESİ)

YAPISINA GÖRE SÖZCÜKLER

□ BASİT SÖZCÜKLER

Yapım eki almamış olan kök halindeki sözcüklerdir.

» Basit sözcükler çekim eki alabilir.

BASİT SÖZCÜK ⇒ KÖK & KÖK+ÇEKİM EKİ

 Kalem (İsim Kökü) ⇒ **BASİT SÖZCÜK** **Kalem+im** (Çekim Eki) ⇒ **BASİT SÖZCÜK** **Kalem+ler** (Çekim Eki) ⇒ **BASİT SÖZCÜK**

» Çocuk → **Basit İsim** » Güneş-in (ışığı) → **Basit İsim**

» Çalış → **Basit Fiil** » Gel-ecek mi-sin? → **Basit Fiil**

» Süt, göz, kâğıt, halı; uyumuş muydunuz, konuştu, biliyor, sus...

□ TÜREMİŞ SÖZCÜKLER

En az bir yapım eki almış, gövde biçimindeki sözcüklerdir.

» Türemiş sözcükler yapım ekinden sonra çekim eki de alabilir.

TÜREMİŞ SÖZCÜK ⇒ KÖK+YAPIM EKİ

TÜREMİŞ SÖZCÜK ⇒ KÖK+YAPIM EKİ + ÇEKİM EKİ

 Odun (İsim Kökü) + **cu** (İsimden İsim Yapan Yapım Eki) ⇒ **TÜREMİŞ İSİM** **Su** (İsim Kökü) + **sa-** (Fiilden Fiil Yapan Yapım Eki) ⇒ **TÜREMİŞ FİİL**

» Süt+lü → **Türemiş İsim** » Kaç+ak → **Türemiş İsim**

» Sev-in- → **Türemiş Fiil** » Beyaz+laş- → **Türemiş Fiil**

» Türk-çe, ev-li; baş-la-, kısa-l-; yürü-t-, at-ı-l-; kay-ak, kazan-ç...

□ BİRLEŞİK SÖZCÜKLER

En az iki sözcüğün bir araya gelerek kendi anlamlarından az çok farklı bir anlam oluşturacak biçimde kaynaşmasıyla oluşan sözcüklerdir.

 Kız + **kule** = **Kızkulesi** **Çanak** + **kale** = **Çanak kale**

» af+etmek=affetmek

» duvar+saat=duvar saati

» hanım+el=hanımeli

» çıt+kırıl=çıtıkrıldım

» Pazar+ertesi= pazartesi

» yüz+bilmek=yüzebilmek

» **Ayrı yazılan birleşik sözcükler de vardır. Birleşik sözcüklerin bitişik yazılması gerekmez.**

 Uç- + **daire** = **Uçan daire** **Köpek** + **balık** = **Köpek balığı**

» açık+yeşil=açık yeşil

» meyve+su=meyve suyu

» duvar+saat=duvar saati

» su+börek=su böreği

» alt+yazı= alt yazı

» dil+bilgi= dil bilgisi

» Birleşik sözcüklerin yazımı için “**YAZIM KURALLARI**” konusunu inceleyiniz.

EKLER

□ 1-ÇEKİM EKLERİ

Cümle içinde kelimelerin diğer kelimelerle anlam bağı kurmasını sağlayan eklerdir. Bu ekler olmadan cümle kurulamaz. Çekim ekleri iki gruba ayrılır:

□ I- İSİM ÇEKİM EKLERİ

□ **A-HÂL (DURUM) EKLERİ:** İsmi 5 hâlini gösteren eklerdir.

HÂL EKLERİ (İSMİN HÂLLERİ)				
YALIN HÂL	BELİRTME (Gösterme) HÂLİ	YÖNELME HÂLİ	BULUNMA HÂLİ	AYRILMA (Çıkma) HÂLİ
(Eki yoktur)	"-i" Hâli	"-e" Hâli	"-de" Hâli	"-den" Hâli
EV	EVİ	EVE	EVDE	EVDEN

(Bu ekleri daha detaylı incelemek için "İSİMLER" konusuna göz atınız.)

□ **B-İYELİK(SAHİPLİK/AITLIK)EKLERİ:** Bir ismin altı şahıstan (Ben,sen,o / Biz,siz,onlar)hangisine ait olduğunu gösteren eklerdir.

	İYELİK EKLERİ	Anlamı	Örnekler	
TEKİL ŞAHISLAR	1. Tekil Şahıs	-(i)m (Benim)	Babam	Evim
	2. Tekil Şahıs	-(i)n (Senin)	Baban	Evin
	3. Tekil Şahıs	-(s)i (Onun)	Babası	Evi
ÇOĞUL ŞAHISLAR	1. Çoğul Şahıs	-miz (Bizim)	Babamız	Evimiz
	2. Çoğul Şahıs	-niz (Sizin)	Babanız	Eviniz
	3. Çoğul Şahıs	-leri (Onların)	Babaları	Evleri

□ **C- ÇOĞUL EKİ "-ler / -lar":** Çokluk, benzerlik, abartma, millet, aile vb. anlamlar taşır.

»Türkler çok çalışandır. / Çinliler kısa boyludur. → **Millet Anlamı**

»Dükkanlar kapalıydı. / Ödevlerini bitirmiş. → **Çokluk Anlamı**

»Ayşeler gelmedi. / Annemler selam söyledi → **Aile anlamı**

□ **D- İLGİ (TAMLAYAN) EKİ "-ın / -in":** İsim tamlamalarında tamlayanla tamlanan arasında ilgi kurar. Birinci şahsı "-im" şeklindedir.

»Evin kapısı »Benim sesim »Kapının kolu »Bizim evimiz

☒ **E- EŞİTLİK EKİ "-ce/-ca":** "Kadar, gibi, göre, bakımından, tarafından" anlamları katar.

»Yaşca en büyük oydu. (Bakımından)

»Yüzlerce fidan dikildi. (Kadar)

»Sizce bu nasıl olmuş? (Göre)

□ II- FİİL ÇEKİM EKLERİ

□ **A-KİP EKLERİ:** Şahıs ekleri ile birlikte fiil kök ya da gövdelerine eklenerek onları çekimli fiile dönüştüren eklerdir. İki gruba ayrılır:

a.Haber (Bildirme) Kipleri: Zaman anlamı veren kiplerdir.

HABER KİPLERİ				
ŞİMDİKİ ZAMAN	GENİŞ ZAMAN	DUYULAN GEÇMİŞ ZAMAN	GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN	GELECEK ZAMAN
-YOR	-(A)R	-MIŞ	-Dİ	-ECEK
-yor	Olumlu:-r Olumsuz:-z	-miş/-miş -muş/-muş	-di/-di/-du / -dü -ti/-ti/-tu / -tü	-ecek / -acak
Gel-(i)- yor Bak-mı- yor	Gel-(i) r Bak-ma- z	Gel- miş Bak-ma- mış	Gel- di Bak-ma- dı	Gel- ecek Bak-ma- (y)acak

b.Dilek Kipi Ekleri: Kesin bir zaman anlamı taşımayan kiplerdir.

DİLEK KİPLERİ			
GEREKİLİLİK KİPİ	DİLEK/ŞART KİPİ	İSTEK KİPİ	EMİR KİPİ
-MELİ	-SA	-(Y)A (Emir Yok)	
-meli / -malı	-sa / -se	-a / -e	Emir Kipinin Eki yoktur
Gel- meli Bak-ma- malı	Gel- se Bak-ma- sa	Gel- e -lim Bak-ma-(y) a -lim	Gel Bak-ma

□ **B-ŞAHIS EKLERİ:** İş, oluş ya da durumun (fiilin) altı şahıstan (Ben, Sen, O / Biz, Siz, Onlar) hangisi tarafından yapıldığını gösteren eklerdir. Eklendiği kiplere göre dört grup şahıs eki vardır

ŞAHIS EKLERİ			
1. Tip Şahıs Ekleri	2. Tip Şahıs Ekleri	3. Tip Şahıs Ekleri	4. Tip Şahıs Ekleri
Görülen Geçmiş Zaman Gereklilik Kipi	Duyulan Geçmiş Zaman Şimdiki Zaman Geniş Zaman Gereklilik Kipi	İstek Kipi (kendine özgü şahıs ekleri vardır)	Emir Kipi (kendine özgü şahıs ekleri vardır)
(aynı ekleri alır)	(aynı ekleri alır)		
Sev-di- m	Bilmiş- im	Gide(y)- im	---
Sev-se- n	Biliyor- sun	Gide- sin	Koş
Sev-di	Bilmiş	Gide	Koş- sun
Sev-se- k	Bilir- iz	Gide- lim	---
Sev-di- niz	Bilmeli- siniz	Gide- siniz	Koş- un
Sev-se- ler	Bilmiş- ler	Gide- ler	Koş- sunlar

NOT: Fiil Çekim Eklerini daha detaylı incelemek için "**Fiiller**" konusuna göz atınız.

□ 2-YAPIM EKLERİ

Eklendiği sözcüğün anlamını, yapısını ve türünü değiştiren, yani yeni sözcük türeten eklerdir. Bu eklerin eklendiği kökler gövdeye dönüşür. Yapım eki alan kelimelere **türemiş sözcük** denir. Yapım ekleri dörde ayrılır:

□ **1-İSİMDEN İSİM YAPAN YAPIM EKLERİ:** İsim kök ya da gövdelerine eklenip yeni isim gövdesi türeten yapım ekleridir.

»Zeytinlik, lise*li*, tuzsuz, işçi, Türkçe, yurttaş, fısıltı, akşamki, üçer, birinci, çocuksu, acımsı, sarımtırak, sabahleyin, başak, insanlı...

»Ev - **li** → **Evli**
İsim İsimden İsim **İSİM GÖVDESİ**
Kökü Yapan Yapım Eki

»Bir - **inci** → **Birinci**
İsim İsimden İsim **İSİM GÖVDESİ**
Kökü Yapan Yapım Eki

□ **2-İSİMDEN FİİL YAPAN YAPIM EKLERİ:** İsim kök ya da gövdelerine eklenip onları fiil gövdesine dönüştüren yapım ekleridir.

» başla(mak), güzelleş(mek), umutlan(mak), azal(mak), doğrul(mak), yaşa(mak), morar(mak), karar(mak), susa(mak), azımsa(mak), benimse(mek) ...

»Dalga - **lan** → **Dalgalan(mak)**
İsim İsimden Fiil **FİİL GÖVDESİ**
Gövdesi Yapan Yapım Eki

»Diş - **le** → **Dişle(mek)**
İsim İsimden Fiil **FİİL GÖVDESİ**
Yapan Yapım Eki

□ **3-FİİLDEN FİİL YAPAN YAPIM EKLERİ:** Fiil kök ya da gövdelerine eklenip yeni fiil gövdeleri türeten yapım ekleridir.

»Güldür(mek), yırtıl(mak), övün(mek), doyur(mak), anlaş(mak), üşüt(mek) ...

»Uç - **(ur)** → **Uçur(mak)**
Fiil Fiilden Fiil **FİİL GÖVDESİ**
Kökü Yapan Yapım Eki

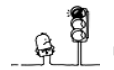
»Bul - **uş** → **Buluş(mak)**
Fiil Fiilden Fiil **FİİL GÖVDESİ**
Kökü Yapan Yapım Eki

□ **4-FİİLDEN İSİM YAPAN YAPIM EKLERİ:** Fiil kök ya da gövdelerine eklenip onları isim gövdesine dönüştüren yapım ekleridir.

»Umursama, gülmek, bakış, uçurum, aç, yarık, sevgi, korkak, yetişkin, ekin, çalışkan, utangaç, sıkıntı, umut, gelenek, yakıcı ...

»Yaz - **ı** → **Yazı**
Fiil Fiilden İsim **İSİM GÖVDESİ**
Kökü Yapan Yapım Eki

»Dur - **ak** → **Durak**
Fiil Fiilden İsim **İSİM GÖVDESİ**
Kökü Yapan Yapım Eki

ÜNLÜLERLE (SESLİLERLE) İLGİLİ SES OLAYLARI

□ **1. BÜYÜK ÜNLÜ (Kalınlık-İncelik) UYUMU:** Türkçe asıllı bir sözcükte ilk hecedeki ünlü kalınsa (**a, ı, o, u**) diğer hecelerdeki ünlüler de kalın, ilk hecedeki ünlü ince (**e, i, ö, ü**) ise diğer hecelerdeki ünlüler de ince olur.

BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU ⇒ **A, ı, O, U** → **A, ı, O, U** & **E, i, Ö, Ü** → **E, i, Ö, Ü**

» **Arkadaş**lık, **konu**klar » **adı**m, **ay**ak, **boyu**nduruk, **buru**n, **dal**ga, **dud**ak, **kırlan**gıç vb...
K K K K K K K

» **Ölü**msüz **ev**imiz » **be**şik, **bi**lezik, **ge**lincik, **gö**zlük, **üz**engi, **ver**gi, **yüz**ük vb...
i i i i i i

Büyük Ünlü Uyumunun Özellikleri:

↳ Bu kural dünya dilleri içinde yalnızca Türkçede vardır.

↳ **Tek Heceli Sözcüklerde:** » Beş, kuş, yaz, at, süt, ot, kin, kan, can, on, vb...

ARANMAZ ↳ **Birleşik Kelimelerde:** » Açıkğöz, bilgisayar, yavruağzı, Safranbolu, çekyat, hanımeli vb...

↳ **Yabancı Dillerden Alıntı Kelimelerde:** Ahenk, televizyon, viraj, jinekolog, badem, ceylan vb...

↳ “elma, kardeş, anne, hangi, inanmak, şişman, dahi” Türkçe olmasına rağmen bu kurala uymaz.

↳ “-yor, -ken, -leyin, -mtrak, -ki, -gil” ekleri bu kuralı bozabilir: **ge**liyor, **ko**şarken, **ak**şamki, **sa**bahleyin, **ye**şilimtrak, **me**slektaş, **ha**lamgil...

☒ **2. KÜÇÜK ÜNLÜ (Düzlük-Yuvarlaklık) UYUMU:** İlk hecesinde (**a, e, ı, i**) olan bir sözcüğün sonraki hecelelerinde de (**a, e, ı, i**), ilk hecesinde (**o, ö, u, ü**) olan bir sözcüğün sonraki hecelerinde ya (**u, ü**) ya da (**a, e**) bulunur.

KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU ⇒ **A, E, ı, i** → **A, E, ı, i** & **O, Ö, u, ü** → **U, Ü, A, E**

» Adam, gece, yazı, elçi, ışık, bilgi, oğul, kömür, konak, börek, duvar, güzel

↳ Büyük ünlü uyumuna uymayan sözcükler küçük ünlü uyumuna da uymaz.

↳ Türkçe sözcüklerde “**o, ö**” ünlüleri “**-yor**” eki dışında sadece ilk hecede bulunur. Bir kelimenin diğer hecelerinde bu ünlüler var ise o sözcük Türkçe değildir: » horoz, doktor, radyo, balo...

□ **3. ÜNLÜ (HECE) DÜŞMESİ:** Türkçede ünlü düşmesi üç şekilde olur:

1- İkinci hecesinde dar ünlü bulunan bazı sözcükler ünlü ile başlayan ek aldığında ikinci hecesindeki dar ünlü düşer: » Ağz + ı → ağzı, beyin + i → beyni, karın + ım → karnım, alın + ı → alını, gönül + ün → gönlün

2- Bazı birleşik sözcüklerde birinci sözcüğün ikinci hecesindeki ünlü düşer: » Ne + asıl → nasıl, Ne + için → niçin, kayıp + olmak → kaybolmak, kahve + altı → kahvaltı, Pazar + ertesi → pazartesi

3- Türetilen bazı sözcüklerde de ünlü düşmesi olur: » kıvrık + ık → kıvrık, devir + ık → devrik, koku + la → kokla(mak), sız + la → sızla(mak), sarı + ar → sarar(mak), çevir + il → çevril(mek), devir + im → devrim

□ **4. ÜNLÜ TÜREMESİ:** Sözcüğün asıl biçiminde olmadığı hâlde sözcüğe “-cık” eki eklendiğinde veya sözcük pekiştirildiğinde sözcüğe yeni bir ünlü eklenmesine denir. Türkçede ünlü türemesi iki şekilde olur:

1- Küçültme eki (-cık) alan bazı sözcüklerde: » az + cık → azıcık, genç + cık → gencecik, dar + a → daracık

2- Pekiştirme yapılan bazı sözcüklerde: » sağlam → sapaşsağlam, gündüz → güpegündüz, yalnız → yapayalnız

□ **5. ÜNLÜ DARALMASI:** Düz-geniş ünlüler “a veya e” sesiyle biten fiillere “-yor” eki getirildiğin-de geniş ünlü daralır “ı, i, u, ü” seslerinden birine dönüşür.

» Başla + yor → başlıyor, söyle + yor → söylüyor, de + yor → diyor, ye + yor → yiyor

↳ **Tek heceli bazı sözcüklerde kaynaştırma ünsüzü “y” daralmaya sebep olabilir:**

» de- y- en → diyen, ye- y- en → yiye, ne- y + e → niye

□ **6. ULAMA:** Ünsüzle biten bir sözcükten sonra ünlü ile başlayan bir sözcük geldiğinde iki kelime birleşik gibi okunur. Ulama yalnızca okunuşta gerçekleşir yazıda gösterilmez.

» Bakkaldan üç ekmek aldım. » Sessiz olun! » Örümcək adam » Elbisenin ütüsü » Geniş ova

↳ Aralarında noktalama işareti bulunan sözcüklerde ulama yapılmaz: » Portakal, ağaçta yetişir. (Ulama)

ÜNSÜZLERLE (SESSİZLERLE) İLGİLİ SES OLAYLARI

□ **1. ÜNSÜZ YUMUŞAMASI:** “p, ç, t, k” sert ünsüzleriyle biten sözcüklere ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde bu sesler yumuşar ve “b, c, d, g, ğ” seslerine dönüşür.

ÜNSÜZ YUMUŞAMASI ⇒ **p, ç, t, k + ünlü ile başlayan bir ek**
↓ ↓ ↓ ↓
b, c, d, g/ğ

» Yargıç + ı → yargıcı, dolap + ı → dolabı, tabak + a → tabağa, ağaç + ı → ağacı, kitap + ın → kitabın...

↳ Tek heceli sözcüklerin çoğunda yumuşama olmaz:

» iç + im → içim, kök + ü → kökü, suç + u → suçu, ek + i → eki, ilk + i → ilki, saç + ı → saç (Yumuşama yok)

» dip + i → dibi, borç + u → borcu, yurt + un → yurdu, ak + ar- → ağar(mak) (Yumuşama var)

↳ Özel adların yazımında yumuşama olmaz. Ancak söyleniş sırasında yumuşama olur:

» Gölcük + ün → Gölcük’ün (Yazılır) ⇒ Gölcüğün (Okunur), Ahmet + i → Ahmet’i (Yazılır) ⇒ Ahmedi (Okunur)

↳ Yabancı kökenli bazı alıntı sözcüklerde yumuşama olmaz: » millete, hukukun, devletin...

↳ Sözcük sonlarındaki yapım ve çatı eki “-t” ünlülerle karşılaşınca yumuşama olmaz:

» Konut - u, taşıt - a, fırlat - ır

□ **2. ÜNSÜZ BENZEŞMESİ (Sertleşmesi):** Bir sözcük “f, s, t, k, ç, ş, h, p” sert ünsüzlerinden biri ile biter ve bu sözcük “c, d, g,” yumuşak ünsüzlerinden biriyle başlayan ek alırsa ekin başındaki “c, d, g” yumuşak ünsüzleri “ç, t, k” sert ünsüzlerine dönüşür.

ÜNSÜZ BENZEŞMESİ ⇒ **f, s, t, k, ç, ş, h, p + c, d, g**
↓ ↓ ↓ ↓
ç, t, k

» Kitap + da → Kitapta, ses + den → Sesten, gümüş + den → gümüşten, hafif + ce → hafifçe, 1970 + de → 1970’te

□ **3. ÜNSÜZ DÜŞMESİ:** ↳ “k” ünsüzü ile biten sıfatlara, küçültme eki “-cik, -cek” ya da “-l” yapım eki getirildiğinde kelimenin sonundaki “k” sesi düşer.

» Küçük + cük → küçücük » yüksek + l + mak → yükselmek » ad + daş → adaş » sıcak + cık → sıcacık

» Büyük + cek → büyücek » Alçak + l + mak → alçalmak » ufağ + l + mak → ufalmak

↳ Bazı birleşik sözcüklerin oluşumunda da ünsüz düşmesi meydana gelir:

» Üst + teğmen → üstteğmen » ast + subay → astsubay » ad + daş → adaş

□ **4. ÜNSÜZ TÜREMESİ:** Ünsüzle biten tek heceli bazı yabancı kökenli sözcükler ünlü ile başlayan ek alınca ünlü türemesi meydana gelir:

» Sır + ı → Sırrı » Red + i → reddi » His + i → hissi

↳ “etmek”, “olmak”, “eylemek” yardımcı fiilleriyle birleşik fiil oluştururken bazı sözcüklerde ünsüz türemesi meydana gelir. Ünsüz türemesi meydana gelen birleşik fiil bitişik yazılır.

» Zan + etmek → zannetmek » his + etmek → hissetmek » af + eylemek → affeylemek

□ **5. N-B ÇATIŞMASI:** Türkçede özel ve birleşik sözcükler dışında “n” ve “b” ünsüzleri yan yana gelmez. Böyle durumlarda “n” sesi “m” ünsüzüne dönüşür.

» Penbe → pembe » Çarşamba → Çarşamba » Sünbül → Sumbül

Not: Özel ve birleşik sözcüklerde bu değişiklik olmaz: İstanbul, Safranbolu, onbaşı, binbaşı, sonbahar...

□ **6. KAYNAŞTIRMA HARFLERİ:** Ünlüyle biten bir sözcük veya ekten sonra ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde iki ünlü yan yana geleceği için araya “y, ş, s, n” ünsüzlerinden biri girer. Bu ses olayına kaynaştırma, bu harflere de kaynaştırma harfleri ya da yardımcı ses denir.

↳ “n ve s” kaynaştırma harfleri belirtili isim tamlamalarında görülür: » o + n + un düşünce + s + i

↳ “y” kaynaştırma harfi: » su + y + u » oku + y + acak » tepe + y + e

↳ “ş” kaynaştırma harfi üleştirme bildiren sözcüklerde görülür: » iki + ş + er » yedi + ş + er

Not: “y” ünsüzü “ile, idi, imiş, ise” gibi sözcükler ünlü ile biten bir sözcüğe bitişik yazıldıklarında, “n” ünsüzü ise ünlü ile biten zamirlerden sonra hâl eki geldiğinde iki ünlü yan yana gelmediği hâlde araya girebilir: » ilgi ile → ilgiyle, hasta idi → hastaydı, kısa imiş → kısaymış, bitti ise → bittiyse

» Bu + dan → bundan, şu + u → şunu, O + da → onda, hepsi + de → hepsinde, kimi + den → kiminden...

SÖZCÜK (KELİME) TÜRLERİ

Kelime (Sözcük): Anlamı ya da görevli ses birliklerine kelime denir. Bütün sözcüklerin anlamı yoktur. Bazı sözcükler kendi anlamı yokken cümle içinde anlam ifade edebilir. Bazıları ise belli belirsiz bir anlam katar. Sözcükler, cümlede değişik görevler üstlenir. Sözcüklerin üstlendiği bu görevler, onların türünü belirler. Bir sözcüğün türünü belirlemek için sözcüğün cümle içindeki kullanımını görmek gerekir. Çünkü Türkçede bazı sözcükler, cümledeki kullanımına göre tür olarak değişkenlik gösterir. Örneğin “güzel” sözcüğünü ele alalım:

» Yeni evini güzel tablolarla süsledi. → “güzel” sözcüğü bu cümlede isim olan “tablo” sözcüğünü nitelediğinden, sıfattır (Önad)

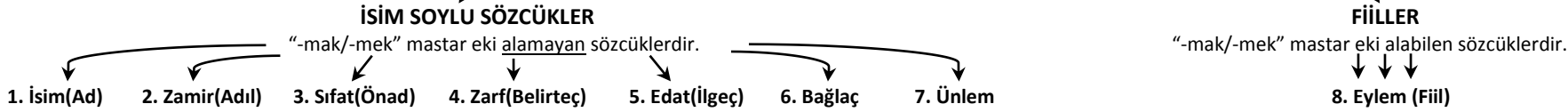
» Öğretmenimiz törende güzel konuştu. → “güzel” sözcüğü bu cümlede eylem olan “konuşmak” sözcüğünü belirttiğinden zarftır (Belirteç)

» Çeşme başında bir güzel, kovasını dolduruyordu. → Bu cümlede ise “güzel” sözcüğü bir varlığı karşıladığından yani “kız” kelimesi yerine kullanıldığından isimdir (Ad)

Yukarıdaki cümlelerde görüldüğü gibi, “güzel” sözcüğü, farklı cümlelerde farklı görevlerde kullanılabilir. Bu farklı kullanımlar sonucunda sözcük türleri ortaya çıkar.

Türkçede sözcükler tür bakımından sekize, bu sekiz tür de kendi içinde iki ana gruba ayrılır:

KELİME (SÖZCÜK) TÜRLERİ

“Ad soylu sözcükler”le “eylemler”in farkını bilmek, sözcük türlerinin anlaşılmasında kolaylık sağlayacaktır. Yukarıda verilen sekiz kelime türünü “BÜFESİZZ” biçiminde kodlayabiliriz.

B	Ü	F	E	S	i	Z	Z
BAĞLAÇ	ÜNLEM	FİİL (Eylem)	EDAT (ilgeç)	SIFAT (Önad)	İSİM (Ad)	ZAMİR (Zarf)	ZARF (Belirteç)
-MAK / -MEK	-MAK / -MEK	-MAK / -MEK	-MAK / -MEK	-MAK / -MEK	-MAK / -MEK	-MAK / -MEK	-MAK / -MEK
Yalnız başına anlamı olmayan, eş görevli sözcükleri, kelime gruplarını ya da cümleleri birbirine bağlamaya yarayan, bunlar arasında anlam ve biçim bakımından bağlantı kuran sözcükleridir. Başlıca bağlaçlar: fakat, çünkü, ama, ve, ;hem... hem, ne.... ne, ya... ya; ile, ancak, yalnız; de, ki »Ferhat ile Şirin »Kelimleri bağliyor »Bir kız ve iki adam »Kelime gruplarını bağliyor »Çok çalıştı ama olmadı. »Cümleleri bağlamış Bağlaçlar cümleye güçlü bir anlam katmaz. Bu nedenle cümleden çıkarıldığında anlam bozulmaz fakat anlamda daralma olabilir.	“Sevinç, korku, üzüntü, acı, şaşma, öfke, pişmanlık, beğenme” gibi duyguları anlatmaya yarayan ya da bir doğa sesini yansıtan sözcüklere ünlem denir. Ünlemler anlamsız sözcüklerdir; kullanıldıkları yere ve duruma göre anlam kazanırlar: »Aaa, yeter artık! »Bıkma »Aaa, o da gelmiş! »Şaşırma »Of ya, elektrik gitti! »Üzülm »Eee! Sonra ne oldu? »Merak »Şşt! Bakar mısın? »Seslenme »Tak tak! “Kim o?” »Doğa sesi	Varlıkların yaptıkları işleri, hareketleri, onlarla ilgili durumları ve oluşları bildiren sözcüklere fiil denir. Kök hâlindeki fiillere “ mastar fiil ” denir. Yazılışı Okunuşu »Al- → Almak »Koş- → Koşmak Kip ve kişi eki alan fiillere çekimli fiil denir. ÇEKİMLİ FİİL »Fiil+ Kip Eki + Kişi Eki »Çalış + acak + siz »Başar + malı + yım KIP EKLERİ -YOR, -(A)R, -MIŞ, -DI, -ECEK -MELİ, -SA, (YA), (Emir yok) Şimdiki Zaman Gelecek Zaman Geniş Zaman Duyulan Zaman Görülen Zaman Geçmiş Zaman İstek Kipi Dilek/Şart Kipi Emir Kipi	Yalnız başına anlamı olmadığı halde kullanıldığı cümlelere anlam katan ve kavramlar arasında çeşitli anlam ilişkileri kurmaya yarayan sözcüklere edat ya da ilgeç denir. Başlıca edatlar: gibi, kadar, için; ile, yalnız, ancak; -e kadar, -e doğru, -den beri, -e dek »Ali kadar zekidir. »Eşitlik anlamı »Tilki gibi kurnazmış. »Benzetme anlamı »Başarmak için çalıştı. »Amaç-Sonuç anlamı »Araba ile gidelim. »Vasıta/Araç anlamı »Ali kadar zekidir. »Eşitlik anlamı »Dünden beri susuyor »Zaman anlamı	Bir ismin önüne gelerek onun niteliğini veya niceliğini belirten kelimelere sıfat denir. Kısaca varlıkların özellikleridir. A.NİTELEME SIFATLARI: “Nasıl?” sorusuna cevap veren sıfatlardır. » Kırmızı araba »Nasıl araba? B.BELİRTME SIFATLARI a-İşaret Sıfatları: » Bu ev » Öbür adam b-Belgisiz Sıfatlar: » Her an » Bazı gün c-Sayı Sıfatları: » İki ay » Üçer dilim » 3. ay » Yarım maaş d-Soru Sıfatları: » Kaç yıl? » Ne zaman? »Sıfatlar daima bir ismin önünde kullanılır.	Varlıkları ve kavramları karşılayan sözcüklere isim ya da ad denir. »Türkçe »Özel, Tekil, Somut »Hayaller »Cins, Çoğul, Soyut »Cesaret »Cins, Tekil, Soyut »Millet »Cins, Topluluk, Somut İsim soylu sözcüklerden yalnızca isimler ve zamirler “Hâl Ekleri”ni alabilirler. HÂL (Durum) EKLERİ 1. Yalın Hâl: »Okul Biz 2. Belirtme (-i) Hâli »Okulu Bizi 3. Yönelme (-e) Hâli: »Okula Bize 4. Bulunma (-de) Hâli: »Okulda Bizde 5. Ayrılma (-den) Hâli: »Okuldan Bizden	Cümle içinde isimlerin yerini geçici olarak tutan kelimelere zamir ya da adıl denir. A.KELİME HALİNDE: a-Kişi Zamirleri: »Ben, Sen, O; »Biz, Siz, Onlar b-İşaret Zamirleri: »Bu, Şu, O; »Bunlar, Şunlar, Onlar c-Belgisiz Zamirler: »Herkes, Kimse, Kimisi, Biri, Çoğu, Hepsisi, Şey... d-Soru Zamirleri: »Ne, Kaç, Kim, Nere, Kimi, Neden, Hangisi... B.EK HALİNDE: a-İlgi Zamirleri: »Onun ki çok güzeldi. »Benim ki nasıl? b-İyelik Zamirleri: »Evin i , Evin i , Evi »Evin iz , Evin iz , Evleri	Fiillerin anlamını yer, durum, zaman ve miktar yönünden; sıfatların ve zarfların anlamını ise azlık-çokluk yönünden tamamlayan kelimelere zarf ya da belirteç denir. 1. DURUM ZARFLARI: Fiile sor → Nasıl? » Şık giyin, güzel görün. 2.ZAMAN ZARFLARI: Fiile sor → Ne zaman? » Dün gitti bugün geldi. 3. YER YÖN ZARFLARI: Fiile sor → Nereye? » Geri dön! İleri marş! 4. MİKTAR ZARFLARI: Fiil,Sıfat,Zarf→Ne kadar? » En küçük kız çok güldü. 5. SORU ZARFLARI: » Ne diyor? » Nasıl görünüyorum? » Ne kadar ödedin?

İSİMLER (ADLAR)

Varlıkları ve kavramları karşılayan sözcüklere **isim** denir. İsimler üç grupta incelenir.

A) VARLIKLARA VERİLİŞİNE GÖRE İSİMLER

- ❑ **1-CİNS İSİM (TÜR İSMİ):** Aynı cinsten varlıkları karşılayan isimlerdir. Cins isimler cümle başında olmadığı sürece küçük harfle yazılır.
»Masa, bardak, kâğıt, taş, yol, ağaç, ırmak, kitap, dergi, yaprak, ev, çocuk, su, sıra, hayal, düşünce, sıra, özlem, taraf, ceza...
- ❑ **2-ÖZEL İSİM:** Doğada eşi benzeri bulunmayan, kendisinden yalnızca bir tane olan varlıkların isimlerine denir.

ÖZEL İSİM GRUBUNA GİREN İSİMLER	
İnsan Ad ve Soyadları:	Ahmet, Hasan, Ayşe...
İl, İlçe, Köy, Kasaba Adları	Adana, Saimbeyli, Yeniköy...
Hayvan Adları	Sarıkız, Boncuk, Tekir...
Ülke, Bölge, Şehir, İlçe, Semt, Kasaba, Köy, Mahalle, Cadde, Bulvar, Sokak Adları	Türkiye, Karadeniz Bölgesi, Karabük, Safranbolu, Aksaray, Yortan, Şirinköy, Kiraz Mahallesi, Atatürk Caddesi, Cumhuriyet Bulvarı, Aydın Sokak...
Kitap, Gazete, Dergi İsimleri	Çalıkuşu, Resmi Gazete, Türk Dili Dergisi...
Din, Mezhep, Tarikat İsimleri	İslamiyet, Hanefilik, Mevlevilik...
Dil ve Millet İsimleri	Türk, Arap; Türkçe, Arapça...
Gezegen, yıldız, gök cisimleri adları	Samanyolu Galaksisi, Güneş, Dünya, Halley Kuyruklu Yıldızı...
Kıta, okyanus, deniz, göl, akarsu, boğaz; geçit; dağ, tepe, ova, yayla adları:	Asya, Büyük Okyanus, Karadeniz, Van Gölü, Kızılırmak, İstanbul Boğazı, Zigana Geçidi, Ağrı Dağı, Keltepe, Çukurova, Anzer Yaylası...
Kurum Ve Kuruluş İsimleri	Milli Eğitim Bakanlığı, Karabük Üniversitesi...
Yapı, Yapıt İsimleri	Ankara Kalesi, Fatih Köprüsü, Efes Harabeleri...

- ❑ Özel isimlerin ilk harfi her zaman büyük harfle yazılır.
»Ayşe, Mersin, Türkiye...
- ❑ Özel isimlere eklenen **çekim ekleri** kesme işareti yazılır.
»Ayşe'ye, Mersin'in, Türkiye'den...
- ❑ **Dünya, güneş** ve **ay** kelimeleri terim olarak kullanılıyorsa büyük; gerçek, mecaz ya da yan anlamlarıyla kullanılıyorsa küçük harfle başlar.
»Yazın **Güneş** ışınları **Dünya'ya** dik gelir.
»Sabahtan beri **dünya** kadar yer dolaştık.

B) VARLIKLARIN SAYISINA GÖRE İSİMLER

- ❑ **1-TEKİL İSİM:** Sayıca **tek** varlığı karşılayan **çoğul eki** "-ler/-lar" almamış isimlerdir.

» Kitap

kuş

kalem

» Yol, araba, rüzgar, fısıltı, Türk, saat, fikir, ağaç, bulut, sevgi, mevsim, defter, dergi...

- ❑ **2-ÇOĞUL İSİM:** "-ler / -lar" çoğul eki alarak **birden fazla varlığı karşılayan** isimlerdir.

» Kitaplar

kuşlar

kalemler

» Yollar, arabalar, rüzgârlar, fısıltılar, Türkler, saatler, fikirler, ağaçlar, bulutlar, sevgiler, mevsimler, defterler, dergiler...

- ❑ **3-TOPLULUK İSMİ:** Çoğul eki almadığı halde birden fazla varlığı karşılayan isimlerdir.

» Ordu

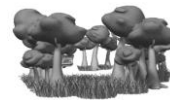
sürü

koro

» demet

orman

takım

» Buket, halk, kurul, komisyon, meclis, komite, millet, heyet, bölük, kurul, aile, sülale...

❑ Bazı adlar, topluluk adı olarak kullanılabildiği gibi, tekil ad olarak da kullanılabilir.

»Bu **sınıf** çok başarılıdır. (Topluluk ismi)

»**Sınıf**, yarın boyanacak. (Tekil isim)

❑ Topluluk isimleri çoğul eki alabilir.

»Ormanlarımızı korumalıyız.

»Takımlar sahadaki yerlerini aldı.

»Yazın sürüleri yaylaya çıkarınız.

C) VARLIKLARIN NİTELİĞİNE GÖRE İSİMLER

- ❑ **1-SOMUT İSİM:** Beş duyu organından (dil, göz, kulak, burun ve deri) en az biriyle algıladığımız varlık ya da kavramları karşılayan isimlerdir.

BEŞ DUYU ORGANI

Görme Duyuma Koklama Tatma Dokunma

- »ses (duyma) »sıcak (dokunma)
»acı(tatma) »bulut(görme)
»parfüm(koklama) »hava(dokunma)
»elma(dokunma, tatma, görme) »masa (dokunma)
»çorba(dokunma, tatma, görme, koklama)

Not: Somut anlamlı bir sözcük, anlam genişlemesi yoluyla soyut anlam kazanabilir. Buna soyutlama denir.

»Ağacın **gölgesinde** dinlendik. (Somut)

»O, her zaman babasının **gölgesinde** kaldı. (Soyut)

- ❑ **2-SOYUT İSİM:** Duyu organlarıyla algılanamayan, varlığını zihin yoluyla bulduğumuz kavramları karşılayan isimlerdir.

»Rüya, hayal, sevinç, akıl, sevgi, saygı, iyilik, keder, üzüntü, ruh, gurur, vicdan, insanlık, kin, melek, cin, adalet, saygı, bilgi, sevap...

❑ Bir kelimenin soyut olması var olmadığı anlamına gelmez. Soyutluk kavramın beş duyu organı tarafından algılanamaması ile ilgilidir.

İSİMLER (ADLAR)

İSİM TAMLAMALARI

En az iki ismin bir araya gelerek bir söz grubu oluşturmıştır. Tamlamalarda birinci sözcüğe tamlayan, ikinci sözcüğe tamlanan denir.
İsim tamlamalarında tamlamayı oluşturan kelimeler arasında her zaman "ait olma" ya da "parça bütün" ilgisi vardır.

» Kapının kolu (Kol kapının parçasıdır.)

Ad tamlamalarında tamlayan veya tamlanan sıfatla nitelenebilir. Tamlananın arasına sözcükler, söz öbekleri girebilir:

» Çalışkan öğrencilerin notları » Karadeniz'in köpüklü dalgaları » İstanbul'un insanları canından bezdiren sorunları

Dört çeşit isim tamlaması vardır:

1-BELİRTİLİ İSİM TAMLAMALARI: Tamlayanın ilgi eki (-in/in) tamlananın iyelik eki (-i/-ı) aldığı tamlamadır.

İlgi Eki İyelik Eki
» Evin kirası
Tamlayan Tamlanan
BELİRTİLİ İSİM
TAMLAMASI

İlgi Eki İyelik Eki
» Güneşin aydınlığı
Tamlayan Tamlanan
BELİRTİLİ İSİM
TAMLAMASI

İlgi Eki İyelik Eki
» Adamın boyu
Tamlayan Tamlanan
BELİRTİLİ İSİM
TAMLAMASI

» Kapının kolu, Türkçenin önemi, yolun sonu, Ali'nin amcası, arabanın boyası, fırtınanın gücü, bizim köyümüz...

Belirtili isim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan arasına başka sözcükler girebilir.

"Kerem'in mavi gömleği güzelmiş." cümlesinde araya "mavi" sıfatı girmiştir.

"-den" hal eki tamlayanda kullanılan ilgi ekinin yerine geçerek belirtili isim tamlaması kurabilir.

"Resimlerin birini de ben alayım." cümlesindeki "resimlerin birini" sözü belirtili isim tamlamasıdır. Biz bunu "resimlerden birini" biçiminde de söyleyebiliriz. Yani sadece tamlayan eki "-in" yerine, aynı işlevi gören "-den" hâl ekini getirmiş oluyoruz.

2-BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI: Tamlayanı ek almayan, tamlananı iyelik eki (-i/-ı) alan tamlamadır.

İyelik Eki
» Kitap kurdu
Tamlayan Tamlanan
BELİRTİSİZ İSİM
TAMLAMASI

İyelik Eki
» Göz nuru
Tamlayan Tamlanan
BELİRTİSİZ İSİM
TAMLAMASI

İyelik Eki
» Türkçe dersi
Tamlayan Tamlanan
BELİRTİSİZ İSİM
TAMLAMASI

» Kapı kolu, sokak kapısı, tarla kuşu, çam ağacı, okul müdürü, devlet memuru, sınıf öğretmeni, atasözleri sözlüğü...

3-TAKISIZ İSİM TAMLAMASI: Tamlayanın da tamlananın da ek almadığı isim tamlamasıdır. Bir şeyin neden yapıldığını ya da neye benzediğini gösterir.

» Plastik tabak → Tabak plastikten yapılmış
Tamlayan Tamlanan
TAKISIZ İSİM
TAMLAMASI

» Kâğıt helva → Helva kâğıda benziyor
Tamlayan Tamlanan
TAKISIZ İSİM
TAMLAMASI

» Yünden çorap, çelik tencere, ahşap dolap, taş duvar, porselen tabak, kömür göz, inci diş, çelik bilek...

Takisiz isim tamlamaları ile sıfat tamlamalarını karıştırmamak için tamlayan ve tamlanan arasına "-den" eki veya "gibi" edatı konur.

Anlam bozuluyorsa sıfat tamlaması, bozulmuyorsa takisiz isim tamlamasıdır.

» Sarı çorap → (Sarıdan çorap/Sarı gibi çorap→Anlamsız=Sıfat Tamlaması) » Altın kalp → (Altın gibi kalp→Anlamlı=Takisiz İsim Tamlaması)

» Cam bardak → (Camdan bardak→Anlamlı= Takisiz İsim Tamlaması) » Büyük masa(Büyükten /Büyük gibi masa→Anlamsız=Sıfat Tam.)

4-ZİNCİRLEME İSİM TAMLAMALARI: Tamlayanın ya da tamlananın isim tamlaması olduğu tamlamalardır.

BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI
» Bahçe kapısının anahtarı
Tamlayan Tamlanan Tamlanan
ZİNCİRLEME İSİM TAMLAMASI

BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI
» Murat'ın babasının evrak çantası
Tamlayan Tamlanan Tamlanan
ZİNCİRLEME İSİM TAMLAMASI

» Dünya kadınlar günü, çocuğun sırt çantası, hava tahmin raporu, Ali'nin kardeşinin günlük harçlığı...

İSMİN HÂLLERİ (Hâl Ekleri)

İsim ya da zamirlere eklenerek onların yüklemle ya da diğer sözcük-lerle ilgisini sağlayan ekler hâl ekleri denir. İsmi hâlleri şunlardır:

A-YALIN HÂL: İsmi hiçbir hâl eki almamış halidir.

» Okul, kitap, saygı, ağaç, dünya, düşünce...

» Bilgisayar yarın tamir edilecek.

» Sen de bir ağaç dik, dünya yemyeşil olsun!

Yalın hâldeki isim veya zamirler diğer çekim eklerini veya yapım eklerini alabilirler.

» Okulun, kitaplarım, ağaçları, dünyanın, düşüncesiz...

B-BELİRTME(GÖSTERME) HÂLİ: İsmi "-ı, -i, -u, -ü" eklerinden birini almış biçimdir. "i hâli" de denilmektedir. Bu ek eklendiği sözcüğü belirtili nesne yapar. "Neyi?" sorusu ile bulunabilir.

» Okulu, kitabı, saygıyı, ağacı, dünyayı, düşünceyi...

» Bu düşünceni kimseye anlattın mı?

» Bahçedeki büyük odunu ikiye ayırdım.

C-YÖNELME HÂLİ: İsmi "-a, -e" eklerinden birini almış biçimdir. "e hâli" de denilmektedir. "Neye, kime?" soruları ile bulunabilir. Eklendiği sözcüğü dolaylı tümlec yapar.

» Okula, kitaba, saygıya, ağaca, dünyaya, düşünceye

» İsteddiğin kitapları masaya koydum.

» Bahçedeki ağaçlara su verdin mi?

Bu ek "ben ve sen" zamirlerine eklendiğinde zamirlerin kökünde değişme olur: » Ben+e=Bana » Sen+a=Sana

D-BULUNMA HÂLİ: İsmi "-da, -de, -ta, -te" eklerinden birini almış biçimdir. "de hâli" de denilir. "Nerede?" sorusu ile bulunabilir. Eklendiği sözcüğü dolaylı tümlec yapar.

» Okulda, kitapta, saygıda, ağaçta, dünyada, düşüncede...

Cümleye yer, durum ya da zaman anlamı katar

» Okulda bekliyor. (Yer)

» Ayakta bekliyor. (Durum)

» 3'te gelecek. (Zaman)

E-AYRILMA (ÇIKMA) HÂLİ: İsmi "-dan, -den, -tan, -ten" eklerinden birini almış biçimdir. "den hâli" de denilmektedir. "Nereden?" sorusu ile bulunabilir. Eklendiği sözcüğü dolaylı tümlec yapar.

» Okuldan, kitaptan, saygıdan, ağaçtan, dünyadan, düşünceden...

Cümleye "yer, zaman, karşılaştırma, neden-sonuç ve neden yapıldığı" gibi anlamlar katar.

» Okuldan çıktı. (Yer)

» Akşamdan gidelim. (Zaman)

» Senden daha iyidir. (Karşılaştırma)

» Çalışmaktan yoruldum. (Neden-Sonuç)

» Kâğıttan uçak yaptık. (Neden yapıldığı)

ZAMİRLER (ADILLAR)

Sınıf: 6

Sayfa: 1

Cümle içinde isimlerin yerini geçici olarak tutan kelimelere **zamir** denir.

ZAMİRLERİN ÖZELLİKLERİ:

1- Zamirler hâl eklerini alabilir. (Beni, bana, sende, senden, buna, şundan, onlarda, kimi, herkese, nereye, nereden)

2- Zamirler çoğul eki alabilir. (Bunlar, şunlar, bizler, sizler, onlar)

3- Zamirlerin kesin bir anlamı yoktur. Hangi ismin yerini tutuyorsa o ismin anlamını alır. Bu nedenle zamirlerin anlamdan çok görev yönü (isimlerin yerine geçme görevi) ağır basar.

4- İsim tamlamasının bir ögesi olarak kullanılabilir: Onun arkadaşları/ Dostlarının **birkaçı**

Zamirler iki grupta incelenir:

A-KELİME HALİNDEKİ ZAMİRLER

1-KİŞİ ZAMİRLERİ

İnsan isimlerinin yerini tutan zamirlerdir.

1. Tekil Şahıs	Ben	
2. Tekil Şahıs	Sen	
3. Tekil Şahıs	O	
1. Çoğul Şahıs	Biz	
2. Çoğul Şahıs	Siz	
3. Çoğul Şahıs	Onlar	

- » Siz beni yanlış anladınız. » O iyi doktordur.
 » Biz dünyadan gider olduk. » Sen de kimsin?
 » Dostlar beni hatırlasın.

Kişi Zamirlerinin Özellikleri:

» Kişi zamirleri isim tamlamalarında tamlayan olur.

» Onun kitapları daha çok.

» Saygı ve incelik ifade etmek için sen yerine siz; büyüklük taslama ve alçak gönüllük ifade etmek için "ben" yerine "biz" kullanılır:

» Siz nerede oturuyorsunuz?

» Biz bu masalları çok dinledik.

» Yönelme hali eki "-e" alan ben ve sen

zamirlerinde ses değişmesi olur:

» Ben+e→Bana » Sen+e→Sana

DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRİ:

"Kendi" sözcüğüdür. Kişi zamiri olarak da kabul edilir. Ek almadan kullanılmaz. Diğer zamirlerle yan yana da kullanılabilir:

» Bunu **kendin** istedin.

» Bu soruyu **ben kendim** çözdüm.

2-İŞARET ZAMİRLERİ

İsimlerin yerini işaret yoluyla tutan zamirlerdir.

Bu	
Şu	
O	
Bunlar	
Şunlar	
Onlar	

Asıl işaret zamirlerinin dışında "bura, şura, ora; öteki, beriki" sözcükleri de işaret zamiri olarak kullanılır.

» Bunları Hande'ye ver.

» Boncuk onu yemez.

» Ötekini Aysun'a verdim.

» Buralar hep yağışlıdır.

Not: "O ve Onlar" zamirleri bir insan ismi yerine kullanılıyorsa kişi zamiri, bir hayvan veya cansız varlık yerine kullanılıyorsa işaret zamiridir.

» O, ders çalışıyor.

(Kişi zamiri)

» O demirden yapılmış.

(İşaret Zamiri)

3-BELGISİZ ZAMİRLER

Hangi ismin yerini tuttuğu açıkça belli olmayan zamir- lere belgisiz zamir denir.

Başlıca belgisiz zamirler:

Herkes	Kimse
Kimisi	Biri
Birisi	Birkaçı
Çoğu	Birçoğu
Hepsi	Bazısı
Birazı	Hiçbiri
Başkası	Falan
Filan	Şey

» Bazıları derse gelmedi. (Derse gelmeyenler kim ve kaç kişi belli değil.)

» Biri de anlasa.

» O herkesten sonra geldi.

» Bazılarını tanımıyorum.

» Herkesten önce geldik.

» Sadece birkaçı kırılmış.

» Soruyu kimse çözemedi

4-SORU ZAMİRLERİ

Bir ismin yerini soru yoluyla tutan zamirlerdir.

Başlıca soru zamirleri:

Neden?	Ne?
Nereye?	Kaç?
Hangisi?	Nere?
Kaçımız?	Kim?
Hangimiz?	Kimi?
Ne kadar?	Neyi?
Kime?	Neye?

» Çantada ne var?

» Seni üzen hangisi?

» Kim geldi?

» Nereye gideceksin?

» Bana ne aldın?

» Yine neyi unuttun?

» Nereleri gezdin?

» Bunu nerden aldın?

B- EK HALİNDEKİ ZAMİRLER

I-İLGİ ZAMİRLERİ

İsimlerin yerini tutan "-ki" ekine "ilgi zamiri" ya da "ilgi eki" veya "aitlik eki" de denir.

» Senin kazağın yeni, benim ki eski.

» Seninki yeni, benimki eski. (kazak)

» Bizim çocuklar çok zekidir.

» Bizim kiler çok zekidir.

NOT: Ek biçiminde olan iki tane "-ki" vardır.

1-İlgi Zamiri (Aitlik Eki) olan "-ki" isimlerin yerini tutar:

» O araba benim kimden yeni.

2-Sıfat türeten "-ki", isim soylu sözcüklere eklenerek kendinden sonra gelen ismi belirten sıfat türetir.

» Sınavdaki sorular çok zordu. Sıfat

II-İYELİK ZAMİRLERİ

İsimlerin veya isim soylu sözcüklerin sonuna eklenerek onların altı şahıstan (Ben, sen, o; biz, siz, onlar) hangisine ait olduğunu gösteren eklerdir. "iyelik ekleri" aynı zamanda "iyelik zamirleri" dir.

Evim Odam
Evin Odan
Evi Odası
Evimiz Odamız
Eviniz Odanız
Evleri Odaları

» Benim arabaya çarptılar.
» Arabama çarptılar.

» Bizim notlar açıklanmış.
» Notlarımız açıklanmış.

SIFATLAR (ÖN ADLAR)

Sınıf: 6

Sayfa: 1

Bir ismin önüne gelerek onun niteliğini veya niceliğini belirten kelimelere **sıfat** denir.

1- Bir kelimenin sıfat olması için mutlaka bir ismin önüne gelmesi gerekir. Hiçbir kelime tek başına sıfat olamaz. Yani sıfatlar mutlaka tamlama içinde yer almalı ve bir isimden önce kullanılmalıdır.

» Zeki öğrenci (Sıfat Tamlaması) ("Zeki" kelimesi tek başına isimdir.)

(Sıfat) (isim)

2- Sıfatlar asla çekim eki almazlar. Çekim eki alan sıfatlar isime dönüşerek "adlaşmış sıfat" veya "zamir" olur.

» Kırmızı rengi severim.

(Sıfat) (isim)

» Kırmızıyı severim.

(Adlaşmış Sıfat) (isim)

» O çocuğu gördün mü?

(Sıfat) (isim)

» Onu gördün mü?

(Zamir)

3- Yapım ekini alan sözcükler sıfat olabilir.

» Başarılı öğrenciler ödüllendirildi. →

(Sıfat) (isim)

Başar- ı - lı

Fiil kökü

Yapım Eki

Yapım Eki

» Okulun ikinci haftası sınav mı olur? →

(Sıfat) (isim)

İki - nci

İsim

Yapım Eki

Kökü

Sıfatlar ikiye ayrılır:

SIFAT ÇEŞİTLERİ

□ 1-NİTELEME SIFATLARI

Herhangi bir varlığın durumunu, biçimini, rengini, kısaca nasıl olduğunu, gösteren sıfatlardır.

İsme sorulan "**NASIL?**" sorusuna cevap veren sıfatlardır.

- » Güneşli hava (Nasıl hava?)
- » Mavi kazak (Nasıl kazak?)
- » Güzel gözler (Nasıl gözler?)
- » Küçük çocuk (Nasıl çocuk?)
- » Kaplı bulutlar (Nasıl bulutlar?)
- » Çizgili bir gömlek (Nasıl gömlek?)

UNVAN SIFATLARI: İnsanların rütbe görev ve sosyal durumlarını bildiren sözcüklere denir. Bu sözcükler de niteleme sıfatıdır.

Özel isimden sonra gelen unvan sıfatları büyük harfle, akrabalık bildirenler ise küçük harfle başlar.

- » Doktor Şevket
- » Yüzbaşı Can
- » Mehmet dayı
- » Ragıp Efendi
- » Gazi amca
- » Nene Hatun

□ 2- BELİRTME SIFATLARI

İsimleri işaret, sayı, soru ve belgisizlik yoluyla belirten sıfatlardır.

Belirtme sıfatları dört gruba ayrılır

□ A-İŞARET SIFATLARI

Varlıkları işaret ederek belirten sıfatlardır. "**BU, ŞU, O, ÖTEKİ, BERİKİ, DİĞER, BÖYLE, ŞÖYLE, ÖBÜR, BURADAKİ, ŞURADAKİ, ORADAKİ**" gibi kelimeler bir ismin önüne geldiğinde işaret sıfatı olur.

- » Bu kapı
- » Şu çocuk
- » Öteki sokak
- » Diğer ev
- » O gün
- » Öbür gün

Not:İşaret sıfatlarından sonra virgül kullanılmaz. Virgül kullanılmışsa o sözcük işaret zamirdir.

- » Bu ev güzelmiş. (İş. Sıfatı)
- » Bu, güzelmiş. (İş. Zamiri)

□ B- BELGİSİZ SIFATLAR

İsimleri belirtirken kesinlik ifade etmeyen sıfatlardır. Sayı yönüyle de belirsizlik ifade edebilir.

"**BAZI, KİMİ, BİRAZ, BİRÇOK, ÇOĞU, HER, BÜTÜN, BAŞKA, HİÇBİR, HERHANGİ BİR, q FALAN, FİLAN, ÇOK**" gibi kelimeler bir ismin önüne geldiğinde belgisiz sıfat olur.

- » Bazı insanlar
- » Kimi zaman
- » Başka biri
- » Çok şey
- » Bütün yıl
- » Birkaç kişi
- » Her gün
- » Birkaç kişi
- » Çoğu vakit
- » Birçok ev

□ C- SAYI SIFATLARI

Bir sayının yalın (eksiz) haliyle ya da çeşitli ekler alarak bir ismi belirtmesi ile oluşan sıfatlardır.

Sayı sıfatları dörde ayrılır

□ I-ASIL SAYI SIFATI

Varlığın kaç adet olduğunu belirten sıfatlardır.

- » İki gün
- » Üç öğün
- » Beş kişi
- » Bir ay
- » Yedi öğrenci

Not: Başında asıl sayı sıfatlarından biri bulunan bir isme çoğul eki getirilmez. » "Beşevler, Yedi Cüceler, üç aylar, Kırk Haramiler..." gibi örnekler bu kurala uymaz.

□ II- SIRA SAYI SIFATI

Varlıkların sırasını ya da derecesini belirten sıfatlardır. Sayılara eklenen "**-ıncı, -inci, -uncu, -üncü**" ekleri ile yapılır.

- » Onuncu köy
- » 2. Sınav
- » 3'üncü sıra
- » Yedinci öğrenci
- » On beşinci sayfa
- » 9. soru
- » 6'ncı yarışmacı

□ III- ÜLEŞTİRME (Paylaştırma) SAYI SIFATI

Paylaşma, bölünme bildiren sıfatlardır. Sayılara eklenen "**-ar, -er**" eki ile yapılır.

- » Birer adım
- » İkişer sayfa
- » Yedişer kişi
- » Onar soru
- Not:** üleştirme sayı sıfatları rakam ile yazılmaz.
- » 20'şer lira (Y)
- » Yirmişer lira (D)

□ IV- KESİR SAYI SIFATI

Varlıkların oranlarını, bir bütünün parçasını bildiren sıfatlardır. Kelime halinde kesir sıfatları olduğu gibi birinci sayıya "**-de/-da**" ekleri eklenerek de yapılır.

- » Yarım elma
- » Çeyrek ekmek
- » Üçte iki pay
- » Beşte bir oran
- » Onda yedi ihtimal
- » % 51 hisse

□ D-SORU SIFATLARI

İsimlerin niteliğini, herhangi bir özelliğini soran sıfatlardır. Yani isimleri soru yoluyla belirtirler.

"**KAÇ, NASIL, HANGİ, KAÇINCI, KAÇAR, KAÇTA KAÇ, NE KADAR, NE...**" gibi kelimeler bir ismin önüne geldiğinde soru sıfatı olur.

- » Hangi gün?
- » Kaç kişi?
- » Nasıl giysi?
- » Kaçta kaç hisse?
- » Ne zaman?
- » Ne kadar zaman?

SIFATLAR (ÖN ADLAR)

Sayfa: 2

KEİME TÖRLERİ
B Ü F E S İ Z
ağlaç ü ill edat sıfat isim zarf

Sınıf: 6

□ SIFAT TAMLAMALARI

Sıfatların isimleri belirtmesi veya nitelemesiyle oluşan tamlamalara denir. Adlaşmış sıfatlar dışında bütün sıfatlar her zaman tamlama biçiminde bulunur.

Özellikleri:

☞ Sıfat tamlamalarında sıfat tamlayan, isim tamlanandır.

» İkiz çocuk → (Sıfat Tamlaması)

(Tamlayan) (Tamlanan)
Sıfat İsim

» Mavi gökyüzü → (Sıfat Tamlaması)

(Tamlayan) (Tamlanan)
Sıfat İsim

☞ Bir isim, birden çok sıfat alabilir.

» Yakışıklı, temiz, nazık bir adam

(Sıfat) (Sıfat) (Sıfat) (Sıfat) (isim)

» Şişman, beyaz ked

(Sıfat) (Sıfat) (isim)

☞ Bir sıfat, birden fazla ismi tamlayabilir.

» Burada lezzetli yemekler, tatlılar yiye bilir sini.

(Sıfat) (İsim) (isim)

» "Sulu sulu elmalarım, armutlarım var!" diye bağırı yordu.

(Sıfat) (İsim) (isim)

☞ Hem sıfat hem de isim birden fazla olabilir.

» Renkli, kokulu, silgiler, kalemler ald.

(Sıfat) (Sıfat) (İsim) (isim)

☞ Bir sıfat tamlaması isim tamlaması ile iç içe olabilir.

(Sıfat Tamlaması)

(Sıfat Tamlaması) (Sıfat Tamlaması)

» Köyün genç insanları

(Tamlayan) (Tamlanan)

(Belirtili İsim Tamlaması)

» Uzun derenin tatlı suyu

(Tamlayan) (Tamlanan)

(Zincirleme İsim Tamlaması)

☞ Takısız isim tamlamaları ile sıfat tamlamalarını karıştırmamak için tamlayan ve tamlanan arasına “-den” eki veya “gibi” edatı konur. Anlam bozuluyorsa sıfat tamlaması, bozulmuyorsa takısız isim tamlamasıdır.

» Sarı çorap → (Sarı gibi/Sarıdan çorap → Anlamsız=Sıfat Tamlaması)

» Altın kalp → (Altın gibi kalp → Anlamlı= Takısız İsim Tamlaması)

» Cam bardak → (Camdan bardak → Anlamlı= Takısız İsim Tamlaması)

» Büyük masa → (Büyük gibi/Büyükten masa → Anlamsız=Sıfat Tam.)

□ ADLAŞMIŞ SIFATLAR

Bazı sıfat tamlamalarında isim olan sözcük düşer. Düşen ismin ekleri ve anlamı sıfata geçerek sıfat isme dönüşür. Bu duruma **adlaşmış sıfat** denir. Adlaşmış sıfatlar genellikle niteleme sıfatlarıyla yapılır.

» Genç insanlar, yaşlı insanlara saygı göstermeli.

Niteleme İsim Niteleme İsim
Sıfatı Sıfatı

» Gençler, yaşlılara saygı göstermelidir.

Adlaşmış Adlaşmış
Sıfat Sıfat

» Yeni arabayı görünce eski arabasını unuttu.

Niteleme İsim Niteleme İsim
Sıfatı Sıfatı

» Yeni yi görünce eski sini unuttu.

Adlaşmış Adlaşmış
Sıfat Sıfat

» Çalışkan öğrenciler başarılı olur.

Niteleme İsim
Sıfatı

» Çalışkanlar başarılı olur.

Adlaşmış
Sıfat

☞ Adlaşmış sıfattan sonra bir isim gelirse anlam belirsizliğini önlemek için araya virgül konulur.

» Yaralı kuş avcından kaçtı. → Yaralı, avcından kaçtı.

(Sıfat) Adlaşmış Sıfat

Yaralı sözcüğünden sonra virgül kullanılmazsa yaralı olanın avcı olduğu anlamı çıkar ve asıl anlatılmak istenen durum yanlış ifade edilmiş olur.

» İhtiyar, adamlara şöyle bir baktı.

Adlaşmış Sıfat

» İhtiyar adamlara şöyle bir baktı.

Niteleme İsim
Sıfatı

İhtiyar sözcüğünden sonra virgül kullanılmazsa ihtiyar olanın adamlar olduğu anlamı çıkar ve asıl anlatılmak istenen durum yanlış ifade edilmiş olur.

□ SIFATLARDA PEKİŞTİRME

Bir niteleme sıfatının anlamının çeşitli yollarla güçlendirilmesine pekiştirilmiş sıfat denir.

Pekiştirme iki şekilde yapılır:

1- m, p, r, s Yöntemiyle Pekiştirme: Sıfat olan sözcüğün ilk ünlüsüne kadar olan kısım alınır, buna “m, p, r, s” harflerinden uygun olan getirilir ve sıfatın başına eklenir.

» Yeşil yaprak → “m” → Yemyeşil yaprak
(Pekişmiş Sıfat)

» Kuru toprak → “p” → Kupkuru toprak
(Pekişmiş Sıfat)

» Temiz oda → “r” → Tertemiz oda
(Pekişmiş Sıfat)

» Mavi gök → “s” → Masmavi gök
(Pekişmiş Sıfat)

Not: Bazı pekiştirme sıfatlarında “m, p, r, s” sesleri ile sıfatın arasına başka sesler de girebilir.

» Parkta yap-a-yalnız bir adam oturuyor.

» Yangından sonra cır-ıl-cıplak bir tepe kaldı.

2- İkilemeler Yoluyla Pekiştirme: Sıfat görevindeki sözcüğün tekrarıyla yapılır.

» İçeri iri yarı bir adam girdi.

» Çocuğun iri iri gözleri vardı.

» Sepette sarı sarı limonlar var.

Not: Bazen ikilemeler arasına “mı/mi” soru edatı girer. Pekiştirme biraz daha güçlenir.

» Bu yaylanın temiz mi temiz bir havası var.

» Uslu mu uslu bir çocuğunuz var.

□ SIFATLARDA KÜÇÜLTME

“-ce/ -ca, -cık/ -cik, -msı/ -msi, -mtırak” ekleri niteleme sıfatlarına gelerek sözcüğe küçültme anlamı katar. Küçültme, “küçük, ufak, minik” gibi sıfatlarla da yapılabilir.

KÜÇÜLTME EKLERİ:

• **-ce/ -ca:**

» Bana büyükce bir paket geldi.

» Misafirler genişce bir salona geçti.

• **-cık/ -cik:**

» Onların küçücük bir evi vardı.

» Kuyuya incecik bir ipe indi.

• **-msı/ -msi:**

» Çocuklar ekşimsi elmayı çok seviyor.

» Bugün üzerine yeşilimsi bir kazak giymiş.

• **-mtırak:**

» Halinin sarımtırak bir rengi vardı.

☑ SIFATLARDA DERECELENDİRME

Sıfatlarda derecelendirme, sıfatların önüne getirilen bazı sözcüklerle yapılır. Sıfatların anlam derecesini bildiren “kadar, gibi, daha, çok, pek, en, oldukça” gibi sözcüklerdir.

1- Eşitlik Derecesi: “Kadar, gibi” sözcükleri ile yapılır.

» Cennet gibi güzel vatanımız var. (Güzellikte cennete eşit)

2- Üstünlük Derecesi: “Daha” sözcüğüyle yapılır.

» Ali, daha çalışkan bir çocuktur.

3- En Üstünlük Derecesi: “En” sözcüğü ile yapılır.

» En iyi resmi ben yaptım.

4- Aşırılık Derecesi: “Çok, pek, oldukça” sözcükleri ile yapılır.

» Çok güzel günler bizleri bekliyor.

» Arkadaşta pek tatlı bir yemek yedim.

Not: Sıfatlarda derecelendirme yapan “daha, en, pek, çok” gibi sözcükler, sözcük türü bakımından “ZARF”tır.

» Ali çok zeki bir çocuktur.
Zarf Sıfat Sıfat İsim

» En iyi resmi ben yaptım.
Zarf Sıfat İsim

□ EDAT (İLGEÇ)

Yalnız başına anlamı olmadığı halde kullanıldığı cümlelere anlam katan ve kavramlar arasında çeşitli anlam ilişkileri kurmaya yarayan sözcüklere “edat” denir.

A) HER ZAMAN EDAT OLANLAR

“**KADAR**”: Cümlelere “karşılaştırma, benzerlik, sınırlama, ölçü, aşağı yukarı” anlamı katar.

»Güneş kadar aydınlık yüzlüydü(Eşitlik)

»Ahmet kadar çalışkan değildi. (Karşılaştırma)

»Ödevin bitene kadar çıkamazsın. (sınırlama)

“**GİBİ**”: “Benzetme, karşılaştırma ve tahmin” anlamları katar.

»Buz gibi soğuk limonata içti. (Benzetme)

»Bugün hava bozacak gibi. (Tahmin)

»Üzümler bal gibi tatlıydı. (Karşılaştırma)

“**İÇİN**”: “Amaç-sonuç, fedakârlık ve neden-sonuç anlamı” katar.

»Okul başladığı için tatile gelemem. (Neden-Sonuç)

»Onu görmek için geldik. (Amaç-Sonuç)

B) BAZEN EDAT OLANLAR

“**İLE**”: Sözcüğe “araç” ya da “beraber” anlamı katar. Sözcüklere “-la/-le” eki biçiminde bitişik de yazılabilir.

»Faytonla Abant’ı gezdik. (Araç anlamı)

»Arkadaşlarla sahilde yürüdük. (Beraber anlamı)

“**YALNIZ**”: Cümleye “sadece” veya “ancak” anlamı katar.

»Emre, yalnız gitar çalmayı seviyor. (Sadece anlamı)

»Bu soruyu yalnız Ali çözebilir. (Sadece anlamı)

Not 1: “Yalnız” sözcüğü “fakat” anlamında kullanıldığında bağlaç, sadece anlamında kullanıldığında edat olur.

»Giderim, yalnız sen de benimle gel. (Fakat anlamı →Bağlaç)

»Bu işi yalnız o çözer. (Sadece anlamı →Edat)

Not 2: “tek olan” anlamındaki yalnız ile edat ve bağlaç olan yalnız karıştırılmamalıdır. Tek olan anlamındaki yalnız; isim, sıfat veya zarf göreviyle kullanılır.

»Şu anda evde **yalnız**. (İsim)

»**Yalnız** insan mutsuzdur. (Sıfat)

»Aslanlar **yalnız** yaşar. (Zarf)

NOT: “Bir, tek, yalnız, ancak” sözcükleri yerine “sadece” gelebiliyorsa bu sözcükler edattır.

»**Tek** sen mi haklısın? »**Ancak** sen böyle düşünürsün.

»**Bir** sana inandım. »**Yalnız** ekmek mi yiyeceğiz?

C) HÂL EKİYLE EDAT OLANLAR

“**-E KADAR**”: »Sabaha kadar eğlenmiştik

“**-DEN BERİ**”: »O günden beri görüşemiyoruz.

“**-E DOĞRU**”: »Akşama doğru yürüyüşe çıktık.

“**-E DEK**”: »Ölünceye dek seni seveceğim.

□ BAĞLAÇ

Yalnız başına anlamı olmayan, eş görevli sözcükleri, kelime gruplarını ya da cümleleri birbirine bağlamaya yarayan, bunlar arasında anlam ve biçim bakımından bağlantı kuran sözcükleridir. Bağlaçlar cümleye güçlü bir anlam katmaz. Bu nedenle cümleden çıkarıldığında anlam bozulmaz fakat anlamda daralma olabilir.

» 1-“Ben de yemeğimi bitirdim.”

2-“Ben yemeğimi bitirdim.”

Yukarıdaki cümleleri incelediğimizde 1. cümlede yemeği başkalarının da bitirdiği anlamı çıkarken 2. cümlede yemeği yalnızca bu cümleyi söyleyen kişinin bitirdiği anlamı çıkarılır.

Demek ki bir cümleden bağlaç çıkarılırsa anlam daralabilir ancak cümle yine de bir anlam taşımaya devam eder.

A) HER ZAMAN BAĞLAÇ OLANLAR

“**VE**”

»Sen **ve** Serkan burada bekleyin.

“**ÇÜNKÜ**”

»İşe gitmedim **çünkü** çok hastayım.

“**AMA**”

»Koştu **ama** otobüse yetişemedim.

“**FAKAT**”

»Seni dinliyor **fakat** nafile.

B) İKİLEME HÂLİNDE BAĞLAÇ OLANLAR

“**HEM.....HEM**”

»**Hem** suçlu **hem** güçlü.

“**YA.....YA**”

»**Ya** beni **ya** git.

C) BAZEN BAĞLAÇ OLANLAR

“**İLE**”

“ile” bağlacı yerine “ve” gelebiliyorsa bağlaç gelmiyorsa edattır.

»Kardeşi **ile** annesi tatildeydi.

“**ANCAK, YALNIZ**”

Bu sözcüklerin yerine “ama” gelebiliyorsa bağlaçtır.

»Gelirim **ancak** çok kalamam.

“**DE**” ve “**Kİ**”

Kendinden önceki sözcükten ayrı yazılır. Kendinden sonra ek almaz. Cümleden çıkarıldığında cümlelerin anlamı bozulmaz ancak biraz daralır.

»Ben **de** öyle sevinmişim **ki**...

□ ÜNLEM

“Sevinç, korku, üzüntü, acı, şaşma, öfke, pişmanlık, beğenme” gibi ansızın beliren duyguları daha canlı ve etkili biçimde anlatmaya yarayan ya da bir doğa sesini yansıtan sözcüklere denir.

ÜNLEMLERİN ÖZELLİKLERİ

1- Anlamsız sözcüklerdir; ancak kullanıldıkları yere ve duruma göre anlam kazanır:

»Off! Yapacak hiçbir şey yok. (Sıkılma)

»Off, harikaymış!(Beğenme)

2- Cümlelerin başında, sonunda, ortasında bulunabilir:

»Vah vah, yazık olmuş! Bir daha yapmayın emi!

3- Hal eki alan ünlemler isme dönüşür:

»Ahlarla vahlarla geçip gitti ömrümüz. (Ahlar vahlar →isim)

4- Ünlemler isimden fiil yapım eki alarak fiil olabilir.

»Olur olmaz şeylere oflamayın. (Oflamak→Fiil)

5- Ünlemler, ikileme biçiminde kullanılabilir: »Hay hay, Ah vah...

6- Ünlem işareti ünlem belirten sözcükten sonra konulabileceği gibi cümlelerin sonuna da konulabilir. Ünlem işareti cümlelerin sonuna konulduğunda ünlem ifade eden sözcükten sonra virgül konur: »Ey! Türk Gençliği... Ey, Türk Gençliği!

Ünlemler iki grupta incelenir:

A) ASIL ÜNLEM OLAN SÖZCÜKLER:

a) Seslenme Ünlemleri: Hey, Ey! Bre!, Behey! Huu! Şışt!, Pişt!..

»Ey, Türk gençliği!

»Huu, komşu!

»Bre, cahil!

»Behey dünya! Zalimsin...

»Şışt, sus bakayım!

»Hey! Buraya baksana.

↳Anlamlı sözcükler de seslenme ünlemi olarak kullanılabilir:

»Ahmet!

»Yurttaşlarım!

b) Duygu Ünlemleri: Eyvah!, Tüh!, Ah!, Aaa!, Eee!, Hım!, Hey!, Ya!, Vay!, Vah!, Aman!, Of, Öff! Ayy! Hay Allah! Hadil! ..

»Tüh! Otobüsü kaçırdı. (Üzülmeye) »Eee, sonra! (Merak)

»Ay, elim! (Acı)

»İtme ha! (Uyarma)

»Eyvah! Geç kaldım! (Panik)

»Ah be! Ne yaptım. (Pişmanlık)

»Aaa! Yeter artık! (Kızma)

»Hah! Şimdi oldu. (Beğenme)

B) CÜMLE İÇİNDE ÜNLEM ANLAMI KAZANANLAR

1- İsim, sıfat, zamir, zarf, fiil türündeki sözcükler ve yansımalar ünlem olarak kullanılabilir:

»Ali! Çabuk eve gel.

»Güzel! Böyle devam et.

»Canım! Ne güzel olmuşsun.

»Yaşasın! Sınavı kazandım.

»Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın.

2- Unvanlar ve kişi adları da ünlem olarak kullanılabilir:

»Doktor Bey! Bakar mısınız?

»Şule Hanım! Siz de mi geldiniz?

3-Cümleler de bazen ünlem olabilir.

»Çekilin başımdan!

»Beni rahat bırak!

FİİLLER (EYLEMLER)

Sayfa: 1

❑ FİİL (EYLEM) NEDİR?

İş, oluş ya da durum bildiren sözcüklere **fiil** ya da **eylem** denir. Fiiller kök biçiminde yazılırken sonuna “kısa çizgi” konulur ve bu çizgi master eki “-mak/-mek” gibi okunur. Kök hâlindeki bu fiillere “**master fiil**” denir.

Yazılışı **Okunuşu** **Yazılışı** **Okunuşu**
» Düşün- → Düşünmek » Gör- → Görmek

❑ ANLAMINA GÖRE FİİLLER

A) İŞ (Kılış) FİİLLERİ: Nesne alabilen (başına “**ONU**” eklenebilen) fiillerdir. İş fiilleri “**Neyi?**”, “**Kimi?**” sorularına cevap verir.
» (onu) Oku-, (onu) başar-,(onu) bil-, (Onu) kazan-, (Onu) yen-, (Onu) kap-...

B) OLUŞ FİİLLERİ: Doğada kendiliğinden olan olayları anlatan fiillerdir. Bu fiillerin başına “onu” eklenemez.
» Büyü-, kızar-, çürü-, uza-, sol-, öl-, hastalan-, acık-, morar-, kuru-, doğ-...

C) DURUM FİİLLERİ: Nesne alamayan fiillerdir. (Başına “onu” eklenemez.) Eylem öznenin kendi isteği ile gerçekleşir.
» (önu) Yürü-, (önu) uza-, (önu) otur-, (önu) sus-, (önu) gül-, (önu) yat-, (önu) bin-...

❑ FİİL ÇEKİM EKLERİ

❑ A- KİP EKLERİ

Fiilin zamanını ya da yapılış şeklini gösteren eklerdir. Haber ve Dilek Kipleri olarak ikiye ayrılır:

❑ 1- HABER (BİLDİRME) KİPLERİ

Fiillere kesin bir zaman anlamı katan kiplerdir.

❑ **1. GÖRÜLEN (BİLİNER) GEÇMİŞ ZAMAN:** Fiil kök veya gövdelerine “-DI, -Dİ, -DU, -DÜ, -TI, -Tİ, -TU, -TÜ” ekleri eklenerek yapılır.

OLUMLU ÇEKİM				OLUMSUZ ÇEKİM			
Ben	Oku-du-m	Biz	Oku-du-k	Ben	Gör-me-di-m	Biz	Gör-me-di-k
Sen	Oku-du-n	Siz	Oku-du-nuz	Sen	Gör-me-di-n	Siz	Gör-me-di-niz
O	Oku-du	Onlar	Oku-du(-lar)	O	Gör-me-di	Onlar	Gör-me-di(-ler)

❑ **2. DUYULAN (ÖĞRENİLEN) GEÇMİŞ ZAMAN:** Fiil kök ya da gövdelerine “-MIŞ, -MIŞ, MUŞ, -MÜŞ” ekleri eklenerek yapılır. Bu kip eylemin yapıldığını başkasından duyma anlamı taşır.

OLUMLU ÇEKİM				OLUMSUZ ÇEKİM			
Ben	Gel-miş-im	Biz	Gel-miş-iz	Ben	Bak-ma-mış-im	Biz	Bak-ma-mış-iz
Sen	Gel-miş-sin	Siz	Gel-miş-siniz	Sen	Bak-ma-mış-sin	Siz	Bak-ma-mış-sınız
O	Gel-miş	Onlar	Gel-miş(-ler)	O	Bak-ma-mış	Onlar	Bak-ma-mış(-lar)

❑ **3. ŞİMDİKİ ZAMAN:** Fiil kök ya da gövdelerine “-YOR” eki eklenerek yapılır. “-makta, -mekte” eki de şimdiki zaman anlamı verir. “a veya e” sesiyile biten fiillere “-yor” eki getirildiğinde geniş ünlü daralar “ı, i, u, ü” seslerinden birine dönüşür.

OLUMLU ÇEKİM				OLUMSUZ ÇEKİM			
Ben	Yaz-(ı)yor-um	Biz	Yaz-(ı)yor-uz	Ben	Al-mi-yor-um	Biz	Al-mi-yor-uz
Sen	Yaz-(ı)yor-sun	Siz	Yaz-(ı)yor-sunuz	Sen	Al-mi-yor-sun	Siz	Al-mi-yor-sunuz
O	Yaz-(ı)yor	Onlar	Yaz-(ı)yor(-lar)	O	Al-mi-yor	Onlar	Al-mi-yor(-lar)

❑ **4. GELECEK ZAMAN:** Fiil kök ya da gövdelerine “-ECEK, -ACAK” eki eklenerek yapılır. “-ecek, -acak” eki 1. şahıslarda ünsüz yumuşamasına uğrayarak “-eceğ, -acağ” şekline dönüşür.

OLUMLU ÇEKİM				OLUMSUZ ÇEKİM			
Ben	Bul-acağ-ım	Biz	Bul-acağ-ız	Ben	Uç-ma-(y)acağ-ım	Biz	Uç-ma-(y)acağ-ız
Sen	Bul-acak-sın	Siz	Bul-acak-sınız	Sen	Uç-ma-(y)acak-sın	Siz	Uç-ma-(y)acak-sınız
O	Bul-acak	Onlar	Bul-acak(-lar)	O	Uç-ma-(y)acak	Onlar	Uç-ma-(y)acak(-lar)

❑ **5. GENİŞ ZAMAN:** Olumlu fiil kök veya gövdelerine “-R”, olumsuz fiil kök veya gövdelerine “-(MA)Z” eki eklenerek yapılır. Olumsuz çekimde 1. şahıslarda ise hiç kip eki bulunmaz.

OLUMLU ÇEKİM				OLUMSUZ ÇEKİM			
Ben	Gez-(e)r-im	Biz	Gez-(e)r-iz	Ben	Duy-ma-m	Biz	Duy-ma-(y)ız
Sen	Gez-(e)r-sin	Siz	Gez-(e)r-siniz	Sen	Duy-ma-z-sın	Siz	Duy-ma-z-sınız
O	Gez-(e)r	Onlar	Gez-(e)r(-ler)	O	Duy-ma-z	Onlar	Duy-ma-z(-lar)

Kipleri daha kolay öğrenmek için:

Haber Kiplerini

-YOR, -AR, -MIŞ –Dİ, -(Y)ECEK

Dilek Kiplerini

-MELİ, -SA, -(Y)A (Emir Yok)

şeklinde kodlayabilirsiniz.

Yandaki tabloları inceleyiniz.

HABER (BİLDİRME) KİPLERİ

ŞİMDİKİ ZAMAN	GENİŞ ZAMAN	DUYULAN GEÇMİŞ ZAMAN	GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN	GELECEK ZAMAN
-YOR	-(A)R	-MIŞ	-Dİ	-ECEK
-yor	Olumlu: -r Olumsuz: -z	-miş/-miş -muş/-muş	-di/-di/-du / -dü -ti/-ti/-tu/-tü	-ecek/-acak

❑ 2- DİLEK KİPLERİ

Fiile kesin bir zaman anlamı katmayan, fiilin hangi biçimde yapılmasının istendiğini belirten kiplerdir.

❑ **1. GEREKLİLİK KİPİ:** Fiil kök veya gövdelerine “-MELİ, -MALI” ekleri eklenerek yapılır. Eylemin yapılması gerektiğini bildirir. “olmak” yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığında cümleye “olasılık” anlamı katar.

OLUMLU ÇEKİM			
Ben	Başar-malı-(y)ım	Biz	Başar-malı-(y)ız
Sen	Başar-malı-sın	Siz	Başar-malı-sınız
O	Başar-malı	Onlar	Başar-malı(-lar)

» Sus-malı-sız → Gereklilik anlamı

» Uyu-yor ol-malı → Olasılık anlamı

❑ **2. İSTEK KİPİ:** Fiil kök veya gövdelerine “-E, -A” ek-leri eklenerek yapılır. İsteme anlamı katar. Türkiye Türkçesinde sık kullanılmayan bir kiptir.

OLUMLU ÇEKİM			
Ben	Bak-a-(y)ım	Biz	Bak-a-lım
Sen	Bak-a-sın	Siz	Bak-a-sınız
O	Bak-a	Onlar	Bak-a(-lar)

❑ **3. DİLEK/ŞART KİPİ:** Fiil kök veya gövdelerine “-SE, -SA” ekleri eklenerek yapılır. Fiile şart ya da dilek anlamı katar.

OLUMLU ÇEKİM			
Ben	Yaz-sa-m	Biz	Yaz-sa-k
Sen	Yaz-sa-n	Siz	Yaz-sa-nız
O	Yaz-sa	Onlar	Yaz-sa(-lar)

» Çalışsan başarısın → Şart(Kosul) anlamı

» Keske biraz daha param olsa → İstek(Dilek) anlamı

❑ **4. EMİR KİPİ:** Fiil kök veya gövdelerine hiçbir kip eki eklenmeden yapılır. İnsan kendine emir veremeyeceği için bu kipin 1. tekil ve çoğul şahsı yoktur.

OLUMLU ÇEKİM			
Ben	----	Biz	----
Sen	Başla	Siz	Başla-yın
O	Başla-sın	Onlar	Başla-sın(-lar)

DİLEK KİPLERİ

GEREKİLİLİK KİPİ	DİLEK/ŞART KİPİ	İSTEK KİPİ	EMİR KİPİ
-MELİ	-SA	-(Y)A	(Emir Yok)
-meli / -malı	-sa / -se	-a / -e	Emir Kipinin Eki yoktur

❑ B- KİŞİ (ŞAHIS) EKLERİ

Türkçede altı şahıs vardır.

TEKİL ŞAHISLAR		ÇOĞUL ŞAHISLAR	
1. Tekil Şahıs	BEN	1. Çoğul Şahıs	BİZ
2. Tekil Şahıs	SEN	2. Çoğul Şahıs	SİZ
3. Tekil Şahıs	O	3. Çoğul Şahıs	ONLAR

Bir fiilin altı şahıstan hangisi tarafından yapıldığını gösteren ekler “**Şahıs (Kişi)Ekleri**” denir.

Dört grup şahıs eki vardır:

1. TİP ŞAHIS EKLERİ: Şimdiki Zaman, Gelecek Zaman, Geniş Zaman, Duyulan Geçmiş Zaman ve Gereklilik Kipi aynı şahıs eklerini alır.

Ben	Sen	O	Biz	Siz	Onlar
-im	-sin	---	-iz	-sınız	-ler

Duyulan Geçmiş Zaman		Şimdiki Zaman	
Ben→İnmişim	Biz →İnmişiz	Ben→İçiyorum	Biz →İçiyoruz
Sen→İnmişsin	Siz →İnmişsiniz	Sen→İçiyorsun	Siz →İçiyorsunuz
O →İnmiş	Onlar→İnmişler	O →İçiyor	Onlar→İçiyor(lar)

Gelecek Zaman		Geniş Zaman	
Ben→Açacağım	Biz →Açacağız	Ben→Ararım	Biz →Ararız
Sen→Açacaksın	Siz →Açacaksınız	Sen→Ararsın	Siz →Ararsınız
O →Açacak	Onlar→Açacaklar	O →Arar	Onlar→Arar(lar)

Gereklilik Kipi	
Ben→Öğrenmeliyim	Biz →Öğrenmeliyiz
Sen→Öğrenmelisin	Siz →Öğrenmelisiniz
O →Öğrenmeli	Onlar→Öğrenmeli(ler)

2. TİP ŞAHIS EKLERİ: İstek Kipine özgü şahıs ekleridir.

Ben	Sen	O	Biz	Siz	Onlar
-yim	-sin	---	-lim	-sınız	-ler

İstek Kipi	
Ben→Koşayım	Biz →Koşalım
Sen→Koşasın	Siz →Koşasınız
O →Koşa	Onlar→Koşalar

3. TİP ŞAHIS EKLERİ: Görülen Geçmiş Zaman ve Dilek/Şart Kipi aynı şahıs eklerini alır.

Ben	Sen	O	Biz	Siz	Onlar
-m	-n	---	-k	-niz	-ler

Duyulan Geçmiş Zaman		Şart Kipi	
Ben→Çözdüm	Biz →Çözdük	Ben→Saysam	Biz →Saysak
Sen→Çözdün	Siz →Çözdünüz	Sen→Saysan	Siz →Saysanız
O →Çözdü	Onlar→Çözdüler	O →Saysa	Onlar→Saysalar

4. TİP ŞAHIS EKLERİ: Emir Kipine özgü şahıs ekleridir.

Ben	Sen	O	Biz	Siz	Onlar
---	---	-sin	---	-in	-sinler

Emir Kipi	
Ben→----	Biz →----
Sen→Otur	Siz →Oturun
O →Otursun	Onlar→Otursunlar

□ ÇEKİMLİ FİİL

En az bir kip eki ve bir şahıs eki almış fiile çekimli fiil denir.

ÇEKİMLİ FİİL = FİİL KÖKÜ + KİP EKİ + KİŞİ (ŞAHIS) EKİ

Çekimli fiiller iki grupta incelenir:

1- ANLAMINA GÖRE

2- KİP SAYISINA GÖRE

a. Olumlu b. Olumsuz c. Soru

a. Basit Zaman b. Birleşik Zaman

ANLAMINA GÖRE

KİP SAYISINA GÖRE

□ a. OLURLU FİİL ÇEKİMİ:

Olumsuzluk eki almamış fiile denir.
»Bırak-acak, Yap-malı, Uyu, Düşün-dü,
»Olumlu fiillerde işin gerçekleşmesi anlamı vardır. Bir fiilin kötü çağrışımlar yapması olumsuz olduğunu göstermez.
»Bahçede koşarken düştüm. →Olumlu
»Düşme” insanda kötü bir etki bıraksa da eylem gerçekleştiği için olumlu bir fiildir.

□ b. OLUMSUZ FİİL ÇEKİMİ:

”-MA/-ME” Olumsuzluk Eki almış fiillere olumsuz fiil denir.

OLUMSUZ FİİL

FİİL + -MA / -ME + KİP EKİ + ŞAHIS EKİ

»Bırak-ma-(y)-acak-sın, Yap-ma-malı, Uyu-ma, Düşün-me-di, Bile-me-di-n...
»Fiiller bazen ”DEĞİL” sözcüğü eklenerek de olumsuz yapılabilir.
»Hem olumsuzluk eki hem de ”değil” sözcüğü eklenen fiiller olumludur.
»Bilmiyor değil→(Biliyor)→Olumlu
»Bırakacak değilsin, Düşünmüştü değil...
»Olumsuzluk eki ”-yor” ekinden önce geldiğinde ”-mı/mi/-mu/-mü”ye dönüşür.
»Konuş-mu-yor, Gel-mi-yor mu?
»Ne... ne” bağlacı da fiili olumsuz yapar.
»Ne arar ne sorar.→Aramaz da sormaz da...

□ c. FİİLLERDE SORU ÇEKİMİ:

FİİLLERDE SORU

FİİL + -MI / -Mİ / -MU / -MÜ

Fiillerin soru biçimi, fiillere ”Soru Edatı ”MI, Mİ, MU, MÜ?” getirilerek yapılır. Soru edatı kendinden önce gelen sözcükten ayrı, kendinden sonra gelen eklerle bitişik yazılır.
»Testlerini çözdün mü? →(Olumlu Soru)
»Beni duymuyor musun? →(Olumsuz Soru)
»Ahmet’i tanır mydın? →(Olumlu Soru)
»Bizi görme di mi? →(Olumsuz Soru)
»Fiillerde Olumluluk, Olumsuzluk ve Soru Çekimi Tablosunu inceleyiniz.

□ a. BASİT ZAMAN:

Yalnızca tek kip eki almış çekimli fiile basit zamanlı fiil denir.

BASİT ZAMANLI FİİL

FİİL + KİP EKİ + ŞAHIS EKİ

» gel-di, gel-miş, gel-(i)yor, gel-ecek, gel-(i)r; gel-meli, gel-se, gel-e, gel...

□ b. BİRLEŞİK ZAMAN:

Birden fazla kip eki almış çekimli fiile denir. Basit zamanlı fiillerle ekfiilin gelmesiyle bileşik zamanlı fiil oluşur.

BİRLEŞİK ZAMANLI FİİL

FİİL + KİP EKİ + İMİŞ + İSE

Üç çeşit birleşik çekim vardır:

1. HİKÂYE BİRLEŞİK ZAMAN: Fiil+Kip Eki+İDİ

» Atmıştı→(Atmış idi/Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi)
» Attıydı→(Attı idi/Bilinen Geçmiş Zamanın Hikâyesi)
» Atıyordu→(Atıyor idi/Şimdiki Zamanın Hikâyesi)
» Atacaktı→(Atacak idi/Gelecek Zamanın Hikâyesi)
» Atardı→(Atar idi/Geniş Zamanın Hikâyesi)
» Atmalıydı→(Atmalı idi/Gereklilik Kipinin Hikâyesi)
» Atsaydı→(Atsa idi/Şart Kipinin Hikâyesi)
» Ataydı→(Ata idi / İstek Kipinin Hikâyesi)

2. RİVAYET BİRLEŞİK ZAMAN: Fiil+Kip Eki+İMİŞ

» Atmışmış→(Atmış imiş/Duyulan Geçmiş Zamanın Rivayeti)
» Atıyormuş→(Atıyor imiş/Şimdiki Zamanın Rivayeti)
» Atacakmış→(Atacak imiş/Gelecek Zamanın Rivayeti)
» Atarmış→(Atar imiş/Geniş Zamanın Rivayeti)
» Atmalıymış→(Atmalı imiş/Gereklilik Kipinin Rivayeti)
» Atsaymış→(Atsa imiş/Şart Kipinin Rivayeti)
» Ataymış→(Ata imiş / İstek Kipinin Rivayeti)

3. ŞART BİRLEŞİK ZAMAN: Fiil+Kip Eki+İSE

» Atmışsa→(Atmış ise/Duyulan Geçmiş Zamanın Şartı)
» Attıysa→(Attı ise/Bilinen Geçmiş Zamanın Şartı)
» Atıyorsa→(Atıyor ise/Şimdiki Zamanın Şartı)
» Atacaksa→(Atacak ise/Gelecek Zamanın Şartı)
» Atarsa→(Atar ise/Geniş Zamanın Şartı)
» Atmalıysa→(Atmalı ise/Gereklilik Kipinin Şartı)

»Basit ve Birleşik Zaman çekimleri konusunda daha fazla bilgi için ”Ek Fiil” konusunu ve Basit ve Birleşik Zamanlı Fiil Çekimleri Tablosunu inceleyiniz.

□ ANLAM KAYMASI

Bir kipin kendi anlamı dışında, bir başka kipin anlamını verecek bir biçimde kullanılmasına **Anlam Kayması (Zaman/Kip Kayması)** denir.

»Anlam kaymasını bulmak için önce yüklemnin kipine, sonra cümleinin genel anlamına -özellikle de zaman bildiren sözcüklere- bakılır.

»Yarın geliyoruz.

»Biçimce: Şimdiki Zaman

»Anlamca: Gelecek Zaman

»Hoca gölü mayalar.

»Biçimce: Geniş Z.

»Anlamca: Gelecek Zaman

Anlam kaymasına uğrayan başlıca kipler şunlardır:

Şimdiki Zamanda Anlam Kayması:

Geçmiş zaman, gelecek zaman ve geniş zaman kipi yerine kullanılabilir.

» Onu yolda görüy~~ör~~, selam vermi~~yor~~.
Biçimce: Şimdiki Z, Anlamca: Geçmiş Z.

» Her pazar buraya geli~~yor~~.
Biçimce: Şimdiki Z, Anlamca: Geniş Z.

» Bir ay içinde geli~~yor~~um.
Biçimce: Şimdiki Z, Anlamca: Gelecek Z.

Geniş Zamanda Anlam Kayması:

Geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve emir kipi yerine kullanılabilir.

» Bir gün köye yaşlı biri gelir.
Biçimce: Geniş Z, Anlamca: Geçmiş Z.

» Merak etme, birazdan gelir.
Biçimce: Geniş Z, Anlamca: Gelecek Z.

» Sen de beni düşün~~ür~~ müsün şimdi?
Biçimce: Geniş Z, Anlamca: Şimdiki Z.

» Oraya gider, Hamza’yı bulursun.
Biçimce: Geniş Z, Anlamca: Emir K.

Gelecek Zamanda Anlam Kayması:

Geçmiş zaman, gereklilik ve emir kipi yerine kullanılabilir.

» Fatih İstanbul’u alacak.
Biçimce: Gelecek Z, Anlamca: Geçmiş Z.

» Beni arayan Ayşe olac~~ak~~.
Biçimce: Gelecek Z, Anlamca: Gereklilik K.

» Burayı derhal temizleyece~~ksin~~.
Biçimce: Gelecek Z, Anlamca: Emir K.

»Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi Haber Kipleri birbirlerinin yerine kullanıldığı gibi bazen Dilek Kipleri yerine de kullanılır.

Dilek Kipleri de Birbirleri Yerine Kullanılabilir:

»”Şöyle buyurun efendim!”
Biçimce: Emir Kipi, Anlamca: İstek Kipi

»”Burada olmalı ve seni görmeliydi!”
Biçimce: Gereklilik K. , Anlamca: Şart K.

□ YAPISINA GÖRE FİİLER

□ **BASİT FİİLLER:** Hiç ek almamış (Kök durumunda olan) ya da yalnızca çekim eki almış fiillerdir.

BASİT FİİL = FİİL + (Ek yok)
FİİL = FİİL + ÇEKİM EKİ

» G~~it~~ »gel- ecek - şin »uvu - r - muş - (u)z
Fiil Kökü Fiil Çekim Çekim Fiil Çekim Çekim Çekim
Kökü Eki Eki Kökü Eki Eki Eki

» Gel-in, yaz-a-lım, oku-(y)acak-tı, sev-meli-(y)iz, kavuş-tu-lar mı?...

□ **TÜREMİŞ FİİLLER:** İsim ya da fiil köklerine çeşitli yapım eklerinin getirilmesiyle oluşan gövde hâlindeki fiillerdir.

TÜREMİŞ FİİL = FİİL + FİİLDEN FİİL YAPAN YAPIM EKİ
FİİL = İSİM + İSİMDEN FİİL YAPAN YAPIM EKİ

»Gör - ün - m~~üş~~ →(Türemiş Fiil) »Kan - a - dı →(Türemiş Fiil)
Fiil Fiilden Çekim İsim İsimden Çekim
Kökü Fiil Yapan Eki Kökü Fiil Yapan Eki
Yapım Eki Yapım Eki

» Ben-imse-, aç-ık-la, mor-ar, av-la-, ince-l-, çat-la-, baş-la-t, uç-ur-...

□ **BİRLEŞİK FİLLER:** İki fiilin ya da bir isimle bir fiilin birleşmesinden oluşan fiillerdir. Birleşik fiiller iki kelimedenden fazla da olabilir. Üç grup birleşik fiil vardır:

□ **A) Yardımcı Fiille Kurulan Birleşik Fiiller:** Kendi anlamı dışında kullanılan ”etmek, eylemek, olmak, kılmak, buyurmak” gibi fiillerle; isim ya da isim soylu bir sözcüğün birlikte kullanılması ile oluşan birleşik fiillerdir.

Yardımcı Fiille Kurulan Birleşik Fiil = İSİM SOYLU SÖZCÜK + Yardımcı Fiil
Etmek, Eylemek, Olmak
Kılmak, Buyurmak

Ünlü düşmesi veya ünsüz türemesi olmadıkça bitişik yazılmaz.

»Pişman+ol→ Pişman olmak »nazar+eyle→Nazar eylemek
»His+et→Hissetmek »Emir+buyur→Emir buyurmak

□ **B) Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller:** Bir veya birden fazla ad soylu sözcüğün bir fiille birleşerek gerçek anlamları dışında bir anlam kazanmaları sonucu oluşan birleşik fiillerdir. Bitişik yazılamazlar. Deyimlerin çoğu bu gruba girer.

Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiil = İSİM SOYLU SÖZCÜK + FİİL → (Birleşen kelimelerin birinde veya her ikisinde anlam kaybı olmalıdır.)

» Özgörmek. Varsavmak. Hos görmek, Diline dolamak, Söz almak...

□ **C) Kuralı Birleşik Fiiller:** Bir fiille ”bil-, ver-, gel-, dur-, kal-, yaz-“ yardımcı fiillerinin birleşmesi ile oluşur. Eklendiği fiile ”yeterlilik, tezlik, sürerlik, yaklasma anlamı katar.

Kuralı Birleşik Fiil = FİİL KÖKÜ FİİL GÖVDESİ + Yardımcı Fiil
-ebil- / -iver- / -eyaz-
-egel- / -edur- / -ekal-

Kuralı Birleşik Fiiller daima birleşik yazılırlar. Dört farklı çeşidi vardır:

□ **a-Yeterlilik Fiili: FİİL + -EBİL-** Cümleye yapabilme anlamı katar.

»Olumsuz biçiminde bazen ”-ebil-“ kullanılmayabilir.

»Yüz~~ebil~~ir, Anlat~~abil~~dik, Bilme~~ye~~bilir, Başar~~amaz~~, Okuy~~ama~~m...

□ **b-Tezlik Fiili: FİİL + -İVER-** Çabukluk, aniden olma anlamı katar.

»Düş~~ü~~vermiş, Yap~~ı~~ver, Gül~~ü~~verdi, Aç~~ı~~vermedi, Bak~~m~~ay~~ı~~ver...

□ **c-Sürerlik Fiili: FİİL + -EGEL- / -EDUR- / -EKAL-** Cümleye işin bir süre devam ettiği anlamını katar. Nadiren olumsuz yapılır.

»Söylene~~gel~~miş, Yap~~ı~~adursun, Bak~~a~~kaldım, Uvuvak~~alm~~amış...

□ **d-Yaklaşma Fiili: FİİL + -EYAZ-** Cümleye son anda olmama anlamı katar. Olumsuzluk eki almadığı halde olumsuzluk ifade eder.

» Düş~~ey~~vazdı, öle~~y~~vazmış, dolay~~v~~azdı, olay~~v~~azmış...

BASİT ve BİRLEŞİK ZAMANLI FİİL ÇEKİMLERİ TABLOSU														Sayfa: 1
ÇEKİMLİ FİİL = FİİL KÖKÜ ya da GÖVDESİ + KİP EKİ + ŞAHİS EKİ														
KİPLER														
Fiilin zamanını ya da yapılış şeklini gösteren eklerdir. Haber ve Dilek Kipleri olarak ikiye ayrılır.														
BASİT ZAMANLAR	FİİL + KİP EKİ + ŞAHİS EKİ	Yalnızca bir kip eki almış fiillere “Basit Zamanlı Fiiller” denir.	1- HABER KİPLERİ					2- DİLEK KİPLERİ						
			Fillere zaman anlamı katan kiplerdir.					Fiile istek, şart, gereklilik veya emir anlamı katar, kesin bir zaman anlamı yoktur.						
			a-GÖRÜLEN (BİLİNEN) GEÇMİŞ ZAMAN	b- DUYULAN (ÖĞRENİLEN) GEÇMİŞ ZAMAN	c- ŞİMDİKİ ZAMAN	d- GELECEK ZAMAN	e- GENİŞ ZAMAN	a-GEREKLİLİK KİPİ	b-DİLEK/ŞART KİPİ	c-İSTEK KİPİ	d-EMİR KİPİ			
			Dİ	MİŞ	YOR	ECEK	(A)R	MELİ	SA	(Y)A	EMİR YOK			
			-dı/ -di/-du/-dü -tı/ -ti/ -tu/ -tü	-mış/ -miş/ -muş/ -müş	-yor	-ecek/ -acak	Olumlu: -r Olumsuz: -z	-meli/ -malı	-se/ -sa	-e/ -a	Emir kipinin eki yoktur			
			Gez-di-m Gez-di-in Gez-di Gez-di-k Gez-di-niz Gez-di-ler	Gez-miş-im Gez-miş-sin Gez-miş Gez-miş-iz Gez-miş-siniz Gez-miş-ler	Gez-(i)-yor-um Gez-(i)-yor-sun Gez-(i)-yor Gez-(i)-yor-uz Gez-(i)-yor-sunuz Gez-(i)-yor-lar	Gez-eceğ-im Gez-ecek-sin Gez-ecek Gez-eceğ-iz Gez-ecek-siniz Gez-ecek-ler	Gez-er-im Gez-er-sin Gez-er Gez-er-iz Gez-er-siniz Gez-er-ler	Gez-meli-(y)im Gez-meli-sin Gez-meli Gez-meli-(y)iz Gez-meli-siniz Gez-meli-ler	Gez-se-m Gez-se-in Gez-se Gez-se-k Gez-se-niz Gez-se-ler	Gez-e-(y)im Gez-e-sin Gez-e Gez-e-lim Gez-e-siniz Gez-e-ler	--- Gez Gez-sin --- Gez-in Gez-sinler			
BİRLEŞİK ZAMANLAR	FİİL + KİP EKİ + EK-FİİL + KİP EKİ + ŞAHİS EKİ	HİKÂYE BİRLEŞİK ZAMAN (İ-Dİ)	Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi (FİİL+Dİ İ+Dİ-)	Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi (FİİL+MİŞ İ+Dİ-)	Şimdiki Zamanın Hikâyesi (FİİL+YOR İ+Dİ-)	Gelecek Zamanın Hikâyesi (FİİL+ECEK İ+Dİ-)	Geniş Zamanın Hikâyesi (FİİL+(E)R İ+Dİ-)	Gerekliliğin Hikâyesi (FİİL+MELİ İ+Dİ-)	Şartın Hikâyesi (FİİL+SE İ+Dİ-)	İsteğin Hikâyesi (FİİL+E İ+Dİ-)	Emir Kipinin Hikâyesi			
			Gez-di-(y)-di-m Gez-di-(y)-di-n Gez-di-(y)-di Gez-di-(y)-di-k Gez-di-(y)-di-niz Gez-di-(y)-di-ler	Gez-miş-ti-m Gez-miş-ti-n Gez-miş-ti Gez-miş-ti-k Gez-miş-ti-niz Gez-miş-ti-ler	Gez-(i)-yor-du-m Gez-(i)-yor-du-n Gez-(i)-yor-du Gez-(i)-yor-du-k Gez-(i)-yor-du-nuz Gez-(i)-yor-du-lar	Gez-ecek-ti-m Gez-ecek-ti-n Gez-ecek-ti Gez-ecek-ti-k Gez-ecek-ti-niz Gez-ecek-ti-ler	Gez-er-di-m Gez-er-di-n Gez-er-di Gez-er-di-k Gez-er-di-niz Gez-er-di-ler	Gez-meli-(y)-di-m Gez-meli-(y)-di-n Gez-meli-(y)-di Gez-meli-(y)-di-k Gez-meli-(y)-di-niz Gez-meli-(y)-di-ler	Gez-se-(y)-di-m Gez-se-(y)-di-n Gez-se-(y)-di Gez-se-(y)-di-k Gez-se-(y)-di-niz Gez-se-(y)-di-ler	Gez-e-(y)-di-m Gez-e-(y)-di-n Gez-e-(y)-di Gez-e-(y)-di-k Gez-e-(y)-di-niz Gez-e-(y)-di-ler	YOKTUR			
		RİVAYET BİRLEŞİK ZAMAN (İ-MİŞ)	Görülen Geçmiş Zamanın Rivayeti (FİİL+Dİ İ+MİŞ-)	Duyulan Geçmiş Zamanın Rivayeti (FİİL+MİŞ İ+MİŞ-)	Şimdiki Zamanın Rivayeti (FİİL+YOR İ+MİŞ-)	Gelecek Zamanın Rivayeti (FİİL+ECEK İ+MİŞ-)	Geniş Zamanın Rivayeti (FİİL+(E)R İ+MİŞ-)	Gerekliliğin Rivayeti (FİİL+MELİ İ+MİŞ-)	Şartın Rivayeti (FİİL+SE İ+MİŞ-)	İsteğin Rivayeti (FİİL+E İ+MİŞ-)	Emir Kipinin Rivayeti			
			YOKTUR	Gez-miş-miş-im Gez-miş-miş-sin Gez-miş-miş Gez-miş-miş-iz Gez-miş-miş-siniz Gez-miş-miş-ler	Gez-(i)-yor-muş-um Gez-(i)-yor-muş-sun Gez-(i)-yor-muş Gez-(i)-yor-muş-uz Gez-(i)-yor-muş-sunuz Gez-(i)-yor-muş-lar	Gez-ecek-miş-im Gez-ecek-miş-sin Gez-ecek-miş Gez-ecek-miş-iz Gez-ecek-miş-siniz Gez-ecek-miş-ler	Gez-er-miş-im Gez-er-miş-sin Gez-er-miş Gez-er-miş-iz Gez-er-miş-siniz Gez-er-miş-ler	Gez-meli-(y)-miş-im Gez-meli-(y)-miş-sin Gez-meli-(y)-miş Gez-meli-(y)-miş-iz Gez-meli-(y)-miş-siniz Gez-meli-(y)-miş-ler	Gez-se-(y)-miş-im Gez-se-(y)-miş-sin Gez-se-(y)-miş Gez-se-(y)-miş-iz Gez-se-(y)-miş-siniz Gez-se-(y)-miş-ler	Gez-e-(y)-miş-im Gez-e-(y)-miş-sin Gez-e-(y)-miş Gez-e-(y)-miş-iz Gez-e-(y)-miş-siniz Gez-e-(y)-miş-ler	YOKTUR			
		ŞART BİRLEŞİK ZAMAN (İ-SE)	Görülen Geçmiş Zamanın Şartı (FİİL+Dİ İ+SE-)	Duyulan Geçmiş Zamanın Şartı (FİİL+MİŞ İ+SE-)	Şimdiki Zamanın Şartı (FİİL+YOR İ+SE-)	Gelecek Zamanın Şartı (FİİL+ECEK İ+SE-)	Geniş Zamanın Şartı (FİİL+(E)R İ+SE-)	Gerekliliğin Şartı (FİİL+MELİ İ+SE-)	Şartın Şartı	İsteğin Şartı	Emir Kipinin Şartı			
			Gez-di-(y)-se-m Gez-di-(y)-se-n Gez-di-(y)-se Gez-di-(y)-se-k Gez-di-(y)-se-niz Gez-di-(y)-se-ler	Gez-miş-se-m Gez-miş-se-n Gez-miş-se Gez-miş-se-k Gez-miş-se-niz Gez-miş-se-ler	Gez-(i)-yor-sa-m Gez-(i)-yor-sa-n Gez-(i)-yor-sa Gez-(i)-yor-sa-k Gez-(i)-yor-sa-nız Gez-(i)-yor-sa-lar	Gez-ecek-se-m Gez-ecek-se-n Gez-ecek-se Gez-ecek-se-k Gez-ecek-se-niz Gez-ecek-se-ler	Gez-er-se-m Gez-er-se-n Gez-er-se Gez-er-se-k Gez-er-se-niz Gez-er-se-ler	Gez-meli-(y)-se-m Gez-meli-(y)-se-n Gez-meli-(y)-se Gez-meli-(y)-se-k Gez-meli-(y)-se-niz Gez-meli-(y)-se-ler	YOKTUR	YOKTUR	YOKTUR			

FİİLLERDE OLUMLULUK, OLUMSUZLUK ve SORU ÇEKİMİ TABLOSU

BASİT ZAMAN ÇEKİMLERİ

HABER KİPLERİ

DİLEK KİPLERİ

		OLUMLU ÇEKİM	OLUMSUZ ÇEKİM	SORU ÇEKİMİ	
				OLUMLU SORU	OLUMLU SORU
HABER KİPLERİ	DUYULAN (ÖĞRENİLEN) GEÇMİŞ ZAMAN (-MIŞ)	Yap-mış-ım Yap-mış-sın Yap-mış Yap-mış-ız Yap-mış-sınız Yap-mış(-lar)	Yap-ma-mış-ım Yap-ma-mış-sın Yap-ma-mış Yap-ma-mış-ız Yap-ma-mış-sınız Yap-ma-mış(-lar)	Yap-mış mı-(y)im? Yap-mış mı-sın? Yap-mış mı? Yap-mış mı-(y)iz? Yap-mış mı-sınız? Yap-mış(-lar) mı?	Yap-ma-mış mı-(y)im? Yap-ma-mış mı-sın? Yap-ma-mış mı? Yap-ma-mış mı-(y)iz? Yap-ma-mış mı-sınız? Yap-ma-mış(-lar) mı?
	GÖRÜLEN (BİLİLEN) GEÇMİŞ ZAMAN (-DI)	Yap-tı-m Yap-tı-n Yap-tı Yap-tı-k Yap-tı-nız Yap-tı(-lar)	Yap-ma-dı-m Yap-ma-dı-n Yap-ma-dı Yap-ma-dı-k Yap-ma-dı-nız Yap-ma-dı(-lar)	Yap-tı-m mı? Yap-tı-n mı? Yap-tı mı? Yap-tı-k mı? Yap-tı-nız mı? Yap-tı(-lar) mı?	Yap-ma-dı-m mı? Yap-ma-dı-n mı? Yap-ma-dı mı? Yap-ma-dı-k mı? Yap-ma-dı-nız mı? Yap-ma-dı(-lar) mı?
	ŞİMDİKİ ZAMAN (-YOR)	Yap-(ı)-yor-um Yap-(ı)-yor-sun Yap-(ı)-yor Yap-(ı)-yor-uz Yap-(ı)-yor-sunuz Yap-(ı)-yor(-lar)	Yap-mı-yor-um Yap-mı-yor-sun Yap-mı-yor Yap-mı-yor-uz Yap-mı-yor-sunuz Yap-mı-yor(-lar)	Yap-(ı)-yor mu-(y)um? Yap-(ı)-yor mu-sun? Yap-(ı)-yor mu? Yap-(ı)-yor mu-(y)uz? Yap-(ı)-yor mu-sunuz? Yap-(ı)-yor(-lar) mı?	Yap-mı-yor mu-(y)um? Yap-mı-yor mu-sun? Yap-mı-yor mu? Yap-mı-yor mu-(y)uz? Yap-mı-yor mu-sunuz? Yap-mı-yor(-lar) mı?
	GELECEK ZAMAN (-ECEK)	Yap-acak-ım Yap-acak-sın Yap-acak Yap-acak-ız Yap-acak-sınız Yap-acak(-lar)	Yap-ma-(y)acak-ım Yap-ma-(y)acak-sın Yap-ma-(y)acak Yap-ma-(y)acak-ız Yap-ma-(y)acak-sınız Yap-ma-(y)acak(-lar)	Yap-acak mı-(y)im? Yap-acak mı-sın? Yap-acak mı? Yap-acak mı-(y)iz? Yap-acak mı-sınız? Yap-acak(-lar) mı?	Yap-ma-(y)acak mı-(y)im? Yap-ma-(y)acak mı-sın? Yap-ma-(y)acak mı? Yap-ma-(y)acak mı-(y)iz? Yap-ma-(y)acak mı-sınız? Yap-ma-(y)acak(-lar) mı?
	GENİŞ ZAMAN (Olumlu)-R (Olumsuz)-Z	Yap-(a)r-ım Yap-(a)r-sın Yap-(a)r Yap-(a)r-ız Yap-(a)r-sınız Yap-(a)r(-lar)	Yap-ma-m Yap-ma-z-sın Yap-ma-z Yap-ma-(y)iz Yap-ma-z-sınız Yap-ma-z(-lar)	Yap-(a)r mı-(y)im? Yap-(a)r mı-sın? Yap-(a)r mı? Yap-(a)r mı-(y)iz? Yap-(a)r mı-sınız? Yap-(a)r(-lar) mı?	Yap-ma-z mı-(y)im? Yap-ma-z mı-sın? Yap-ma-z mı? Yap-ma-z mı-(y)iz? Yap-ma-z mı-sınız? Yap-ma-z(-lar) mı?
DİLEK KİPLERİ	GEREKİLİLİK KİPİ	Yap-malı-(y)ım Yap-malı-sın Yap-malı Yap-malı-(v)iz Yap-malı-sınız Yap-malı(-lar)	Yap-ma-malı-(y)ım Yap-ma-malı-sın Yap-ma-malı Yap-ma-malı-(v)iz Yap-ma-malı-sınız Yap-ma-malı(-lar)	Yap-malı mı-(y)im? Yap-malı mı-sın? Yap-malı mı? Yap-malı mı-(v)iz? Yap-malı mı-sınız? Yap-malı(-lar) mı?	Yap-ma-malı mı-(y)im? Yap-ma-malı mı-sın? Yap-ma-malı mı? Yap-ma-malı mı-(v)iz? Yap-ma-malı mı-sınız? Yap-ma-malı(-lar) mı?
	DİLEK/ŞART KİPİ	Yap-sa-m Yap-sa-n Yap-sa Yap-sa-k Yap-sa-nız Yap-sa(-lar)	Yap-ma-sa-m Yap-ma-sa-n Yap-ma-sa Yap-ma-sa-k Yap-ma-sa-nız Yap-ma-sa(-lar)	Yap-sa-m mı? Yap-sa-n mı? Yap-sa mı? Yap-sa-k mı? Yap-sa-nız mı? Yap-sa(-lar) mı?	Yap-ma-sa-m mı? Yap-ma-sa-n mı? Yap-ma-sa mı? Yap-ma-sa-k mı? Yap-ma-sa-nız mı? Yap-ma-sa(-lar) mı?
	İSTEK KİPİ	Yap-a-(y)ım Yap-a-sın Yap-a Yap-a-lım Yap-a-sınız Yap-a(-lar)	Yap-ma-(y)a-(y)ım Yap-ma-(y)a-sın Yap-a Yap-ma-(y)a-lım Yap-ma-(y)a-sınız Yap-ma-(y)a(-lar)	Yap-a-(y)ım mı? Yap-a-sın mı? Yap-a-(y)a mı? Yap-a-lım mı? Yap-a-sınız mı? Yap-a(-lar) mı?	Yap-ma-(y)a-(y)ım mı? Yap-ma-(y)a-sın mı? Yap-ma-(y)a mı? Yap-ma-(y)a-lım mı? Yap-ma-(y)a-sınız mı? Yap-ma-(y)a(-lar) mı?
	EMİR KİPİ	Yap Yap-sın ----- Yap-in Yap-sın(-lar)	Yap-ma Yap-ma-sın ----- Yap-ma-(y)ın Yap-ma-sın(-lar)	----- Yap-sın mı? ----- ----- Yap-sın(-lar) mı?	----- Yap-ma-sın mı? ----- ----- Yap-ma-sın(-lar) mı?

BİRLEŞİK ZAMAN ÇEKİMLERİ

		OLUMLU ÇEKİM	OLUMSUZ ÇEKİM
RİVAYET BİRLEŞİK ZAMAN (İMİŞ)	Gelecek Z. Rivayeti	Yap-acak-mış-ım Yap-acak-mış-sın Yap-acak-mış Yap-acak-mış-ız Yap-acak-mış-sınız Yap-acak-mış(-lar)	Yap-ma-sa-(y)mış-ım Yap-ma-sa-(y)mış-sın Yap-ma-sa-(y)mış Yap-ma-sa-(y)mış-ız Yap-ma-sa-(y)mış-sınız Yap-ma-sa-(y)mış(-lar)
		OLUMLU SORU	OLUMSUZ SORU
		Yap-malı mı-(y)mış-ım? Yap-malı mı-(y)mış-sın? Yap-malı mı-(y)mış? Yap-malı mı-(y)mış-ız? Yap-malı mı-(y)mış-sınız? Yap-malı mı-(y)mış(-lar)?	Yap-ma-z mı-(y)mış-ım? Yap-ma-z mı-(y)mış-sın? Yap-ma-z mı-(y)mış? Yap-ma-z mı-(y)mış-ız? Yap-ma-z mı-(y)mış-sınız? Yap-ma-z(-lar) mı-(y)mış?
		Geniş Z. Rivayeti	Şartın Rivayeti
HİKÂYE BİRLEŞİK ZAMAN (İDİ)	Şimdiki Z. Hikâyesi	Yap-(ı)ıvor-du-m Yap-(ı)ıvor-du-n Yap-(ı)ıvor-du Yap-(ı)ıvor-du-k Yap-(ı)ıvor-du-nuz Yap-(ı)ıvor(-lar)-dı	Yap-ma-(v)a-dı-m Yap-ma-(v)a-dı-n Yap-ma-(v)a-dı Yap-ma-(v)a-dı-k Yap-ma-(v)a-dı-nız Yap-ma-(v)a-dı(-lar)-dı
		OLUMLU SORU	OLUMSUZ SORU
		Yap-mış mı-(v)di-m? Yap-mış mı-(v)di-n? Yap-mış mı-(v)di? Yap-mış mı-(v)di-k? Yap-mış mı-(v)di-niz? Yap-mış(-lar) mı-(v)di?	Yap-ma-malı mı-(v)di-m? Yap-ma-malı mı-(v)di-n? Yap-ma-malı mı-(v)di? Yap-ma-malı mı-(v)di-k? Yap-ma-malı mı-(v)di-niz? Yap-ma-malı(-lar) mı-(v)di?
		D. Geçmiş Z. Hikâyesi	İstegenin Hikâyesi
ŞART BİRLEŞİK ZAMAN (İSE)	Geniş Z. Şartı	Yap-(a)r-sa-m Yap-(a)r-sa-n Yap-(a)r-sa Yap-(a)r-sa-k Yap-(a)r-sa-nız Yap-(a)r(-lar)-sa	Yap-ma-dı-(v)sa-m Yap-ma-dı-(v)sa-n Yap-ma-dı-(v)sa Yap-ma-dı-(v)sa-k Yap-ma-dı-(v)sa-nız Yap-ma-dı(-lar)-sa
		OLUMLU SORU	OLUMSUZ SORU
		Yap-(ı)ıvor-sa-m mı? Yap-(ı)ıvor-sa-n mı? Yap-(ı)ıvor-sa mı? Yap-(ı)ıvor-sa-k mı? Yap-(ı)ıvor-sa-nız mı? Yap-(ı)ıvor-sa(-lar) mı?	Yap-ma-z-sa-m mı? Yap-ma-z-sa-n mı? Yap-ma-z-sa mı? Yap-ma-z-sa-k mı? Yap-ma-z-sa-nız mı? Yap-ma-z-sa(-lar) mı?
		Şimdiki Z. Şartı	Geniş Z. Şartı

Yukarıdaki tabloda tüm Birleşik Zaman Çekimleri yer almamaktadır. Bunun yerine farklı birleşik zaman çekimleri örnek olarak verilmiştir.

3. Çoğul Şahıs (Onlar) Çekimlerinde Şahıs Eki “-ler/-lar” kullanılmayabilir. Bu nedenle tabloda 3. Çoğul Şahıs Eki (-lar) biçiminde gösterilmiştir.

» Onlar → Konuş-(u)yor-lar & Onlar → Konuş-(u)yor

Emir Kibinin olumlu ve olumsuz çekimlerinde 1. Tekil “Ben” ve 1. Çoğul Şahıs “Biz” çekimi yoktur. Soru çekimlerinde ise yalnızca 3. Tekil “O” ve 3. Çoğul “Onlar” çekimi bulunur. Yandaki tabloyu inceleyiniz.

<div> <div> <div>KELİME TÜRLERİ</div> <div>BÜYÜK H harflerle yazılan kelimeler</div> <div>Önemli kelimeler</div> <div>Sıfıflar</div> <div>İsimler</div> <div>Zarflar</div> </div> <div> <div>Sınıf: 7</div> <div> <div>ZARFLAR (BELİRTEÇLER)</div> <div>Sayfa: 1</div> </div> </div> </div>				
<p>Fiillerin anlamını yer, durum, zaman ve miktar yönünden; sıfatların ve zarfların anlamını ise azlık-çokluk yönünden tamamlayan kelimelere zarf (belirteç) denir.</p> <p>❑ ZARFLARIN ÖZELLİKLERİ:</p> <p>1- Sıfatlar gibi zarflar da çoğu kez çekim eki almadan kullanılır. Zarflar hâl eki aldıkları zaman isime dönüşürler yani adlaşırlar.</p> <p>» Çocuklar koşarak <u>dışarı</u> çıktı. (Zarf) (Fiil)</p> <p>2- Hiçbir kelime tek başına zarf ya da sıfat olamaz. Tek başına kullanıldıklarında “isim”dirler.</p> <p>3- Zarflar fiillerin yanında olmak zorunda değildir. Araya başka kelimeler girebilir.</p> <p>» Kanadı kırık kuş gibi oracıkta <u>kaldı</u>. (Durum Zarfı) (Fiil)</p> <p>» Çocuklar koşarak <u>dışarıya</u> çıktı. (Yönelme Hâli Eki) (İsim→Adlaşmış Zarf)</p> <p>» Koşarak size <u>gelmiş</u>. (Durum Zarfı) (Fiil)</p> <p>4- Türkçede pek çok sıfat aynı zamanda zarf olarak da kullanılabilir. İsim soylu bir sözcük, eylemin anlamını etkiliyorsa zarf, ismin anlamını etkiliyorsa sıfat olur.</p> <p>» Ne kadar da <u>hızlı</u> konuşuyorsunuz. (Zarf) (Fiil)</p> <p>» Çok <u>hızlı</u> bir <u>arabası</u> varmış. (Sıfat) (İsim)</p> <p>5- Zarflar, cümlede genellikle zarf tümleci göreviyle kullanılırlar:</p> <p>Miktar Zarfı Miktar Zarfı Çekimli Fiil</p> <p>» Çok bilen, çok yanılır. (Özne) (Zarf Tümleci) (Yüklem)</p> <p>Zaman Zarfı Miktar Zarfı Çekimli Fiil</p> <p>» Bugün fazla çalıştık. (Zarf Tümleci) (Zarf Tümleci) (Yüklem)</p>				
ZARF ÇEŞİTLERİ				
❑ 1) DURUM ZARFI	❑ 2) ZAMAN ZARFI	❑ 3) YER-YÖN ZARFI	❑ 4) MİKTAR ZARFI	❑ 5) SORU ZARFI
<p>Fiile ya da fiilimsiye sorulan “Nasıl?” sorusuna cevap veren zarflara “DURUM ZARFI” denir.</p> <p>NASIL?</p> <p>↓ ↓ ↓</p> <p>FiİLE / FiİLİMSİYE</p> <p>» Araba <u>yavaş</u> ilerliyor.</p> <p>» <u>Düzenli</u> çalışmak şarttır.</p> <p>» Sevgi, <u>akıllıca</u> davranıyor.</p> <p>» “Nasıl?” sorusu isme sorulduğunda niteleme sıfatını, fiile sorulduğunda durum zarfını buldurur.</p> <p>Nasıl? Nasıl?</p> <p>» Kaba <u>davranıyor</u>. (Durum Zarfı) (Fiil)</p> <p>» Kaba <u>adam</u>. (Niteleme Sıfatı) (İsim)</p> <p>» “Niçin, Ne ile, Neden?” soruları da durum zarfını buldurur.</p> <p>Neyle? Neden?</p> <p>» Elini <u>bıçakla</u> kesti. (Durum Zarfı) (Fiil)</p> <p>» Korkudan <u>bayıldı</u>. (Durum Zarfı) (Fiil)</p> <p>» Durum zarfları fiil ya da fiilimsileri çeşitli anlam ilgileri ile belirtir:</p> <p>» Herkese <u>достça</u> davranıyor. (Niteleme)</p> <p>» Sınavı <u>mutlaka</u> kazanacaksın. (Kesinlik)</p> <p>» Belki ben de sizinle gelirim. (Olasılık)</p> <p>» Bunu <u>bir daha</u> okuyacağım. (Yineleme)</p> <p>» <u>Keşke</u> buraya hiç gelmeseydim. (Dilek)</p> <p>» Eğer yorulduysan biraz dinlen. (Şart)</p>	<p>Fiile sorulan “Ne zaman?” sorusuna cevap veren zarflara “ZAMAN ZARFI” denir.</p> <p>NE ZAMAN?</p> <p>↓ ↓ ↓</p> <p>FiİLE</p> <p>Başlıca soru zarfları şunlardır: “Dün, yarın, bugün, şimdi, sonra, erken, geç, akşam, sabah, yazın, kışın, biraz önce, biraz sonra, henüz, hâlâ, bazen...”</p> <p>» Dün, seni her yerde aradım.</p> <p>» <u>Gençken</u> bunları hiç düşünmemiştim.</p> <p>» <u>Aradığımda</u> seni bulamıyorum.</p> <p>» Zaman Zarfını bulmak için “Ne zamandan beri, Ne zamana kadar?” soruları da sorulabilir.</p> <p>» Zaman anlamı taşıyan “Dün, bugün, yarın, şimdi, sabah, akşam, gece, gündüz, yaz, kış vb...” sözcükler, bazen zaman zarfı olmayabilir. Bu sözcüklerin zaman zarfı olması için fiile sorulan “Ne zaman?” sorusuna cevap vermesi gerekir.</p> <p>Ne zaman?</p> <p>» Akşam size <u>geleceğiz</u>. (Zaman Zarfı) (Fiil)</p> <p>Ne zaman?</p> <p>» Akşamı burada <u>geçireceğiz</u>. (İsim) (Fiil)</p>	<p>Fiile sorulan “Nereye?” sorusuna cevap veren zarflara “YER-YÖN ZARFI” denir.</p> <p>NEREYE?</p> <p>↓ ↓ ↓</p> <p>FiİLE / FiİLİMSİYE</p> <p>» Bunları <u>aşağı</u> bırak.</p> <p>» Eşyaları <u>içeri</u> taşı.</p> <p>» Çocukları <u>dışarı</u> çıkar.</p> <p>Başlıca yer yön zarfları şunlardır: “İçeri, dışarı, ileri, geri, aşağı, beri, yukarı, öte, yan, ön, arka, üst, alt...”</p> <p>» Yer-Yön Zarfları hâl eklerini (-e, -de, -den) almaz. Yön bildiren sözcük bu ekleri almışsa isim olur.</p> <p>» Ellerini <u>yukarı</u> kaldırdı. (Zarf)</p> <p>» Ellerini <u>yukarıya</u> kaldırdı. (İsim)</p> <p>» Yer-Yön Zarfını bulmak için “Nereye doğru, Nereye kadar?” soruları da sorulabilir.</p> <p>» Yer-Yön bildiren sözcük bir ismi nitelemişse sıfat olur.</p> <p>» Yan <u>taraf</u>. (Sıfat) (İsim)</p> <p>» Ön <u>sıra</u>. (Sıfat) (İsim)</p> <p>» Üst <u>sokak</u>. (Sıfat) (İsim)</p> <p>» Alt <u>çene</u>. (Sıfat) (İsim)</p>	<p>Fiile, fiilimsiye sıfata ya da kendisi gibi bir zarfa sorulan “Ne kadar?” sorusuna cevap veren zarfa “MİKTAR” ya da “AZLIK ÇOKLUK ZARFI” denir.</p> <p>NE KADAR?</p> <p>↓ ↓ ↓</p> <p>FiİLE / FiİLİMSİYE SIFATA / ZARFA</p> <p>Başlıca azlık-çokluk zarfları şunlardır: “Az, çok, pek, fazla, daha, en, biraz, epeyce, kadar, pek çok, en fazla, daha çok...”</p> <p>Ne kadar?</p> <p>» Sınav için <u>çok</u> çalıştım. → Fiile Ait Miktar Zarfı</p> <p>Miktar Zarfı Nasıl?</p> <p>» O <u>en</u> iyi adamımdır. → Sıfata Ait Miktar Zarfı</p> <p>Miktar Z. Sıfat İsim</p> <p>Ne kadar? Nasıl?</p> <p>» Bugün <u>daha</u> iyi <u>görünüyor</u>. → Zarfa Ait M. Zarfı</p> <p>Miktar Zarfı Durum Z. Fiil</p> <p>❑ ZARFLARIN DERECELENDİRİLMESİ:</p> <p>1. Eşitlik Derecesi: Kadar, denli, gibi...</p> <p>» Kimse şarkıyı <u>bu denli</u> güzel okuyamaz.</p> <p>2. Üstünlük Derecesi: “Daha”</p> <p>» <u>Daha</u> iyi bir araba alabilirsin.</p> <p>3. En Üstünlük Derecesi: “En”</p> <p>» <u>En</u> zor soruları bile çözdü.</p> <p>4. Aşırılık Derecesi: “Çok, fazla, epeyce, pek, biraz, oldukça, birazcık, en çok, pek çok vb...”</p> <p>» Sen <u>fazla</u> iyi birisin. (Zarf)</p> <p>» Pek sık giyinmişsiniz. (Zarf)</p>	<p>Fiilleri soru yoluyla belirten zarflara “SORU ZARFI” denir.</p> <p>Başlıca soru zarfları şunlardır: “Ne, Nasıl, Niçin, Neden, Ne zaman, Ne kadar, Ne biçim, Ne diye?..”</p> <p>» Bize <u>ne</u> getirdin?</p> <p>» Buraya <u>nasıl</u> geldin?</p> <p>» Beni <u>niçin</u> dinlemedin?</p> <p>» <u>Neden</u> yemek yemedin?</p> <p>» Eve <u>ne zaman</u> döndün?</p> <p>» Bitişe <u>ne kadar</u> kaldı?</p> <p>» <u>Ne kadar</u> oldu gideli?</p> <p>» Soru zarfları, sıfatları ya da başka zarfları da belirtir. Ancak bu kullanımlarda sorudan çok abartma vardır:</p> <p>» <u>Ne</u> soğuk bir hava...</p> <p>» <u>Ne kadar</u> güzel çiçekler.</p> <p>» Soru zarfları, soru zamiri ve soru sıfatı ile karıştırılmamalıdır. Burada sorunun hangi sözcüğe sorulduğu ve cevabının hangi türde olduğu önemlidir.</p> <p>» Bu <u>nasıl</u> ev? → Soru Sıfatı</p> <p>» <u>Nasıl</u> koşuyorsun? → Soru Zarfı</p> <p>» <u>Ne</u> almış? → Soru Zamiri</p>

EK FİİL (EK EYLEM)

Sınıf: 7

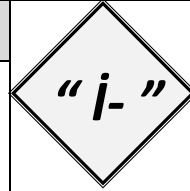
Sayfa: 1

İsim soylu sözcüklere eklendiğinde onları “YÜKLEM” yapan, çekimli fiillere eklendiğinde onları “BİRLEŞİK ZAMANLI” yapan “İ-” fiiline ek fiil denir.

Ek-fiil kelimelere eklenirken genellikle ünlü düşmesine uğrar. Ünlü düşmesi yok ise ek-fiil birleştiği sözcükten ayrı yazılır. Ek-fiil düşmüş ise kip ekleri ek-fiilin birleştiği isim ya da fiile eklenir yani birleşik yazılır: Çalışıyorduk. [(Çalışıyor idik) “-yor” ve “-di” ekleri birleşirken ek fiil “i-” düşmüştür. Ek fiile eklenmesi gereken “-di” eki ek fiil düşünce “Çalışıyor” çekimli fiiline eklenmiştir.]

A) İSİM SOYLU SÖZCÜKLERE EKLENEN EK-FİİL

Ek fiil isim soylu sözcüklere eklenerek onların cümlede “YÜKLEM” olmasını sağlar.
Ek fiil alan isimler filler gibi çekimlenebilir.
Ek fiil almış isimlerin olumsuzu “DEĞİL veya YOK” ile yapılır:
» Ahmet başarılı idi. (Olumlu) Ahmet başarılı **değil** i-di. (Olumsuz)

B) FİİLLERE EKLENEN EK-FİİL

Ek-fiil, basit zamanda çekimlenmiş bir çekimli fiili “BİRLEŞİK ZAMAN”lı yapar. Bu fiilde birincisi haber ya da dilek, ikincisi ek fiil kiplerinden biri olmak üzere **iki kip eki** bulunur. Birleşik zamanlı fiiller de basit zamanlı fiiller gibi “MA/ME” Olumsuzluk Eki ile olumsuz yapılır: »Gel-me-(y)ecek-miş »Konuş-ma-z-d*i*-niz

1- EK-FİİLİN GÖRÜLEN (BİLİNER) GEÇMİŞ ZAMANI

İDİ-

1- HİKÂYE BİRLEŞİK ZAMAN

İSİM + (İ-Dİ) + KİŞİ EKI

(Ben)	Hasta idim	(Hastaydım)	(Biz)	Hasta idik	(Hastaydık)
(Sen)	Hasta idin	(Hastaydın)	(Siz)	Hasta idiniz	(Hastaydınız)
(O)	Hasta idi	(Hastaydı)	(Onlar)	Hasta idiler	(Hastaydılar)

-dı/ -di/-du/-dü
-tı/ -ti/ -tu/ -tü

FİİL + KİP EKI + İDİ+KİŞİ EKI

Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi: »Al- dı -(y) dı	Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi: »Al- miş-tı
Şimdiki Zamanın Hikâyesi: »Al-(ı)- yor-du	Gelecek Zamanın Hikâyesi: »Al- acak-tı
Geniş Zamanın Hikâyesi: »Al-(ı)- r-dı	Gereklilik Kipinin Hikâyesi: »Al- malı -(y) dı
Şart Kipinin Hikâyesi: »Al- sa -(y) dı	İstek Kipinin Hikâyesi: »Al- a -(y) dı

2- EK-FİİLİN DUYULAN (ÖĞRENİLEN) GEÇMİŞ ZAMANI

İMİŞ-

2- RİVAYET BİRLEŞİK ZAMAN

İSİM + (İ-MİŞ) + KİŞİ EKI

(Ben)	Güzel imişim	(Güzelmişim)	(Biz)	Güzel imişiz	(Güzelmişiz)
(Sen)	Güzel imişsin	(Güzelmişsin)	(Siz)	Güzel imişsiniz	(Güzelmişsiniz)
(O)	Güzel imiş	(Güzelmiş)	(Onlar)	Güzel imişler	(Güzelmişler)

-miş/ -miş/
-muş/ -müş

FİİL + KİP EKI + İMİŞ+KİŞİ EKI

Duyulan Geçmiş Zamanın Rivayeti: »Al- mış-mış	Şimdiki Zamanın Rivayeti: »Al-(ı)- yor-muş
Gelecek Zamanın Rivayeti: »Al- acak-mış	Geniş Zamanın Rivayeti: »Al-(ı)- r-miş
Gereklilik Kipinin Rivayeti: »Al- malı -(y) miş	Şart Kipinin Rivayeti: »Al- sa -(y) miş
İstek Kipinin Rivayeti: »Al- a -(y) miş	

3- EK-FİİLİN ŞARTI

İSE-

3- ŞART BİRLEŞİK ZAMAN

İSİM + (İ-SE) + KİŞİ EKI

(Ben)	Öğrenci isem	(Öğrenciysem)	(Biz)	Öğrenci isek	(Öğrenciysek)
(Sen)	Öğrenci isen	(Öğrenciyisen)	(Siz)	Öğrenci iseniz	(Öğrenciyeniz)
(O)	Öğrenci ise	(Öğrenciyse)	(Onlar)	Öğrenci iseler	(Öğrenciyse)

-se/ -sa

FİİL + KİP EKI + İSE+KİŞİ EKI

Görülen Geçmiş Zamanın Şartı: »Al- dı -(y) sa	Duyulan Geçmiş Zamanın Şartı: »Al- mış-sa
Şimdiki Zamanın Şartı: »Al-(ı)- yor-sa	Gelecek Zamanın Şartı: »Al- acak-sa
Geniş Zamanın Şartı: »Al-(ı)- r-sa	Gereklilik Kipinin Şartı: »Al- malı -(y) sa

4- EK-FİİLİN GENİŞ ZAMANI

-DİR

Geniş zamanda ek fiil kişi ekleriyle birleşmiştir. “-dır” eki çoğunlukla 3. kişilerde kullanılır.

(1 ve 2. Kişilerde) **İSİM + KİŞİ EKI** (3. Kişilerde) → **İSİM + (DİR) + KİŞİ EKI**

(Ben)	Yorgun um	(Biz)	Yorgun uz
(Sen)	Yorgun sun	(Siz)	Yorgun sunuz
(O)	Yorgun dur (Yorgun)	(Onlar)	Yorgun durlar (Yorgunlar)

-dır/ -dir
-dur /-dür

Bu ek diğer ek fiiller gibi birleşik zaman **oluşturmaz**.

Bu ekin eklendiği fiiller basit zamanlıdır.

Bu ek eklendiği fiile kesinlik veya ihtimal anlamı katar.

» Saat 12.00 olduğuna göre sınav bitmiştir. (Kesinlik anlamı)

» Maçı her zamanki gibi yine onlar kazanmıştır. [İhtimal(Olasılık) Anlamı]

BİRLEŞİK ZAMANLI FİİLLERİN BİLDİRDİĞİ ANLAMLAR

“Terk Edilmiş Alışkanlık” Anlamı : »Çocukken yazlık sinemaya giderdim.
“Gerçekleşmemiş Niyet (Beklenti)” Anlamı : »Sanatçı, anılarını sinemaya aktaracaktı.
“Küçümseme/ İnanmama” Anlamı : »Kitapları zamanında getirmişmiş.
“Pişmanlık” Anlamı : »Kızacağına bilsem söyler miydim?
“Sitem” Anlamı : »O beni hiçbir zaman sevmemişti.

»Gençliğimde her gün spor yapıyordum.
»Kardeşimle müzeye gidecektik.
»Bir kitabı on dakikada okuyormuş.
“Azımsama” Anlamı :
“Yakınma” Anlamı :

»Eskiden çok çay ıçerdim.
»Hani bayramda bize gelecektiniz.
»Bu kez sınava çok çalışacakmış(!)
»Bu gayretle lise mi kazanılırmış?
»Yardım etseydi bitirebilirdik.

NOT: Birleşik zaman çekimleri bir fiile yukarıdaki anlamlardan farklı anlamlar da katabilir.

EK FİİL ÇEKİMLERİ TABLOSU

□ İSİMLERE EKLENEN EK-FİİLLER

EK FİİLİN GÖRÜLEN (BİLİNE) GEÇMİŞ ZAMANI				EK FİİLİN DUYULAN (ÖĞRENİLE) GEÇMİŞ ZAMANI				EK FİİLİN ŞARTI				EK FİİLİN GENİŞ ZAMANI			
İSİM + İDİ	(Ben)	Zeki idim	(Zekiy dim)	İSİM + İMİŞ	(Ben)	Zeki imişim	(Zekiy mişim)	İSİM + İSE	(Ben)	Zeki isem	(Zekiy sem)	İSİM + DIR	(Ben)	Zekiy im	
	(Sen)	Zeki idin	(Zekiy din)		(Sen)	Zeki imişsin	(Zekiy mişsin)		(Sen)	Zeki isen	(Zekiy sen)		(Sen)	Zekis in	
	(O)	Zeki idi	(Zekiy di)		(O)	Zeki imiş	(Zekiy miş)		(O)	Zeki ise	(Zekiy se)		(O)	Zeki dir / Zeki	
	(Biz)	Zeki idik	(Zekiy dik)		(Biz)	Zeki imişsiz	(Zekiy mişsiz)		(Biz)	Zeki isek	(Zekiy sek)		(Biz)	Zekiy iz	
	(Siz)	Zeki idiniz	(Zekiy diniz)		(Siz)	Zeki imişsiniz	(Zekiy mişsiniz)		(Siz)	Zeki iseniz	(Zekiy seniz)		(Siz)	Zekis iniz	
	(Onlar)	Zeki idiler	(Zekiy diler)		(Onlar)	Zeki imişler	(Zekiy mişler)		(Onlar)	Zeki iseler	(Zekiy seler)		(Onlar)	Zeki dirler / Zekiler	

FİİLLERE EKLENEN EK-FİİLLER

□ HİKÂYE BİRLEŞİK ZAMAN (Fiil+Kip Eki+idi)

Şimdiki Zamanın Hikâyesi (FİİL+YOR <i>İ+Dİ-</i>)	Geniş Zamanın Hikâyesi [FİİL+(E)R <i>İ+Dİ-</i>]	Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi (FİİL+MIŞ <i>İ+Dİ-</i>)	Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi (FİİL+Dİ <i>İ+Dİ-</i>)	Gelecek Zamanın Hikâyesi (FİİL+ECEK <i>İ+Dİ-</i>)		Gerekliliğin Hikâyesi (FİİL+MELİ <i>İ+Dİ-</i>)	Şartın Hikâyesi (FİİL+SE <i>İ+Dİ-</i>)	İsteğin Hikâyesi (FİİL+E <i>İ+Dİ-</i>)	Emir Kipinin Hikâyesi
Bil-(i)-yor-du-m Bil-(i)-yor-du-n Bil-(i)-yor-du Bil-(i)-yor-du-k Bil-(i)-yor-du-nuz Bil-(i)-yor-du-lar (Bil-(i)-yor-lar-dı)	Bil-ir-di-m Bil-ir-di-n Bil-ir-di Bil-ir-di-k Bil-ir-di-niz Bil-ir-di-ler (Bil-ir-ler-di)	Bil-miş-ti-m Bil-miş-ti-n Bil-miş-ti Bil-miş-ti-k Bil-miş-ti-niz Bil-miş-ti-ler (Bil-miş-ler-di)	Bil-di-(y)-di-m Bil-di-(y)-di-n Bil-di-(y)-di Bil-di-(y)-di-k Bil-di-(y)-di-niz Bil-di-(y)-di-ler (Bil-di-ler-di)	Bil-ecek-ti-m Bil-ecek-ti-n Bil-ecek-ti Bil-ecek-ti-k Bil-ecek-ti-niz Bil-ecek-ti-ler (Bil-ecek-ler-di)		Bil-meli-(y)-di-m Bil-meli-(y)-di-n Bil-meli-(y)-di Bil-meli-(y)-di-k Bil-meli-(y)-di-niz Bil-meli-(y)-di-ler (Bil-meli-ler-di)	Bil-se-(y)-di-m Bil-se-(y)-di-n Bil-se-(y)-di Bil-se-(y)-di-k Bil-se-(y)-di-niz Bil-se-(y)-di-ler (Bil-se-ler-di)	Bil-e-(y)-di-m Bil-e-(y)-di-n Bil-e-(y)-di Bil-e-(y)-di-k Bil-e-(y)-di-niz Bil-e-(y)-di-ler (Bil-e-ler-di)	YOKTUR

□ RİVAYET BİRLEŞİK ZAMAN (Fiil+Kip Eki+imiş)

Şimdiki Zamanın Rivayeti (FİİL+YOR <i>İ+MIŞ-</i>)	Geniş Zamanın Rivayeti [FİİL+(E)R <i>İ+MIŞ-</i>]	Duyulan Geçmiş Zamanın Rivayeti (FİİL+MIŞ <i>İ+MIŞ-</i>)	Görülen Geçmiş Zamanın Rivayeti (FİİL+Dİ <i>İ+MIŞ-</i>)	Gelecek Zamanın Rivayeti (FİİL+ECEK <i>İ+MIŞ-</i>)		Gerekliliğin Rivayeti (FİİL+MELİ <i>İ+MIŞ-</i>)	Şartın Rivayeti (FİİL+SE <i>İ+MIŞ-</i>)	İsteğin Rivayeti (FİİL+E <i>İ+MIŞ-</i>)	Emir Kipinin Rivayeti
Bil-(i)-yor-muş-um Bil-(i)-yor-muş-sun Bil-(i)-yor-muş Bil-(i)-yor-muş-uz Bil-(i)-yor-muş-sunuz Bil-(i)-yor-muş-lar (Bil-(i)-yor-lar-mış)	Bil-ir-miş-im Bil-ir-miş-sin Bil-ir-miş Bil-ir-miş-iz Bil-ir-miş-siniz Bil-ir-miş-ler (Bil-ir-ler-miş)	Bil-miş-miş-im Bil-miş-miş-sin Bil-miş-miş Bil-miş-miş-iz Bil-miş-miş-siniz Bil-miş-miş-ler (Bil-miş-ler-miş)	YOKTUR	Bil-ecek-miş-im Bil-ecek-miş-sin Bil-ecek-miş Bil-ecek-miş-iz Bil-ecek-miş-siniz Bil-ecek-miş-ler (Bil-ecek-ler-miş)		Bil-meli-(y)-miş-im Bil-meli-(y)-miş-sin Bil-meli-(y)-miş Bil-meli-(y)-miş-iz Bil-meli-(y)-miş-siniz Bil-meli-(y)-miş-ler (Bil-meli-ler-miş)	Bil-se-(y)-miş-im Bil-se-(y)-miş-sin Bil-se-(y)-miş Bil-se-(y)-miş-iz Bil-se-(y)-miş-siniz Bil-se-(y)-miş-ler (Bil-se-ler-miş)	Bil-e-(y)-miş-im Bil-e-(y)-miş-sin Bil-e-(y)-miş Bil-e-(y)-miş-iz Bil-e-(y)-miş-siniz Bil-e-(y)-miş-ler (Bil-e-ler-miş)	YOKTUR

□ ŞART BİRLEŞİK ZAMAN (Fiil+Kip Eki+ise)

Şimdiki Zamanın Şartı (FİİL+YOR <i>İ+SE-</i>)	Geniş Zamanın Şartı [FİİL+(E)R <i>İ+SE-</i>]	Duyulan Geçmiş Zamanın Şartı (FİİL+MIŞ <i>İ+SE-</i>)	Görülen Geçmiş Zamanın Şartı (FİİL+Dİ <i>İ+SE-</i>)	Gelecek Zamanın Şartı (FİİL+ECEK <i>İ+SE-</i>)		Gerekliliğin Şartı (FİİL+MELİ <i>İ+SE-</i>)	Şartın Şartı	İsteğin Şartı	Emir Kipinin Şartı
Bil-(i)-yor-sa-m Bil-(i)-yor-sa-n Bil-(i)-yor-sa Bil-(i)-yor-sa-k Bil-(i)-yor-sa-nız Bil-(i)-yor-sa-lar (Bil-(i)-yor-lar-sa)	Bil-ir-se-m Bil-ir-se-n Bil-ir-se Bil-ir-se-k Bil-ir-se-niz Bil-ir-se-ler (Bil-ir-ler-se)	Bil-miş-se-m Bil-miş-se-n Bil-miş-se Bil-miş-se-k Bil-miş-se-niz Bil-miş-se-ler (Bil-miş-ler-se)	Bil-di-(y)-se-m Bil-di-(y)-se-n Bil-di-(y)-se Bil-di-(y)-se-k Bil-di-(y)-se-niz Bil-di-(y)-se-ler (Bil-di-ler-se)	Bil-ecek-se-m Bil-ecek-se-n Bil-ecek-se Bil-ecek-se-k Bil-ecek-se-niz Bil-ecek-se-ler (Bil-ecek-ler-se)		Bil-meli-(y)-se-m Bil-meli-(y)-se-n Bil-meli-(y)-se Bil-meli-(y)-se-k Bil-meli-(y)-se-niz Bil-meli-(y)-se-ler (Bil-meli-ler-se)	YOKTUR	YOKTUR	YOKTUR

FİİLİMSİLER (EYLEMSİLER)

Sınıf: 8

Sayfa: 1

Fiil kök ya da gövdelerinden türemiş olan, olumlu ve olumsuz yapılabilen, fakat fiil gibi çekimlenemeyen; cümlede isim, sıfat ya da zarf görevinde kullanılan sözcüklere **fiilimsi** denir.

FİİLİMSİ → FİİL KÖKÜ + FİİLİMSİ EKİ
→ FİİL GÖVDESİ + FİİLİMSİ EKİ

Fiilimsiler üç grupta incelenir:

1) İSİM FİİL (AD EYLEM)

Fiil kök ya da gövdelerine “-MA, -İŞ, -MAK” eklerinden birinin eklenmesiyle oluşturulan fiilimsiye isim fiil denir. İsim fiiller cümlede isim görevinde kullanılır.

» Ağlama da gülmek gibi ruhun incelişine işaretler.

- » Konuşmayı bilmiyor.
- » Okumak en keyifli uğraştır.
- » Bir bakışı dünyalara bedel...
- » Kitap okumayı çok seviyorum.
- » Seninle tartışmak istemiyorum.
- » Gün biter gülüşün kalır bende.

Bazı isim fiiller zamanla fiilimsi anlamlarını kaybederek kalıcı isim olmuşlardır. Bu tür sözcükler olumsuz yapılamaz.

Not: Aşağıdaki ekleri karıştırmayınız:

Olumsuzluk eki olan “-ma / -me” ile isim fiil eki olan “-ma / -me” karıştırılmamalıdır.

- » Bu kitabı okuma. (Olumsuzluk eki)
- » Okuma faydalı bir iştir. (İsim fiil eki)

- » Çalışmayı kendine ilke edinmelisin. (İsim fiil eki)
- » Asla televizyon karşısında ders çalışma. (Olumsuzluk eki)

İsteşlik eki olan “-ş” ile isim fiil eki olan “-ış” karıştırılmamalıdır.

- » Çocuklar gülüştüyorlar. (İsteş Fiil / Birlikte yapılıyor)
- » Gülüştünüz çok güzel. (İsim fiil)

2) SIFAT FİİL (ORTAÇ)

Fiil kök ya da gövdelerine “-AN, -ASI, -MEZ, -AR, -

DİK, -ECEK, -MİŞ eklerinden birinin eklenmesiyle oluşturulan fiilimsiye sıfat fiil denir. Sıfat fiiller cümlede sıfat ya da adlaşmış sıfat göreviyle kullanılır.

» Çıkmaz sokağa girenler geri döndü.

- » Yıkılan evler onarılıyor.
- » Annelerin özülesi elleri vardır.
- » Görünmez Adam başlamış.
- » O tam bir bakar kördür.
- » Bu köyde tanıdığım yok.
- » Alınacakların listesini yaptım.
- » Bitmemiş işleri tamamlamaya çalışıyoruz.

Bazı sıfat fiiller zamanla fiilimsi anlamlarını kaybederek kalıcı isim olmuşlardır. Bu tür sözcükler olumsuz yapılamaz.

NOT: “-mez, -ecek, -er, -miş” ekleri zaman anlamı taşıyorsa fiilimsi eki değil kip ekidir.

NOT: “-mez, -ecek, -er, -miş” ekleri zaman anlamı taşıyorsa fiilimsi eki değil kip ekidir.

- » Tüm kirli yerler yıkanmış. (Duyulan Geçmiş Zaman)
- » Yıkanmış çamaşırlar nerde? (Sıfat Fiil)

- » Bugün kesinlikle gelmez. (Geniş Zamanın Olumsuzu)
- » Görünmez kaza atlattık. (Sıfat Fiil)

- » Her sabah 3 km koşarım. [Geniş Zaman (Olumlu)]
- » Koşar adım uzaklaşıyordu. (Sıfat Fiil)

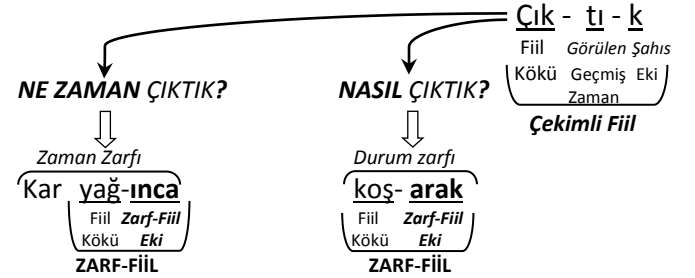
- » Az sonra misafir gelecek. (Gelecek Zaman)
- » Gelecek hafta sınav var. (Sıfat Fiil)

3) ZARF FİİL (BAĞ FİİL/ULAÇ)

Çekimli fiile “NE ZAMAN?” ya da “NASIL?” sorularını sorduğumuzda cevap veren kelimenin kökü ya da gövdesi fiil ise bu tür fiilimsilere zarf fiil denir. Zarf fiiller cümlede “Durum ya da Zaman Zarfı” olarak kullanılır.

Zarf fiil eklerinden bazıları şunlardır: “-ken, -alı, -asıye, -ince, -ip, -erek, -diği için, -dikçe, -madan, -r.....mez, -dığında, -meksizin, -a.....-a, -cesine, -dikten sonra, -inceye kadar, -arak...”

» Kar yağınca koşarak dışarı çıktık.

- » Eve giderken bize uğra. (Ne zaman uğra? → Zaman Zarfı)
- » Eve geleli oturmadık? (Ne zaman oturmadık? → Zaman Zarfı)
- » Adamı öldüresiye dövmüşler. (Nasıl dövmüşler? → Durum Zarfı)
- » İşin bitince bize de yardım et. (Ne zaman yardım et? → Zaman Zarfı)
- » Koşup geldi. (Nasıl geldi? → Durum Zarfı)
- » Gülerek anlatmaya devam etti. (Nasıl devam etti? → Durum Zarfı)
- » Sizi beklettiğim için çok üzgünüm. (Ne için üzgünüm? → Durum Zarfı)
- » Sizleri tanıdıkça daha çok sevdim. (Ne zaman sevdim? → Zaman Zarfı)
- » Konuşmadan oturdular. (Nasıl oturdular? → Durum Zarfı)
- » Gelir gelmez ara. (Ne zaman ara? → Zaman Zarfı)
- » İş bitinceye kadar bekle. (Ne zamana kadar bekle? → Zaman Zarfı)

Bazı zarf fiiller bazen farklı anlam ya da görevlerde de kullanılabilir.

Sebeup/Amaç İfade Edenler: Sebeup/Amaç ifade eden zarf fiiller “Neden/Niçin?” soruları ile bulunur.

- » Çok yemek yediğinden kilo alıyor. [Neden kilo alıyor? → Durum Zarfı (Sebeup)]
- » Sizi beklettiğim için çok üzgünüm. [Niçin üzgünüm? → Durum Zarfı (Sebeup)]
- » Okuması için bir kitap aldım. [Niçin kitap aldım? → Durum Zarfı (Amaç)]
- » Seni görmek için geldim. [Neden geldim? → Durum Zarfı (Amaç)]

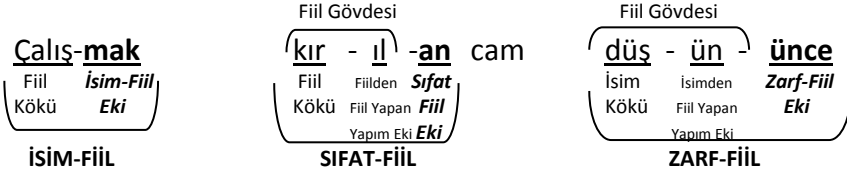
Bağlama Görevinde Kullanılanlar: Bağlama görevinde kullanılan zarf fiil eki **-ıp (-ip, -up, -üp)** ekidir. Bu ek çoğunlukla “**ve**” bağlacıyla aynı işlevde kullanılır. Bazen **-erek** eki de “**-ıp**” eki gibi kullanılabilir.

- » Arabaya binip gitti. → Arabaya bindi ve gitti. (Nasıl gitti? → Durum Zarfı)
- » Koşarak yanıma geldi. → Koştı ve yanıma geldi. (Nasıl geldi? → Durum Zarfı)

FİİLİMSİLER (EYLEMSİLER)

□ FİİLİMSİLERİN ÖZELLİKLERİ

- 1- Fiilimsiler, kökü ya da gövdesi fiil; kendisi isim, sıfat ya da zarf olan sözcüklerdir.

- 2- Fiilimsiler fiil özelliklerini tam olarak kaybetmezler. Yani cümlede isim, sıfat ya da zarf olarak kullanılmalarına rağmen yine de fiile benzeyen özellikleri vardır.

□ A-Fiilimsiler cümlede isim, sıfat, zarf olarak kullanılsa da yine de “iş, oluş ve durum” anlamı ifade etmeye devam ederler.

- B-Fiilimsiler de fiiller gibi olumsuz yapılabilir. Bu özellik isim soylu sözcüklerde bulunmaz:

Fiil	İSİM FİİL	SIFAT FİİL	ZARF FİİL
Gel-di-k→Olumlu	Ak-mak→Olumlu	Koş-an→Olumlu	Anla-(y)ıp→Olumlu
Gel-me-di-k→Olumsuz	Ak-ma-mak→Olumsuz	Koş-ma-(y)an→Olumsuz	Anla-ma-(y)ıp→Olumsuz
Al-sa-k→Olumlu	Bak-ış→Olumlu	Tanı-dık→Olumlu	Gül-erek→Olumlu
Al-ma-sa-k→Olumsuz	Bak-ma-(y)ış→Olumsuz	Tanı-ma-dık→Olumsuz	Gül-me-(y)erek→Olumsuz

➤ Fiilimsiler cümle içinde isim, sıfat, zarf görevinde kullanılmalarına rağmen fiiller gibi olumsuz da yapılabildikleri için diğer isim, sıfat ve zarflardan farklıdır.

- C- Fiilimsilerin fiillere benzemeyen yönü ise Fiilimsilerin yalın halleri ile çekimlenememesidir. [Yani Fiilimsiler Kip Ekleri (-YOR, -(A)R, -MIŞ, -Dİ, -(Y)ECEK; -MELİ, -SA, -(Y)A, -Z) ile Kişi Eklerini alamazlar.]

	Fiil	İSİM FİİL	SIFAT FİİL	ZARF FİİL
BEN →	GEL-(İ)YOR-UM	AK-MAK-YOR-UM	KOŞ-AN-YOR-UM	ANLA-(Y)IP- YOR-UM
SEN →	GEL-(İ)YOR-SUN	AK-MAK-YOR-SUN	KOŞ-AN-YOR-SUN	ANLA-(Y)IP- YOR-SUN
O →	GEL-(İ)YOR	AK-MAK-YOR	KOŞ-AN-YOR	ANLA-(Y)IP- YOR
BİZ →	AL-MALI-YIZ	BAK-MA-(Y)IŞ - MALI-YIZ	TANI-DIK -MALI-YIZ	GÜL-EREK -MALI-YIZ
SİZ →	AL-MALI-SINIZ	BAK-MA-(Y)IŞ - MALI-SINIZ	TANI-DIK -MALI-SINIZ	GÜL-EREK -MALI-SINIZ
ONLAR →	AL-MALI-LAR	BAK-MA-(Y)IŞ - MALI-SINIZ	TANI-DIK -MALI-LAR	GÜL-EREK -MALI-LAR

➤ Fiilimsiler yalnızca ekfiil olarak bazı kip eklerini (-İDİ, -İMİŞ, -İSE) alabilirler, yani ek fiil olarak yüklem olabilirler. Fiilimsiler sadece ek fiil olarak çekimlenebilmeleri yönüyle isimlere benzerler.

- » Amacı sürpriz yapmaktır. » Kilo alması yemek yediğinden değilmiş.
- ↳ **yap - mak** **i - di** ↳ **Ye - diğinden değil** **i - miş** → (olumsuz)
- Fiil *İsim-Fiil* *Ek-Fiil* *Görülen* Fiil Zarf Fiil *Ek-Fiilin* *Ek-Fiil* *Duyulan*
- Kökü *Eki* Geçmiş Zaman Kökü *Eki* Olumsuz Geçmiş Zaman

- 3- Fiilimsiler iki cümleyi birleştirmeye yarar.

- » (1) Ben sınava hazırlanıyordum. (2) O sırada arkadaşlarım televizyon seyrediyordu.
↳ Ben sınava hazırlanırken arkadaşlarım televizyon seyrediyordu. → **ZARF FİİL**

- » (1) Yağmur yağdı. (2) Çiftçiler çok sevindi.
↳ Yağmurun yağması çiftçileri çok sevindirdi. → **İSİM FİİL**

- » (1) Konserveler bozuldu. (2) Fabrikaya iade ettik.
↳ Bozulan konserveleri fabrikaya iade ettik. → **SIFAT FİİL**

- » (1) Sabah başlayan yağmur hiç durmuyor, (2) sürekli yağıyordu.
↳ Sabah başlayan yağmur hiç durmadan sürekli yağıyordu. → **ZARF FİİL**

- 4- Fiilimsiler yan cümle kurar. Bir cümlede fiilimsi sayısı kadar yan cümle vardır. Fiilimsi yan cümlelerin yüklemidir.

- » Şemsiyesi yere düşünce eğilerek yerden aldı. → **İki Yan Cümle**

- » Sevmiyorum suyunu yıkanmamış rüzgârı. → **Bir Yan Cümle**

- » Bilinmez diyarlara gitmek, unutulup kaybolmayı istiyorum. → **Dört Yan Cümle**

- 5- Fiilimsi (eylemsi) hangi ögenin içinde ise o ögenin tamamı bir yan cümledir.

- » Büzüldüğü köşeden dişleri birbirine çarpa çarpa onu seyrediyordu.
- Yer Tamlayıcısı Zarf Tümlenci Nesne Yüklem (Çekimli Fiil)
- YAN CÜMLE** **YAN CÜMLE**

- » Kapının zili çalınca çok korktum.
- Zarf Tümlenci Zarf Yüklem
- YAN CÜMLE** Tümlenci

- 6- İsim fiil ve sıfat fiil ekleriyle türetilen bazı kelimeler kalıplaşarak **fiilimsi özelliklerini kaybeder ve kalıcı isim** olurlar. Bu eklerle yapılan bir kelimenin kalıcı isim olup olmadığı ancak cümle içindeki kullanımına bakılarak anlaşılır. Kalıcı isim durumuna gelmiş olanların olumsuzunu yapılamaz, bu da ayırıcı bir özelliktir.

- » Çakmak (yakma aracı) » Kaymak (süt kaymağı) » Kavurma (yiyecek) » Görüş (fikir)
- » Deneme (yazı türü) » Yağış (yağmur) » Kazma (kazma aracı) » Yemek (yiyecek)
- » Sarma (yiyecek) » Giyecek (elbiseler) » Geçmiş (mazi anlamında) » Gelecek (istikbal)
- » Yemiş (meyve) » Tamlama (dil bilgisi) » Giriş (bina girişi) » Uçurtma (Oyuncak)

- 7- Fiilimsi (eylemsi) eklerinin hepsi fiilden isim yapan yapım ekidir, eylemsiler de türemiş sözcüklerdir, yani bütün fiilimsiler türemiş isim grubuna girerler.

- 8- İçinde fiilimsi bulunan cümleye “yapısına göre” “Girişik Birleşik Cümle” ya da “İçinde Fiilimsi Bulunan Cümle” denir.

- » Eve gider gitmez bana telefon et. → **Girişik Birleşik Cümle**
- » Eve gidip çantamı alacağım. → **Girişik Birleşik Cümle**
- » Sen bizim eve geleli çok mutluyum. → **Girişik Birleşik Cümle**

- 9- Yüklemi fiilimsi olan cümleler “yüklemin türüne göre” “İsim Cümlesi” dir.

CÜMLENİN ÖGELERİ

Sınıf: 8

Sayfa: 1

A) TEMEL ÖGELER

Cümlede mutlaka bulunması gereken öğelerdir. Fakat Türkçede nadir de olsa öznesi olmayan cümle vardır.

1- YÜKLEM

Cümlenin bildirdiği yargıyı üzerinde taşıyan ögedir.

Bir cümlede iki tür kelime yüklem olabilir:

1. ÇEKİMLİ FİİLLER

FİİL Kökü + **Kip Eki+Kişi Eki**
FİİL Gövdesi

»Biliyorum, oku, Düşünmelisin

2. EK FİİL ALMIŞ İSİMLER

İsm Kökü + **İdi**
İsm Gövdesi + **İmiş**
-dır

»Zekidir, Başarılı imiş, Bendim...

Yüklem Özellikleri:

- ✓Yüklemsiz cümle olmaz.
- ✓Yüklem tek başına cümle olabilir.
- ✓Cümlenin öğeleri aranırken önce yüklem bulunur.
- ✓Yüklem birden fazla kelimedden oluşabilir.
- ✓Türkçede cümlede dizilişine göre yüklem sonda olmalıdır. Yüklem sonda olduğu cümlelere kurallı, başta ya da ortada olduğu cümlelere devrik cümle denir.

- »Yarın bize gelecek.
- »Ayşe'nin gözleri ışıl ışıldı.
- »Yanıldığımı yeni fark ettim.
- »Arabası eski modeldi.
- »Söylediklerin doğru değil.

2- ÖZNE

Yüklemin bildirdiği işi yapan ögedir. Üç tip özne vardır:

□ **I- GERÇEK ÖZNE:** Yüklem bildirdiği işi gerçekten yapan ya da yüklemde durumu bildiren öznelerdir.
»Ali ve ben camı kırdık. (Camı kıran kim?)
Gerçek Özne ←

□ **II- GİZLİ ÖZNE:** Şahıs ekleriyle yüklem içerisinde gizlenen öznedir.
» Camı kırdık. (Camı kıran kim?)
Biz/Gizli Özne ←
(Birinci Çoğul Eki "-k" "Ali ve ben" in yerine geçip "biz" anlamı vermiştir)

□ **III- SÖZDE ÖZNE:** "-I" ve "-n" eki almış yüklemlerde nesnenin (İşten etkilenen ögenin)özne görevi görmesidir.
» Cam kırıldı. (Kırılan ne?)
Sözde Özne ←
(Cam kendiliğinden kırılmaz, aslında kırılma işinden etkilenen cam bu cümlede özne görevi kazanmıştır.)

Özne olabilecek kelime veya kelime grupları:

- İsim soylu sözcükler:
»Siz hiç konuşmaz mısınız? (Özne →Zamir)
- İsim ve sıfat tamlamaları:
»İhtiyar adam seni sordu.(Özne→Sıfat tam.)
- Fiilimsilerle kurulan yan cümlecikler:
»Akacak kan damarda durmaz.(Özn→Sıf.fiil)

B) YARDIMCI ÖGELER (TÜMLEÇLER)

Cümleyi söyleyen ya da yazan kişinin ihtiyacına göre kullandığı, cümlede bulunması zorunlu olmayan öğelerdir. Bir cümlede yardımcı öğelerden hiç bulunmayabileceği gibi birden fazla yardımcı öge de bulunabilir.

1- NESNE

Cümlede öznenin yaptığı yüklem bildirdiği işten etkilenen ögedir. Özne ve nesne karıştırılabileceği için bir cümlede özne bulunmadan nesne aranmaz.
İki tip nesne vardır:

I- BELİRTİLİ NESNE

Belirtme (" -ı, -i; -u, -ü ") hâli ekinini almış olan nesnedir.

»"İhtiyar adam seni sordu."
Cümlesinin nesnesini bulalım.

1-Önce yüklem bulunur:
Cümlede "sor(mak)" fiili görülen geçmiş zamanda çekimlenmiştir. Yani bu cümlenin yüklemi "sordu" çekimli fiilidir.

2-Sonra özne bulunur:
Sor-an kim? →İhtiyar adam
Gerçek Özne

3-Şimdi nesneyi bulalım:
Neyi sordu? →seni
(Nesnemiz "sen" zamiridir. "-i" hâl ekini aldığı için "seni" kelimesi belirtili nesnedir.)

»Kitabı sana getirdim.
B'li Nesne
»Seni çok özlemişim.
B'li Nesne

II- BELİRTİSİZ NESNE

Yalın halde bulunan nesnedir. Belirtisiz nesneler hâl eki almazlar.

»"Efe top oynuyor."
Cümlesinin nesnesini bulalım.

1-Önce yüklem bulunur:
Cümlede "oyna(mak)" fiili şimdiki zamanda çekimlenmiştir. Yani bu cümlenin yüklemi "oynuyor" çekimli fiilidir.

2-Sonra özne bulunur:
Oyna-yan kim? →Efe
Gerçek Özne

3-Şimdi nesneyi bulalım:
Ne oynuyor? →top
(Nesnemiz "top" sözcüğüdür. Bu sözcük hiçbir hâl eki almadığı için belirtisiz nesnedir.)

»Bana çiçek al.
B'siz Nesne
»Çocuklar sevgi ister.
B'siz Nesne

2-ZARF TÜMLECİ

Yüklemin anlamını yer, durum, zaman, miktar ve soru yönünden tamamlayan öğelere denir.

»"Akşam bize gelin."
Cümlesinin zarf tümlecini bulalım.

1-Önce yüklem bulunur:
Cümlede "gel(mek)" fiili emir kipi 2. çoğul şahısta çekimlenmiştir. Yani bu cümlenin yüklemi "gelin" çekimli fiilidir.

2-Şimdi zarf tümlecini bulalım:
Ne zaman gelin? →akşam
»Seni çok seviyorum.
»Hızlı hızlı yürüyordu.

»Edat tümleçlerine de zarf tümlecisi denir.
»Buraya otobüsle geldi.
»Rüzgar gibi geçti.
»Senin için döndüm.
»Onun kadar yetenekliydi.

3- YER TAMLAYICISI

Cümlede isimlerin "-e, -de, -den" hâl eklerini alarak, yüklem gösterdiği eylemin yöneldiği, bulunduğu, çıktığı yer ve yönü gösteren öğelere **yer tamlayıcısı** veya **dolaylı tümleç** denir.

»Seni yolda gördüm."
Cümlesinin dolaylı tümlecini bulalım.
1-Önce yüklem bulunur:
Cümlede "gör(mek)" fiili görülen geçmiş zaman 1. tekil şahısta çekimlenmiştir. Yani bu cümlenin yüklemi "gördüm" çekimli fiilidir.

2-Şimdi yer tamlayıcısını bulalım:
Nerede gördüm? →yolda
»Bunları eve bırak.
»Cüzdanım arabada kaldı.
»Kitapları Tolga'dan aldım.
»Sizce uzayda hayat var mı?
»Biraz da bana verir misin?
»Kütüphaneden hiç çıkmaz.

SORULARI

Diğer öğeler,
yükleme sorulan
sorularla bulunur.

SORULARI

Yapan kim/ne?
Olan kim/ne?

SORULARI

Neyi?
Kimi?

SORULARI

Ne?
Kim?

SORULARI

Nasıl? Ne Zaman?
Ne Kadar? Niçin?
Ne ile? Ne gibi?
Neden?

SORULARI

Neye? Neyde?
Neyden? Nereye?
Nerede? Nereden?
Kime? Kimde?
Kimden?

CÜMLENİN ÖGELERİ

Sınıf: 8

Sayfa: 2

□ CÜMLEDE VURGULANAN ÖGE

Cümlede asıl anlatılmak istenen öge vurgulanır. Konuşurken istediğimiz ögeyi ses tonumuzu yükselterek vurgulayabiliriz. Ancak yazıda bunu yapamayacağımız için vurgulamak istediğimiz ögeyi yükleme yaklaştırırız.

1-FİİL CÜMLELERİNDE VURGU: Yüklemleri çekimli fiil olan cümlelerde,

a- Yüklemler, cümlelerin sonunda veya ortasında ise yüklemden önceki öge vurgulanan ögedir:

»O, beni hep **burada** bekler.

Yer Tamlayıcısı Yüklemler

Yukarıda “bekler” yüklemine en yakın öge. yer tamlayıcısı olan “burada” sözcüğüdür. Yani vurgulu öge yer tamlayıcısıdır.

» Babam bizi müzeye **yarın** götürecektir.

Zarf Tümlecisi Yüklemler

Yukarıda “götürecek” yüklemine en yakın öge –yani vurgulu öge- zarf tümlecisi olan “yarın” sözcüğüdür.

»O **beni** bekler hep burada.

B’li Nesne Yüklemler

Bu cümlede ise yükleme en yakın öge belirtilen nesne olan “beni” sözcüğüdür. Vurgulu öge belirtilen nesnedir.

» **Babam** götürecektir bizi yarın müzeye.

Özne Yüklemler

Yukarıda “götürecek” yüklemine en yakın öge ise –yani vurgulu öge- özne olan “babam” sözcüğüdür.

b- Yüklemler cümlelerin başında ise vurgulanan öge yüklemidir:

»**Bekler** o, beni hep burada.

Yüklemler

» **Dokunabilir misiniz** gözyaşlarıma ellerinizle?

Yüklemler

2-İSİM CÜMLELERİNDE VURGU: Yüklemleri isim soylu sözcük olan cümlelerde vurgu, yüklemde.

» Bu konunun kavranması diğerlerinden **kolaydır**. (Yüklemler isim olduğu için vurgu yüklemde.)

» İstanbul’u fetheden **Fatih’tir**. (Yüklemler isim soylu olduğu için vurgu yüklemde.)

» Adamın üç tane evi **varmış**. (Yüklemler isim soylu olduğu için vurgu yüklemde.)

» **Ne güzel komşumuzdun** sen Fahriye abla. (Yüklemler isim soylu olduğu için vurgu yüklemde.)

3-SORU CÜMLELERİNDE VURGU:

a-Soru sözcükleri ile kurulan cümlelerde vurgu soru bildiren öge üzerindedir:

»**Kim** beni burada bekler?

Özne Yüklemler

» **Ne istiyorsun** benden?

Belirtisiz Yüklemler

Nesne

b-Soru anlamı soru eki “mı/mi/mu/mü” ile sağlanıyorsa vurgu soru ekinden önceki ögedir:

»O **beni mi** bekler hep burada?

Belirtisiz Nesne

» Zühtü İzmir’e **trenle mi** gidiyor?

Zarf Tümlecisi

4-KOŞUL CÜMLELERİNDE VURGU: Koşul cümlelerinde vurgu koşul bildiren ögedir.

» Polise **gitmezsen** bu durum başını ağrıtabilir. (Zarf tümlecisi)

» Beni **ararsaydın** gelip seni alırdım. (Zarf tümlecisi)

» **Çalıştın mı** başırsın. (Zarf tümlecisi)

» Kitabı **geri almak üzere** veriyorum. (Zarf tümlecisi)

5-İÇİNDE “DE” BAĞLACI OLAN CÜMLELERDE VURGU: “de” bağlacı vurguyu kendinden önceki ögeye çeker:

»**Ben de** sizinle köye gideceğim.

Özne

» Dayım **bizi de** çocukları gibi sever.

Belirtisiz Nesne

□ CÜMLE DIŞI UNSURLAR (CÜMLE DIŞI ÖGE)

Cümlede öge görevi üstlenmeyen ancak cümlelerin anlamına katkıda bulunan unsurlara cümle dışı unsurlar denir. Bağlaçlar, ünlemler, hitaplar, ara sözler cümle dışı unsurlardır.

» “**Ahmet**, sana defalarca geç kalmamanı söylemedim mi?”

Görüldüğü gibi “Ahmet” sözü cümlede yükleme sorulan herhangi bir soruya cevap vermiyor yani cümle dışı unsurdur.

» **Çünkü** sınava girmedim. →Cümle Dışı Unsur (Bağlaç)

» **Hey**, bana bakın!→ Cümle Dışı Unsur (Ünlem)

» **Çocuğum**, ödevini bitir.→ Cümle Dışı Unsur (Hitap)

» Ayhan, **siz de çok iyi bilirsiniz**, derslerine pek çalışmaz.→ Cümle Dışı Unsur (Ara söz)

□ ARA SÖZ / ARA CÜMLE

Cümlede herhangi bir ögenin açıklayıcısı olan ya da cümlelerin hiçbir ögesini oluşturmayan, çıkarılması cümlelerin anlamında eksiklik ya da bozulma meydana getirmeyen sözlerle ara söz denir. Bu söz, cümle özelliği taşırsa yani yüklemleri varsa ara cümle adını alır.

»Dünyanın en vefakâr insanını, **annemi**, çok özliyorum. »Hayaletimdeki şehre **-Ankara’ya-** sonunda kavuşacağım.

Belirtisiz Nesne

Ara söz

Yer tamlayıcısı

Ara söz

» Dışarı çıkınca içime **-neden olduğunu anlamadığım-** tuhaf bir hüznü doldu.

Ara cümle

»Bu cephe **-emin ol-** sarsılmaz.

Ara cümle

Ara söz ve ara cümlelerin başında ve sonunda virgül (,) ya da kısa çizgi (-) kullanılır. “ki” ile de bağlanabilir.

»Başımın ağrısı yazları **-sıcaklardan olmalı-** daha da artar.

»Arka sıradakilerden biri, **gözlüklü olanı**, bir soru sordu.

»Trafik yüzünden toplantıya **-ki yalnızca on dakika kaldığı halde yolu bile yaralayamadık-** kesin geç kalacağız.

Cümlede herhangi bir ögenin açıklayıcısı veya açıkladığı öge ile aynı görevde olabilir.

»Arka sıradakilerden biri, **gözlüklü olanı**, bir soru sordu. →Öznenin açıklayıcısı

»Dün Ali amcalara, **eski komşumuza**, gittik. → Dolaylı tümlecin açıklayıcısı

»Doğup, büyüdüğü yerleri, **memleketini**, çok özlemişti.→Nesne ile aynı görevde kullanılmış.

»Onu dün akşama doğru, **saat beş gibi**, Kızılay’da gördüm. →Zarf tümlecinin açıklayıcısı

Cümlelerin herhangi bir ögesi olmaksızın da kullanılabilir.

»Bu işi yılsonuna kadar bitireceklerini **-inanılacak gibi değil-** söylüyorlar.

»Bu adam, **seni temin ederim**, sahtekârın biridir.

Cümleden çıkarılması cümlelerin anlamında eksiklik ya da bozulma meydana getirmeyen.

»Necati’ye, **o bilmiyor tabi**, harika bir sürpriz hazırladık.→ Necati’ye harika bir sürpriz hazırladık.

»Anneme **-hayatını bana adayan kadına-** saygıda kusur etmem.→ Anneme saygıda kusur etmem.

FİİL ÇATISI

Sınıf: 8

Sayfa: 1

Fiilin cümle içinde özne ve nesne ile olan ilişkisine göre gösterdiği durumlara **fiil çatısı** denir.

ÖZELLİKLERİ:

↳ Çatı özelliği yalnızca yüklemi fiil olan cümlelerde vardır. Yani isim soylu sözcüklerde (isim, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, ünlem) çatı özelliği aranmaz.

↳ Fiil çatısı ile ilgili sorularda öncelikle fiil bulunur ve fiilin çatı ekleri alıp almadığına bakılır.

↳ Fiilde çatı, öznesine ve nesnesine göre olmak üzere ikiye ayrılır. Bu nedenle soru çözerken, öznesine göre çatının mı yoksa nesnesine göre çatının mı sorulduğuna dikkat edilmelidir.

□ A) ÖZNESİNE GÖRE FİİL ÇATISI

Yüklemi fiil olan cümlelerin özne- yüklem ilişkisine öznesine göre fiil çatısı denir.

□ **1-ETKEN FİİL (EYLEM):** Öznesi gerçek ya da gizli özne olan fiil soylu yüklem etken çatılıdır. Yani fiilin gösterdiği işi, öznenin kendisinin yaptığı fiillerdir.

- ↳ Öznesi belli olan fiillerin çatı özelliğidir. İş yapan gerçek ya da gizli öznedir.
- ↳ Bu çatıya sahip olan fiiller “-I ve -n” ekini almazlar.
- ↳ Etken fiiller, nesne-yüklem ilişkisi bakımından geçişli de geçişsiz de olabilir.

Gerçek Özne Çekimli Fiil (Yüklem)

» Sen de eşyaları yerleştir. → **Etken Çatılı Fiil**
↑ - - - - - **İşi yapan kim?**

Gizli Özne Çekimli Fiil (Yüklem)

» Biz Yarın okulda görüştük. → **Etken Çatılı Fiil**
↑ - - - - - **İşi yapan kim?**

- » Öğretmen konuşan öğrencileri uyardı. → Uyarı kim → **Öğretmen** (Gerçek Özne) → **Etken Çatı**
- » Bu masalı dedemden dinlemiştim. → Dinleyen kim → **Ben** (Gizli Özne) → **Etken Çatı**
- » Şiir okumayı eskiden beri severdin. → Seven kim → **Sen** (Gizli Özne) → **Etken Çatı**
- » Dalgalar öğlene doğru biraz yattı. → Yatışan ne → **Dalgalar** (Gerçek Özne) → **Etken Çatı**

□ **2-EDİLGEN FİİL (EYLEM):** Öznesi sözde özne olan fiil soylu yüklem etken çatılıdır. “-I” ya da “-n” ekini alan bazı fiillerde işi yapan kişi -yani özne- belirsiz olabilir bu tür cümlelerde işten etkilenen nesne öznenin yerine geçerek onun görevini yapar yani “sözde özne” olur.

- ↳ Yüklemde bildirilen işi yapanın -yani öznenin- belli olmadığı fiillerdir.
- ↳ Bu cümlelerde özne belli olmadığı için nesne öznenin yerine geçer, buna sözde özne denir.
- ↳ Fiil kök ve gövdelerine “-I veya -n” eklerinin getirilmesiyle yapılır.
- ↳ Edilgen fiiller “nesne-yüklem ilişkisine göre” her zaman geçişsizdir.
- ↳ Başkası tarafından yapılmı anlamı vardır. Bunun için edilgen fiilleri bulmanın kısa yolu, fiilin başına “başkası tarafından” sözünü getirerek okumaktır. Uygun oluyorsa edilgendir.

Sözde Özne (Nesne) Çekimli Fiil (Yüklem)

» Kalenin etrafı şarıldı. → **Edilgen Çatılı Fiil**
↑ - İşten - - - - - **İşi -> (Belli değil)**
etkilenen ne? **yapan kim?**

Sözde Özne (Nesne) Çekimli Fiil (Yüklem)

» Çöpler gece toplandı. → **Edilgen Çatılı Fiil**
↑ - İşten - - - - - **İşi -> (Belli değil)**
etkilenen ne? **yapan kim?**

- » Güller budandı. → Budayan kim → **Belli değil** → Budanan ne? → Asmalar (Sözde Özne) → **Edilgen Çatı**
- » Yol onarıldı. → Onaran kim → **Belli değil** → Onarılan ne? → Yol (Sözde Özne) → **Edilgen Çatı**
- » Bulaşıklar yıkandı. → Yıkayan kim → **Belli değil** → Yıkanan ne? → Bulaşıklar (Sözde Özne) → **Edilgen Çatı**
- » Odunlar kesildi. → Kesen kim → **Belli değil** → Kesilen ne? → Odunlar (Sözde Özne) → **Edilgen Çatı**

↳ Bazı edilgen cümlelerde sözde öznenin yanında gerçek özne de bulunur. Ancak bu cümlelerde gerçek özne, yani fiili asıl yapan, öge olarak özne durumunda değildir. “**Tarafından**” veya “**etkisiyle**” gibi kelimelerle birleşerek söz grupları oluşturur. Öge olarak da zarf tümlecisi durumundadırlar.

- » Ders anlatıldı. (Edilgen)
- » Ders, öğretmen tarafından anlatıldı. (Edilgen)
- » Öğretmen dersi anlattı. (Etken)

□ B) NESNESİNE GÖRE FİİL ÇATISI

Yüklemi fiil olan cümlelerin nesne-yüklem ilişkisine nesnesine göre fiil çatısı denir.

□ **1- GEÇİŞLİ FİİL (EYLEM):** Nesne alabilen fiil soylu yüklem geçişli çatılıdır.

- ↳ Nesne alabilen fiillerin çatı özelliğidir.
- ↳ Bu fiiller yüklem sorulan “**Ne, Neyi, Kimi?**” sorularına cevap verir.
- ↳ Bir fiilin geçişli olması için kullanıldığı cümlede nesne bulunması gerekmez.
- ↳ Belirtili veya belirtisiz nesnesi olan cümlelerde geçişli çatı vardır.

Belirtili Nesne Çekimli Fiil

» Yemekleri sen hazırla. → **Geçişli Çatılı Fiil**
↑ - - - - - **Neyi?**

Belirtisiz Çekimli

Nesne Fiil
» Birlikte tatlı yedik. → **Geçişli Fiil**
↑ - - - - - **Ne?**

- ↳ Başına “**ONU**” sözcüğü eklenebilen fiiller geçişlidir.

» Hakan burda beş saat bekledi. → “**Onu bekledi**” → Cümlede nesne yok ama fiil geçişlidir.
Özne Yer Zarf Yüklem

Tamlayıcı Tümlecisi

- » Onun için birkaç hediye aldım. → **Onu** → aldım → **Ne?** (Birkaç hediye → Belirtisiz Nesne) → **Geçişli Çatı**
- » Seni duyuyorum. → **Onu** → çalmışlar → **Ne?** (Seni → Belirtili Nesne) → **Geçişli Çatı**
- » Murat’ı geziye çağırdık. → **Onu** → çağırdık → **Kimi?** (Murat’ı → Belirtili Nesne) → **Geçişli Çatı**
- » Yarın kitabı okuyacağız. → **Onu** → okuyacağız → **Ne?** (Kitap → Belirtisiz Nesne) → **Geçişli Çatı**
- » Bana da su verir misin? → **Onu** → verir misin → **Ne?** (Su → Belirtisiz Nesne) → **Geçişli Çatı**

□ **2- GEÇİŞSİZ FİİL (EYLEM):** Nesne alamayan fiil soylu yüklem geçişsiz çatılıdır.

- ↳ Nesne alamayan fiillerin çatı özelliğidir.
- ↳ Bu cümlelerde belirtili ve belirtisiz nesne yoktur.
- ↳ Durum fiilleri aynı zamanda geçişsiz çatılı fiillerdir.
- ↳ Bu fiillerin başına “**ONU**” kelimesi eklenemez.
- ↳ Bu tür fiiller “**Ne, Neyi, Kimi?**” sorularına cevap vermez.

» Yapraklar sonbahar gelmeden sarardı. Cümlede nesne yok/ **Onu** sarardı → Anlamsız → **Geçişsiz Çatı**
Özne Zarf Tümlecisi Yüklem

» Ben tüm gece kanepede uyumuşum. Cümlede nesne yok/ **Onu** uyumuşum → Anlamsız → **Geçişsiz Çatı**
Gizli Özne Zarf Yer Yüklem
Tümlecisi Tamlayıcısı

- » Bugün erken yattım. (Neyi/Ne yattım? → Cevap yok./ **Onu** yattım → Anlamsız) → **Geçişsiz Çatı**
- » Dışarıya bakıyordum. (Neyi/Ne bakıyordum? / **Onu** bakıyordum → Anlamsız) → **Geçişsiz Çatı**
- » Üç günden beri eve gitmemişim. (Neyi/Ne bakıyordum? / **Onu** bakıyordum → Anlamsız) → **Geçişsiz Çatı**
- » Yıllarca zor işlerde çalıştım. (Neyi/Ne çalıştım? / **Onu** çalıştım → Anlamsız) → **Geçişsiz Çatı**
- » Polis harekete geçti. (Neyi/Ne harekete geçti? / **Onu** harekete geçti → Anlamsız) → **Geçişsiz Çatı**

FİİL ÇATISI

Sınıf: 8

Sayfa: 2

A) ÖZNESİNE GÖRE FİİL ÇATISI

☒ **3- DÖNÜŞLÜ FİİL (EYLEM):** Öznenin kendi yaptığı işten kendisinin etkilendiği fiil soylu yüklem türüdür. Dönüşlü çatılı fiiller de “-I” ya da “-n” ekleri ile yapılır.

- ☞ Öznenin hem işi yaptığı hem de işten etkilendiği çatıdır.
- ☞ Fiil kök ve gövdelerine “-I ve -n” eklerinin getirilmesiyle yapılır.
- ☞ Dönüşlü çatının edilgen çatıdan farkı öznenin belli olmasıdır. Özne gerçektir.
- ☞ Dönüşlü çatılarda “kendi kendinelik” anlamı vardır.
- ☞ Dönüşlü çatıyla edilgen çatıyı karıştırmamak gerekir. İki çatıda da “-I ve -n” ekleri vardır; ancak dönüşlü çatıda işi yapan kişi bellidir.

Edilgen Çatı Örnekleri	Dönüşlü Çatı Örnekleri
» Düşmanın etrafı hemen <u>sarıldı</u> .	» Adam yıllardır görmediği arkadaşına birden <u>sarıldı</u> .
» Teröristlerin telefonları uzun süre <u>dinlendi</u> .	» Okuldan gelince yemekten sonra <u>dinlendi</u> .
» Yapımı tamamlanan okul törenle <u>açıldı</u> .	» Okul ortamına alışan çocuk zamanla <u>açıldı</u> .
» Sınıfımız, 23 Nisan günü <u>süslendi</u> .	» Dışarı çıkacağı zaman <u>süsleniyor</u> .
» Para kasanın içine büyük bir özenle <u>koyuldu</u> .	» Ahmet büyük bir hevesle işe <u>koyuldu</u> .
» Temiz çamaşırlar titizlikle <u>katlanıyor</u> .	» Başına gelen olaylara sabırla <u>katlandı</u> .

- » Çocuk annesine sarıldı. (Sarıлма işini yapan çocuk, işten etkilenen de çocuk)
- » Taşınacakmış, dün hazırlandı. (Hazırlanan “o”, işten etkilenen de “o”)
- » Yeni elbisesini giyinmiş bizimki. (Giyinen bizimki, işten etkilenen de bizimki)
- » Çocuk oyun oynarken masanın altına saklandı. (Saklanan çocuk, işten etkilenen de çocuk)
- » Babam yorgunluktan kanepeye uzandı. (Uzanan babam, işten etkilenen de babam)

☒ **4- İŞTEŞ FİİL:** Karşılıklı veya ortaklaşa yapıma anlamı taşıyan ve “-ş” eki almış fiil soylu yüklem türüdür. İşteş çatılıdır.

- ☞ İşin birden çok özne tarafından yapılma anlamı vardır.
- ☞ “-ş” ekini alan oluş fiilleri çatısına göre işteştir.
- ☞ İşin karşılıklı ya da ortaklaşa yapıldığı anlamını verir.

Eylemi Karşılıklı Yapma	Eylemi Ortaklaşa Yapma
» Bu konuyu geçen hafta onunla da <u>tartıştık</u> .	» Çıtırıtıyı duyan kuşlar <u>uçtu</u> .
» Genel müdürle telefonda <u>görüşmüş</u> .	» Üzerimize gelen arabayı görünce <u>kaçtık</u> .
» Onlar yıllardır <u>yazıyordu</u> .	» Bütün yolcular bir otobüse <u>doluşmuştu</u> .
» Arkadaşlarla Atatürk Caddesi’nde <u>buluştuk</u> .	» İnsanlar bazen kendilerinden <u>uzaklaşıyorlar</u> .

- ☞ İşteş çatılı fiillerde bir durumdan başka bir duruma geçiş de söz konusudur.
- » Ellerim iki günde nasırlaştı. » Ne kadar güzelleşmişsin!
- » Kot pantolonum zamanla bevazlaştı. » Geçen yıl daha da voksullaştık.

Ülkeler sonunda anlaştı. (Karşılıklı)

Görünmez dallarda kuşlar ötüşür. (Birlikte)

Kuru güz yaprakları uçuyor rüzgârda. (Birlikte)

Ne zaman misafirliğe gitsek hep çocuklaşır. (Bir durumdan başka duruma geçme)

Sazı ellerine alan âşıklar saatlerce atıştı. (Karşılıklı)

Su kaynadıkça buharlaşır. (Bir durumdan başka duruma geçme)

Not: Dönüşlü ve işteş çatılı fiiller de etken çatılıdır.

B) NESNESİNE GÖRE FİİL ÇATISI

☒ **3- OLDURGAN FİİL (EYLEM):** Kökü geçişsiz bir olan fiilin “-r, -t, -dır” eklerinden birini alarak geçişli hâle getirilmesidir.

- ☞ Bu çatıda özne işi kendisi yapar, başkasına yaptırmaz.
- ☞ Geçişsiz –nesne alamayan- fiiller “-r, -t, -dır” eklerinden birini alarak oldurğan –nesne alabilen- fiile dönüşür.

GEÇİŞSİZ	OLDURGAN
Bugün daha fazla <u>çalışmalıyız</u> .	İşçileri gereğinden fazla <u>çalıştırıyorlar</u> .
Birazdan şiir dinletisi <u>başlayacak</u> .	Öğretmen zili çalarak yarışmayı <u>başlattı</u> .
Yemeğimiz birazdan <u>pişer</u> .	Kuzu etini odun ateşiyle <u>pişirmelisiniz</u> .
Ders başarısı çalıştıkça <u>gelişiyor</u> .	Yeni projelerle şehrimizi <u>geliştirdik</u> .

☞ Bu fiillerin köküne “onu” sözcüğü ekleyemeyiz ancak “-r, -t, -dır” eklerini aldıktan sonra “onu” sözcüğünü ekleyebiliriz.

- » Çocuğu erkenden uyuttu. [Onu uyu(mak)⇒Anlamsız/ Onu uyut(mak)⇒Anlamalı] →**Oldurğan Çatı**
- » Hepimizi kahkahayla güldürdü. [Onu gül(mek)⇒Anlamsız/Onu güldür(mek)⇒Anlamalı] →**Oldurğan Çatı**
- » Annesi çocuklarını sevgiyle yattırdı. [Onu yat(mak)⇒Anlamsız/Onu yatır(mak)⇒Anlamalı] →**Oldurğan Çatı**
- » Bir kişi yüz adamı dışarı çıkarır. [Onu çık(mak)⇒Anlamsız/ Onu güldürdü⇒Anlamalı] →**Oldurğan Çatı**
- » İtfaiye yangını söndürdü. [Onu sön(mek)⇒Anlamsız/ Onu söndür(mek)⇒Anlamalı] →**Oldurğan Çatı**
- » Çocuğu niçin ağlattı? [Onu ağla(mak)⇒Anlamsız/ Onu ağlat(mak)⇒Anlamalı] →**Oldurğan Çatı**

☒ **4- ETTİRGEN FİİL (EYLEM):** Kökü geçişli olan fiil soylu bir yüklem türüdür. “-r, -t, -dır” eklerinden birini alarak geçişlilik derecesinin artırılmasıdır.

- ☞ Ettirgen fiilde “-r, -t, -dır” eklerinden biri vardır.
- ☞ Bu çatıda özne işi başkasına yaptırır.
- ☞ Ettirgen fiiller kökü de kendisi de geçişli olan fiillerdir. Yani iki defa geçişli yapılmış fiillerdir.

GEÇİŞLİ	ETTİRGEN
Otobüsü daha fazla <u>bekleme</u> bence.	Affedersiniz, sizi de boş yere <u>beklettim</u> .
Her şeyi <u>kırdım</u> .	Kış için odunları <u>kırdırdım</u> .
Yeni aldığım daireyi <u>boyadım</u> .	Bahçe duvarını sarıya <u>boyatacakmış</u> .
Sizi çok iyi <u>duyuyorum</u> .	Gazeteler haberi kısa sürede <u>duyurdu</u> .

☞ Ettirgen fiillerin köküne de kendisinin de “onu” sözcüğü eklenebilir.

- » Yaşlı kadın mektubu okuttu. [Onu oku(mak)⇒Anlamalı/ Onu okut(mak)⇒Anlamalı] →**Ettirgen Çatı**
- » Konuyu öğrencilere anlattırdı. [Onu anlat(mak)⇒Anlamalı/ Onu anlattır(mak)⇒Anlamalı] →**Ettirgen Çatı**
- » Şiiri ona da ezberletti. [Onu ezberle(mak)⇒Anlamalı/ Onu ezberlet(mak)⇒Anlamalı] →**Ettirgen Çatı**
- » Konuların tamamını yazdırdı. [Onu yaz(mak)⇒Anlamalı/ Onu yazdır(mak)⇒Anlamalı] →**Ettirgen Çatı**
- » Şarkıyı sanatçıya söylettirdi. [Onu söyle(mek)⇒Anlamalı/ Onu söylet(mek)⇒Anlamalı] →**Ettirgen Çatı**

CÜMLE ÇEŞİTLERİ

□ A- YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE	□ B- ÖGE DİZİLİŞİNE GÖRE (YÜKLEMİN YERİNE GÖRE)	□ C- ANLAMINA GÖRE	□ D- YAPISINA GÖRE
<p>□ 1-FİİL (EYLEM) CÜMLESİ: Yüklemi çekimli bir fiil olan cümlelerdir.</p> <p>ÇEKİMLİ FİİL= FİİL KÖKÜ+KİP EKİ+ŞAHİS EKİ</p> <p>ÇEKİMLİ FİİL= FİİL GÖNDESİ+KİP EKİ+ŞAHİS EKİ</p> <p>»Güzel günler <u>bitiyor</u>. (Şimdiki Zaman-3. Tekil Ş.)</p> <p>»Beni <u>anlamalıydın</u>. (Gereklilik Kipi-3. Tekil Ş.)</p> <p>»Burayı hemen <u>terk et</u>! (Emir Kipi-2. Tekil Ş.)</p> <p>»Sana çirkin <u>dediler</u>, düşmanı <u>oldum</u> güzelin. (Görülen Zaman-3. Çoğul Şahıs)</p> <p>□ 2-İSİM (AD) CÜMLESİ: Yüklemi ek fiille çekimlenmiş bir isim olan cümlelerdir.</p> <p>İSİM KÖKÜ veya GÖVDESİ+İDİ</p> <p>İSİM KÖKÜ veya GÖVDESİ+İMİŞ</p> <p>İSİM KÖKÜ veya GÖVDESİ+İSE</p> <p>İSİM KÖKÜ veya GÖVDESİ+DİR</p> <p>»Bugün herkes <u>neşeliydi</u>. → <i>neşeli idi</i></p> <p>»Emel'in bir kızı <u>varmış</u>. → <i>var imiş</i></p> <p>»Bu yaptıklarım senin <u>içindir</u>. → <i>içindir</i></p> <p>»<u>Ne güzel komşumuzdun</u> sen Fahriye abla. → <i>Ne güzel komşumuz idin</i></p> <p>NOT: Bazı isim cümlelerinde ek fiil düşebilir.</p> <p>»Bizimkiler çok iyi(dir).</p> <p>»Bu yıl ayakkabılar çok pahalı (imiş).</p> <p>NOT: Yüklemi hem isim hem de fiil olarak kullanılabilen (ortak köklü ve sesteş kelimeler) kelimelerin isim mi fiil mi olduğunu anlamak için cümledeki kullanımına bakmak gerekir.</p> <p>»Sende ders notları <u>varmış</u>. (var imiş) (İsim cümlesi)</p> <p>»En sonunda <u>varmışsın</u> bir Erzincanlıya. (Fiil Cümlesi)</p> <p>NOT: Fiilimsilerin yüklem olduğu cümleler isim cümlesidir.</p> <p>»Amacım buradan gitmekti. (gitmek idi) (İsim cümlesi)</p> <p>»Eski bir tanıdığıydı. (tanıdığı idi) (İsim cümlesi)</p>	<p>□ 1-KURALLI (DÜZ) CÜMLE: Yüklemi sonda olan cümlelerdir.</p> <p>»Eve çok <u>geç alma</u>.</p> <p>»Futbola yeni <u>başlamış</u>.</p> <p>»O, bu okulda <u>öğrenciydi</u>.</p> <p>»Yarın <u>geleceğim</u>.</p> <p>»Şiirin hasını ayak seslerinden <u>tanırım</u>.</p> <p>NOT: Birden fazla yüklemi olan cümlelerde yüklemelerden birinin sonda olması kurallı cümle oluşturur.</p> <p>»<u>Anlamıyor</u> beni, hatta <u>dinlemiyor</u>.</p> <p>□ 2-DEVİRİK CÜMLE: Yüklemi sonda olmayan cümlelerdir. Başta ya da ortada olması fark etmez.</p> <p>»<u>Düşündü</u> yaptığı hataları.</p> <p>»Çocukları çok <u>severdi</u> eskiden beri.</p> <p>»<u>Bakarım</u> gidenlerin ardından...</p> <p>»<u>Ne diyeceksin</u> bu konuyla ilgili?</p> <p>»<u>Görüyorum</u> seni.</p> <p>☒ 3-EKSİLTİLİ CÜMLE: Yüklemi söylenmemiş olmayan cümlelerdir. Bu tür cümlelerde yüklem paragrafın akışından ya da vurgudan anlaşılır.</p> <p>Eksiltili cümleler bazen cümleleri pratik gerekçelerle kısaltmak amacıyla, bazen de edebi amaçlarla kullanılırlar.</p> <p>» Nereye gidiyorsun?</p> <p>- Okula... → <i>Eksiltili cümle, "gidiyorum" yüklemi düşmüş.</i></p> <p>» Önümüzde göz alabildiğine bir kumsal... → <i>Eksiltili cümle, "uzanıyordun" yüklemi düşmüş.</i></p> <p>NOT: Eksiltili cümlelerin sonunda üç nokta kullanılır. Ancak sonunda üç nokta olan bütün cümleler eksiltili cümle değildir.</p> <p>»<i>Haydi, uurlar olsun...</i> → <i>Kurallı Cümle</i></p> <p>»Tencere yuvarlanmış... → <i>Eksiltili Cümle</i></p>	<p>□ 1-OLUMLU CÜMLE: Yüklem belirttiği "işin gerçekleştiği veya var olduğu" cümlelerdir.</p> <p>a-Biçimce ve Anlamca Olumlu Cümle: İçinde olumsuzluk eki ya da olumsuz ifade bulunmayan cümlelerdir.</p> <p>»Beni her zaman ara. »Ders çalışacak.</p> <p>»Dedem öldü. »Kapıyı çalan buydu.</p> <p>b-Biçimce Olumsuz Anlamca Olumlu Cümle: Olumsuzluk eki ya da olumsuz ifade bulunmasına rağmen anlamı olumlu olan cümlelerdir. Bu tür cümlelerde iki tane olumsuzluk bildiren ifade vardır.</p> <p>»Seni <u>tanımaz</u> mıyım? (Tanırım)</p> <p>»Gelmeyecek <u>değilsin</u> herhalde? (Geleceksin)</p> <p>»Aslında hiç <u>çalışmamış</u> sayılmam. (Çalıştım)</p> <p>□ 2-OLUMSUZ CÜMLE: Yüklem belirttiği "işin gerçekleşmediği veya var olmadığı" cümlelerdir. "-ma/-me" Olumsuzluk Eki ya da "yok, değil" gibi sözcükler yüklem belirttiği işin gerçekleşmediğini gösterir.</p> <p>a-Biçimce ve Anlamca Olumsuz Cümle: "-ma/-me" Olumsuzluk Eki ya da "yok, değil" gibi olumsuz ifadeler içeren cümlelerdir.</p> <p>»Beni bir daha <u>arama</u>. »Hırsız bu <u>değildi</u>.</p> <p>»Ders <u>çalışmayacakmış</u>. »Dedem <u>ölmedi</u>.</p> <p>b-Biçimce Olumlu Anlamca Olumsuz Cümle: Olumsuzluk eki veya olumsuz sözcük içermediği halde anlamı olumsuz olan cümlelerdir.</p> <p>»Ne annesini ne de beni aradı.</p> <p>»Merdivenlerden düşeyazdım.</p> <p>»Kim demiş onu çok sevdiğimi?</p> <p>☒ 3-SORU CÜMLESİ: Bir duyguyu, düşüncüyü soru yoluyla anlatan veya soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümlelere soru cümlesi denir.</p> <p>»Sınav <u>kaçta</u> başlayacak? → Soru sözcüğü ile</p> <p>»Bu soruyu <u>kim</u> çözebilir? → Soru sözcüğü ile</p> <p>»Kitabı Ali <u>mi</u> getirdi? → Soru Edatı ile</p> <p>Bir cümlemin soru cümlesi olabilmesi için, içinde soru anlamı kazandıran sözcüklerin olması yeterli değildir. Önemli olan, o cümleyi okuduğumuzda cevap verme ihtiyacı hissetmemizdir.</p> <p>»Oraya nasıl gideceğimi bilmiyorum.</p> <p>☒ 4-ÜNLEM CÜMLESİ: Korku, sevinç, şaşkınlık, coşku, hayranlık, vb. dile getiren ya da seslenme bildiren cümlelere denir.</p> <p>»A, sen yine mi geldin? → Şaşma</p> <p>»Aman çukura düşmeyelim → Uyarma</p> <p>»Yazık, çocuk annesiz kalmış! → Acıma</p> <p>»Vah vah, çocuğun haline bak! → Üzülme</p> <p>»Oğlum, şu kitabı getirsene! → Seslenme</p>	<p>□ 1-TEK YÜKLEMLİ CÜMLE(BASİT CÜMLE): Tek yüklemli cümlelerdir. Bu cümleler "fiilimsi, 'ki' bağlacı, şart eki (-sa/-se) ya da doğrudan anlatım cümlesi" içermez.</p> <p>»Kuşlar gibi <u>özgürüm</u> ben de... (Özgürüm: yüklem)</p> <p>»Seninle bir daha <u>görüşmem</u>. (Görüşmem: yüklem)</p> <p>»Bütün gece <u>çalıştım</u>. (Çalıştım: yüklem)</p> <p>□ 2-İÇİNDE FİİLİMSİ BULUNAN CÜMLE (GİRİŞİK BİRLEŞİK CÜMLE): İçinde en az bir fiilimsi bulunan cümledir. Fiilimsiler cümle içinde yan cümle oluşturur. İçinde Fiilimsi Bulunan Cümlelerde en az iki yargı vardır.</p> <p>»<u>Uyurken</u> kolunu <u>çarpmış</u>. → [Uyurken: Zarf Fiil (1. yargı), Çarpmış: Yüklem (2. Yargı)]</p> <p>»Beni <u>şorani</u> <u>gördün mü</u>? → [Sorani: Sıfat Fiil (1. yargı), Gördün mü?: Yüklem (2. Yargı)]</p> <p>»<u>Mutlu olmak</u> her insanın <u>hakkıdır</u>. → [Mutlu Olmak: İsim Fiil (1. yargı), Hakkıdır: Yüklem (2. Yargı)]</p> <p>□ 3-BAĞLACI OLAN CÜMLE (BAĞLI CÜMLE): Bağlaçlarla birbirine bağlanmış cümlelerdir. Yani en az iki yüklem bağlaç ile birbirine bağlanmıştır.</p> <p>»Bilet <u>aldık</u> <u>ama</u> sinemaya <u>gidemedik</u>. (Özne ortak)</p> <p>»Beni <u>aramış</u> <u>fakat</u> <u>bulamamış</u>. (Özne ve nesne ortak)</p> <p>»Çok <u>uğraştım</u> <u>ama</u> <u>bitiremedim</u>. (Özne ortak)</p> <p>□ 4-BİRDEN ÇOK YÜKLEMLİ CÜMLE (SIRALI CÜMLE): En az iki yüklemi olan cümlelerdir. Bu tür cümlelerde mutlaka ortak bir öge vardır. İki cümle virgülle ayrılır.</p> <p>»Sazı duvardan <u>indirdi</u>, <u>çalı</u>. (Özne ortak)</p> <p>»Yaşlı adam buraya <u>geldi</u>, sizi <u>sordu</u>. (Özne ortak)</p> <p>»Yazın Antalya'ya <u>gider</u>, orada <u>gezerdik</u>. (Özne ve zarf tümleci ortak)</p>

ANLATIM BOZUKLUKLARI

Sınıf: 8

Sayfa: 1

□ A- ANLAMSAAL YÖNDEN ANLATIM BOZUKLUKLARI

□ 1. GEREKSİZ SÖZCÜK KULLANIMI:

A- Eş Anımlı Sözcüklerin Bir Arada Kullanılması:

»Gençler Fatih Terim'i ilgi ve alakayla dinledi.

»Birçok banka taşıt aracı kredisi veriyor.

»Her zaman böyle öfkeli ve sinirli midir?

»Bu boş ve anlamsız inadı bırak artık.

B- Cümlede Anlama Katkısı Olmayan Sözcükler Kullanılması:

»İşe gidiş saatlerinde durak yeri çok kalabalık olur.

»Aramızdaki mevcut sorunları çözelim.

»Okul müdürleri üç saat süreyle görüştüler.

»Bu karşılıklı tartışmaya son verin attık.

□ 2. SÖZCÜĞÜN YANLIŞ YERDE KULLANILMASI:

»Ninem güzel masalları anlatır. (Y)

Ninem masalları güzel anlatır. (D)

»İzinsiz inşaata girilmez. (Y)

İnşaata izinsiz girilmez. (D)

»Yeni yatağıma yatmıştım ki telefon çaldı. (Y)

Yatağıma yeni yatmıştım ki telefon çaldı. (D)

□ 3. SÖZCÜĞÜN YANLIŞ ANLAMDA KULLANILMASI:

»Yeni öğrencilerin çekimser olması doğaldır. (Y)

Yeni öğrencilerin çekingen olması doğaldır. (D)

»En yakın zamanda resim çektirmeliyim. (Y)

En yakın zamanda fotoğraf çektirmeliyim. (D)

»Riskli ameliyat hastanın ölmesini sağladı. (Y)

Riskli ameliyat hastanın ölmesine neden oldu. (D)

□ 4. ANLAMCA ÇELİŞEN SÖZCÜKLERİN BİRARADA KULLANILMASI: Genellikle **KESİNLİK**

bildiren zarfların **OLASILIK** bildiren sözcüklerle kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım kusurudur.

»Olayın üstünden yaklaşık tam yirmi gün geçmişti.

»Gönderdiğim paketi eminim bu güne kadar almış olmalısın.

□ 5. DEYİMLERİN VE ATASÖZLERİNİN YANLIŞ ANLAMDA KULLANILMASI: Deyimler, belli bir biçimde kalıplaşmıştır bu nedenle deyimleri oluşturan sözcüklerin yerleri değiştirilemez sözcüklerin yerine başka sözcükler de kullanılamaz. Deyimler ve atasözleri cümlede anlamına uygun kullanılmadıkları zaman anlatım kusuru taşırlar.

»Bu sınavı kazanabilmek için bütün zorlukları gözden çıkardım. (**Göze aldım**, olmalı)

»Yaramazlıklarıyla hemen öğretmenin gözüne girdi. (**Gözüne battı**, olmalı)

»Çok yorulmuştum, dizlerinin bağı çözülmüştü. (**Çok korkmuştum**, olmalı)

□ 6. MANTIK HATASI VE SIRALAMA YANLIŞLAR:

»Beyin zarı iltihapları iyi tedavi edilmezse **ÖLÜME** hatta **SARA NÖBETLERİNE** yol açabilir. (Y)

»Beyin zarı iltihapları iyi tedavi edilmezse **SARA NÖBETLERİNE** hatta **ÖLÜME** yol açabilir. (D)

»Yarışmayı ona karşı beş oyla kazandık. (Y)

Yarışmayı beşe karşı on oyla kazandık. (Y)

□ 7. "ETMEK, OLMAK" YARDIMCI FİİLLERİNİN GEREKSİZ KULLANILMASI: Dilimizde

"etmek, olmak" yardımcı fiillerini sıkça kullanırız. Bilindiği gibi, bu fiiller ad soylu sözcüklerle birlikte kullanılarak birleşik fiil oluşturur. Ancak bunlardan bir bölümünü tek başına karşılayan fiiller vardır. Bunlar varken yardımcı fiille oluşan birleşik fiilleri kullanmaya gerek yoktur.

»Hastanın iyi olacağını umut ediyorum. (Y)

Hastanın iyileşeceğini umuyorum. (D)

»Kadıncağz yine hasta olmuş. (Y)

Kadıncağz yine hastalanmış. (D)

»Ondan kuşku ettiğim için çok utanıyorum. (Y)

Ondan kuşkulandığım için çok utanıyorum. (D)

□ 8. ANLAM BELİRSİZLİĞİ:

»Balık avlamayı babamdan çok severim. (**Sevilen balık avlamak mı baba mı?**)

»Köye taşındıktan sonra onu ilk kez ziyaret ediyorum. (**Köye taşınan kim? Ben mi o mu?**)

»Yaralı doktora kısık sesle bir şeyler söyledi. (**Yaralı olan kim? Doktor mu başka biri mi?**)

NOT: Kimi cümlelerde **ŞAHİS ZAMİRLERİNİN** eksik kullanılması anlam kargaşasına yol açar:

»Hayatını filme alıyormuş. (**senin hayatını mı, onun hayatını mı belirsiz**)

»Kitaplarını toplamadan geldi. (**senin kitapların, onun kitapların**)

□ B- YAPISAL YÖNDEN ANLATIM BOZUKLUKLARI

□ 1. ÖZNE YÜKLEM UYUMSUZLUĞU:

a) Tekillik - Çoğulluk Bakımından: Tekillik çoğulluk uyumunda öznenin insan mı yoksa insan dışı bir varlık (cansız varlıklar, hayvanlar veya organ isimleri) mı olduğuna bakılır.

✓ Özne insan ise: Özne tekilse yüklem tekil olur.

»Duygu Hanım yemek yapıyor.

Özne çoğulsa yüklem tekil veya çoğul olabilir. »Bizimkiler geldiler.

✓ Özne, organ adı ya da insan dışı bir varlık veya kavram ise: Özne tekil veya çoğul olsa bile yüklem tekil olur yani insan dışındaki varlıklarda özne, her zaman tekil yüklem alır.

»Köpek havlüyor.

»Köpekler havlıyor.

NOT: Kişileştirme veya Mecaz – ı Mürsel yoluyla insanmış gibi düşünülen cansız varlık, hayvan ve bitkiler **ÇOĞUL ÖZNE** olduğunda yüklem **ÇOĞUL** olabilir.

»Uçaklar dağlık alanı bombaladılar. (Mecaz – ı Mürsel)

»Martılar, çılgın naralarla havayı cinlatıyorlar. (Kişileştirme)

NOT: Ad cümlelerinde, cansız varlık, hayvan ve bitkiler çoğul özne olduğunda yüklem **ÇOĞUL** olabilir.

»En güvenilir ulaşım araçları motorlu trenlerdir.

»Atlar, en çok ilgi duyduğum hayvanlardır.

NOT: Çoğul sayılar özne ise yüklem tekil olur.

»İki kişi bankayı soymuşlar. (Y)

İki kişi bankayı soymuş. (D)

»Derse on öğrenci girmediler. (Y)

Derse on öğrenci girmediler. (D)

NOT: Saygı, sitem, küçümseme gibi durumlar için özne tekil de olsa yüklem çoğul yapılabilir.

»Ahmet Bey bizi hatırlamadılar. (D)

»Ayşe Hanım odasında yoklar. (D)

NOT: **Belgisiz sıfatlarla ya da sayı çokluğu gösteren sıfatlarla yapılan tamlamalarda TAMLANAN durumundaki İŞİM TEKİL olmalıdır.**

»Her çeşit insanlarla karşılaşıyoruz. (Y)

Her çeşit insanla karşılaşıyoruz. (D)

»Bizde iki türlü düşünürler vardır. (Y)

Bizde iki türlü düşünür vardır. (D)

b) Olumluluk-Olumsuzluk Bakımından: Türkçede bazı özneler olumlu, bazı özneler ise olumsuz anlamlar verdiği için bu cümlelerin yüklemeleri de özneye göre olumlu ya da olumsuz olması gerekir.

1. Özne, "**HERKES, HEPSİ**" olduğunda yüklem olumlu olur.

2. Özne, "**HİÇBİRİ, KİMSE, HİÇ KİMSE**" olduğunda yüklem olumsuz olur.

»Hiçbiri onun öldüğüne inanmıyor, hayret ediyordu. (**herkes hayret ediyordu**.)

»Herkes onu seviyor, üzümüyordu. (**kimse üzümüyordu**.)

NOT: "NE... NE..." bağlacının kullanıldığı cümlelerde yüklem **OLUMLU** olmalıdır. Diğer durumlarda genelde anlatım bozukluğu oluşur.

»Ne sinemayı ne de tiyatroyu sevmez. (Yanlış)

Ne sinemayı ne de tiyatroyu sever. (Doğru)

c) Kişi Bakımından:

✓ Özne birden çok ve içinde "ben" varsa yüklem "biz" olur.

»Sen, ben ve Ahmet aynı okula gideceğiz. (Doğru)

»Yeryüzünde bir sen bir de ben varım. (Yanlış) (varız → Doğru)

✓ Özne birden çok ve içinde "sen" varsa yüklem "siz" olur.

»Sen ve arkadaşların nereye kayboldunuz? (Doğru)

»Annen ve sen yarın okula gel. (Yanlış) (gelin → Doğru)

(**NOT:** **Yapı yönünden anlatım bozukluklarının devamı için arka sayfayı inceleyiniz.**)

B- YAPISAL YÖNDEN ANLATIM BOZUKLUKLARI (devam)

□ **2. ÖZNE EKSİKLİĞİ:** Bu anlatım bozukluğu birleşik, sıralı ve bağlı cümlelerde görülür. Ortak kullanılan özne, cümlelerden birinin yüklemiyle uyum sağlamazsa, özne - yüklem uyumsuzluğu aynı zamanda da özne eksikliği ortaya çıkar.

- » Bankadaki görevliler etkisiz hale getirildi ve soyuldu. (**Kim soyuldu**→**Banka**→ **Özne eksik**)
- » Annemin sinirleri çok bozulmuştu ve üzülüyordu. (**Kim üzülüyordu** →**Annem** →**Özne eksik**)
- » Herkes görüyor ama yardım etmiyordu. (**Kim yardım etmiyordu** →**Kimse** →**Özne eksik**)
- » Hiçbiri düzenli çalışmamış, sınıfta kalmıştı. (**Kim sınıfta kalmıştı** →**Herkes** →**Özne eksik**)

□ **3. NESNE EKSİKLİĞİ:** Yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde nesne bulunur. Bu tür cümlelerde eğer nesne bulunmazsa cümledeki başka bir öge, nesne gibi görünerek anlatım bozukluğuna yol açar. Sıralı ve bağlı cümlelerde ikinci cümlede gerektiği halde nesne kullanılmamışsa bu tür cümlelerde de anlatım bozukluğu vardır.

- » Yaşlı adam kızına sarıldı, doyaya öptü. (**Kimi öptü** → **kızını** → **nesne eksik**)
- » Babaannem, bize masal okur, uyutmaya çalışırdı. (**Kimi uyutmaya çalışırdı** →**bizi** → **nesne eksik**)
- » Onunla görüşmek istedik ama bulamadık. (**Kimi bulamadık** →**onu** →**nesne eksik**)
- » Bize yardım edeceklerine inanıyor ve bekliyoruz. (**Neyi bekliyoruz** →**yardımlarını** →**nesne eksik**)

□ **4. ZARF TÜMLECİ EKSİKLİĞİ:** Cümlede her zaman zarf tümlecisi bulunması gerekmez. Ancak bazı cümlelerde zarf tümlecisinin bulunmaması, anlatım bozukluğuna yol açabilir.

- » Muzaffer Bey'i çok severim, iyi anlarız. (**Kiminle anlarız** →**onunla** →**zarf tümlecisi eksik**)
- » Sıkıntılara nasıl göğüs gerdin, nasıl başa çıktın? (**Neyle başa çıktın** →**onlarla** → **zarf tümlecisi eksik**)
- » Her gün çalıştı, tembellik etmedi. (**Ne zaman tembellik etmedi** →**hiçbir zaman** →**zarf tümlecisi eksik**)
- » Durmadan yazıyor, dinlenmiyor. (**Ne zaman dinleniyor** →**hiç** →**zarf tümlecisi eksik**)

□ **5. YER TAMLAYICISI (DOLAYLI TÜMLEÇ EKSİKLİĞİ):** Yer Tamlayıcısı da diğer tümleçler gibi cümlede bulunmak zorunda değildir. Ancak bazı cümlelerde yer tamlayıcısı bulunmaması, anlatım bozukluğuna yol açabilir.

- » Düşman kenti bombalandı, ama giremedi. (**Nereye giremedi?** →**şehre** →**yer tamlayıcısı eksik**)
- » Çukurova'nın toprağı insanı diriltir, umut verir. (**Kime umut verir?** →**insana** →**yer tamlayıcısı eksik**)
- » Kadının içeri girmesiyle çıkması bir oldu. (**Nereden çıkması?** →**içeriden** →**yer tamlayıcısı eksik**)
- » Çocukları, teşvik etmeli; destek olmalıyız. (**Kime destek olmalıyız?** →**onlara** →**yer tamlayıcısı eksik**)

□ **6. YÜKLEM EKSİKLİĞİ:** Yüklem eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu daha çok sıralı cümlelerde göze çarpar. Sıralı cümlelerde aynı özneye ya da aynı tümleçlere bağlı yüklem ortak olabilir, bu durumda anlatım bozukluğu meydana gelmez. Ama farklı özne ya da tümleçleri ortak bir yükleme bağlamak anlatım bozukluğuna yol açabilir.

- » Sabaha kadar dans ve müzik **dinlediler**. Sabaha kadar dans **ettiler** ve müzik **dinlediler**.
- » Sabahları sadece çay ve ekmek **yiyorum**. Sabahları sadece çay **içiyorum** ve ekmek **yiyorum**.
- » Bazen onlar bize, bazen de biz onlara **gideriz**. Bazen onlar bize **gelir**, bazen de biz onlara **gideriz**.
- » Ben kırmızıyı, eşim yeşili **sever**. Ben kırmızıyı **severim**, eşim yeşili **sever**.

□ **7. EKLERİN YANLIŞ KULLANIMI – EK EKSİKLİĞİ:** Cümlede eklerin **eksik**, **yanlış** veya **fazla** kullanılması anlamı bozduğu için anlatım bozukluğu oluşur.

- » Eser, başarıya götüren yollar bir bir anlatılır. (**Eserde**) (**-de hal eki eksik**)
- » Her zaman çocuklar oyuncaklarını iyi seçmeliyiz. (**Çocukların oyuncakları**) (**-in tamlayan eki eksik**)
- » Size geldiğimiz çok yararı oldu. (**gelmemizin**) (**ek yanlış kullanılmış**)
- » Misafirlere kendisini tanıttı. (**kendini**) (**fazla ek kullanılmış**)

□ **8. TAMLAMA YANLIŞLIKLARI:** Sıfat ve ad tamlamalarının ortak tamlanana bağlanması, cümlede anlatım bozukluğu oluşturur. Bu yanlışlık, ortak kullanılan tamlamanın ek almasından anlaşılır.

Yalın halde kullanılan isimlerden sonra “ ve” bağlacı sonra da belirtisiz isim tamlaması kullanılırsa tamlanan “ ve” bağlacından önceki isme de ait gibi görünüp karışıklığa yol açabilmektedir.

» Müdür ve bina sorumlusu odaları kontrol etti. (**müdür sorumlusu ve bina sorumlusu gibi bir anlam oluyor**) (**Bina sorumlusu ve müdür**)

» Ekonomik ve sağlık sorunları dile getirildi. (**Ekonomik sorunları ve sağlık sorunları**) (**Ekonomik sorunlar ve sağlık sorunları**)

» Ticari ve meslek faaliyetleri yıldan yıla artıyor. (**ticari faaliyetleri ve meslek faaliyetleri**) (**Ticari faaliyetler ve meslek faaliyetleri**)

NOT: Tamlanan Eki Fazlalığı: İyelik eki “ – i ” nin gereksiz kullanımından kaynaklanır.

Bu ek, tamlayanın yer almadığı bir cümlede sanki bir TAMLAYAN varmış hissi uyandırdığı için önemli bir anlatım kusuru içerir.

- » Neşe verici şeylerle de uğraşalım, **gülmesini** unutmayalım. **Gülmeyi**
- » Ne oturmasını biliyor ne de kalkmasını. **Ne oturmayı** biliyor ne de kalkmayı.

□ **9. YARDIMCI EYLEM-FİİLİMSİ EKSİKLİĞİ:** Özellikle sıralı cümlelerde, **Ek fiil**, **Fiilimsi** veya **Yardımcı fiilden** birinin kullanılmaması anlatım bozukluğuna yol açar.

- » İhtiyaç sahiplerine yardım ve onların dertleriyle ilgilenirdi. (**yardım eder idi** → **yardımcı fiil eksik**)
- » Uzun boylu, ama zayıf değildi. (**Uzun boylu idi** → **ek fiil eksikliği**)
- » Bilgisayarı bir iki gün ya da hiç kullanmadan tekrar satarız. (**bir iki gün kullanıp** → **fiilimsi eksik**)
- » Bu suçlamaların gereksiz ve doğru **olmadığını** söyleyebilirim. (**Gereksiz olduğunu** → **fiilimsi eksikliği**)

□ **10. ÇATI UYUMSUZLUĞU:** Ortak öznel cümlelerde birden fazla yüklem kullanılması durumunda bunların çatı yönünden uyumuna dikkat etmek gerekir. Bu uyumun sağlamadığı durumlarda anlatım bozukluğu ortaya çıkar.

- » Film seyrettikten sonra biraz konuşuldu ve evlere gidildi. (**Yanlış**)
- » Film **seyredildikten** sonra biraz konuşuldu ve evlere gidildi. (**Doğru**)
- » Bütün sözlerle kulak vermişse de hiçbir şey anlaşılamamış. (**Yanlış**)
- » Bütün sözlerle kulak **verilmişse** de hiçbir şey anlaşılamamış. (**Doğru**)

□ **11. NOKTALAMA EKSİKLİĞİ- VİRGÜL EKSİKLİĞİ:** Çoğunlukla adlanmış sıfatlardan sonra virgül getirilmemesi sebebi ile adlanmış sıfatın yanlış bir tamlanana bağlanması gibi durumlarda karşımıza çıkar.

- » İhtiyar dilenciye seslendi. (**İhtiyar olan kişi dilenci mi, dilenciye seslenen kişi mi belirsiz**) (**Yanlış**)
- » İhtiyar, dilenciye seslendi. (**Doğru**)
- » Yaramaz dedesinin yanında oturuyordu. (**Yaramaz olan dede mi dedenin yanında oturan mı?**) (**Yanlış**)
- » Yaramaz, dedesinin yanında oturuyordu. (**Doğru**)